

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Capita Pietatis Christianæ, Interrogationibus Et
Responsionibus vsitatis in Catechetica Methodo ita
explicata, vt breuem sed integram hypotyposin doctrinæ
purioris complectantur**

Ferinarius, Johannes

Magdeburgi

VD16 W 3078

urn:nbn:de:hbz:466:1-36195

Th. 752.

E

103

CAPITULA
PIETATIS
CHRISTIANÆ,

INTERROGATIONIBVS ET RESPONSIONIBVS
vſitatis in Catechetica Methodo ita explicata, vt breuem ſed integram hypotypoſin doctrinæ purioris complectantur.

A
IOHANNE FERINARIO
in Academia VVitebergenſi.

*Hieronymus Haunigsmund ſeſſor A^o 80.
Liber accommodatus & neceſſarius Eccleſijs &
Scholis amplectentibus Confeſſionem
Auguſtanam.*

MAGDEBURGI
Impenſis Iohannis Francken.
ANNO M. D. LXXVIII.

PIETATIS
CHRISTIANE

INTERROGATIONES

PROFESSORIS
JOHANNIS
MAGNI
MAGISTRI
SACR. THEOL.

JOHANNIS
MAGNI
MAGISTRI

SACR. THEOL.
MAGISTRI
JOHANNIS
MAGNI

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO AVGVSTO, DVCI
Saxonie, Sacri Romani Imperij Archimarschallo
& Electori, Landgrauio Thuringie, Marchioni
Misnie, & Burggrauio Magdebur-
genfi, Domino suo clemen-
tissimo.

IN EPITHALAMIO
Psalmus singularem, & miri-
ficam Ecclesie picturam pro-
ponit: Omnis gloria filie
Regis, inquit, est ab intus.

Vnica, & precipua est hac cura, qua
omnes sapientum, & modestorum homi-
num mentes anguntur, an, & vbi in genere
humano sint coetus a Deo electi, qui Deum
habeant propitium, & post hanc vitam re-
uicturi sint ad immortalitatem & beatitu-
dinem æternam.

Hallucinatur verò ratio, & falluntur
iudicia hominum, qui non reguntur luce
diuinarum patefactionum, propter externa
spectacula non congruentia ad sapientiam
politicam.

Natura omnium hominum per se est
superba. Quarit igitur antecellentiam, &
admiratur externum decus, quod in vita &
consociatione politica conspicitur, vt Im-
peria

EPISTOLA

peria, opes, dignitatem, prudentiam, & autoritatem. Imo ne quidem ex lege ipsa ratio aliter iudicare potest, quam illos cœtus Deum complecti arctiore beneuolentia, quos istis vitæ commodis & singulari gloria ornauit & cumulauit. Sed cum vera Ecclesia tantum intus sit pulchra, illa ipsa externa deformitas sapientes deterret, & oculis eorum ita profundam offundit caliginem, ut eam non agnoscant, sed potius aspernentur ac lædant.

Procedit Alexander in Asia, comitatus exercitu florentissimo, ductoribus sagacitate, fortitudine, & virtute præstantissimis, delet ingentia regna, vrbes, & copias, Omnia sunt ipsi peruia & secunda. Harum rerum gestarum magnitudo non potest non ferire oculos hominum, nec aliter iudicant etiam prudentes, quam hunc Regem, & victorem istum exercitum in magna esse apud Deum gratia, illorumq; religionem & cultus Deo esse acceptissimos.

Contra nemo ex sapientibus suspicatur gentem Iudæam ærumnosam, squalidam, oppressam tristi seruitute Persica, quasi fatam domestica discordia, & post reditum ex Babylone propter multas calamitates admodum deformem, esse Ecclesiam Dei,
aut

DEDICATORIA.

aut populum Deo placentem, & ad hæreditatem æternorum bonorum electum.

Aliquanto post illam ipsam gentem, ex vicinia aspexit Polybius, sapientia & doctrina excellens, qui fuit comes Scipionis, in itinere ad Orientem. Consideravit non solum fatales pœnas & calamitates, quæ tunc, & paulo post grassante in Palæstina Antiocho furioso, ut eum ipse nominat in sua historia, populum illum oppresserunt. Sed etiam scelera, quæ mala illa attraxerant, turpitudinem & parricidia gubernatorum, qui erant Sacerdotes, seditiones & flagitia populi, & deniq; ærumnarum tristissimarum ingentem molem. Audiebat simul cœtus aliquos honestiores matronarum, virginum, senum, & modestorum hominum mactari, & horrendis supplicijs affici, quod carne suilla vesci, & à lege patria deficere nollent, & tamè regem victorem suum Idolum in templum collocare, illud præsidijs sceleratissimorum militum munire, & in illa ipsa vrbe, sua Bacchanalia, quæ erant plena teterrimæ spurcicie, celebrare. Facile cogitari potest, quæ fuerint illius senis & sapientis viri, de istis spectaculis iudicia. Nequaquam cateruam illam populi fascinati, ut putabat, superstitione & stulta credulitate,

A 3

dulitate,

EPISTOLA

dulitate, anteferebat senatui vrbis Romæ, quem gubernant Scipiones, Lælius, Flami-
nius, Cato, & alij, consilio, virtutibus, & felici-
tate ornatissimi, verum statuebat, vt Cice-
ro dixit, illam gentem, quàm cara Dñs im-
mortalibus esset, docuisse, quod sit victa,
& ipsam religionem longè à splendore Ro-
mani Imperij abhorrere.

Etsi vero, vt Luna sua habet curricula,
ἐμψάσθε & aspectus dissimiles: Ita etiam Ec-
clesia in hac vita, aliàs magis frequens, aliàs
angustior est, aliàs etiam tranquillior, aliàs
turbulentior eius est status, tamen & to-
tum corpus Ecclesiæ nunquam est sine ma-
gnis miserijs, & præcipua eiusdem membra
semper exercentur, & affliguntur durius.

Exultat in mundo vera Ecclesia, non
est armata potentia, vel auctoritate Politica,
non armis, non exercitibus, non opibus,
imo magnæ Monarchiæ plerumq; acerbè
eam premunt, & sæuissimè cum ea gerunt
bellum.

Vagantur Apostoli in orbe terrarum
extorres, inopes, destituti omnibus præsi-
dijs humanis, sprete à præcipua multitudine
hominũ. Paulus appellatur ἀσχυρολόγος.
Et ipse dicit, Apostolus, vt καθάρματα &
ἔσθια haberi. Iudicantur enim facere
sementem.

DEDICATORIA.

sementem inutilem disputationum, & circa
cumferre opiniones perniciosas Imperijs,
& paci publicæ. Ideò existimantur esse tol-
lendi, vt conturbatores omnis religionis,
paci, & publicæ quietis, perinde, vt in ac-
cusatione Stephani dicitur: Eum esse in-
terficiendum, quod loquutus sit *καὶ τὸν ὄπυ
& γίω, καὶ τὸν νόμω*, contra templum, & res
gnum Politicum.

Neq; vero solum externa sæuitia oppu-
gnat Diabolus Ecclesiam, cum constet illas
ipsas cruoris Christiani vndas, & flumina,
effusa ab asperrimis Tyrannis, Decio, Ma-
xentio, Diocletiano, & similibus, non mo-
do non extinguere ardorem pietatis in
sanctis, sed potius illa Martyrum constan-
tia, & manifestis Spiritus sancti testimonijs,
plures ad agnitionem veritatis inuitari.
Quare alijs etiam suis artificijs eam inuadit,
& mirabilibus præstigijs, sæpe domestica
odia, dissidia, & terra scandala excitat, qui-
bus omnibus p̄ij cœtus maximè deformantur
& concutiuntur.

Magna semper in Ecclesia est infirmitas,
non solum in moribus, verum etiã in opi-
nionibus. Vt quidẽ densa in Apostolis ante
Christi resurrectionem fuit caligo, & deinde
etiam ipse Petrus & Paulus de re omniuna

A 4 grauis

EPISTOLA

grauissima, de abrogatione Legis Mosaicae, grauer litigarunt. Quanta fuit & infirmitas Ecclesiae Corinthiae: Semper enim multi doctrinam dextrè traditam, sinistre acceperunt. Imo tempore posteriori manifestum est, quamlibet aetatem sua habuisse errorum contagia, & peculiare suos nauos.

Sed praeterea multi etiam ex renatis, Diaboli insidijs, in terra peccata contra conscientiam impelluntur, vnde deinde longa tela calamitatum & poenarum sequitur. Rapuit Dauid gubernator in populo Dei, viro pio, illiq; Profelyto, qui studio pietatis erat factus ciuis illius regni, coniugem, & maritum ipsum iugulat. Ipse quidem post duram castigationem ad Deum reuertitur. Sed omnibus aetatibus plurimi abripiuntur, qui non redeunt ad Ecclesiam. Egressi sunt à nobis, sed ex nobis non erant, inquit Apostolus, de illis, qui abiecerunt veras sententias, & mendacia contra doctrinam propagatam ab Apostolis sparserunt, & constitutis suis factionibus, Ecclesiam horribiliter dilacerarunt, vt quidem in illo ipso primo flore nascentis Ecclesiae terrae confusiones opinionum excogitatae, & late sparsae sunt à Simone Mago, Cerintho, Ebione, Carpocrate, Martione, & similibus Diabolorum

rum

DEDICATORIA.

rum furis, & organis. Quid deinde acciderit, commemorant scripta Irenæi de hæresibus, & reliqua narrat historia.

Quàm tristis etiam est quærela illa de auditoribus Euangelij, & socijs veræ Ecclesiæ, in externa professione, cum dicitur: multos gratiam vertere in ἀσέλγεια.

Cum igitur species Ecclesiæ externa sit admodum deformis, similis Cymbæ, quæ sæuisissimis agitata procellis, plena rimarum, remigibus iam animum de spondentibus, paulo post videtur inter undas & fluctus interitura, deducit nos vox diuina à spectaculis externis ad considerationem rerum intrinsecarum, quæ à Deo sunt. Illud ipsum miserum, squalidum, & lacerum corpus Ecclesiæ, plenum ærumnarum, dissidiorum, & vulnerum domesticorum, tamen intus est præditum summis ornamentis, & floret tali gloria, quæ nullius creatæ sapientiæ est comprehensibilis. Iste cœtus est custos fidelis illius immensi thesauri, nempe vocis diuinæ prolatae ex sinu æterni patris, patefactæ in Ecclesia, commendatæ ministerio Euangelij, quæ concionatur, non de fugacibus huius perituræ vitæ bonis, sed de reconciliatione cum Deo, de iusticia & conformitate cum Deo, & de æterna salute &

A 5 felicitate

EPISTOLA

felicitate, donanda propter Filium Dei credentibus.

Laude digna est precatio Socratica, apud Platonem, qui inquit: *δός μοι ὡ φίλε θεός καλῶ γενέσθαι τὰν θοθέρη, τὰ ξωθέρη δ' ἐδσα ἔχω τοῖς ἄνθρώποις εἶναι μοι φίλια.* Tribue mihi, benefice Deus, ut intus pulcer fiam, & ut ea quæ habeo extrinsecus, sint congruentia cum illis, quæ intus sunt.

Sed non solum virtutibus Socraticis, quæ tamen etiam pulcrum suo genere decus sunt, intus ornata est Ecclesia, quia illæ sunt sine luce veræ agnitionis, & inuocationis Dei, & sine præsentis & viuifica in habitatione diuinitatis. Cum ministerio vero in Ecclesia adest ipse Filius Dei, caput & custos suorum, qui effuso suo Spiritu verè in illis, qui in doloribus conscientia, voce Euangelij se sustentant, est efficax, est λόγος monstrans mentem & voluntatem æterni patris, delet peccata, caliginem, & tenebras nostræ naturæ, opem fert nostræ infirmitati, trepidationi, & pauoribus, accendit viuificum lumen fidei, quæ intuetur & apprehendit misericordiam æterni patris propter Filium, & in voluntate & corde simul inchoat sensum veræ cõsolationis, & initia nouæ obedientiæ, placentia Deo, & facit

ut

DEDICATORIA.

vt electi sint domicilia, in quibus habitabit,
& fulgebit diuinitas in tota aeternitate, im-
plens eos luce, gloria, & læticia inenarrabili.

Hæc sunt ornamenta antecellentia toti
machinæ creatæ. Quid enim poterat com-
municare homini præstantius Deus, quam
seipsum: sicut dicitur: Fecit nos participes
diuinæ naturæ: Erimus similes ipsi.

Sunt deinde & plures gloriæ illius gra-
dus. Seruatur totum corpus Ecclesiæ, serua-
tur ministeriū omnibus ætatibus, etiã fu-
rentibus omnibus Diabolis & Tyrannis.

Et quidem perspicuæ sunt asseuerati-
ones diuinarum promissionum, quæ affir-
mant, semper mansuram aliquam Ecclesi-
am in mundo, donec Filius Dei redibit ad
iudicium. Iste Dominus perpetuò adest suo
electo cœtui, stetit apud suos Argonautas
in Arca inter vndas, eosq; seruauit mirabili-
ter. Iste adfuit Abrahæ, & posteritati eius,
eduxit populum ex seruitute Ægyptia, tra-
duxit eam per mare, & eiecit magna multi-
tudo Ethnicæ, collocauit eam in terram
promissionis.

Imo ipsa ærumnæ, & mala inextricabi-
lia humanæ sapiētia & potentia, quæ sæpe
Ecclesiam opprimunt, dant testimoniū de
gloria Ecclesiæ, sicut dicitur: *Gloriamur*
in.

EPISTOLA

in afflictionibus. Mirandæ enim liberationes piorum, qui sæpe seruantur nescientes, ostendunt vere præsentem esse Deum in illo cœtu.

Ita dulcissimis verbis, hoc ingens beneficium Dei à Paulo prædicatur. Excelenter onerati fuimus, supra vires. De vita desperauimus. Quin imo ipsi responsum mortis in nobis habuimus, vt non fideremus nobis ipsis, sed Deo, qui resuscitat mortuos, qui nos ex tanta morte liberauit.

Illæ ipsæ igitur afflictiones & liberationes, sunt præcipua pars gloriæ in Ecclesia. Nunquam fuit maior gloria populi Israëliti, ne quidem cum florentissimus esset regni in patria sede status, quàm fuit in seruitute Babylonica, vbi edita sunt illustrissima testimonia de præsentia Dei in suo populo. Daniel conuertit ad agnitionem veri Dei quinque præstantissimos Reges, ipse Filius Dei, conspectus fuit visibiliter, stans in fornace, & reprimens flammam, Patefacta sunt vaticinia gloriosissima, de aduëtu Messia, de successione Manarchiarum, & alijs mirandis euentibus. Ecclesia quidem noui testamenti promissionē de certa sede non accepit, ea tamen voce Christi, Apostolo-
rum,

DEDICATORIA.

rum, & fidelium doctorum, etiam aduersantibus potentissimis Imperijs, ex toto orbe terrarum fuit collecta, & quidē ab initio, ætate, quæ omnium à principio generis humani, fuit spurcissima & inquinatissima.

Illam igitur gloriam Psalmus vult aspicere, quod in Ecclesia sonat vox de vera agnitione & inuocatione Dei, qua homines extracti ex pauoribus inferorum, donantur vera luce, & vita, & coniunguntur cum ipso Deo; experiuntur intus in anima præsentiam Spiritus sancti, perfundentis eos viuifica consolatione & læticia, acquiescente in Deo.

Deinde ipsa Ecclesiæ conseruatio, miracula inimitabilia creaturis, liberationes piorum, sunt illa ornamenta, quibus Ecclesia alijs congregationibus antecellit.

Nostro autem nunc sæculo, si unquam alijs, hac diligentia opus est, circumspiciente & considerante, vbi ea sit Ecclesia, quæ illa gloria & veris ornamentis præstat. Prædictum est voce diuina, in hac mundi Senecta, futuras esse in toto genere humano maiores confusiones, tam in imperijs, quàm in Ecclesia. Ideo cum illi ipsi cœtus Deo placentes, sint longè squalidiores & infirmiores, quàm alijs seculis felicioribus,
magis

EPISTOLA

magis spernuntur, & crescente in maxima parte orbis terrarum Epicurea profanitate, & gliscentibus in animis, qui nullo timore Dei frenantur, prauarum cupiditatum incendijs, maiore audacia palam & per insidias inuadantur & oppugnantur.

Vt idolatria paulatim in mundum propagatur, præcipue ab exemplis non rectè accommodatis: Ita Deus etiam semper paulatim viciosos cultus deleuit, & puritatem doctrinæ restituit. Apostolorum & puriorum doctorum ministerio, fuit collecta Ecclesia in diuersis orbis terrarum partibus, & paulatim Idolomania Ethnica fuit deleta.

Sed eadem doctrinæ lux & puritas, sequentibus seculis, non diu fuit conseruata. Parto otio, post longam crudelitatem Tyrannorum, ingenia ventosa & ambitiosa, ceperunt ludere, & religionem pro diuersa natura singularum gentium deprauare. Et penè simul duo regna, aduersantia veræ Ecclesiæ, constituta sunt. In Asia latrocini-um Mahometicum: In Europa verò iacta sunt fundamenta Monarchiæ Pontificiæ, quæ deinde paulatim sua accepit incrementa.

Ruente enim Romano Imperio, facta sunt

DEDICATORIA.

sunt excidia urbium & scholarum, extincta sunt studia. Ideo facile fuit Pontificibus in illo barbarie, cum præsertim muniti essent armis peregrinarum gentium, doctrinam ad sua compendia inflectere.

Ecclesia Græca, in qua fuit plus eruditionis, valde aduersata fuit conatibus Romani Pontificis, sicut in sexta Synodo Constantinopolitana, quæ refutauit quasdam Eutychianas Præstigias, vniuersa multitudo magna voce clamasse scribitur: Ab Idolorum seruitute, assere nos, Cæsar. Sed Pontifices cultu illo statuarum specioso, inuitabant populos Gallicos & Germanos ad amorem religionis, & ipsi vicissim ab eis accipiebant defensionem aduersus Græcos & alios, & suæ potentiae amplificatiōnem.

Carolomanus, frater Pipini, qui erat Monachus, cum intelligeret artes Romanas, ipse ex Italia in Galliam profectus, hortatus est fratrem, & suos Francos, ne nimium opes & fastum Episcoporum augerent. Nam grania inde secutura detrimenta in Ecclesia. Et longa oratione ambitionem Episcopi Romani, quod inuaderet gubernationem politicam, & principibus sua eriperet patrimonia, detestatus est. Verum apud

EPISTOLA

apud Francos plus valuit superstitio & opinio religionis.

Constantinus Magnus attribuit Ecclesijs & scholis locupletes reditus, sed sine politico regimine. Imo & ipse fuit præcipuus Episcoporum inspector, assedit in Synodo, gubernavit illius actiones, & Episcopos miscentes lites non necessarias grauitè obiurgauit: Nisi ego, inquit, essem religionis custos, iam dudum ea à vobis ipsis Episcopis esset profligata. Et in Epistola, vbi Episcopos conuocat ad Synodum, scribit hæc verba: Si quis recusabit venire, mittam, qui eum doceant non aduersari huic edicto.

Sed hanc prudentiam non imitati sunt Reges Germanici, & cum incautè ex intempestiuo studio religionis, nimium eueherent Pontifices, hi extorserunt ipsis tandem tantam autoritatem & potentiam.

Interea verò simul sub illa pontificum Tyrannide, irrepserunt & confirmati sunt tetri in Ecclesia abusus, & subinde cumulati Idolatrici cultus, qui essent quasi illius regni nerui, & fundamenta, vt quidè ostendunt historiæ, de profanatione sacræ cœnæ in Missis sacrificulorum, & theatra circumgestatione consecrati panis, in compellati-
onibus

DEDICATORIA.

onibus hominum mortuorum, statuarum cultu, & similibus.

Nostra demum ætate, cum reuirescentibus studijs, homines inciperent considerare fontes doctrinæ cœlestis, & ideo aliquos errores crassiores detestari, immenso Dei beneficio, facta est emendatio in Ecclesia, & aboliti sunt abusus, & vitiosi cultus, quos superiora sæcula inuexerant.

Sed quantopere isti nostri cœtus proficentes incorruptam Euangelij vocem, displiceant sapientibus politicis, ut videri volunt, res ostendit.

Ingentes iam longo tempore sunt successus regni Mahometici, quod quidem expresse ideo à Diabolis constitutum est, ut gerat bellum contra Filium Dei, & ipsius gloriam in genere humano lædat & extinguat. Et tamen illa multitudo blasphema in Christum, antecellit gloria, opibus, & potentia in toto ferme genere humano.

Regnum Pontificium constitutum à sapientibus verè Romana sagacitate & gravitate, de quibus Poëta dixit: Tu regere Imperio populos, Romane, memento: blanditur viris Politicis, amantibus ordinis, & obedientiæ in populo. Romanus Antistes iudicatur esse Monarcha, magno consilio

B in illud

EPISTOLA

in illud fastigium collocatus, ut reliquo ordini Sacerdotali praeleceat, det potestatem docendi & administrandi Sacramenta per certos gradus, & condat leges & ritus, utiles ad excitandam pietatem & alendam fidem in auditoribus. Ipsam Pontificem, & Episcopos, sedere in ordinaria successione, ab Apostolis usque. Non igitur ferendos illos, qui mota quasi seditione, hunc ordinem Hierarchicum turbent, & infinitam licentiam populo aduersus Magistratus Ecclesiasticos, & eorum legitima iudicia tribuant.

Istae humanarum Politiarum imagines, gratæ sunt potentibus, qui minimè pati possunt mutationem præsentis status & Imperiorum. Contra illi ipsi admodum nostros cœtus despiciant, quod horrenda exempla licentiæ in moribus & in fingendis monstris deliramentis conspiciantur, & indicant doctores nostrarum Ecclesiarum patrocinari cupiditatibus & rapacitati potentum, & simul blandiri affectibus multitudinis, quæ ut in Cyclopica *Αναρχία*, cupit vagari liberè, sine vllis legum repagulis, aut disciplinæ carcere.

Quantum etiam nostros cœtus deformant illa domestica inter docentes dissidia, oratione explicari non potest.

Ut

DEDICATORIA.

Vt Peleus petiturus feram, dicitur iugulasse hasta amicum, ita multi ex nostris, incurrunt in socios, ferunt non necessarias contentiones, & tanquam Cadmei fratres, inter sese dimicant. Imo, ut in Poëmate Alecto praelia Aeneae praecedit, de qua dicitur: Tu potes vnanimes armare in praelia fratres, Atque odiis versare domos. Ita illi turbulenti & furiosi Doctores, agitati à Diabolis, odia & caedes inter Principes accendunt.

Nobis igitur etiam inprimis consolatione, quam Psalmus monstrat, opus est, Et si corpus Ecclesiae est lacerum, languidum, & miserum, cum & homines nunc sint languidiores, & rabies Diaboli metuentis propinquum iudicium, calamitates augeat: tamen illi ipsi coetus habent suos ciues, qui intus sunt formosi.

Apud Platonem eruditè disputatur, quaedam loca ideo florere magnis vitae ornamentis, quod singulari afflatu Dei regantur. Astrologi hoc referunt in stellas verticales, sicut Virga sua progressionem existimatur propagasse Imperium Monarchicum, ad ipso usque Oriente in hac Arctoa loca Germaniae. Caput Medusae verò nunc portendere mutationem Romae.

EPISTOLA

Sed nos rectius dicimus Vvitebergam gubernatam fuisse & nunc etiam gubernari magis diuino ac coelesti afflatu, nempe à Spiritu sancto, qui est salutaris flatus, effusus ex pectore diuinitatis incredentes. Isto afflatu excitati sunt viri, pietate, doctrina, & heroicis donis excellētes, Lutherus, Philippus, & horum *ἀσάροι* & successores ad doctrinæ emendationem, & veterum abusuū mutationem.

Nec homini pio & intelligenti illa ipsa doctrinæ repurgatio, in tanta caligine, & Tyrannidis Pontificiæ potentia, minus miraculum videbitur, quàm populi Iudaici eductio ex Aegypto.

Gubernabit igitur iste beneficus & verax flatus, etiam deinceps Vvitebergam, & omnes Ecclesias cum ea consentientes. Nam etsi alicubi sunt quædam, vt in magno corpore, vomica, alibi etiam non necessaria disputationes, tanquam stipulæ, fundamento assuuntur, tamen, Dei beneficio, adhuc inter multas, & quidem diuersarum gentium Ecclesias, est verus & pulcher in fundamento sanæ doctrinæ cum Ecclesia & schola Vvitebergensi consensus.

Consideretur ipsum genus doctrinæ, quod est certissima nota Ecclesiæ, ex illo facile

DEDICATORIA.

cilè iudicari potest, qui sint illi coetus, qui nomen Ecclesiae merentur. Non dubium est hostes esse Ecclesiae & Dei, vniuersam illam generis humani multitudinem, quae Prophetica scripta abijcit, vt Mahometani, & alij. Facile est etiam iudicium, Pontificios manifesta Idola, & manifesta absurda, in dubitatione illa Monachorum, in impijs inuocationibus, in nondinatione Missarum, in adoratione panis histrionica, & alijs, tueri, cum quidem etiam ad illam defensionem errorum, parricidia addant immania.

Hæc non regi possunt, seu cantilena, seu ululatu illarum strygum, quæ sunt volucres verè obscænae, Esauitarum, qui etiam petulantia & rabie maledicentiæ in nostros eo vsq; progrediuntur, vt blasphemum conuictum personis diuinitatis facere ausi sint.

Proponuntur querelæ, de turbata Hierarchia, ordinis & disciplinæ euerfione. Sed quis non videt sub tali prætextu canonicos tantum ocio, opibus, & voluptatibus suis metuere?

Ita sub nomine ordinariæ successions, quæ mutato genere doctrinæ, tradito ab Apostolis, nulla est, dimicant de vitiosa consuetudine & iniustis legibus, cū interea ipsa Hierarchia penes eos aliud nihil sit, quam regnum Politicum.

B 3 Præ

EPISTOLA

Præterea ut Anteus in Poëmata constru-
xissè dicitur Neptuno templum, ex cranij
hospitum interfectorum: ita ipsi muniunt
sua tèpla, & stabiliunt sua idola, infinita cæ-
de piorum hominum. Illis ipsis opibus, quæ
olim sunt donatæ Ecclesijs & studijs, Pon-
tifices non solum abutuntur ad suam fa-
stum & voluptates: Sed etiam inde alunt
perniciosa bella, & crudelitatem similè illi,
quam exercuit Antiochus (qui verè fuit ima-
go Antichristi) ut quidem ipsorum asper-
tina edicta, verè sanguine scripta, testantur.

Ut igitur nauæ, seu ex Cynosura do-
ctricæ, seu ex Magnetis acie, iudicant, quò sit
dirigenda nauis: Ita piæ mentes ex ipsa vo-
ce incorruptæ doctrinæ, cum qua in multo-
rum cordibus verè Deus est efficax, de Ec-
clesia iudicium faciant, nec deterreantur
scandalis, aut externa squaliditate piorum
cætuum, de quibus in Propheta dicitur:
Relinquam mihi populum pauperem, in-
uocantem nomen meum.

Simul autem singuli suo loco, iuueni-
piam Ecclesiarum consociationem, & tan-
quam ægrotum corpus, molliter foueant
nostros cætus. Amemus concordiam, &
simus fideles custodes sancti depositi, puræ
nempe doctrinæ.

Megnum

DEDICATORIA.

Magnum beneficium tribuit Ecclesiæ, & vniuersæ posteritati, vir æterna laude dignissimus Philippus, qui in illa varietate & ardore disputationum, doctrinam in certum corpus redegit, horridas sententiâs leniit, obscuros articulos explicauit, perspicuitate & dexteritate inimitabili, atq; ita, assentiente & comprobante Luthero, summam doctrinæ, profuturam omni posteritati ad pium consensum, complexus est.

Quia verò discentes necesse est contineri intra certas metas, & illis proponi quandam breuem *σωματοποιήσις* vtile est, vt illa breuitas mente comprehendere possit, collegi ex scriptis huius nostri præceptoris, quandam Catechetica puræ doctrinæ summam, quæ mente circumferri potest ab his, qui in discendo processerunt, & expetunt fundamenta sinceræ doctrinæ.

Addidi etiam explicationem quarundam controuersiarum, quæ motæ sunt post mortem nostri præceptoris, vt furorum Arrianorum, & præstigiæ, quæ excogitauit Synodus Tridentina.

Hunc laborem spero profuturum studiis iuniorum, & si quaeritur Epitome breuior, facile est prudenti præceptoris, excerptis communissimas materias, quarum semina teneræ ætati instillentur.

EPISTOLA

Subiunctio verò hoc scriptum, iudicio Ecclesiarum nostrarum, quæ profitentur vocem Euangelij incorruptam, secundum scripta Prophetica & Apostolica, cuius summa compræhensa est in ea confessione, quæ olim potentissimo Cæsari Carolo V. Augustæ fuit exhibita, & bonos omnes, vt de meo hoc conatu candidè iudicent oro.

In vestibulo vero ascripti nomen Augustum C. T. Illustriss. Princeps Elector Domine clementiss. quia statuebam hoc breue doctrinæ purioris corpus, illi iure deberi, qui verè est Princeps Dei inter nos, & præcipuus Ecclesiarum emendatarum murus & nutritius.

Laudatio Pindarica est sapientis & boni principis, de quo inquit: τὰμ πάτραμ χαρίτων ἄρδουὰ καλλιὰ δρόσω. Rigauit partiam, dulcissimo rore Gratiarum. Sed longe antecellit iste princeps, qui rore cœlesti Euangelij, optimarum artium communicatione & propagatione, politica cultura & dignitate, patriam & regionem suam perfundit, qui, vt grauisimè inquit Thucydides, habet coniuncta: τὸ ἀτραγμον, καὶ τὸ δρασιγιον, quietem & fortitudinem, Et prorsus tales Gratas in patriâ collocat, vt de eo iure prædicari possit: Viscera sanctorum per te reficiuntur.

DEDICATORIA.

ciuntur: cum & veræ Ecclesiæ membra, à tali principe habeant defensionem, qui ab eis depellit pericula, tribuit illis hospitia, & officijs pientissimis piæ liberalitatis Ecclesiæ am fouet & nutrit.

Has virtutes, non tantum Ethnicas, vel Pindaricas, Sed accensas ab ipso Spiritu Christi, cum in C. T. lucere conspiciamus, merito C. T. vniuersa Ecclesia veneratur, & in C. T. pio pectore, & optima affectione, sincera cum beneuolentia acquiescit.

Habui etiam mei consilij aliã rationem. Nam cum eo tempore, quo munere docendi publicè in C. T. Academia Vitebergensi sanctus sum, etiam heroicam C. T. munificentiam erga me expertus sim, volui & hoc testimonio gratitudinem meam erga C. T. significare, & simul testari, contra omnium Sycophantarum rabiem, quale genus doctrinæ in Academia C. T. tot gentium hominibus proponatur, quod verè congruit ad fontes Prophetarum & Apostolorum, & illam formam, vel hypotyposin, quam fidelissima & coniunctissima Spiritus sancti organa, Lutherus & Philippus, nobis monstrarunt & reliquerunt. Ut igitur hoc meum studium, plenè humilissimæ reuerentia

B 5 tia erga

EPIST: DEDICAT:
tiae erga C. T. in optimam partem accipia-
tur, valde submisſe oro.

C. T. longa & felicia vitae ſpacia, tribuat
propitius Deus, qui C. T. Semper gubernet,
& protegat.

Ereſtadij in oppido Elyſiorum Mani-
morum, die quo Filius Dei Dominus no-
ſter Ieſus Chriſtus, in vtero virginis Mariae
humanam naturam aſſumſit, & annu-
agens quartam ac tricetiſimum cruci affixus
mōritur, Factus victima pro peccatis totius
generis humani & ſepelitur. Anno ab ipſius
natiuitate ex Maria virgine. 1571.

Illuſtris: C. T.

Seruus.

Iohannes Ferinarius.

I
CAPITA PIETATIS
CHRISTIANÆ.

Recita testimonia, ostendentia solius Eccle-
siæ doctrinam, non esse commenti-
tiam, sed à Deo patefactam.

VETUSTAS GRADVS TE-
stimoniorum recenset, quæ mentes ho-
minum partim conuincunt, partim
inuitant, vt assentiantur doctrinæ,
quam Deus proprie tradidit Ecclesiæ
sue, ac in Prophetiis & Apostolicis scriptis com-
prehendi voluit, quorum hic numerus traditur. I. Mi-
racula. II. Antiquitas. III. Genus doctrinæ, seu, do-
ctrinarum collatio. IIII. Perpetua conseruatio Eccle-
siæ inter ruinas imperiorum. V. Confessorum constans
tia. VI. Pœnæ hostium Euangelij. VII. Arrabo in
corde.

I. Primo loco miracula numerantur, quæ sunt
inuitata & miranda facta extra ordinem naturæ.
Etsi enim totus ordo naturæ de Deo & testimonium &
commonefactio est, tamen, quia doctrinam protulit
Deus extra conspectum rationis positam, addidit ei
singularia & noua testimonia extra hunc ordinem na-
turæ, vt sciri possit non excogitatam esse ab hominibus,
sed à naturæ Domino & liberrimo creatore prolatam
esse, ac distinctam ab opinionibus aliarum gentium.

Quæ

Quæ etsi sua quædam miraculo narrant, tamen alia sunt propria Ecclesiæ, non imitabilia ullis creaturis: ut resuscitatio mortuorum, repressi Solis cursus, partus mulierum quæ & sua natura steriles & senecta effœtæ fuerunt, partus virginis, conseruatio hominum in medijs flammis, prædictio Monarchiarum, & aliorum negotiorum, quæ nulla creaturarum sapientia certò prospicere potuit.

II. Secundus gradus testimoniorum est doctrinæ Antiquitas quæ non, ut miracula, conuincit animos, sed inuitat tamen. Consentaneum est enim Deum initio se patefecisse, & semper in genere humano voluisse aliquam esse partem, à qua recte agnosceretur, nec initio totum genus humanum tantum ad æternum exitum conditum esse. Dulcis est igitur primæ ætatis consideratio, nec minus verè quam eruditè dictum est à Tertulliano: Primum quodq; verissimum esse. Sic Iustinus & Clemens refutant ethnicos: Cum antiquior sit Ecclesiæ doctrina opinionibus Ethnicis, hanc veram esse, & reiiciendas esse contrarias opiniones. Manifestum est autem omnes Græcos scriptores multò posteriores esse Moise. Nee vlla gens in toto genere humano retinuit memoriã inuicij à primis hominibus, & continuam seriem annorum, præter Ecclesiam. Cumq; huic narrationi Deus testimonia dederit, veram & antiquissimam esse non dubitemus. Magna autem confirmatio est assensionis, scire hanc doctrinam, quam amplecteris, eandem semper in vera Ecclesia fuisse, &

eodem

eodem modo te inuocare verum Deum fiducia filij, sicut inuocarunt Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, iuxta dictum Domini: Abraham vidit diem meum & letatus est.

III. Tertio loco Genus doctrinae nominatur, cuius duae sunt partes, Lex & Euangelium. Cum autem legis noticia omnium hominum mentibus insita sit, ratio in omnibus hominibus fateri cogitur, impossibile esse ullam gentem populum Dei esse, quae sancit leges contrarias diuinae legi. Sunt autem hi communes furorores omnium Ethnicorum: inuocare turbam Deorum, & prodigiosas fabulas de dijs fingere, & legibus conserere tetras libidinum confusiones. Apud multos etiam eximij cultus fuerunt mactationes hominum, stupra & adulteria. Fateri igitur ratio cogit legem in Ecclesia rectius doceri, Imo, nusquam mansisse integram, nisi in libris Prophetis & Apostolicis. Hoc argumento & veteres in refutationibus Ethnicorum vsi sunt.

Præterea Euangelium, etsi non est rationi notum, tamen eas res patefacit, de quibus nihil affirmare certè doctrinae Ethnicæ possunt, quarum tamen cognitione necessariam esse fatendum est. Cum enim homo sit imago Dei, & sit conditus, ut agnoscat & celebret Deum, Vnde sunt tantæ dubitationes in mentibus humanis? vnde disidium mentis & cordis? vnde tanta est in corde contumacia & tanta viciorum incendia, cum Lex in mente luceat, & restetur homines ita conditos

ditos esse, et congruant cum Deo? Suntne homines conditi, ut sint in sempiternis vicijis ac miserijis? Vnde tanta sunt calamitates hominum, eorum etiam, quorum mores sunt sine scelere, ut puerorum, honestarum matronarum, virorum honestorum, ut Palamedis, Socratis, Scipionis, & aliorum? Vnde tam variae dissensionones de Deo. An Deus, & cur exaudiat homines? An, postquam corpora extincta sunt, secutura sit alia vita, in qua futurum sit discrimen inter iustos & iniustos? Qui homines sint templum Dei, & quos exaudiat & iuuat? De his tantis rebus quanta sunt tenebrae in vniuersa Ethnicorum sapientia? Quam varij Philosophorum furores, qui, sicut Titanes bellum inferunt caelo, fingunt aut nihil esse prouidentiam, aut Deum causis secundis alligant, & omnia scelera necessario fieri disputant. Cum igitur fatendum sit hominibus necessariam esse doctrinam, de causis & remedijs tantorum malorum in genere humano, Et sapientia Ethnica veram doctrinam ignoret, amplectamur vocem diuinam in Ecclesia, cum quidem Deus illustra testimonia addiderit, & hoc doctrinae genus comprehensum in monumentis Propheticis ac Apostolicis inter tantas imperiorum ruinas, urbium & gentium vastationes immensa bonitate seruet. Fatetur ratio legem nusquam incorruptam tradi, nisi in Ecclesia. Ibi cum certum sit esse vocem Dei, audiatur & haec doctrina, de qua Ethnicos fateri necesse est, in suis religionibus & doctrinis tenebras esse, Et tamen harum quaestio-

Unum explicationem ad agnitionem Dei, ad quam homo conditus est, & ad veram consolationem necessariam esse.

III. Quartus gradus testimoniorum est perpetua conseruatio Ecclesie inter tantas ruinas imperiorum, & vastationes: ut, Nohe doctrinam & cultus placere Deo certum est, quia ceterae opiniones & sectae omnes deletae sunt, sola Nohe familia seruata est, & quidem manifesta Dei ope. Etsi autem haec miranda conseruatio Ecclesie in primo testimonio, videlicet, inter miracula comprehendi potest, tamen eo discernitur a primo genere, seu gradu, quia est perpetuum miraculum, & testimonium assiduae praesentiae Dei, & ad singularem regulam pertinet: Verbum Domini manet in aeternum, Et quidem non humanis praesidijs, ut scriptum est: Non in exercitu nec in robore, sed in Spiritu meo dicit Dominus exercituum. Nec obstat, quod multi semper admixti fuerunt Ecclesiae contagijs malorum opinionum infecti, ut Zachariae & Simeonis collegae erant Pharisei & Sadducei, quia tamen, ut scopulis allise spuma rursus defluunt, cum quidam scopuli stent immoti, vicit & mansit veritas in coetu Apostolorum, postea funditus deletis Phariseis & Sadduceis. Ita deinceps, etsi corruptelas Diaboli spargunt, tamen extinguit eas veritas rursus illucescens, quae quidem sic emergit, ut euentus ipsi iudicium Dei ostendant.

V. Quinto loco numeratur Confessorum constantia, seu in supplicijs leticia Martyrum, cum propter

propter confessionem cruciantur. Quae dupliciter confirmat alios: Primum, quia miraculum est, quod Deus ostendit se robur addere infirmis, contra terrores & supplicia, & praesentiam suam multipliciter declarat, sicut multi in ipsis supplicijs excitarunt mortuos, & alias res miras effecerunt: Deinde quia celsitudo animorum in his qui supplicia placide sustinent, ostendit Euangelium efficax esse in ipsis, & semen esse Dei, ut Iohannes nominat, quo incoantur aeterna vita, iusticia & leticia. Nec magnitudo animi victrix mortis existere potest, nisi prius assensio firma sit, & luceant in mente testimonia Dei.

VI. Ad hunc gradum & Sextus adiungitur de poenis hostium Euangelij. Etsi autem tunc, cum filius Dei palam rursus se generi humano ostendet, verae & manifestae poenae omnium impiorum conspiciuntur, tamen & in hac vita proponuntur exempla, sicut Deus aliquandiu seuire Tyrannos, fanaticos doctores, & eorum satellites in Ecclesiam, ac interea confessio multorum & alia signa testificantur de Euangelio: postea vero illustris exemplis puniuntur furores impiorum, ut deleti sunt Pharao, Cananei, Iudaei, Ethnici quorum insignis fuit seuitia,

VII. Septimum Euangelij testimonium in ipsis credentibus perspicue conuincit mentes & pectora, videlicet consolatio, seu, leticia quae accenditur a Spiritu sancto, de qua Paulus inquit: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba pater, Hic spiritus

CHRISTIANAE.

Spiritus dat testimonium spiritui nostro, quod simus filij Dei. Item: Obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui est arrabo hereditatis nostræ in redemptionem, qua in libertatem vindicabimur ad laudem gloriæ ipsius. Hæc ita fieri sentimus in veris doloribus sustentantes nos cogitatione Euangelij, & inuocatione, sicut dicitur: Spiritus opitulatur infirmitati nostræ. Audita voce Euangelij, cum in magnis doloribus erigimur, filius Dei in mentibus nostris ostendit voluntatem æterni Patris, ac dicit consolationem, quam sonat vox Euangelij, & assensionem confirmat, ac simul effundit in corda Spiritum sanctum Arrabonem, quo sentimus læticiam, qua corda acquiescunt in Deo, non iam fugiunt Deum, sed accedunt, inuocant, petunt, & expectant ab eo auxilium, & habent initia vitæ æternæ. Hæc lux in sua cuiusq; mente, & læticia in corde præsentiam Dei ostendunt: Confirmatur ergo assensio, & verè est fides in mentibus, vt nominat Epistola ad Hebræos, ἔλεος καὶ ὁυβλεπομένη.

Hæc illustria testimonia, munientia fidem, opponenda sunt, cum alijs congregationibus omnibus, alienis ab Ecclesia, tum etiam Mahometistis, qui expressè reijciunt scripta Prophetica & Apostolica, delent totum Euangelium. Et quamuis retinent quædam Politica, ex Legge Morali, tamen non habent legis vsum ministerij in Ecclesia proprium: Euertunt etiam aliqua Decalogi præcepta, & fœdera coniugiorum.

C Quid

Quid respondendum est ad vsitatum argu-
mentum, sumptum ex dicto
Augustini

Euangelio non crederem, nisi me moueret Ecclesie
autoritas.

Ergo maior est Ecclesie autoritas, quam Euange-
lij, & licet Ecclesie condere dogmata, non com-
prehensa in Euangelio.

Respondeo: Dictum Augustini loquitur de recep-
tione horum librorum, quos sciri oportet ab Aposto-
lis traditos esse, ut discernantur ab alijs dogmatibus,
quæ neq; scripturæ neq; orthodoxæ Ecclesie testimo-
nia habent. Hæc fides assentiens narrationi veracium
testium differt à fide accipiente beneficia filij Dei, ob-
lata in promissione Euangelij. Non enim ideo credi-
mus filium Dei esse Redemptorem humani generis, &
datorem æternæ vitæ, aut homines mortuos recepturos
esse corpora, quia hoc affirmarunt quantumvis fide
digni homines. Sed fides hæc statuens esse vera, nititur
autoritate solius Dei, qui se patefecit in verbo ex-
presso in scriptis Prophetiis & Apostolicis, cui &
certissima testimonia addidit. Narrationes vero de
promulgatione doctrinæ & de patefactionibus diuinis
in Ecclesia veras esse constat, quia libri Prophetici &
Apostolici sunt nobis traditi per manus, continua se-
rie, à pijs hominibus, & quia ædificata accesserunt
miracula.

Rectene

CHRISTIANAE.

Recte dicitur, Sermonem Propheticum,
& Apostolicum esse ambiguum, & ideo vo-
cem Pontificis aut conciliorum, oportere esse normam iudicij.

Magna contumelia, & graue scelus est in Filium
DEI, qui est λόγος aeterni patris, seu persona illa,
quae vocem Euanglij ex sinu patris protulit, quaeq; in-
stituit ministeriū docendi, & per illud est efficax, sentis-
re, quod ediderit patefactiones, similes Sybillae folijs,
deludentes homines, & detinentes eos in dubitatione,
& mendacijs. Certe nulla ambiguitas est in doctrina
necessaria, seu in doctrina fundamenti. Non enim obs-
cure sunt propositiones Decalogi, aut articuli fidei.
Sed dicta scripturae sunt dextrē intelligenda, sine so-
phistica, & inspicendus est perpetuus contextus narra-
tionis & membrorum. Lector etiam intelligat phras-
im, & non sit rudis exercitiorū fidei & inuocationis.
Ita expresse dicitur: Nihil addas, neq; detrahas. Non
sequantur cogitationes suas, sed sint memores praece-
ptorum DEI. Si velatum est Euangelium nostrum, in
his qui pereunt velatum est. Ergo non est ambiguitas
in voce coelesti, nec requiritur interpretatio valens hu-
mano iudicio, vel auctoritate iudicum.

In controuersijs verò de intellectu sermonis, &
dictorum scripturae, adiungantur testimonia purioris
Ecclesiae, tanquam doctricis, & monitricis, quae tunc
confirmant mentes, cū apparet ea congruere cum fons-
tibua. Fides enim nititur perspicuo verbo Dei.

¶ 2

Quid

CAPITA PIETATIS
Quid nominatur Catechesis in
Ecclesia?

Nominatur summa doctrinae, quae sonat in Catholica Ecclesia CHRISTI, congruens ad normam scripturae Propheticae & Apostolicae, & ad symbola, tradita, ut rudior, & tenior aetas, capita doctrinae caelestis, rectius mente complecti, & modos loquendi perspicuos, & visitatos facilius retinere possit.

Quae est Etymologia vocabuli?

Deducitur a verbo κατηχέω, quod significat doceo, seruata tali diligentia, ut reposcam dictata ab auditoribus. Sicut & vox Echo significat sonum recessum, & reflexum.

Vocabulum Catecheta, in prima & puriori Ecclesia, significat doctorem, qui Elementa doctrinae tradebat illis, qui ex Ethnicis accessuri erant ad Ecclesiae societatem, antequam admitterentur ad Baptismum, & communionem. Ad eas lectiones, etiam conueniebant adolecentes, nati ex Christianis parentibus, & illi quoque qui sustinebant ἐπιτίμια, & ad tempus separati erant a communionem, discipline causa. Auditores vero nominabantur Catechumeni.

Ita Clemens, & Origenes fuerunt Catechetae Ecclesiae Alexandrinae. Praeterea exercuerunt adolescentiam lectores isti in studijs linguarum, & artibus, quae sunt necessariae ad explicationem doctrinae caelestis, praesertim tunc, cum Iulianus Imperator, liberos Christianos

Christianorum arceret à Scholis Philosophorum. Tunc enim proprias scholas condiderunt, Apollinaris, Basilii, Gregorius, & alij.

Vetustas recitavit dictum, quod tribuitur Apostolo Bartholemæo, idq; haud dubie intellexit de doctrina Catechetica, Euangelium, dixit D. Bartholemaeus, est breue, & longum. Quamquam enim magna varietas doctrinae est comprehensa in libris Prophetis & Apostolicis, & continetur in illis sapientia, quæ superat captum omnium creaturarum: tamen ipsum genus doctrinae est perspicuum, & minimè ambiguum, & potest redigi in breue corpus, ut necessaria capita ab omnibus intelligi possint.

Deinde, etsi Euangelium breue est, hoc est, clarum, & intelligibile: tamen idem etiam est longum, quia experientia est difficilis. Non enim facile est eluctari ex pavore conscientiae, oppressæ sensu iræ & iudicij DEI. Nec facile est retinere fidem & spem, inter tristissima spectacula poenarum, in calamitatibus, in morte.

Sepè etiam mente repetendum est præceptum Paulinum, quod præcipit de cura & assiduitate discendi integrum corpus doctrinae & ad conservanda puritate doctrinae. Formam retincto sanorum verborum, quæ à me audiisti, in Fide & dilectione, quæ est in CHRISTO IESU. Bonum depositum custodâ per Spiritum sanctum, habitantem in nobis. Iubet Timotheum res, sicut ab ipso Paulo delineatas acceperat,

fideliter complecti memoria (ut in omnibus artibus necesse est facere $\sigma\omega\mu\alpha\tau\omicron\pi\omicron\iota\sigma\iota\mu$, reuocantem præcepta intra certas metas) & retinere etiam modos loquendi, vsitatos Prophetis & Apostolis. Exaggerat autem præceptum addita grauisima adhortatione. Iubet enim custodire doctrinam tanquam præclarum depositum. Et constat in custodiendo deposito, seueris finè postulari bonam fidem. Expresse vero addit: Per Spiritum sanctum, sicut prius dixit: In fide & dilectione. Nam doctrina est construenda ad excitandam fidem, inuocationem, & alios bonos & sanctos motus. Nec sunt querenda cauillationes, turbantes veritatem, & impediennes inuocationem in hominibus.

Quot nominantur vsitatè capita puerilis Catecheseos?

Quinq;: Decalogus, Symbolum Apostolorum, Precatio Dominica, Doctrina de Sacramento Baptismi, & de Coena Domini. Hanc partitionem nos etiam retinebimus, & ordine membra illa doctrinae enarrabimus.

ARTICVLVS DE LEGE DIVINA.

Quot sunt gradus legis diuinæ vel Mosaicæ?

Tres: Lex Moralis, vel aeterna, Leges Ceremoniales, & Leges forenses.

Quid

Quid est Lex Moralis?

Lex Moralis est aeterna & immota sapientia in DEO, & regula iusticiæ, discernens recta & non recta, volens recta, & horribili ira destruens contraria, cuius noticia, in creatione, rationalibus creaturis insita est, & postea sæpè repetita, & daclarata voce diuina, ut sciamus, quod sit DEVS, & qualis sit, & quod sit iudex, obligans omnes creaturas rationales, & præcipiens, ut omnes sint conformes ipsi, & habeant integram obedientiam, iuxta totam legem, & accusans ac destruens omnes non conformes, iuxta dictum: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in lege.

BREVI TER: Lex Moralis est Decalogus rectè intellectus.

**Quæ nominantur Leges Cere-
moniales?**

Leges Cereemoniales, sunt præcepta de externis gestibus sacrificiorum, de gradibus Sacerdotum, de discriminibus ciborum, & vestium, qui gestus instituti sunt, partim ut essent significationes partim ut discernerent personas, partim ut essent exercitia.

Leges Forenses?

Sunt præcepta, de ordine & distinctione magistratum Politicorum, de distinctione, & defensione corporum, & facultatum, de iudicijs, & poenarum gradibus, iuxta totum Decalogum.

Fuerunt verò Leges Cerehoniales, & Fœdenses,
ipsa forma, seu vincula & nerui illius Politie.

Quare fuit constituta Politia
Israel:

Ides constituta est Politia Israel, & ideo à cæteris
vris gentibus separata, vt certum esset, ex qua gente, &
in quo loco terræ Deus vellet nasci Christum, & vbi
audiendus esset, vbi testimonia de ipso exhibiturus es-
set, vbi subindè repetiturus, & illustraturus esset pro-
missionem, & testimonia ostensurus, vt sciretur, pro-
missionem verè traditam esse à DEO.

Fuit igitur in illa politia certa sedes Ecclesie, quæ
inter ærumnas vidit mirandas liberationes, quæ fue-
runt testimonia de Deo. Et semper Deus ibi seruauit
viam Ecclesie membra, in quibus falsa veritas. Hoc
fuit magnum, & dulce beneficium Dei.

Quamdiu durauit illa Politia:

Durauit annos 1582. Tot enim sunt anni ab
exitu ex Aegypto, vsq; ad vltimam destructionem Hiero-
solyms, factam à Tito.

Quomodo intelligenda est abro-
gatio Legis:

Sic Argumentor.

Lex & Prophetæ vsq; ad Iohannem.

Idud tempus iam præterijt.

Ergo lex iam nos non obligat.

Respon-

Respondeo ad Maiorem: CHRISTVS loquitur de politia Mosis, id est, de legibus Ceremonialibus, & forensibus, quæ desinunt in Iohanne, quia cessant veniente Messia.

Ad Quaestionem propositam sic respondeo.

1. Responsio. Omnes partes Legis sunt abrogatæ, quod ad iustificationem attinet, Quia nulla opera legis, neq; moralia, neq; alia, merentur remissionem peccatorum, neq; propter illa persona est iusta, seu, accepta Deo, ad vitam æternam. Sicut Paulus dicit: Ex operibus Legis, non iustificabitur omnis caro.

2. Responsio. Quod ad obedientiam attinet, abolitæ sunt Leges Ceremoniales & forenses. Quia cum sint forma illius Politicæ, nunc cum illa sunt extinctæ. Sunt autem in his quoq; multa naturalia præcepta, quod ad genus attinet, ideoq; pertinent ad omnes gentes: ut genus præcepti de sabbato naturale & immutabile est, sed speciales determinationes Mosaicarum legum, quæ non sunt naturales, sciuntur esse abolitæ, id est, ita deletæ, ut non necesse sit alias Politias regi legibus Mosaicis.

Quare voluit Deus deleri illam Politiam:

Principalis causa hæc est. Vult Deus intelligi, promissionem de Messia afferre æterna bona, vitam & iustitiam æternam, non tantum umbras ceremoniarum.

C. 5.

& cxi.

et exigui temporis hospitium. Vult et simul intelligi, Ecclesiam in hac vita subiectam esse cruci, et tamen mirabiliter seruari in dissimilibus imperijs.

Quid respondendum est ad argumentum, quod Marcellinus opposuit Augustino?

Voluntas Dei est perpetua et constans.

Voluntate Dei fuit constituta politia Israël.

Ergo debet esse aeterna.

Respondeo ad Maiorem: Voluntas Dei est perpetua et constans, scilicet, sicut ipse decernit, et sicut ipse se declarat, Deinde ad Minorem: voluntate Dei fuit constituta Politia Israël, scilicet, ut maneret ad certum tempus videlicet, usque ad Messiae aduentum, desineret autem postea nata Messia.

DE LEGE MORALI.

Rectè ne dicitur: Legem Moralem esse aeternam, & immotam sapientiam in Deo?

Respondeo: Rectè.

Contra:

Aeternum non incipit.

Lex Moralis cepit esse.

Ergo non fuit ab aeterno.

Minorem probo, Quia Decalogus est promulgatus anno mundi 2453.

Respondeo: Nego minorem. Quia Lex Moralis, quae ita appellatur, non tunc primum cepit esse, quando Deus

do Decalogus est promulgatus. Sed est aeterna sapientia, & regula iustitiae in Deo. Illa deinde in creatione est transfusa in creaturas rationales, Angelos, & homines. Et erat ante lapsum in homine talis relictio omnium virium, ut homo esset conformis menti, & voluntati divinae, quam descripsit in lege. Et illa similitudo, vocatur imago Dei.

Multae etiam partes Legis Moralis statim initio, ante & post lapsum generis humani expressae, & repetitae sunt voce Dei, ut Lex de coniugio in Paradiso lata est, & voluit Deus praestari sibi obedientiam hoc ordine & modo, etiam in natura integra, sicut dicitur: Erunt duo in carnem unam. Relinquet homo patrem, & matrem suam, & adheret uxori suae. Duo, id est, unus mas, & una foemina, erunt in carnem unam, id est, inseparabiliter iuncti, & homo vitabit omnes alias commixtiones, extra hunc ordinem à Deo institutum. Et quidem expressè nominantur in Paradiso quaedam personae, inter quas non potest esse coniugium. Postea de incestis & aliis leges voce divina additae sunt.

Præceptum etiam, de non facienda caede, declaratum est, quando Deus concionatur ad Cain, & iubet ne interficiat fratrem.

Repetita est eadem Lex post diluviū, cum institueretur, & approbaretur ordo politicus, & mandaret Deus, pollutum humano sanguine interfici per Magistratum. Sic enim inquit: Quicumque fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis eius per hominem.

III poena.

In pœna etiam vniuersali generis humani, in dilu-
uio, in deletione Sodomæ, & alijs, ostendit Deus suam
voluntatem, se horribiliter irasci omnibus naturis, non
conformibus suæ legi, & velle se, vt in obedientia des-
truatur.

Doctrina verò de cultibus, immediatè præstandis
Deo, secundum primam tabulam, inde vsq; ab initio so-
nuit in ministerio docendi, quod Deus primis parenti-
bus, & posteritati eorum, commendauit, quibus &
testimonia addidit in sacrificijs, in translatione Enoch
ad cœlum, & alia.

Tandem autem Deus, in breuem tabellam rede-
git summam istius Legis, quæm puerili nomine appella-
mus Moralem, & eam Mosi in monte dictauit & tra-
didit. Dicit autem Paulus: Legem esse datam per ma-
num Mediatoris, id est, Filij Dei, qui stans in cacumine
montis, audientibus sexcentis millibus virorum, Legem
sua voce promulgauit, & eam deinde per manus tradidit,
typico Mediatori, Mosi.

Ex hoc fonte, etiam sumenda est solutio, ad alter-
um Argumentum:

Homines non sunt æterni.

Lex est data hominibus.

Ergo Lex non est æterna.

Respondeo ad Minorem: Lex consideratur du-
pliciter, in Deo, vt in Archetypo, & in homine, vt in
imagine Dei. Eandem autem esse noticiam boni in Deo,
quæ est impressa homini probo: Quid homo est condit-
tus ad

ius ad similitudinem Dei. Et Deus damnat omnes naturas, non conformes cum illa norma, iuxta dictum: Non Deus volens iniquitatem tu es. Eandem normam esse immotam constat, quia dicitur: Ego sum Deus, & non mutor. Et, si norma esset mutabilis, non sciremus, qualis sit Deus, nec discerni posset à naturis malis.

Cum loquimur de homine, verum est, cœpisse aliquando in homine noticiam legis: Sed illa promulgatio non peperit sententiam legis, quæ fuit ante creationem: Sed promulgatio, siue transfusio in homines, voluntatem Dei ostendit, iuxta dictum Micheæ 6. In dicabo tibi, quid sit bonum.

Quomodo intelligendum est vocabulum Immota, in definitione:

Quando loquimur de lege secundum sese considerata, intelligitur Lex immutabiliter damnare peccatum: Sed ex Euangelio Legi additur hæc dulcis & salutaris interpretatio: nisi fiat remissio & reconciliatio, propter Filium Mediatorem. Et tamen Deus peccato semper irascitur, nec id sine pœna remittit: sed ut satis fiat iustitiæ suæ ad placandam iram, transtulit pœnam in filium mediatorem pro nobis deo precantem immensa bonitate.

Quid nominatur Lex Naturæ:

Leges naturæ sunt noticiæ principiorum practiceorum de moribus, & conclusionum inde extractarum, congruentes cum regula eterna, & immota mentis dei

tis diuinæ, quæ sunt insitæ humanis mentibus in creati-
tione, vt dicant testimonium de Deo, quod sit Deus, &
qualis sit, & sint rectrices vitæ.

Quid differunt autem Philosophica dicta à Decalogo ?

Sapientes Ethnici tantum docent particulam legis,
præcipiunt tantum de externa disciplina, id est, de fren-
nanda locomotiva, seu regendis externis gestibus, vel
etiam moderandis affectibus, & præcipuè loquuntur
de virtutibus secundæ tabulæ. Contumeliosè autem
evertunt primam tabulam, quia nec accusant naturalem
immundiciam, vt tenebras & dubitationes de Deo,
Item, fremitus contra Deum. Nec monstrant, quis sit
verus Deus, & qui sint veri cultus Dei. Dicit autem
Paulus: Lex spiritualis est, id est, flagitat interiorem,
spiritualem, & perfectam obedientiam, nec est tantum
frenum externorum gestuum.

DE VSIBVS LEGIS MORALIS.

Quis est vsus Legis Moralis ?

Tres sunt: Primus nominatur Pædagogicus, seu
Politicus, pertinens ad omnes homines, etiam non res-
natos, Et est coercere externa membra, De hoc vsu
dicitur: Lex est iniustus posita *κατὰ*, id est, premit
& vrget iniustos quoad vtrumq;, scilicet, & coercens
externa membra, & pœniens facientes externa delicta
pœnis corporalibus. Ac frenatio illa nominatur Dis-
ciplina, Quid

Quid est Disciplina, seu iusticia
externa?

Est gubernatio locomotiva, regens externa
membra, ut faciant opera externa, congruentia cum
Decalogo.

Quas res complectitur virtus
Philosophica?

Cogitationem in cerebro, & voluntatem impe-
rantem externis membris, ut ciant tales motus, quales
docet cogitatio.

In hoc usu politico, quid est cogi-
tandum?

1. Notitia ordinata in natura, testantur natu-
ram non casu confluisse: sed esse Deum.
2. Noticia discernunt recta, & non recta, ostens-
dunt qualis sit Deus.
3. Poenae quae sequuntur atrociam scelera, ostens-
dunt quod Deus verè praesens sit in genere humano, &
quod puniat scelera

Propter quas causas necesse est praes-
tari Disciplinam?

Propter quatuor.

1. Propter mandatum Dei.
2. Ut vitentur poenae, quae ordine diuino sequuntur
atrociam scelera.

3. Ut

3. Ut alijs pax sit, quia nascimur ad fouendam societatem, non ad infinitam deletionem generis humani.

4. Ut externa modestia sit Pædagogia in Christum, id est, ut doceri de Christo possimus nos, & alij. Nec perseverantes in sceleribus contra conscientiam conuersi sunt ad Deum, aut sanctificantur à Christo per vocem Euangelij, & Spiritum sanctum.

Quæ sunt officia Pædagogicæ

Docet ordinatis exercitijs assuefacit, & castigat, idem facit Lex.

Contra:

Nullum peccatum postulat Deus.

Iustitia ciuili in non renatis est peccatum.

Ergo Deus eam non postulat.

Maiorem probo: Quicquid non est ex fide, peccatum est.

Respondeo: est fallacia accidentis, eò quod iustitia ciuili in non renatis, est peccatum per accidens. Peccatum se quidem est pulchrum decus: sed displicet Deo propter personam, quæ non credit, & non est inserta Ecclesiæ. Sicut bonum vinum, transfusum in vas non sincerum, accedit corruptam à vase.

Secundus vsus Legis Moralis.

Est iudicium vniuersale, accusans omnia peccata, in hominibus, interiora, & exteriora, & totam deprauationem nature. Huius iudicij executionem alij

alio tempore sentiunt. Damnandi eo opprimuntur.
Conuertendi eluctantur, & eriguntur consolatione
Euangelij. De hoc vsu dicitur: Deus est ignis consu-
mens. Et: Per legem cognitio peccati.

Contra:

Quicquid auget peccatum non est docendum.

Lex auget peccatum.

Ergo Lex non est docenda.

Minorem probo. Paulus inquit: Lex iram efficit,
id est, homines quando accusantur & damnantur vo-
ce Legis, incipiunt irasci Deo, & fremere contra De-
um, sicut Saul, Cain, Iudas & alij.

Respondeo: Est fallacia accidentis, quia Lex
auget peccatum, non per se: sed per accidens. Accusat
& iudicat peccata hominum, vt destruat omnes non
conformes Deo. Ille vsus est bonus & sanctus. Quod
autem hæc deprauata natura hominum accusata lege,
non vult se subijcere iudicio Dei, nec ipsi tribuere hunc
honorem, quod iuste nos puniat, sed magis irascitur
Deo, nec petit remissionem promissam propter Filium,
hoc oritur ex mala voluntate hominum, non ex Legge.

Quis est tertius vsus Legis?

Pertinet ad renatos. Nam in his quoque vult Deus
obedientiam, interiorem, & exteriorem regi suo ver-
bo, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Et:
Lucerna pedibus meis verbū tuum. Itaque ex lege oportet
renatos habere testimoniū, qui cultus Deo placeant.

D

Manet

Manet cuius ordo aeternus, & immutabilis, in mente diuina, ut creatura rationalis Deo obtemperet, sicut dicitur: Per fidem Lex stabilitur, id est, Fide inchoatur obedientia, & placet.

Secundo: In renatis sunt reliquiae peccati. Ut igitur peccata magis magisque agnoscantur, voce legis ira Dei monstranda est, ut crescat vera contritio, & poenitentia.

Contra: Iusto non est lex posita.
Credentes sunt iusti.
Ergo Lex non pertinet ad credentes.

Respondeo ordine ad Propositiones: Iusto non est Lex posita, scilicet in quantum iusto. Quia lex non damnat iustum retinentem iustitiam, sed cum desinit esse iustus, contra conscientiam violans mandata Dei, damnat cum Lex, ut manifestum est in exemplo primi lapsus. Et potest facillime accommodari hoc dictum ad iustos iustitia consummata seu integra, quia tales iam habent illam cum Deo conformitatem, quae Lege postulatur.

Minor: Credentes sunt iusti, scilicet imputatione, & inchoatione, nondum consummatione. Ergo cum adhuc in illis hæreat peccatum, non sunt liberi à Lege, quod attinet ad debitum obedientiae, quam quidem subinde crescere oportet, ut magis magisque mortificentur peccati in nobis reliquiae.

2. Responsio.

Iusto

Iusto non est Lex posita:

Scilicet quod ad condemnationem attinet. Credentes enim non damnantur à Lege, sicut impij: Sed eluctantur ex pauoribus, & quia fide sunt inserti Filio Dei, tegitur illa immundities, quæ est reliqua in ipsis, propter Mediatorem. Et hoc significat vocabulum *κείρα*, id est, Credentem lex non opprimit, tanquam immota & sine ulla mitigatione.

3. Responsio.

Iusto non est Lex posita, quod ad coactionem attinet. Credentes enim reguntur à Spiritu sancto. Ideo præstant obedientiam spontaneam, seu voluntariam, sicut dicitur: *Voluntaria oris mei beneplacant tibi Domine.* Et tamen illa ipsa spontanea obedientia est necessaria necessitate debiti.

Quæ est sententia dicti: *Non veni soluere legem, sed implere:*

Soluere Legem significat, ita abolere legem, ut non amplius sit Lex.

Quot modis Christus implet Legem:

Quatuor modis.

1. Sua propria obedientia.
2. Derivando in se poenam.
3. Restituendo in nobis iustitiam, & vitam conformem Legi.
4. Sanciendo & repurgando eam ab erroribus.

Quare Lex Moralis, cum natura nota sit & cum illi in hac vita non satisfiat, tamen voce Dei sæpè proposita & palàm promulgata est?

Respondeo: Quatuor sunt causæ principales.

1. Quia caligo quæ post peccatum accessit, fecit naturalem notitiam obscuriorem.

2. Quia voluit Deus conspici testimonium, notitias naturales ab ipso esse transfusas in hominem, & iudicium conscientie, ortum ex illis noticijs, & pœnas, quæ sequuntur delicta, accidere non casu, sed ordine diuino, ut ipse Deus discernatur à naturis malis.

3. Ut Lex sit testimonium nostræ miseriæ, & nostræ restitutionis. Monstrat enim discrimen inter iustitiam, & peccatum, imò damnat peccatum in toto genere humano, Ostendit etiam, qualis sit Christus, scilicet, habens perfectam iustitiam, secundum Legem, & ideo perfectè pro nobis satisfaciens in pœna, quam & innocens, & volens pro nobis sustinet, ut placetur ira Dei nostris peccatis debita.

4. Ut dicat testimonium de futura vita: Quia Legem oportet integrè fieri, Non enim frustra lata est Lex. Sed non fit in hac vita.

Ergo necesse est restare aliam vitam, in qua erit & integra iustitia beatorum, & pœna damnatorum æqualis magnitudini peccatorum, scilicet, mors æterna.

Quot

Quot sunt tabulae Decalogi.

Duae. Prior loquitur de vera agnitione, qua Deus agnoscitur, lucens ipse in nobis, & sese nobis communicans, & qua nos vicissim diligimus eum, laetamur in eo, & efficitur unum cum eo.

Secunda ostendit, qualis debeat esse ordo, in omnibus partibus hominis, & inter homines ipsos, ut sit conformitas cum Deo. Sit homo iustus, castus, verax, quia talis bonitas, & sapientia in Deo est.

Vsitatè ita discernuntur tabulae.

Prima loquitur de operibus, quae immediatè cum Deo agunt. secunda de operibus, quae immediatè hominibus praestantur, & fiunt cultus Dei, quia propter eum fiunt.

Quid est cultus Dei.

Est opus mandatum à Deo, factum in agnitione, & fiducia Filij Dei, relatum ad hunc finem principaliter, ut Deo praestetur obedientia, & honor, id est, testificatio, quòd statuamus, hunc solum verè Deum esse, quem sic colimus, & quòd sic velit coli.

PRIMUM PRAECEPTUM.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Non habebis Deos alienos.

Quæ sunt admonitiones tenendæ
in enarratione huius Præcepti:

- I. Prima admonitio est de sententia Præcepti.
- II. De opere, seu testimonio, addito propter discrimen veri Dei & Idolorum.
- III. Quomodo inchoetur obedientia.
- IIII. Puerilis enumeratio operum primi præcepti.
- V. Antithesis, complectens peccata, pugnantia cum hoc præcepto.

I. Primum præceptum præcipit de vera agnitione Dei, quam vult lucere in homine in hac vita, fide accensa per verbum, quo se verus Deus patefecit. Cum enim sit verus, vult etiam verè agnosci, non fingi de se ludibria opiniorum.

Deinde præcipit de unitate cum Deo. Non vult hominem esse auulsum ab ipso, neq; homines furere odio ipsius, & iustitiæ ipsius: Sed ita conditus est homo, ut sit adiunctus Deo, tanquam capiti, & ut Deus homini sese in tota æternitate communicet.

Duplex verò est propositio Præcepti: Affirmatiua, & Negatiua, ut per Antithesin altera alteram illustret. Affirmatiua præcipit, ut in nobis sit lux verè agnoscens Deum, & unitas cum Deo in ardente & perfecta dilectione, in timore Dei, in letitia & fiducia super omnia, iuxta dictum: Diligas Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo.

II. Quare

II. Quare facit mentionem educationis ex Aegypto r

Quia hoc opere seu testimonio, discernendus est
verus Deus, ab omnibus commenticijs numinibus.

Contra:

Opificium mundi est testimonium de Deo.

Ergo non opus est alijs patefactionibus.

Respondeo: Assensus ex consideratione opificij
mundi, creati à Deo, in hac naturæ corruptione, est
languidus, propter multiplices fluctus dubitationum,
de essentia & voluntate Dei, item: propter spectacula
eventuum contrariorum, qui accidunt in vita, Ideo Deus
edidit verbum, quo se patefecit, ut patefactus agnosci
& discerni posset ab idolis. Dedit igitur legem &
Evangelium, & addidit illustra. testimonia, scilicet si-
gna & miracula, ut certò sciamus, quòd hoc modo
velit agnosci & coli Deus.

III. Cum in omnibus qui conuertuntur necesse sit inchoari legem, quæritur: Quo- modo inchoetur primum Præce- ptum r Nam hæc est doctrina applicationis.

Respondeo: Sic se Deus patefecit, quòd velit agnos-
ci, se esse patrem Domini nostri Iesu Christi, & quòd
propter Filium remittat peccata credentibus, & sanc-
tificet eos spiritu sancto suo, & reputet eos iustos pro-
pter Filium, quanquã non habentes in hac vita perfectã
obedientiam, cum tamẽ in omnibus, qui conuertuntur

D 4

inchoari

inchoari obedientiam necesse sit, iuxta dictum: Lex fide stabilitur.

III. Vſitatè quinq; numerantur opera

I. Præcepti.

1. Fides, quæ est assentiri omni verbo Dei, nobis tradito, atq; ita promissioni gratiæ, & est fiducia acquiescens in Deo per Filium, accedens ad Deum, inuocans eum, & clamans: Abba pater.

Contra:

Oportet seruari immotum discrimen, inter Legem & Euangelium.

Fides in Christum voce Euangelij præcipitur.

Ergo non est opus Legale.

Respondeo ad Minorem: Fides est virtus Evangelica, & tamen opus primi Præcepti, quatenus Lex intelligitur, iuxta declarationem & ἐπιτίμια traditam in Euangelio Legem nobis enarrantem & salutariter mitigante. Prolata enim promissione Euangelij, primum præceptum præcipit talem agnitionem Dei, qualis est patefacta in Lege & Euangelio. Et Lex non potest inchoari, nisi agnito Filio. Nec primum præceptum intelligatur præcipere timorem serulem, id est, pauorem, fugam, & fremitum sine fide & consolatione, quia talis timor esset contumeliosus in Deum, negans eius veritatem & misericordiam.

2. Timor Dei qui est expauescere agnitione iræ Dei aduersus peccata, sed cum fide accedete ad Deum, & sit

ut sit timor filialis, volens Deo obedire, cum reuerentia, & cum non offendere.

3. Dilectio Dei, quæ est obedientia iuxta omnia præcepta diuina, prælucente vera fide, & cum læticia acquiescente in Deo.

4. Spes, quæ est certa expectatio vitæ æternæ, gratis dandæ propter Mediatorem, & expectatio auxilij in hac vita, iuxta consilium Dei.

Quid igitur differunt Fides & Spes?

Fides accipit in præsentia iustificationem.

Spes est expectatio futuræ liberationis, cuius conspectu lenitur dolor. Interdum tamen vocabula: Fiducia, Fides, Spes, expectatio, promiscuè usurpantur, quia sunt affectus vicini.

5. Patientia, quæ est, in fide & dilectione Dei, tolerare aduersa, quæ Deus vult nos sustinere, & velle hanc obedientiam propter Deum, ac intuentes voluntatem Dei, minus habere dolorum, nec frangere aduersus Deum: Sed à Deo expectare aut liberationem, aut mitigationem. Vt conuersus Latro in Cruce est patiens, cum accepta remissione peccatorum tolerat poenam, in fide & dilectione Dei.

V. Antithesis.

Peccata pugnantia cum primo Præcepto, comprehenduntur sub generali nomine Idolatriæ, Veræ enim

D 5.

enim.

enim agnitioni Dei opponitur profanitas ignorans & contemnens Deum: Unitati cum Deo opponitur odium Dei, & Superstitio Idolatrica.

Multi autem sunt gradus Idolatriæ, Quia ut homines quærent Deum, moti cæca aliqua cupiditate: ita amittunt Deum, & oderunt, cum vident se defici.

Idolatria.

In genere, est dicere aliquid esse Deum, quod non est Deus, aut dicere hoc non esse Deum, quod est Deus.

Huc igitur pertinent furores eorum, qui fingunt noua numina, iuxta errantes, suas cupiditates. Item: Qui fiduciam debitam Deo, collocant in suas vires, ut Ajax. Item: Qui faciunt pacta cum Diabolis, ut Magi. Item: Qui tribuunt omnipotentiam creaturis. Item: Qui presentiam Dei alligant ad ullam creaturam, sine expresso verbo Dei. Item: Qui cogitant Deum esse mendacem, & iniustum, aut qui deficiunt à Deo desperatione.

De comminationibus & promissionibus additis Legi, dicitur suo loco.

SECUNDVM PRÆCEPTVM.

I. Prima admonitio est de ordine, vel connexione præceptorum.

II. Secunda

II. Secunda de sententia præcepti, & operibus mandatis in hoc præcepto.

III. De Antithesi.

I. Primum præceptum orditur à summis potentibus, mente & corde, eas vult copulatas esse cum Deo, lucente in nostris mentibus per veras noticias, & transformante nostra corda ad motus ordinatos, ipsi placentes.

Secundum præceptum, loquitur de sermone, & præcipit conuenientiam sermonis cum corde. Quia homo conditus est ad societatem. Sermo autem est nuntius mentis, & cordis in societate. Ita Lex docet de totius hominis conformitate cum Deo.

II. Negatiua propositio prohibet omnes abusus nominis diuini. Ergo affirmatiua præcipit veros usus. Veri usus comprehenduntur usitate quatuor gradibus.

1. Vera inuocatione Dei.
2. Gratiarum actione.
3. Doctrina.
4. Confessione.

Inuocatio.

Est alloqui verum Deum, & cogitare præcepta de inuocatione, & de promissione, & fide petere bona, quæ promisit Deus.

Contra :

Præcepta Decalogi sunt distincta.

Inuocatio

Inuocatio est opus primi præcepti.

Ergo malè collocatur in secundum.

Respondeo ad Minorem: In primo præcepto dicitur de vero motu cordis, accedentis ad Deum, fiducia Mediatoris. Et illum affectum interiorum præcedere necesse est. In secundo dicitur, de externa confessione, & recitatione oris.

Ad Inuocationem pertinet Iuramentum, quia res ipsa est inuocatio Dei.

Quid est Iuramentum?

Est assueueratio de re possibili, & licita, facta cum inuocatione ueri Dei, in qua affirmamus Deum ueracem esse, & punire mendacia, & petimus, ut nobis sit testis, nos uerè sentire ea, quæ dicimus, & ita sit testis, ut puniat fallentes quasi arguentes eum mendacij, si non seruet pactum hic expressum: Non habebit Deus insontem eum, qui uanè usurpauerit nomen eius.

Est ne iurare prohibitum?

Non est. Probo.

Omnia honesta opera politica, sunt concessa Christianis.

Legitimum iuramentum est opus Politicum.

Ergo est concessum Christianis.

Et Lex inquit: In nomine Domini iurabis.

Item: Omnis controuersie finis est iuramentum.

Talia iuramenta nominantur ἐπὶ κριτῶν, id est, delata à legitimo Magistratu.

Contra:

Contra: Christus dicit:

Vobis autem dico, prorsus non iurate.

Ergo iurare est opus suo genere damnatum.

Iurisconsulti respondent: Christus in illo dicto, prohibet illicitos modos iurandi: Non per cœlum, non per terram. Quia cùm iuramentum sit inuocatio, nō sunt inuocandæ creaturæ.

Alterâ responsio est melior: Christus ibi non loquitur de iuramento, quod est opus politicum: Sed accusat futilitatem humani cordis in iurando, quod homines non cogitant, quàm terribile vinculum sit iuramentum, & sepè flagitiosè abutuntur nomine Dei.

Gratiarum actio erga Deum.

Est verax testificatio, quæ profitetur, acceptâ esse à Deo beneficia, & verè esse Deum, omnipotentem, presentem, & opitulatorem, & simul est opus iustitiæ, quo expressè nos obligamus ad officia Deo grata.

Docere.

Est externa voce doctrinæ ostendere alijs, quod sit Deus, & qualis sit, quæ sit eius voluntas, & quæ sint cultus Deo placentes.

Confiteri.

Est sermone & alijs signis, & factis in tota vitâ, profiteri doctrinam à Deo traditam, & illustrare gloriam Dei, iuxta dictum, Luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum cœlestem. Ad confesio

confessionem etiam pertinet Regula de fama: Syraci
de. 14. Cura sit tibi de bono nomine.

Bona Fama.

Est testimonium diuinitus ordinatum multorum
rectè iudicantium, approbantium recta & rectè faci
entes, quo testimonio muniti sunt homines, ut eis ho
nestus locus, in communi societate tribuatur, & alij
homines doceantur, & inuitentur ad recta.

Appetenda est bona fama.

Propter duas causas:

1. Quia Deus vult intelligi discrimen virtutum,
& vitiorum, & propterea approbari recta, & vitu
perari turpia.

2. Deus uetat proponi mala exempla propter
pericula imitationis. Nota sit igitur vox Augustini:
Bona conscientia mihi opus est propter Deum, bona
fama propter Proximum.

3. Antithesis.

Quæ sunt peccata pugnancia cum secundo præcepto

Prophani, epicurei, & alij blasphemii sermones
de Deo, omisio ueræ inuocationis, negligentia in inuo
catione, & gratiarum actione, falsæ inuocationes crea
turarum, & hominum mortuorum, falsa doctrina, seu
corruptela ueræ doctrinæ, transferre nomen Dei ad
execrationes & blasphemias, Abijcere confessionem
piæ doctrinæ, Prætere nomen Religionis, Ecclesiæ,
libertatis

libertatis Christianæ sceleribus, deniq; violatio iuramenti, seu periurium.

Et huc pertinent omnia scandala, quæ nominantur data.

Scandala data, seu perniciofa.

Sunt uel falsa doctrina, uel mala facta, seu praua exempla, quibus alij redduntur deteriores. Quia propter mala exempla, multi alienantur à doctrina, Item: imitatores fiunt mali, & Epicurei. Ideo hæc scandala sunt uitanda.

Pharisaicæ uerò offensiones, quæ sunt scandala per accidens, & usitate nominantur accepta scandala, non debent homines deterere à confessione ueritatis. Sunt enim bona exempla, uel doctrina, quam Deus uult tradi, etiamsi homines offendantur & fremant.

TERTIUM PRÆCEPTUM.

I. Admonitio de connectione.

Primum præceptum docet de conformitate mentis, & uoluntatis cum Deo. Secundum de conformitate sermonis. Tertium de conseruatione Ministerij docendi in Ecclesia. Nam cum Ecclesia colligatur uoce doctrina, opus est congregatione, & signis, quæ sunt extrinsecus congregationis.

II. Admonitio, de Sabbato.

Quæ

Quæ est sententia dicti in Genesi: Requie-
uit Deus die septimo, ab omni ope-
re suo, & benedixit ei?

1. Deus condito homine quieuit, id est, non con-
didit aliam naturam corpoream, præstantiorem homi-
ne, quem ita condidit, ut vellet in eo acquiescere, in eo
habitare, & implere eum sua iustitia & vita.

2. Quia homo deceptus à Diabolo, auertit se à
Deo, & excusit Deum rectorem. Ideo Filius Dei factus
depreccator, & uictima, quieuit die sabbati in seculo
pulchro, id est, diuina natura non exeruit suam potes-
tiam, non repulit uim hostilem: Sed cessit iræ Patri
aduersus nostra peccata, & uoluit hanc obedientiam
seu mirandam humilitatem, ut corpus in natura huma-
na ex uirgine assumpta posset crucifigi, mori & sepeliri.

3. Deus quieuit ab omni opere suo. Ergo non
condidit postea alias species, aut plures mundos, sicut
fungunt Democritus & Epicurei.

Sanctificauit eum, id est, uult eum attribui ope-
ribus sanctis, & Deo dicatis.

III. Admonitio, de sententia Præcepti.

Sic argumentor:

Ordinationes Mosaicæ sunt abolitæ.

Præceptum de sabbato, est ceremonia Mosaicæ.

Ergo est abolitum.

Respondetur

Respondeo ad Maiorem : Ordinationes Mosaicæ sunt abolitæ, scilicet, quæ tantum sunt iuris positivi.

Minor : Præceptum de sabbato, est ceremoniale, seu iuris positivi, scilicet, quo ad speciem, id est, quo ad certi diei observationem, & modum cessationis. Hæc species est abolita. Sed idem præceptum est naturale, seu Morale, quod ad genus attinet, id est, ad præcipuam sententiam huius legis, quæ pertinet ad omnes homines & ætates, scilicet, ut conseruetur ministerium, & aliquis dies tribuatur publico ministerio.

Quare nos celebramus sabbatum die primo, seu dominico ?

Consentaneum est Apostolos mutasse diem, et ostenderent exemplum abrogationis Legum ceremonialium, & politicæ Mosaicæ. Et elegerunt primum, quia illo die resurrexit Christus, & ostendit, se renouata Ecclesia, inchoaturum alium statum, differentem à regno corporali.

Dextrè etiam datur responsio ad hoc Argumentum :

Species, quæ est iuris positivi in tertio præcepto, est abolita.

Ocium, vel cessatio die septimo, est ceremonia iuris positivi.

Ergo est abolita.

Respondeo ad Minorem : Modus ocij vel cessationis est ceremonia, seu species, quæ est iuris positivi.

E caq;

eaq; est abolita: Sed ipsum genus, scilicet omittre operas seruiles, impediētes ministerium, & abducentes alios a ministerio, est naturale & morale, ideoq; omnes obligat. Ceterum post deletam politiam Mosaicam liberum est eligere alium diem, quam septimum ad publicos congressus, in quibus populus doceatur & admistrantur ritus diuinitus traditi, ut sint vincula publicæ congregationis.

Quæ est igitur sententia generalis
tertij Præcepti:

Tertium præceptum complectitur doctrinam de præsentia, & efficacia Filij Dei in ministerio, & de dignitate ministerij. Præcipit conseruationem ministerij Euangelici, id est, ut doctores recta doceant, conseruata veritate doctrinæ secundum primū & secundum præceptum, ut populus conueniat, & reuerenter discat doctrinam diuinam, obtemperet doctoribus, utatur pie ceremonijs, & ut singuli aliquid conferant, ad conseruationem ministerij & scholarum.

III. Opera tertij Præcepti.

Præcipuum opus est conseruatio ministerij Euangelici, quod pertinet ad doctores, & ad auditores.

Docentes recta doceant, rectè administrent sacramenta, nec constituent ullam potestatem, extra Euangelium.

Auditores teneant mandatum, de audiendo Euangelio: Qui vos audit, me audit: & sciant, Deum verè efficacem

efficacem esse voce ministerij, nec queratit alias reuelationes, extra verbum.

V. Antithesis.

Quæ sunt peccata pugnantia cum 3. Præcepto :

1. Furores Enthusiatarum, & Anabaptistarum delictum ministerium, & negantium Deum esse efficacem, per vocem doctrinæ.

2. Donatistarum, contententium Deum non esse efficacem, si doctores, aut administrantes Sacramenta, non sint sancti. Cum tamen Fides nitatur verbo Dei, non sanctitate ministri, ut dicitur: Qui vos audit, me audit. Iubet respicere personam non ministri, sed suam.

3. Corrumperere doctrinam, aut ceremonias.

4. Abolere ministerium, non conuenire ad publicos congressus, malo exemplo abducere alios, non tribuere debitam reuerentiam ministris Euangelij, eripere eis victum.

His delictis expresse sunt constituta poenæ apud Prophetas, ut Haggei 1. Quia domum meam negligitis, coeli non dant rorem, & terra sit sterilis. Et Hieremie 17. Si non sanctificabitis Sabbatum, succendam ignem in portis Hierusalem, & deuorabit domos, & non extinguetur. Et simus memores dicti: quod extat in Epistola 5. Ignatij. $\tau\acute{\alpha}\varsigma\ \epsilon\omicron\upsilon\varsigma\ \acute{\alpha}\varsigma\ \mu\eta\ \delta\epsilon\tau\ \iota\mu\acute{\alpha}\zeta\ \tau\epsilon.$

Quomodo intelligendum est dictum Christi, exæquantis secundam tabulam primæ, cum dicit: Secundum mandatum simile est primo?

Ita argumentor: Præcepta differunt obiectis. Prima tabula concionatur de cultibus præstandis obiecto præstantiori, quam secunda. Ergo secunda tabula, non est similis primæ.

Respondeo: Concedo totum argumentum: Prima tabula est præstantior, quàm secunda, scilicet, respectu obiecti primi seu immediati. Sed Christus facit illam exæquationem, & ornat secundam tabulam hac tanta amplificatione, respectu finis principalis in credentibus, & aliarum etiam causarum.

Quæ est igitur ratio similitudinis secundæ tabulæ cum primâ?

1. Similitudo est in necessitate obligationis. Nulla autoritas humana potest delere præcepta secundæ tabulæ.
2. In mandatis secundæ tabulæ, semper includitur primum præceptum. Ideo enim necesse est præstare obedientiam. Ut Deus afficiatur honore.
3. Obedientia secundæ tabulæ est pars conformitatis cum Deo: Quia sicut Deus est verax, ita etiam

est castus, & semper detestatur confusiones libi-
dinum.

4. Illa obedientia etiam erit eterna.

5. Vox Christi de similitudine secundæ tabulæ
est opposita errori Hypocritarum omnium temporum,
qui præferunt ceremonias, laboribus Oeconomicis &
politicis, a Deo mandatis. Sicut Monachi suos stultos
ritus nominarunt perfectiones, & prætulcrunt eos gu-
bernationi Danielis, aut Iosephi in Aegypto.

Q V A R T V M P R A E C E
P T V M.

I. Admonitio de contextu secundæ
tabulæ cum prima.

Primus gradus sapientiæ est: Vera Dei agnitio,
& viuificari a Deo, lucente in homine.

Secundus gradus est, intelligere ordinem, quem
Deus sanxit inter homines. Et conformitas cum vol-
untate Diuina, quæ vult hunc ordinem seruari, nomi-
natur iustitia.

Deus condidit homines, vt sint non vt pereant,
& vt in illis sit conformitas & sua sapientia, & iustis-
tia. Ergo vult parentes gignere, & sobolem seruare,
parentes diligere a sobole. Vult hominem non trucidari,
non spoliari, ne fame pereat. Et vult hominem Deo
esse conformem, in castitate & veritate.

2. Quæ est sententia quarti præ-
cepti

E 3

Quarta

Quartum præceptum præcipit de vocatione, & instituit consociationem in hac civili consuetudine hominum. Constituit ordinem personarum, ut aliæ sint persone gubernantes, aliæ illis obediens.

Primus gradus imperij, est autoritas parentum. Et in hoc præceptum includitur obedientia debita legitimis Magistratibus, quibus Deus tradidit locum parentum.

Præcipitur de honore, quia illa est summus gradus obedientiæ.

Quid est honor in genere ?

Honor est in anima noticia, approbans aliquid propter mandatum Dei, & quia Deus ei communicavit sapientiam suam, & iusticiam, aut quia est organum sapientiæ, & iustitiæ Dei. Et est diligere illud, iuxta ordinem à Deo sancitum.

Quid est honor erga Magistratum ?

Est noticia, quæ agnoscit, & fatetur ordinem politicum esse opus Dei, & conservari à Deo, & magistratum esse custodem legis Dei, & in hac custodia conspici præsentiam Dei, in genere humano, & lucere sapientiam, & iusticiam Dei in ea, & est diligere ordinem, & personas habentes negotia rectè faciendi, quæ sunt organa diuini ordinis, & sic diligere, ut nos illi fastigio subijciamus, iuxta præceptum Dei. Petere à Deo, ut ipse sit custos huius ordinis, & regat eos, quibus tradidit imperium, cum qua noticia in mem-

te &

te, & subiectione in voluntate, coniuncta sunt externa signa honoris, & obedientiae, iusto ordine.

Facito Analysin definitionis, & nomina gradus honoris.

Vocabulum honoris, tres gradus complectitur.

1. Reuerentiam in mente propter Deum, quae intelligit hunc ordinem esse opus diuinum, & propter Deum veneratur hunc ordinem, & subijcit se parentibus & Magistratibus, ordine diuino.

2. Gradus est, externa obedientia, in omnibus officijs, & in omni gestu. Quia externus gestus est signum obedientiae interioris sicut flectere genua, & nudare caput, est signum subiectionis & interioris reuerentiae in corde.

3. Gradus honoris est ἐπιείκεια, in tolerandis quibusdam oneribus grauioribus, quae vel a parentum infirmitate oriuntur, vel comitantur arumnas imperiorum.

Nunc discant iuniores explicare vsitata argumenta:

Iniuria non sunt a Deo.

In imperijs multae sunt iniuriae.

Ergo imperia non sunt a Deo.

Respondeo: Nego consequentiam, & ratio est, Quia plus est in conclusione, quam in praemissis, Sic enim debet inferri: Ergo illae confusiones in imperijs non sunt a Deo: Sed oriuntur a mala voluntate Diabolorum.

E 4

bolorum.

bolorum, & hominum, qui turbant ordinem à Deo institutum.

Necesse est igitur discernere res, & personas. Res est ipse ordo, qui complectitur leges honestas, iudicia, iustas pœnas, distinctionem dominiorum, contractuum, conseruationem communis societatis. Iste ordo est testimonium sapientiæ, iustitiæ & præsentis Dei inter homines. Huius ordinis quantum reliquum est, verè à Deo conseruatur, etiam & aliqua partes lacerantur, Vt etsi Lupi aliquas oues rapiunt, tamen diligentia pastoris, magna pars gregis seruat.

Constituto hoc discrimine, queritur, quæ persone tolerandæ sint, quæ sint ipsarum officia, quomodo eis debeat obediencia, quæ non sint tolerandæ, & quo ordine sint remouendæ?

Quæ est definitio Magistratus Politici?

Magistratus est custos Legis. Hæc definitio Aristotelis vera est, si rectè intelligatur. Est custos legis, videlicet, Decalogi, in utraq; tabula, quoad externam disciplinam.

Quæ est altera definitio?

Magistratus est persona, ordinata à Deo, ad defensionem Legis, & disciplinæ, in hac ciuili societate hominum, habens mandatum, ut puniat gladio, id est, pœnis corporalibus contumaces.

Quid est bonus Magistratus?

Est

Est qui habent $\pi\epsilon\omicron\alpha\iota\gamma\epsilon\sigma\iota\pi$ iusta faciendi, & plerunq; iusta facit, etiamsi aliquando labitur, aut in aliqua parte ist negligentior, aut asperior, quam esse debebat.

Hoc modo definiuntur omnia officia personarum. Ut:

Quid est bonus Scolasticus?

Est persona, à Deo vocata ad discendum, propter conservationem doctrinæ ad posteritatem, ad gloriam Dei, ad salutem communem & priuatam, habens $\pi\epsilon\omicron\alpha\iota\gamma\epsilon\sigma\iota\pi$ faciendi officium, & plerunq; rectè facit, etsi aliquando cessat.

Vnde sumuntur istæ Definitiones?

Ex duobus dictis scripturæ:

1. Est Pauli. 1. Corinth. 4. Hoc requiritur, ut fideles simus.

Quas virtutes compræhendit Fidelitas?

Scientiam eius rei, quam quisq; profitetur, & in administratione diligentiam. Excludit autem affectatam ignorantiam, & affectatam negligentiam.

2. Alterum dictum est Salomonis: Non est iustus in terra, qui benefaciens non etiam peccet.

Quæ sunt officia Magistratus Politici?

Quatuor sunt.

1. Magistratus sit vox totius Decalogi, rectè intellecti, quod ad externam disciplinam attinet.

E 5

2. Sit

2. Sit executor Legis diuine, legitime punitur in corporali facientes contra Decalogum.

3. Addat aliquas leges, quæ sint determinationes circumstantiarum, non expressarum in Decalogo: nec tamen pugnent cum Decalogo.

4. Sit executor etiam propriarum Legum.

Quod est vinculum obedientiæ?

Duplex est vinculum obedientiæ Legum civilium,

Alterum est obligatio ad pœnam corporalem, qua Magistratus cohercet, & punit contumaces legitimo ordine.

Alterum est reatus conscientiæ coram Deo, Nam conscientia in eo, qui non vult obedire legitimis imperijs, fit saucia coram Deo. Et contumax effundit Spiritum sanctum, admittit peccatum mortale, & fit reus æternæ pœnæ. Testimonium illustre est in 13. Capite ad Romanos: Necessè est obedire, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Propter iram, id est, propter pœnam corporalem. Propter conscientiam, id est, conscientia fit rea coram Deo, propter contumaciam.

Contra:

Nemo potest mandare sub pœna, quam non potest exequi.

Homo non potest exequi æternas pœnas.

Ergo edicta Magistratus non obligant ad pœnas æternas.

Respondeo ad Maiorem: Nemo potest mandare sub

sub pœna, quam non potest exequi, scilicet sola humana auctoritate, sicut in ministerio Euangelij nemo potest humana auctoritate remittere peccata.

Minor: Homo non potest exequi æternas pœnas, Concedo: sine Deo autore politicæ potestatis, & custode huius ordinis etiam in executione pœnarum. Non igitur homo, sed Deus, qui est autor gubernationis, & sub pœna æterna mandat obedientiam, exequitur pœnam, quam ipse sanxit, cum expressâ voce nos imprijs politicis subicit & testatus est potestatem politicam non tamen esse humanam auctoritatem sed organum, per quod ipse vincula ciuiliſ societatis conseruat.

Quæ est meta obedientiæ?

Omnibus edictis Politici Magistratus obtemperandum est, non pugnantibus cum verbo Dei. Si verò Magistratus mandet rem prohibitam lege Dei, veritas Dei anteferenda est edictis magistratum, iuxta regulam: Necessè est Deo magis obedire, quàm hominibus: Sic in Babylone rectè fecerunt tres viri, qui statum adorare noluerunt: Sed de seruitute corporum, & expilationibus facultatum, quanquam duræ sunt & iniuste, tamè sciat populus communes illas infirmitates in Magistratibus bonis seu mediocribus tolerandas esse, de quibus dixit Petrus: Obedite Dominis, non solum bonis & æquis, sed etiam morosis & durioribus.

Quid est malus Magistratus?

Tyrans

Tyrannus est, qui habent $\pi\rho\alpha\lambda\gamma\epsilon\sigma\iota\mu$ scelerate faciendi, & in praeceptis rebus scelerate facit, etiamsi interdum aliquid iuste facit. Hic teneatur Regula: Cum ministri Euangelij aut alij priuati homines in confessione verae doctrinae non defenduntur à legitimis Magistratibus, nequaquam moueant seditiones, sed iniurias & supplicia patienter ferant, sicut de hac patientia consolationes plurimae traditae sunt, ut sciamus eam Deo placere, iuxta dicta Matth. 6. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Item: Psal. 116. Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. At potestas politica legitimo modo Ecclesias tueri aduersus iniurias atroces & notorias, cum potest, debet, iuxta illud Prouerb. 29. Eripe eos, qui ducuntur ad mortem. Si dicis, vires non suppetunt, Qui inspector est cordis ipse intelligit.

3. Admonitio de Antithesi.

1. Reprehendenda est $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\tau\alpha\lambda\iota\alpha$ Pontificiorum, qui imitatione potestatis politicae, constituunt regna in Ecclesia.

Ita argumentantur.

Non debetur minor reuerentia Ecclesiastica potestati, quam politicae.

Legum politicarum violatio, est peccatum mortale.

Ergo & traditionum in Ecclesia.

Respondeo: Concedo Maiorem de reuerentia, sicut casu

ent eam Deus ordinavit. Ordinavit autem, ut debeatur obedientia ministris Evangelij, in omnibus, quæ sunt iuris divini. Ordinationes vero humana autoritate factæ, quæ nominantur traditiones, sunt intelligendæ sine opinione cultus, & sine opinione necessitatis, ut dicitur: Nemo vos arguat in cibo, aut potu, aut vicibus Festorum.

Deinde exemplum de legibus politicis est dissimile, Quia Deus armavit potestatem Politicam, autoritate condendi proprias Leges, quæ non pugnant cum iure divino, & illis debetur obedientia. Sed Evangelium sancit hanc libertatem, ut traditiones humanæ intelligantur, sine opinione cultus & necessitatis.

Reliqua peccata pugnantia cum hoc Præcepto.

In Parentibus ἀσογία, non alere sobolem, non docere, non regere. In Magistratibus, non curare, ut populus de Deo rectè doceatur, non rectè exercere iudicia, imperare iniusta, movere non necessaria bella.

Peccata in sobole: ἀσογία erga cognatos. In subditis: Non obedire iustis imperijs, cavillari Leges, non petere à Deo gubernationem Politicæ societatis.

Q V I N T V M P R A E C E P T V M.

I. Caput, de ordine.

Secunda tabula exorsa est à Parentibus, tanquam à stirpe societatis, & ab ipso governatore inter homines.

nes. Constitutis igitur personis gubernantibus, & gradibus in ciuili hominum societate, munit hoc præceptum: Non occides: singulorum corpora, & vitam, & prohibet, ne ullus grassetur in corpus, aut vitam alterius, prohibito modo.

Estq; hic ipse ordo manifestum testimonium, quod sit Deus, & quod sit iudex ac vindex, cum cædes iniustas hominum ideo prohibeat, quia vult conformitatem cum suo ordine. Verè enim diligit æternus Pater Filium suum Christum, & sicut eum non vult trucidari à Diabolo & hominibus: Ita etiam non vult, ut interficiantur homines, qui Christo sunt inserti. Et Genesis 9. additur hoc argumentum prohibitioni iniustarum cædium: Quia homo ad imaginem Dei conditus est, non occidatur priuata cupiditate.

2. Caput sententia præcepti.

Affirmatiua ista est. Præcipitur beneuolentia erga omnes homines, & quidem propter Deum, iubet ut velimus omnes homines esse vnã Ecclesiam, & vnũ in Deo, ac omnes rectè inuocare, & celebrare Deum, & velimus omnibus bene esse in corpore & anima, atq; misericordia afficiamur erga calamitosos, & zelo ardeamus ad conuersionem malorum, vel ad legitimam pœnam.

Econtra prohibet hoc præceptum non solum externas corporum iniurias, & vindictam priuatam externam, sed etiam in corde maleuolentiam, inuidentiam, priuatam vindictam cupiditatem: Sicut enarratur à Christo

Christo Matthæi quinto. Item à Prophetis & Apostolis.

3. Virtutes.

Iusticia particularis, ut in hoc præcepto consideratur, Est nullius corpus iniuria afficere, & ubi possumus, innocentes defendere,

Manfuctudo est virtus, quæ primum comprehendit iusticiam, non pugnat, ubi non est necesse, & in necessaria pugna moderatur iram, & probabili ratione lenit aliquid de iusta ira seu poena.

Misericordia est uirtus, qua dolemus in calamitate iustorum, quaq; propter probabilem rationem, studemus mitigare etiam iustam poenam, his præsertim, qui errore, aut inbecillitate lapsi sunt.

Humilitas, seu ταπεινοφροσύνη, est in timore Dei agnoscere & fateri propriam infirmitatem & non erumpere extra uocationem: Sed intra metas uocatis onis Deo seruire, spe auxiliij diuini, & non despicere nec premere alios: Sed singulis tribuere gradū, in quem ordine collocati sunt, & sentire, illos etiam posse esse organa salutaria, & non irasci Deo in poenis.

Zelus, est propter gloriam Dei, & iusticiam, incendi dolore & ire, ad depellendas contumelias, & ad depellendam turpitudinem.

Ἐπιείκεια, uel æquitas, est uirtus uicina iustitiæ, & candori, & misericordiæ. Est probali ratione lenire iustas poenas, & obliuisci priuatas iniurias.

Tempe

Temperantia est iustitia debita proprio corpori, in modo victus, & est virtus, quæ in cibo & potu servat mediocritatem convenientem naturæ, & non iugulat corpus immodica holluacione, ne turbetur inuocatio, & ne impediatur opera vocationis.

4. Caput.

Consideratio exceptionis in hoc Præcepto.

Excipitur officium Magistratus, & iustæ pœnæ. Ex hoc fonte respondetur Iuliano & Anabaptistis.

Vindicta est prohibita.

Magistratus puniens scelera, exercet vindictam.

Ergo officium Magistratus est prohibitum.

Respondeo: Nego consequentiam, & ratio est. Quia ex puris particularibus nihil sequitur. Vindicta est prohibita, scilicet priuata, quæ est velle aduersarium tollere, modo non ordinato à Deo.

Minor: Magistratus exercet vindictam, publicam & ordinatam lege Dei. Quia Deus vult puniri scelera.

Contra:

Deus dicit: Mihi vindictam, & ego retribuam.

Ergo nec Magistratus exerceat vindictam.

Respondeo: Nego Consequentiam. Quia in antecedente comprehenditur Magistratus: Ego retribuam, vel per me, immediatè, vel mediatè, per Magistratus.

Ad offi

Ad officium etiam Magistratus pertinent legitima
 & bella militia, ideo non pugnant cum hoc præcepto.

Bellū est, aut legitima defensio, aut legitima pœna,
 suscepta ab ordinaria potestate, propter iustā causam.

Vnica verò tantum est iusta causa, videlicet,
 quando aliquis est ἀνομόλιος, nec potest aliter tueri
 pacem aduersus malos.

De bello teneatur dictum Abigail: Quia prælia
 Domini præliaris, non inueniatur in te iniquitas.

5. Caput. Antithesis.

Vitia pugnantia cum hoc Præcepto.

Iniustitia afficiens alios iniuria.

Crudelitas excedens modum in pœnis, & non ad-
 hibens ἐπιείκεια, vbi est probabilis ratio.

Nimia indulgentia, vel lentitas, conuiuens ad
 enormia scelera.

Cupiditas vindictæ priuatæ: Odia: Esse impla-
 cabilem: Quod vitium oritur ex stoliditate & super-
 bia, Tales enim neq; cognoscere neq; ignoscere norunt.

Duplex verò est fons omnium contentionum: Sue-
 perbia & φιλονεικία.

SUPERBIA, est securum, & sine timore Dei
 esse, confidere proprijs viribus, & fiducia sui extra
 metas vocationis erumpere, sibi potentiâ velle augere,
 dispicere & premere alios, pertinaciter anteferre pro-
 priam sapientiam bonis consilijs, & irasci Deo, & ho-
 minibus, cum exitus est infelix.

F

φιλοσ

φιλονεικία est in mouendis certaminibus, vel iniustas, vel non necessarias contentiones accendere, superbia, ambitione, curiositate, naturæ, simulatione, iracundia, superstitione, vel in respondendo neq; sedere, neq; aliquid lenire, sed acerbitate velle vincere, & vindi- dig; sumere materiam inflammandi odia.

INVIDIA, est dolere, alios homines habere aliquid dona, seu virtutē, vel alijs bonis rebus antecellere. ἐπιχαιρεκλιμα est letitia in calamitate inflo- rum, seu tolerabilium.

Huc pertinent peccata Ebrietatis & Luxus.

Quæ nam causa præcipuè hortari debet pios homines ad Temperantiam?

Cogitatio de malis, quæ sequuntur Ebrietatem. Spiritus sanctus habitat in renatis, & permiscet se cum spiritibus, natis in cerebro & corde hominis, & accendit in ipsis lucem, iustitiam, & vitam diuinam. Magnū igitur scelus est, illa opera Dei turbare helluati- ne, & expellere illum hospitem, videlicet, spiritum sanctum, accersere sibi morbos, exitium, inopiam, impo- dire necessarios labores meditationum, precationum, & assiduitate ingurgitationis accersere sibi malos mores, deliria & furores continuos, sicut dicitur: Consuetudine insani durata vicia, vino concepta, etiam sine vino valent. Ita Christus dicit: Cauete ne corda vestra grauentur crapula, & ebrietate.

Huc pertinent & iniusta bella, quæ sunt latro- ciniæ.

vitia, excitata à Diabolo, animis hominum incensis in
iusta cupiditate. Ea Deus tolerat, ut puniantur utriusque
partis scelera. Istitis autem flammis iniustorum
odiorum, opponendum est dictum Christi: Discite à
me, quia mitis sum, & humilis corde. Est mitis, parcat
generi humano, lapsa in eternam damnationem, & fit
deprecator pro hominibus. Est humilis corde, abijcit se
infra omnes angelos & homines, ut homini reddatur
vita, & iustitia, amissa per peccatum.

SEXTVM PRAECEPTVM.

DEVS vult Legem & virtutes intelligi, ut scias
mus, qualis ipse sit, & ut in inuocatione eum discernamus
à malis naturis. Illustre verò discrimen facit Cas-
titas.

Castitatem valde postulare Deum, ostenditur du-
pliciter.

1. Quia horribiliter punit confusiones libidinum.
2. Quia Diaboli furenter impellunt homines ad
libidines, non quia uoluptas similis in illis sit, ut in car-
nali natura: Sed odio Dei, ut magis offendatur Deus,
& plures homines pereant.

Quæ est sententia 6. Præcepti

Munit fœdera coniugij, & prohibet omnes com-
mixtiones & contaminationes, extra hunc ordinem à
Deo institutum.

Quid est Castitas?

Est virtus, quæ vitat omnes commixtiones, &
effusiones

effusiones seminis, prohibitas Lege Dei, & est, vel in
vita cœlibe, casto, & sine incendijs libidinum vivere,
vel in coniugio seruare ordinem a Deo institutum.

**Quomodo igitur Deus vult coniungi,
marem & foeminam?**

Regula tradita est in Paradiso: Erunt duo in
carnem vnâ, id est, inseparabiliter iuncti. Hæc in-
stituit coniugium, & prohibet vagas libidines.

Quid est Coniugium?

Est legitima & indissolubis coniunctio, vni-
us maris & foemine, ordinata a Deo ad procreationem,
& ad vitandas libidines, vt agnoscamus Deum esse
mentem castam, & vt hoc modo colligatur Deo ex ge-
nere humano aeterna Ecclesia.

Enarratio definitionis.

Particula legitima excludit coniunctiones illicitas,
& prohibitas lege Dei. In Leuitico 18. capite ro-
citantur personæ, quas non licet coniungere.

**Quare nominantur istæ coniunctiones
incestæ consuetudines?**

Vocabulum incestus est a nomine κέσος, quod
significat Cingulum nuptiale, cuius vsus erat in publi-
ca solennitate legitimarum nuptiarum, & cingebatur
eo Sponsa, quam simul Sponsus brachijs amplecteba-
tur. Iste ritus significat amorem ordinatum, & restric-
tum intra certas metas,

Fuit etiam perpetua consuetudo, non solum Eccles-
iæ, sed etiam antiquitatis Ethnicæ celebrare nuptias,
adhibita

Abhibita publica pompa, in qua Sponsa commendabatur sponso ad aram, sicut elegans dictum est Pythagoræ, quod citat Aristoteles:

Sponsa commendatur Sponsa ad aram, tanquam supplex.

Ergo Maritus debet esse beneficus & mitis erga suam coniugem, & non seuire in eam, sicut pietas & humanitas est parcere supplicibus.

Estq; in isto ritu imago Ecclesiæ, Et sic mysterium coniugalis fœderis enarratur à Paulo: Nam Ecclesia adducitur ad Christum, tanquam ad Sponsum, & ipse iacet prostratus ad aram, id est, coram æterno Patre, & placat iram Patris. Legitimis ergo nuptiis opponuntur incestu commixtiones, scilicet, quando coniunguntur personæ, quæ propter naturalem cognationem coniungi non debebant, & ubi non possunt seruari Leges, & ritus honesti coniugij.

Coniunctio indissolubilis vnius maris & foeminae, probatur ex dicto: Erunt duo in carnem vnam. Et ita dicit Christus: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet.

Vbi dicitur de priore fine coniugij:

Crescite, & multiplicamini.

Quare Deus voluit propagationem generis humani, fieri ex duobus, mare & foeminae:

1. Quia voluit in hac vita esse Ecclesiam, & Ecclesiam colligi in quadam societate.

2. Ut esset in coniugio amor ordinatus, & verus, qualis est inter Sponsam & Sponsam.

3. Ut intelligeremus castitatem, & ista uirtute possimus Deum discernere à naturis immundis, Diabolis & hominibus.

4. Ut iste amor esset commonefactio, de amore in filio Dei, erga Ecclesiam.

Vbi dicitur de altero fine Coniugij:

Melius est nubere, quam vri: Et: Ad uitandam scortationem, quilibet habeat suam uxorem, & quis libet suum maritum.

Quæ est sententia Dicti in Genesi: Dixit Deus, non est bonum hominem esse solum &

Dixit, id est, arcana deliberatione ita sanxit, cum ipse sit mens casta, uelle in opere generationis, seruare certum ordinem, & se horribiliter irasci uagis libidinibus, & punire eas. Ergo sequitur, scelerate facere Pontifices, qui contra auctoritatem diuini decreti, damnant coniugia, & magna agmina animarum, per impium ecelibatam, miserunt in æternam damnationem.

Contra:

Paulus dicit: Bonum est homini, mulierem non tangere.

Ergo dictum Pauli pugnat cum Genesi.

Respondeo: Nego consequentiam, quia ambiguitas tollit

tas tollit pugnantiam, sunt enim diversi respectus. Nam Genesis loquitur de tota specie, id est, de toto genere humano. Ita decreuit Deus, propagatione hominum debere fieri, in isto ordine, à Deo sancito. Paulus autem non loquitur de tota specie: sed de paucis indiuiduis in Ecclesia, uidelicet de renatis aliquibus, qui sunt ornati singularibus donis, & possunt extra coniugium castè uiuere, sicut Iohannes Baptista, Paulus, & pauci alij.

Aliud: Bonum est homini mulierem non tangere.

Ergo coniugium est malum.

Respondeo: Nego consequentiam, quia pugnantia debent opponi, secundum differentias, non secundum genus, uel communia accidentia. Bonum est unum genus, quod comprehendit plures species, uidelicet, omnes res bonas à Deo conditas & concessas.

Aliud: In Euangelio, secundum Aegyptios scriptum est.

Tunc ueniet regnum Christi, quando cessabit opus mulieris.

Generatio est opus mulieris.

Ergo in nouo Testamento cessat generatio & coniugium.

Respondeo: Nego Minorem, Generatio non est opus mulieris: Sed Dei, quod in hac natura condidit Deus, & seruat usq; ad resurrectionem mortuorum. Sed opus mulieris, seu Eua, est ininitium peccati, &

R. 4. mortis.

mortis. In prædicatione autem Euangelij, cessant peccatum & mors æterna, in illis, qui fide accipiunt remissionem peccatorum.

Aut respondendum est.

Veniente regno Christi, post resurrectionem, cessaturam generationem, peccatum & mortem prorsus.

Aliud: In prima Ecclesia Viduæ fuerunt obligatæ votis ad vitam cœlibem.

Ergo vota cœlibatus, non sunt violanda.

Antecedens ostenditur ex loco Pauli, accusantis viduas, quod irridam fecerint primam fidem.

Respondeo: Nego consequentiam. Quia etsi concedamus fuisse vota, tamen est ingens dissimilitudo, inter illa vota, & vota monastica. Certè tunc nulla fuit obligatio ad impios cultus, etiamsi fuisset consuetudo faciendi vota, quod tamen non dicit Paulus. Horum verò recentium temporum vota Monastica sunt vincula, quæ cogunt homines peccare, quia obligant eos ad manifestos cultus idolorum, & ad impurum cœlibatum. Ergo manifestum est, Monasticas obligationes esse irritas, & anteponendum illis esse immutabile mandatum Dei, & necessario discedendum ex illis pollutis societatibus.

Secundo: Nego antecedens. Prima fides apud Paulum, non significat votum cœlibatus: Sed fidem Euangelicam, quam quidem dicit amitti salacitate, & spiritum sanctum illis peccatis excuti, sicut ostendunt verba in textu.

Recita

Recita dictum ex Genesi, de poena
Sodomorum.

Pluit Dominus ignem & Sulphur à Domino, su-
per Sodomam. Dominus, id est Filius Dei, ipse fuit mi-
nister & executor poenae super Sodomam, coniecit
ignem in tecta Sodomitarum. Et istis telis fuit arma-
tus à Domino, id est, ab aeterno Patre. Id dicitur in
his versibus.

Et quod mireris, fuit indignatio tanta,
Ut non sit famula poena peracta manu.
Iniecit tectis ardentia sulphura, praesens
Filius aeterno de genitore satius.

SEPTIMUM PRÆCE-
PTUM.

I. Admonitio.

De fonte & fundamento huius
Præcepti.

LEX, Non furtum facies, sancit æqualitatem,
ne alteri quicquam eripias, vi, vel fraude, nec alter tibi
quicquam eripiat: sed quisq; suum æqualiter teneat.

Ratio est:

Deus vult intelligi, iustitiam esse æqualem, ut
sciamus ipsum esse æqualem, & in ipso non esse πρὸς
ἰσότητα.

LEX, non occides, sancit æqualitatem, ne tu al-
terius corpus violes, nec alius tuum: Sed æqualiter ser-
uentur omnia membra generis humani. Septimum

F 5

Præces.

Præceptum sancit æqualitatem in rebus & ordinat
Lege.

Quid est προσωποληψία?

Est dare equalibus inæqualia, aut inæqualibus
æqualia.

DEVS æqualiter accusat & damnat peccatum
in omnibus hominibus, æqualiter etiam recipit omnes
agentes pœnitentiam, & petentes remissionem propter
Filium.

Quæ est affirmatiua sententia primi
Præcepti?

Sancit & approbat rerum proprietatem, & de-
finitionem dominiorum, & præcipit de illa specie in-
stitutiæ particularis, quæ gubernat rerum diuisionem, &
contractus, & mandat, ne iniuste, ui uel fraude, bona
aliena occupentur.

Quid est Dominium?

Est ius, id est, facultas ordinata Lege, qua rem
tenet Dominus, & non alius, & de ea re disponit suo
arbitrio, nisi quantum Lege, aut pacto prohibetur.

Furtum est occupare, uel auferre rem alienam,
inuito Domino.

Primum quero: Vtrum diuitiæ sint res
bonæ, & vtrum bonum sit esse
diuitem?

Sic argumentor, ex sententia Stoicorum.

Bonum est à quo dicimur boni.

A pecc

A pecunia non dicimur boni.
Ergo pecunia non est bonum.

Respondeo: In coniugatis ambiguis non valet consequentia, & respondeo ordine ad Propositiones: In Maiori est definitio illius speciei, quæ nominatur bonum Morale. Pecunia uero non est bonum Morale, sed Naturale.

Bonum naturale, est res condita à Deo, placens Deo, & ordinata ad certos usus in vita, Deo placentes, sicut dicitur: Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona. Et: Omnis creatura Dei bona est. Ergo diuitiæ sunt bonæ.

Quomodo definiuit Epicurus Diuitias:

Diuitiæ sunt ad Legem naturæ composita paupertas. Id est, sunt copia rerum, conueniens naturæ hominum, ne homo, aut immani luxu, sua bona profundat, aut uiuat in sordida illuuiæ, perniciofa corpore & valetudini.

Est ne concessum Christianis habere
proprium:

Est. Probo: Septimum præceptum dicit: Non furtum facias.

Ergo sancit, & approbat rerum proprietatem.

Consequentiam probo, Quia si nulli haberent proprium, & omnes res essent communes, nemo posset furari.

Ac tenendum est dulcissimum dictum Salomonis, quod approbat dominia rerum, præcipit de sedulitate, parsimonia & liberalitate, quæ sunt virtutes propriae huius præcepti: Bibe aquam de tuis fontibus, Fontes tui deriuentur foras, & tu Dominus eorum maneto, & non alieni tecum. Bene dicitur enim fontibus tuis, & non des substantiam tuam crudeli. Hoc est, tu maneat in tuo fundo, & patrimonio: Sed de tuis bonis iuuato uerè egentes. Non autem confirmes ignauiam stellionum, & ualidorum mendicantium, qui sunt quasi hiruines, & exugunt credulos & simplices.

Contra:

Naturalia sunt immutabilia.

Communio rerum est iuris naturæ.

Ergo est immutabili.

Respondeo ad Maiorem: Naturalia sunt immutabilia, scilicet illa, quæ sunt præcepti, id est, notitia naturales, ut numerorum & alia principia, & notitia Legis diuinæ.

Minor: Communio rerum est iuris naturæ, scilicet non tanquam præceptum: Sed tanquam bonum utile, quod fuisset possibile in natura integra, ubi in homine nulla fuisset *πλεονεξία*, auaritia, aut iniusta cupiditas habendi. Nunc uero post naturæ deprauationem, mutatum est hoc bonum, sicut perpetua sanitas corporis, aut alia bona, naturæ integræ attributa.

Rursus opponunt Anabaptistæ.

Exempla

Exempla Apostolorum sunt imitanda.

Apostoli contulerunt facultates in commune.

Ergo Christianis non licet tenere proprium.

Respondeo ad Maiorem: Exempla Apostolorum sunt imitanda, scilicet, quæ sunt præcepta, & quæ ipsi voluerunt esse tanquam præcepta.

Minor: Apostoli contulerunt facultates in unum, non ut ferrent nouam Legem, de communione bonorum: sed vsurparunt hoc tanquam bonum utile, conueniens isti temporis. Nam cum alioqui Christianis creperentur facultates, propter confessionem, malebant eas prius vendere, & accipere pecuniam, ut haberent viaticum in exilio. Fecerunt hoc Hierosolyma, non fecerunt Roma, vel in Græcia: Sed tantum in illo loco, ubi erant insignes persecutiones, & insignia odia erga hanc doctrinam.

Rursus: Augustinus dicit:

Tolle iura Imperatorum, & nemo audet dicere, hæc villa mea est.

Item: Vnusquisque quod possidet, iure humano possidet.

Ergo distinctio Dominiorum, non est iuris diuini.

Respondeo: Augustini dictum est improprium, & indiget prudenti declaratione. Distinctio dominiorum, & translationes dominiorum, sunt à Deo, non ex auctoritate humana. Magistratus autem, est custos illius distributionis, & Leges humanae, in quolibet imperio, definiunt modum distributionis. Aliter diuidebatur hereditas

hereditas paterna, lege Mosaica, aliter diuiditur secundum nostram ueram.

3. Admonitio.

Quae sunt virtutes huius Præcepti?

Propria virtus huius Præcepti, est species iustitiae particularis, quae nominatur iustitia commutativa, et in permutatione rerum, et contractibus, seruat aequalitatem meritis et precij, proportionem Arithmetica, dat precium præcisè æquale merci vel labori.

Quod est discrimen obligationum?

Alia debentur obligatione naturali tantum, non civili, ad quae præstanda, Magistratus suis poenis non cogit homines. Ut: Diues Lazaro egenti debebat opusculari: Sed Magistratus tales omissiones non punit, Sicut enim opera beneficentiae, vel liberalitatis.

Alia debentur obligatione naturali, et civili, ad quae præstanda, Magistratus cogit homines suis externis poenis, ut dare precium pro merce, soluere debita. Ista sunt officia iustitiae.

Septimum Præceptum loquitur de utraque obligatione. Sed maior turpitudine est, non præstare debita obligatione diuina et civili.

Quid est Sedulitas?

Est virtus, qua constanter et firmiter volumus, propter Deum, et communem salutem, facere labores uocationi convenientes, inuante Deo, qui petentibus auxilium promisit.

Libro 4

Liberalitas, vel beneficentia, est virtus, uicina iustitie, quæ præstat officia debita obligatione naturali, & collocat bona, & pecuniam in usus à Deo mansuetos.

Ad quos usus sunt conferendæ diuitiæ ?

1. *Ad conseruationem ministerij Evangelici & studiorum.*
2. *Ad conseruationem politici status.*
3. *Ad sustentationem propriij corporis & familie.*
4. *Ad iuuandos pauperes uerè egentes.*

Uicina uirtus liberalitati, est PARSIMONIA, quæ est uirtus, seruans res proprias, & uitans inanes profusiones, ut possit dare in loco secundum mandatum Dei.

4. Admonitio. De Antithesi.

Scriptura, una appellatione nominat fures, omnes, uiolantes iustitiam commutatiuam: Sed in fora sunt plures appellationes, quia alia delicta, alijs atrociora sunt: Fures, Grassatores, Raptores, Usurarij, Stelliones, ignaui Mendici

Quid est Vsuræ seu Fœnus ?

Est lucrum iniustum, supra sortem exactum, tantum propter officium mutationis.

Sunt ne usuræ concessæ Christianis.

Non

Non sunt. Nam vox diuina expressè eas prohibet, & pugnant cum equalitate, quod probo hoc Syllogismo:

Nemo debet lucrari ex alieno, quia Deus in contractibus vult equalitatem seruari, ut non commonfaciat in ipso etiam iustitiam et equalitatem.

Accipiens usuram lucratur ex alieno, quia non seruat equalitatem, cum multo plus recipiat quam dedit, scilicet & sortem, quæ est equalis mutuo, & amplius pro nihilo.

Ergo hoc lucrum est iniustum.

Quid sunt usuræ centesimæ?

Quæ centesimo mense æquant sortem, id est, quando penditur de 100 aureis, singulis mensibus unus, vel delictet de centum, 12. uno anno.

Interesse,

Est id quod iure naturæ debetur alicui, vel quia damno affectus est ab eo, qui non soluens constituto die efficacem causam damni dedit, vel quia lucrum ab eo quod reuera impeditum est propter moram non soluentis constituto die. Germani nominant Schadengelt.

Usura, vel τόκος, est appellatio rei turpis: Sed interesse rei honestæ. Quia naturalis æquitas præcipit neminem debere affici damno.

Ita dicit Christus: Quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, eadem facite & ipsis. Et rectè dictum est à Iurisconsultis: Nemo debet locupletari cum alterius damno.

Speit

Species verò determinata, rectè constituitur à Legibus. Et Euangelium non abolet politicas ordinationes.

Ad Furta pertinent etiam aucupia illorum, qui libenter sumunt mutuo, & defraudant alios. Turpissima enim furta sunt illorum, qui nolunt soluere.

Ita nota est Lex Persica, quæ notat ignominia obaratos. Et in veteri historia dicitur: Obarati non possunt esse in autoritate, Quia necesse est, eos publicè esse infames, propter iniustitiam.

Sedulitati opponuntur duo vitia extrema:

Ignavia est, non velle facere necessarios labores vocationis.

πολυπραγμοσύνη, est omittere necessarias operas, & ingerere se alienæ vocationi, multa mouere, & turbare, sine mandato.

Liberalitati opponuntur luxus, vel Prodigalitas, & deinde Auaritia, vel sordes.

OCTAVVM PRÆCEPTVM.

I. Admonitio, de fundamento octavi Præcepti.

Mandatur seuerissime veritas à Deo, ut sciamus ipsum esse veracem. Et sciamus, Deum nec velle peccata, nec causam esse peccati, nec in ipso esse voluntates

et

tates contradictorias, sicut dicitur: Est autem Deus
verax, Item: Qui misit me, verax est.

2. Quæ est Affirmatiua sententia

8. Præcepti:

Sit verax oratio, & tota externa actio sit con-
grua cum mente, & sint firma dicta, & pacta.

Sunt ne iudicia concessa Christianis:

Sunt. Probo.

Omnia honesta officia Politica, sunt concessa Chri-
stianis.

Litigare in foro est Politicum opus.

Ergo est concessum Christianis.

Item: Prouocatio est licita.

Prouocatio est opus forense.

Ergo opera forensia sunt licita.

Maiorem probo ab exemplo: Paulus prouocat

Cæsarem.

Contra:

Calumnie sunt prohibita.

In iudicijs multe sunt calumnie.

Ergo iudicia sunt prohibita.

Nego consequentiam, & ratio est. Quia plus est
in conclusione, quam in præmissis. Calumnie quæ ad-
miseruntur à litigatoribus, ex odio, vel auaritia, sunt
damnata: Sed ipsa iudicia, & disputationes Forenses,
sunt pars ordinis Politici, quem Deus instituit, & ap-
probat. Et in Litigatore sancto, concurrunt multe
virtutes. Reuerentia erga Leges, & Magistratus, amor
iustitiæ, veritatis, pacis publicæ.

3. Propria

3. *Propria virtus huius Præcepti, est veritas, seu veracitas:*

Quid significat vocabulum Veritas?

Vocabulum veritas, interdum significat veras notitias, seu doctrinam, vel sermonem verum, & tunc est congruentia sermonis cum re, Ut: quando dico Arithmeticam esse veritatem, aut niuem non esse nigram, sed candidam. Interdum est nomen virtutis, quæ posset nominari Veracitas.

Quid est Veritas?

Est virtus, quæ amplectitur, amat, & constanter retinet veras notitias, veram doctrinam, & veros sermones, abhorret à mendacijs, & Sophistica, & efficit, ut congruant dicta, seu promissa, & facta, & ut sermo, ac gestus congruant cum animo.

Postulat autem Deus veritatem propter duas causas:

1. *Ut sciamus, qualis ipse sit, & de eius voluntate, firmiter ex sermone ipsius iudicemus.*

2. *Propter utilitatem vitæ, Quia nulli possent inter homines esse contractus, & turbaretur tota vitæ, si artes essent mendacia, & si non seruarentur pacta, & dicta.*

Quæ sunt aliæ virtutes huius Præcepti?

Candor, est virtus vicina veritati, propter probabilem rationem approbans aliorum voluntates, & non

Et non gignens varias suspitiones, malevolentiam, κακονδεΐα, quaedam etiam ambigua in meliorem partem flectens, ac bene quidem sperans, sed tamen in mutabilibus, id est, cogitans hominum voluntates posse mutari, et posse hominem errare de voluntate alterius, cum non penitus introspiciantur latebrae humani cordis.

Ad septimum et octavum Praeceptum, pertinet et virtus, quae nominatur Gratitude.

Est autem Gratitude virtus, quae complectitur veritatem, et iustitiam. Veritas agnoscit et fatetur, unde accepta sunt beneficia. Iustitia obligat nos ad tuam benevolentiam, et officia mutua possibilia. Haec etiam pertinent illae virtutes, quae gubernant sermonem, tanquam ornamenta, etsi non sunt necessariae singulis.

Vt urbanitas seu lepos est, sermones tempestive proferre, vel figurate, vel simpliciter, qui aut moerore dolorem leniant, aut in iratis nimios motus arte frangant, aut superbos reprehendant.

Referantur ergo huc distinctiones inter Salem candidum, qui dicitur esse Mercurij, et significat dulcedinem, quae augent benevolentiam, et inter Salem Montium seu Nigrum, qui significat venenatas reprehensiones.

4. Admonitio de Antithesi.

Prima et praecipua Antithesis huius praecipii, sunt Diaboli, a quibus ortum est mendacium, et qui horribili odio Dei confirmant in multorum mentibus execrabilia mendacia contra Deum, et contra ordinem Politicum et Oeconomium.

Corruptelæ doctrinæ de Deo, pugnant cum secundo Præcepto. Sed corruptelæ in artibus collocantur inter mendacia pugnantia cum hoc præcepto, & cum illis fraudes, imposturæ, & Sophisticæ præstigiæ in tota vita.

Quid est Mendacium?

Est cogitatio contraria rei, vel dictum contrarium rei, quam dici necesse est, vel gestus contrarius rei, cum ex cupiditate, petulantia, aut studio nocendi, oritur.

Vetustas sic distinxit Mendacia:

Alia sunt perniciosa, Alia iocosa, Alia officiosa. Sed melius est, nomen mendacij non transferre ad Apologos, & occultationes officiosas.

Ita igitur dicimus.

Alia sunt occultationes insidiosæ, quæ fiunt aut cupiditate nocendi, aut ex vanitate, & nominantur proprie mendacia.

Alia sunt occultationes officiosæ, in quibus teguntur illa, quorum confessio non est necessaria, vel quæ tegi necesse est, ne alijs noceamus. Ut Rachel arte occultat Idola, Rahab negat se habere hospites Israëliticos. Coniunx Davidis fingit maritum egrotare, & collocat statuam in Lectum. Tales figuræ non sunt mendacia: Sed possunt nominari Stratagemata, aut ἑπίματτα λόγου, Ironiæ, vel πᾶσι τὸ τοῦτο. Non causa ut causa.

Tertio, sunt dissimulationes figuratæ, quæ sunt iocosa imagines, excogitatæ à sapientibus, ut sint comæ monefactis.

monestiones de rebus bonis & veris, ostensa quoque
pictura. Deus enim vult homines doceri, aut proprio
sermone, aut figurato, aut picturis, sicut cetera
Mosaico fuerunt pictura & figura.

CANDORIS sunt duo extrema vitia: Calumnia, & stulta Credulitas.

Calumnia:

Est quomodo crimen fingere ac serere, vanas
alij suspiciones, & recte facta, aut ambigua deprava-
re. Eccle. 10. Qualis est serpens qui clam mordet,
talisis est Calumniator.

Stulta credulitas.

Est sine discretione, omnibus credere, & exi-
mare, omnes esse amicos fideles & sinceros.

Huc referenda sunt omnia vitia linguae, inter qua
praecipuum est Mendacium:

Garrulitas non seruat modum.

Praecipitantia, peccat tempore.

Curiositas, non discernit obiecta necessaria,
non necessarijs.

Maledicentia est iniusta, & cupida nocendi.

Petulantia, est facile & libenter conuiciari.

Vanitas, vel iactantia, est, gloriosa de se pra-
dicare.

Ironia vitiosa, est occultatio, cum necessaria
confessio, seu, ubi necesse erat, aliquid dici apertius.

Δύσωνία, est rustico pudore impediri, ne lo-
quarū ubi opus est.

Axioma est simulare pudorem, & humilitatem quasi nolis id, quod maxime appetis.

Impudentia, est dicere quæ nescis, & magna polliceri.

Scurrilitas, est loqui sermones, vel iocos obscenos, virulentos, impudentes.

Scopiticum esse, est gestu, vel mordaci dicto, petulantè reprehendere.

Futilitas, est garrulitas ociosa & inanis.

Insulitas, est stupor nimius, & indignus homine.

Affentatio est vitium conflatum ex istis omnibus, & querens gratiam alterius, ex allusione ad ipsius affectus.

Huc referendæ sunt omnes Sophisticæ præstigiæ, & elusiones in iudicijs, pactis, & tota vita.

NONVM ET DECIMVM
PRÆCEPTVM.

Quæ est sententia horum postremorum
Præceptorum :

Nonum & Decimum Præceptum ostendunt discrimen Legum politicarum, & Legis diuinæ.

Leges politicæ tantum præcipiunt de externis actionibus, non loquuntur de interioribus motibus, aut prauitate cordis.

Sed Leges diuinæ præcipiunt de integra obedientia, interiore & exteriori, seu de integra conformitate

mitate omnium virium hominis, mentis, & voluntatis, & cordis cum Deo. Accusant & damnant, non tantum externa delicta: Sed etiam tenebras mentis, & prauitatem cordis. Ideo nonum & decimum Præceptum addunt hanc declarationem superioribus.

Quæ est enarratio vocabuli Concupiscentiæ?

1. Concupiscentia non significat ipsas appetitiones à Deo in natura conditas, quia hæc fuissent etiam in natura integra, ut amor Dei, appetitio cibi, potus, *σὺγχο*, ira, Zelus, sed significat auersionem à Deo, & deprauationem in omnibus viribus & appetitionibus huius corruptæ naturæ.

2. Concupiscentia non tantum significat malos affectus, ad quos accedit consensus, sicut vocabulum hoc enarrarunt Pharisei & Monachi qui dixerunt, non damnari *πρωτόθετος*. Quia Paulus accusat defectus, & deprauationem totius naturæ à Deo auersionem non tantum malos affectus.

Quid est igitur Concupiscentia?

Est *ἀραξία* omnium virium in hac deprauata natura, quæ est secuta lapsum primorum parentum, videlicet, tenebræ, & dubitationes de Deo in mente, Auersio à Deo, contumacia in voluntate & corde, incendia malorum affectuum. Quæ peccata omnia pugnant cum lege Dei, & propter ea persona est rea coram Deo, nisi fiat remissio propter Mediatorem.

Vnde

Vnde sumitur hæc Definitio :

Ex dicto Pauli : Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei non subiecitur, nec subijei potest.

Quæ est enarratio vocabulorum, in dicto Pauli :

Carnem nominat Paulus, totam naturam hominis non renati, videlicet, non solum appetitiones sensuum, seu affectus : Sed etiam partem superiorem, intellectum & voluntatem. Vocabulum $\phi\gamma\epsilon\upsilon\mu\alpha$ comprehendit cognitionem & affectus. Spiritus autem significat spiritum sanctum, & motus, qui accenduntur in corde renati, à Spiritu sancto.

Nominat autem Paulus inimicitiam loquens in abstracto, ut maior sit emphasis, Quia hæc tristis natura humana $\alpha\tau\alpha\gamma\iota\alpha$, vere est malum horribiliter Deo displicens, & cui Deus valde irascitur.

Contra :

In natura sunt multe bonæ noticiæ, Ut numerorum, Legis naturæ, & multi boni affectus, ut $\sigma\delta\gamma\omega\alpha$.

Ergo Paulus non rectò dicit, sensum carnis esse inimicitiam aduersus Deum.

Respondeo : Nego consequentiam, Quia est fallacia accidentis. Item fallacia in dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Paulus enim accusat carnales cogitationes de Deo, & affectus erga Deum, quales sunt in non renatis, in quibus regnat magna confusio
& 7 dubitatio.

dubitationum & affectuum, qua etiam bonæ notitiæ
obscurantur & boni affectus depravantur, quæ ceterum
in impijs non reguntur ordine.

Aliud:

Disciplina est possibilis homini.

Disciplina est iustitia carnis.

Ergo caro potest subijci legi Dei.

Respondeo: Paulus in isto dicto non loquitur de
externa frenatione locomotiue: Sed de interiore obedi-
entia, videlicet, de interioribus tenebris, & dubi-
tationibus, & vitiosis inclinationibus.

Argumentum Eccij.

Lex Dei tantum prohibet actiones.

Concupiscentia non est externa actio.

Ergo non est prohibita Lege Dei.

Maiorem confirmat. Quia in singulis præceptis
sunt usurpata verba actionum: Non habebis Deum
alienos. Non occides &c.

Respondeo: Nego Maiorem. Decalogus est in-
telligendus secundum enarrationem Prophetarum,
Christi, & Apostolorum, qui docent, Legem Dei non
tantum concionari de externis operibus: sed præcipere
interiorem, & perfectam obedientiam omnium viri-
um erga Deum, sicut dicitur: Diligas Dominum De-
um tuum, ex tota mente tua, ex tota anima tua, & ex
omnibus viribus tuis. Item: Lex spiritualis est.

DE

DI V I N A. 81
DE PROMISSIONIBVS
ET COMMINATIONIBVS
additis Legi.

De comminationibus vel male-
dictionibus.

Legi sunt additæ comminationes, Quia Deus,
qui est mens iusta, vult destruere omnes naturas polluz
tas, seu non conformes integritati descriptæ in Lege.

Omnes homines autem in hac prauitate nature
sunt rei peccati.

Ergo communem pœnam sustinent, mortem corp
poris.

Executio pœnarum est duplex.

1. Politica, congruens ad Regulam: Atrocia
delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac uita scilicet,
uel immediate à Deo, uel mediate per Magistrat
um.

Quæ sunt causæ pœnarum politicarum,
quas Deus per Magistratus
exequitur.

1. Vt intelligatur discrimen inter rectè facta, &
secus facta, ut sciamus, Deum esse mentem iustam, &
uere irascentem sceleribus.

2. Vt mali homines tollantur è medio, ne ama
plius communem societatem uitæ turbare possint.

3. Vt

3. Ut atrocitate, & spectaculis poenarum alij
deterreantur à peccando.

4. Ut istae poenae corporales, sint communes factio-
nes de aeternis cruciatibus, in quibus homines impij
futuri sunt, qui in hac vita ad Deum non conuertuntur.

5. Praeter executionem poenarum corporalium
accedit & diuina maledictio, scilicet, ordinatio ad
poenas aeternas, quae opprimunt omnes homines, qui
non sanantur agnitione Filij Dei.

Sic argumentor.

Aeternum & immutabile iudicium, semper dam-
nat.

Lex Dei est aeternum & immutabile iudicium.
Ergo damnat omnes homines.

Respondeo ad Maiorem: Aeternum & immutabile
iudicium semper damnat, scilicet, nisi iusta seueritas
mitigetur & temperetur misericordia, quae superat
iudicium.

Minor: Lex Dei est aeternum & immutabile
iudicium, sed clementissime mitigatur & temperatur
adiecta dulci interpretatione & ἐπιεικεία ex Euange-
lio, quod declarat legis iudicium esse quidem immor-
tum scilicet, aduersus illos, qui non conuertuntur, &
non apprehendunt beneficium Christi Mediatoris, con-
uersis vero immensa misericordia propter Mediatorem
remitti culpam & poenam aeternam.

Tollunt

Tolluntur ne etiam semper poenae
corporales?

Sapè imponuntur conuersis ad Deum, poenae Tempora-
les, Quia Deus vult conspici suam iustitiam, &
punire peccata. Ideo etiam sanctorum lapsus grauius
puniuntur. Vult etiam in calamitate, excitare exerci-
tia poenitentiae, fidei & inuocationis. Vt dicitur: *Ve-
rebar omnia opera mea, sciens, quod non parcis delin-
quenti.*

Sic argumentor:

Voluntas Dei immutabilis est.

Voluntas Dei est, vt peccata in omnibus puni-
antur.

Ergo omnes opprimuntur tristibus poenis.

Respondeo ad Maiorem: Voluntas Dei est immu-
tabilis, scilicet, sicut ipse decernit. Minor: Omnes au-
tem comminationes sunt intelligendae, cum exceptione
Poenitentiae.

Probo: Iuramentum dicit: *Viuo ego, nolo mori
tem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Et ostendit
hoc exemplum Niniuitarum.

Comminationes tamen diuinae certo eueniunt, &
semper sunt ratae, ὡς οὐρανὸς ἔσθ' ἡ γῆ. Opprimunt enim
maiorē partem hominum, quae nō agit poenitentiam.
Quo plures verò conuertuntur, eò magis mitigantur
ipsis poenae.

Et si igitur, etiam renati in hac vita, sunt in ma-
gnis arumnis: tamen calamitates ipsis mitigantur, &
tenent

tenent consolationes ex Euangelio. Sicut dicitur: Visitabo in uirga iniquitates eorum, misericordiam meam non amouebo ab eis.

Quæ est interpretatio, addita comminationi i. Præcepti:

Visitabo iniquitates patrum, in tertiam, & quartam generationem:

Contra:

Deut. 24. dicitur: Non occidentur patres pro filijs, neq; filij pro Patribus. Item: Ezech. Filius non portabit iniquitatem Patris.

Ergo ista diſta pugnant.

Reſpondeo: Dictum in Deuteronomio eſt ſortite. Traditur enim Præceptum politico iudici de criminis delictis. Comminatio primi Præcepti, loquitur etiam de pœnis corporalibus, ſed quas ſolus Deus excogitat, non Iudex Politicus, quia ipſe intelligit huius peccati magnitudinem. Ezechielis uerò dictum, eſt angelicum, proponit ἐπιτίμια, quam Euangelium addit Legi. Conuerſis auſfertur pœna æterna, & mitigantur corporales, eſi non proſus auſferantur.

PROMISSIONES LEGALES.

Sic argumentor:

Promiſiones legis habent conditionem impletæ legis, ſicut dicitur: Hoc fac, & uiues.

Nam

Nemo satisfacit Legi in hac corrupta natura hominum.

Ergo illae promissiones sunt inutiles.

Respondeo ad Maiorem: promissiones legis sunt ratae conuersis ad Deum, & credentibus, secundum *ἐπιτιμία*, quam Euangelium addit legi. Quia enim Deo illa inchoata obedientia renatorum placet, cui quamuis imperfecta, & inquinata, tamen tribuit hanc laudem, ut nomen eam impletionem Legis, Ideo etiam bona promissa in Lege rata sunt credentibus, sicut dicitur: Pietas habet promissiones praesentis, & futurae uitae.

Contra:

Promissio dicit: Opes & Diuitiae in domo iusti.

Lazarus est iustus, & tamen est pauper

Ergo illae promissiones sunt inutiles.

Respondeo. 1. Omnes promissiones temporales, habent exceptionem castigationis & crucis. Quia Deus uult puniri peccata in omnibus, etiam in sanctis. Et arcano consilio Ecclesiam in hac uita, uult esse subiectam cruci.

2. Duplex est promissio corporalis.

Aut est de gratuita conseruatione totius corporis Ecclesiae, aut est de premijs, quae addita sunt bonis operibus iustorum. Promissiones sunt ratae uniuerso corpori, id est, toti Ecclesiae. Quia Ecclesia in hac uita seruuatur, etsi interea quaedam membra patiuntur. Singuli

Singuli tamen etiam reguntur à Deo, donec absol-
rint curriculum, quod Deus eos vult perficere, & sic
vult. Impetrant mitigationem calamitatum, & expe-
riuntur præsentiam Dei.

Quid differunt promissiones, quas habuit
Politia Mosaica, à promissionibus Ec-
clesiæ noui Testamenti?

Politia Mosaica habuit promissionem in specie
videlicet, Ecclesiam mansuram in certa sede, in Pala-
stina, vsq; ad exhibitionem Messie. Ecclesia vero post
destructionem Politie Israeliticæ, habet promissionem
in genere, videlicet super futuram esse aliquam Eccle-
siam in mundo, sparsam per diuersa loca, & imperpetuum
sicut dicitur: Hoc facite, donec veniam. Et: Erit
sicut in diebus Nohe, &c. Et simul illa ipsa promissio
generalis, habet exceptionem castigationis & crucis.

ENARRATIO SYMBO- LI APOSTOLICI.

Quid differunt ista vicina vocabula, Sym-
bolum, & Symbola?

Symbola nomen femininum, cum sit à $\sigma\upsilon\mu\beta\omicron\lambda\omicron\iota$ usitate significat contributionem ad conuiuium, vel
computationem, sicut exempla docent apud Scriptores
græcos & Latinos. Nam usitata phrasis est Aristote-
phanis: $\pi\rho\acute{\omega}\tau\epsilon\rho\upsilon\ \sigma\upsilon\mu\beta\omicron\lambda\omicron\iota$, id est, poscere pecuniam
competentem

computationis. Et similia sunt in fabulis Tessarij.

Symbolum verò nomen neutrum, in genere significat signum rei alterius. Deinde autores ita peculiariter nominarunt tessaras castrenses, id est, inditia seu notas, quibus socij discernuntur ab hostibus, tempore belli. Nominantur istæ notæ alio nomine *σημεία*. Postea hoc vocabulum usurpatum est à scriptoribus Ecclesiasticis, apud quos Symbola nominantur, Epitome, vel compendia, in quibus præcipua capita doctrinæ coelestis, breviter & perspicue recitantur. Ratio appellationis hæc est, Quia professiones fidei faciunt discrimen, inter Ecclesiam, & alios, qui sunt alieni ab Ecclesia, & doctrina eius.

Quot numerantur symbola in Ecclesia?

Ecclesia, tria præcipua celebravit, & usurpavit Symbola: Apostolicum, Nicenum, & Athanasij.

Apostolicum vetustas existimavit esse conditum ab ipsis Apostolis, qui, antequam in diversas orbis terrarum regiones proficiscerentur, prius constituerunt formam, & summam doctrinæ, quam erant propagaturi inter homines. Nec tamen huius sententiæ sunt satis firma testimonia. Sed constat esse antiquius Niceno, & Apostolica doctrina tanquam fundamento firmissimo nitii. Ac serè iisdem verbis recitatur in Epiphano. Distribuit hoc symbolum, in 12. Articulos,

H & cunctis

et cuilibet ex Apostolis unum assignant. Sed ea de re pronuntari certi nihil potest, neque etiam opus est.

Nicenum.

Habet nomen ab urbe Bithynia Nicca, in Asia, in qua fuit celebris synodus Episcoporum 318. convocata, et gubernata ab Imperatore Constantino, edita est haec doctrinae confessio, ad refutandos errores Arij, qui negabat, Filium Dei genitum esse de essentia Patris, et omnipotentem. Sed contendebat, esse esse conditum ex nihilo, sicut ceteras creaturas. Hoc anno Christi 329.

Tertium ascribitur Athanasio, Episcopo Alexandrino, qui maxima certamina, arumnas, et exilia sustinuit in refutatione Arianorum. In illo Symbolo Articulus de copulatione duarum naturarum in Filio, magis perspicue illustratur. Solet decantari in Templo. Scriptum est circa annum Christi 333.

NICENVM Symbolum, impletum est postea a Gregorio Nysseno, et addita appendix, complectens illustrem confessionem, de persona Spiritus sancti, oppositam furoribus illorum, qui negabant, Spiritum sanctum esse.

Quare sunt condita Symbola in Ecclesiae

Vt populus integrum corpus doctrinae, mente circumferre possit, illudque in inuocatione inueniri.

Deinde illae confessiones, sunt oppositae corruptis doctrinae, excogitatis audacia humana ab Haereticis.

Quæ est autoritas Symbolorum ?

Sunt testificationes de perpetuo consensu Ecclesie, in retinenda puritate doctrine : Fides autem, quæ amplectimur symbola, non nititur illis testificationibus Ecclesie : Sed perspicuo verbo Dei, tametsi, Catholicam Ecclesiam docentem pie audimus, & sinceræ vetustatis testimonijs confirmamur, sicut Paulus vult infirmos à firmitoribus confirmari.

Propter quas causas, necessarium, & utile est, sæpe pronuciari verba Symboli :

1. Ut profitearis coram Deo, quid de ipso sentias.
2. Ut ista Pædagogica recitatio, te commonefaciat de omnibus beneficijs Dei, non tantum de historia : sed etiam de applicatione. Non enim Symbolum est narratio rei, nihil ad nos pertinentis, aut tantum commonefactio, de imitatione bonorum exemplorum : Sed bona, proposita in narratione symboli fiunt nostra, si agimus poenitentiam, & intuemur fide Filium Dei.
3. Necessaria est ista recitatio, ut tuam confessionem palam opponas Diaboli, & impijs hominibus. Ut ostendas, te esse seiunctum à damnato agmine Diabolorum & hominum, qui Filium Dei afficiunt contumelia, & doctrinam eius oppugnant. Pertinet igitur iste cultus ad secundum præceptum Decalogi, quod præcipit de externa confessione & celebratione nominis diuini.

H 2 ARTIS

ARTICVLVS DE DEO.

Quid est DEVS?

DEVS est essentia spiritalis, intelligens, eterna, alia à Creaturis omnibus, verax, bona, iusta, casta, misericors, benefica, liberrima, immensa sapientie & potentie, irascens peccatis, pater eternus, qui Filium imaginem suam ab eterno genuit, & Filius imago Patris coeterna, & Spiritus sanctus procedens à Patre & Filio, sicut patefacta est diuinitas certo verbo, & testimonijs diuinis, quòd Pater eternus, cum Filio, & Spiritu sancto condiderit, & conseruet cælum, & terram, & omnes creaturas, & adsit omnibus creaturis, quòd ad conseruationem, & colligat sibi in genere humana eternam Ecclesiam propter Filium, & per eum, & sit iudex iustorum & iniustorum.

Quæ est declaratio appellati-
onum?

Essentia, vel οὐσία nominatur, quod reuera est non ut accidens herens in alio, cū sit communicatum. Ita usitatè vocabulum DEVS usurpatur de essentia eterna, & omnipotente, communi tribus personis.

ὕψιστος, subsistens, opponitur cogitationi, vel voci euanescenti, vel motui accidentali euanescenti, & discernitur ab οὐσία, ut quiddam re ipsa distinctum ab alijs subsistentibus & incommunicabile. In eadem significatione usurpatur, post etatem Synodi Nicenæ, vocabulum ὑπεροχιστος.

Rece

Recentiores Graeci ad imitationem Latini sermonis, etiam dixerunt $\pi\epsilon\sigma\omega\pi\alpha$. Ista nomina differunt ab $\delta\upsilon\tau\iota\alpha$, seu Essentia. Teneatur ergo discrimen inter $\delta\tau\iota\alpha$ & $\upsilon\phi\iota\sigma\acute{\alpha}\mu\upsilon\alpha$.

Quæ est declaratio nominis
Personæ:

1. Vocabulum persona, proprie significat faciem appositivam, seu larvam, qua & histriones uti sunt in ludis scenicis. Nomen habet à personando.

2. Vocabulum Persona, sæpè est nomen relativum, significans esse ordinatum, vel ad administrandum certum officium, vel ad edendum certos gestus ut alius imitatione representetur. Sic dico: Roscius sustinet personam Agamemnonis, id est, ordinatus est, ut ista scenica actione gestu & oratione, imitetur ac representet Agamemnonem.

3. Sed Ecclesia hoc nomine aliter usa est, videlicet in Prædicamento substantiæ, & tamen discernit inter essentiam communem trium personarum & inter subsistens individuum & incommunicabile.

Quid est persona, seu
 $\upsilon\phi\iota\sigma\acute{\alpha}\mu\upsilon\alpha$?

Est subsistens, vivum, individuum, intelligens, incommunicabile, non sustentatum in alio.

Quæ est declaratio Definitionis:

Vivum opponitur mendacio, & rei evanescenti.
Individuum dicitur ad differentiam essentiæ. Intelligens

gens excludit omnes naturas, brutas. Incommunicabile dicitur, Primum ad distinctionem Essentie, quæ tota communicatur & μετέστωσιν καὶ ἁποσπένστωσιν est, impartibiliter, & indistractè seu indiuisè. Deinde, ad differentiam anime humane, quæ, postquam discessit à corpore, etsi est substantia intelligens & indiuidua; tamen non habet rationem persone cum sit incommunicabilis, id est, cum fuerit unita corpori ante mortem & in resurrectione mortuorum, rursus copulanda cum corpore. Tertio, veteres dixerunt, idem esse naturam humanam uniti eterno Filio, & ei comunicari, & ab eo conseruari ac sustentari, ut significarent in Christo nato ex virgine non esse duas personas, diuinam & humanam, sed λόγος & assumptam naturam esse unitam & ἁποσπένστωσιν, & fuisse redactam in nihilum humanam naturam, dependentem singulari ordine ad diuinam sustentatricem, si non sic gestaretur ac sustentaretur à λόγος.

Quæ non sustentantur: Hoc dicitur ad differentiam nature humane in Christo, quæ non est persona, quia gestatur & seruaturs à diuina, ita, ut humana non esset, & redigeretur in nihilum, nisi eam sustentaret, & uiuificaret λόγος. Et hoc decretum illud factum est, ut cogitemus, totum genus humanum, propter peccatum, redactum fuisse in nihilum, nisi hanc naturam nostre nature, assumpsisset. Filius per quem totum genus humanum seruaturs, & gestatur, perinde sicut surculus accipit & haurit vitalem succum ab arbore, cui insertus est.

Quot sunt personæ Diuinitatis?

Tres: Pater, Filius & Spiritus sanctus. Nec sunt plures, nec pauciores, Quia diuinitas sic se patefecit.

Quomodo discernuntur?

Pater æternus est prima persona diuinitatis, non nata, nec aliunde procedens: Sed quæ ab æterno genuit Filium, imaginem suam, & quæ cum Filio & Spiritu sancto, omnes alias res creauit, & earum substantias conseruat.

Filius æternus, est secunda persona diuinitatis, quæ est substantialis, & integra imago æterni Patris, quam Pater sese intuens, & considerans, ab æterno gignit, quæ nobis sic manifestata est, quod sit persona, per quam Pater æternus, dicit decretum, & totum ordinem creationis, & reparationis hominum, & mittitur, ut patefaciat Euangelium, & assumat naturam humanam, & sit Mediator, Redemptor, Iustificator, & Saluator.

Spiritus sanctus, est tertia persona diuinitatis, procedens à Patre & Filio, & est substantialis amor, & letitia coæterna, inter Patrem & Filium, & nobis sic manifestata est, quod mittatur in corda credentium, ut tales motus, amorem & letitiam, ac quietem in Deo, in eis accendat, qualis est ipse.

Quid interest inter creare, & gignere?

Creare, est ex nihilo aliud fabricare, sicut Deus

H 4

coelum

coelum & terram, Angelos, & totam hanc mundum
machinam, dicens fecit ex nihilo. Gignere, est aliquid
de sua essentia gignere.

Quid interest inter nasci, & pro-
cedere?

Nasci est à potentia intelligente, quia Filius cogitatione nascitur, & prolato verbo, nobis ostendit Patrem, & voluntatem eius, per quod verbum, & personam in nobis accendit.

Procedere est à voluntate, quia Spiritus sanctus est agitator, seu motor.

Contra:

In Propheta dicitur Filius egredi à Patre.

Alibi autem processus tribuitur Spiritui sancto.

Ergo non est discrimen inter nasci, & procedere, & inter Filium & Spiritum sanctum.

Respondeo: Vocabulum egredi est communius & generalius, & cum dicitur de Filio, declarandum est per vocabulum gigni seu nasci. Filius egreditur à Patre genitus, & ut λόγος, & imago. Spiritus sanctus autem procedit ut agitator & letificator. Itaque Filij egressio est generatio, Spiritus sancti est processus.

Discrimen est etiam inter verba Græca ἐξελθῆναι significat exire in genere, ἐκπορεύεσθαι significat egredi, aut procedere cum motu & agitatione.

DE FILIO.

Quæ sunt præcipuæ Appellationes Filij
in Scriptura?

Filio Dei in scriptura tribuuntur plura nomina,
ex quibus alia tribuuntur ipsi, respectu æterni Patris seu
generationis æternæ propter quã est ὁμοῶσιος æternæ
no Patri. Alia respectu officij. Alia respectu utriusq;

Præcipua nomina sunt, quod appellatur λόγος,
& imago.

Quare nominatur λόγος?

Iohannes nominat æternam naturam in Christo
λόγος, & hac appellatione expressè utitur in hac
significatione, in exordio suæ narrationis, & bis in
Epistola sua.

Tenenda est autem hæc Regula.

Considerandum est, ubi dicitur scriptura de Filio
loquatur, ubi de doctrina, & voce reuelata. Quia
Filium in infinitum oportet discerni, à sonis externis,
& à nostris cogitationibus.

Dicitur λόγος duplici respectu:

Respectu æterni Patris, & respectu nostri.

Respectu Patris, quia æternus Pater, intuens &
considerans se, cogitatione gignit, seu loquitur inte-
gram, & substantialim imaginem suam, filium λό-
γος.

Respectu nostri: Quia est persona, immediatè
proferens Euangelium, ex sinu æterni Patris, alios

H 5 quens

Ex multis dictis Scripturæ: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Et ego sum qui loquor vobis ab initio. Et Esaias eum nominat Consiliarium, id est, veracem Legatum Patris. Ideo inquit Nazianzenus, complectens utrumq; respectū: Dicitur λόγος, quia sic se habet ad Patrem, sicut ad mentem sermo, et quia est ἑξαγγελτιμος, id est, proferens Euangelium.

Quomodo declaratur vocabulum
Imago:

Teneantur verba ex Epistola ad Ebræos: Qui est ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ ὑποστάσεως αὐτοῦ. Filius per quem secula fecit, est splendor lucis, et imago substantiæ æterni Patris. Usitata enim phrasis apud Ebræos est, dicere gloriam pro luce.

Nominatur imago Patris, respectu arcanae generationis à Patre, et collationis eum Patre. Natura conditrix in Christo, non est euanesceus sonus: Sed est imago subsistens, viua, καὶ συνοῦς ἰσοῦ Patri. Hæc imago substantialis, fulget in Christo nato ex virgine, qui propter imaginem substantialem, in ipso fulgentem, rectè dicitur ἐκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀορατοῦ, id est, imago Dei inuisibilis, ut ostendit Epistola ad Colossenses.

Deinde nominatur imago respectu patefactionis erga nos. Filius est fulgor ostendens patrem. Talis est Pater, qualem Filius esse annunciat, ut sermo est imago mentis. Et proponitur ista imago inuisibilis.

visibilis, ut discernamus Deum, ab omnibus commo-
ticijs numinibus, Ac mittitur ad nos, ut rursus per
eum fiamus imago Dei, hoc est, ut luceat in nobis
nitio Dei, per Filium accensa, qua rursus efficiamur
conformes Deo, ut 2. Corinth. 3. dicitur.

Recita confirmationes, quæ ostendunt
quod λόγος sit ἡ πρῶτος. Et: Quod in
Christo nato ex virgine, sine dua
nature, diuina & humana.

Inter præcipuas confirmationes teneatur testimo-
nium primi capituli Iohannis, qui consulto descrip-
tionem Christi exorsus est, à natura diuina, quæ est,
Ignatius loquitur, λόγος ὁστωδης.

Ita sunt declarandæ Propositiones primi
capituli Iohannis

In principio erat λόγος, id est, Filius Dei factus
ab eterno, ante mundi conditionem. Principium enim
hic significat, sicut in Genesi initium huius mundi.

Tunc cum nondum essent creaturæ, erat λόγος.
Est igitur natura Deus.

Valet consequentia à proprio. Quia ab ete-
rno, ante mundi conditionem, nulla fuit alia natura,
sola essentia omnipotens, increata. Cætera corpora
sunt condita in Principio, id est, certo tempore.

Et λόγος erat apud Deum. Discernuntur per
sonæ diuinitatis, & describitur, qualis sit persona Filij
à λ

ὁ λόγος ἢ πρὸς τὸν θεόν.

Ergo alia est Persona Patris, alia Filij.

Præposito πρὸς ut hypostasin Patris ab hypostasi Filij distinguit, ita non otiosam sententiam continet, sed deliberationem & colloquium significat. Græci enim sæpe eam de colloquio usurpant, ut Xenophon: διαλέγομαι πρὸς σε. Et Thucydides: λόγος ἐπὶ τῷ πρὸς τὸς στρατηγῶς. Sese afficiens Pater æternus ac sese considerans, ac secum loquens gignit imaginē ἡφισά μὲν ἢ ἀπαραδάκτορ. Hæc interpretatio & hypostases distinguit, & eandem ὁσίαν confirmat, cum in Deo nihil nõ ὁνειδῆς cõfideretur.

Δόγος erat Deus: Predicatio regularis est, non Metaphorica, ut contendebant Ariani. Nam Deus non intelligitur de officijs diuinis, quia narratio instituta est, ad descriptionem de Essentia diuina: Sed proprijs sine de æterna, & omnipotentē Essentia. Et Syntaxin monstrat articulus græcus, additus subiecto.

Sequens membrum est declaratio prioris:

Omnia sunt facta per Filium.

Ergo est natura Deus.

Quia sola essentia omnipotens est creatrix, non finita.

Sine ipso factum est nihil.

Omnia corpora sunt facta per ipsum.

Quod factum est.

Exceptio

Exceptio est. Excludit peccatum & mortem
 Quae non sunt creata à Deo.

In ipso vita erat.

Primum est Prædicatio regularis. Deinde M
 leptica.

Ipsè est vita.

Id est, viuens, & perfecta imago æterni patris
 splendens in tota natura assumpta, lucens etiam in
 minibus, & viuificans ipsos.

Vita est lux hominum.

Illuminans, docens & letificans homines. Est
 persona, per quam immediatè restituitur imago
 hominis.

Verbum caro factum est.

Illà persona certo tempore assumpsit naturam
 humanam, in alio virginis.

Ergo λόγος est alia persona distincta à Patre.

Quia clarè discernuntur Christus, & Pater.
 Pater non assumpsit naturam humanam. Ac clarè
 significatur, duas naturas esse unitas in Christo.

Huc referantur dicta ad Ebraeos, & Colossenses
 quae testantur, filium esse substantialem imaginem
 patris, & ὁμοῦσιον patri. Admodum perspicuè etiam
 describuntur duæ naturæ in Filio in dicto Pauli
 quod extat Rom. 9. Ex quibus est Christus secundum
 carnem, qui est Deus benedictus in secula.

Nunc considerentur hæc argumenta, quæ
complectuntur fontes confirmationum
de natura diuina Christi.

1. Argumentum.

Inuocatio est honor, qui debetur soli Deo, & ni-
hil est inuocandum, quod non est natura Deus, iuxta
dictum: Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli ser-
uies. Quia inuocatio naturæ absentis, tribuit illi lau-
dem omniscientiæ & omnipotentia.

Vniuersa scriptura Prophetica & Apostolica,
affirmat Mesiam esse inuocandum.

Ergo in Mesia est natura diuina.

Minorem probo ex perspicuis testimonijs: Psal.
45. Ipse est Deus tuus, & adorabis eum. Ita inuocat
eum Iacob: Deus Abraham & Angelus, qui crispuit
me ex cunctis malis, benedicat pueris istis. Et Stepha-
nus inquit: Domine Iesu, suscipe Spiritum meum. Et
perpetua precatio est Ecclesiæ: $\chi\rho\iota\varsigma\ \epsilon\lambda\epsilon\eta\sigma\omicron\nu$.

2. Argumentum.

Omnipotentia & omniscientia sunt proprietates
congruentes soli naturæ diuinæ.

In Mesia est natura omnipotens, omniscia, &
exaudiens.

Ergo λόγος est ὑψιστόμοδος, & natura Deus.

Minor confirmatur. Manifesta asscueratio est
in scriptura Prophetica & Apostolica, quod in Mes-
sia sit natura creatrix. Ut dicitur: Mundus per
ipsam

ipsum factus est. Per eum condita sunt omnia, Colloſſenſes. Item: Meſſiam redditurum iuſtitiam, uitam eternam ut dicitur: Ego uitam eternam do. Et: Quæcumq; Pater facit, hæc & Filius ſimiliter facit.

3. Argumentum.

Teſtimonia Prophetica & Apoſtolica affirmant fuiſſe Meſſiam, ante aſſumptiōnem naturæ humanæ, & perpetuo aſſuiſſe Eccleſiæ, per eum Eccleſiæ immediate conditam, & conſeruatam eſſe, eundem modo ante & poſt aſſumptam naturam humanam, efficacem eſſe in membris Eccleſiæ.

Ergo λόγος, eſt ὁ ἄριστος λόγος & Omnipotens.

Dicta ſunt: Antequam Abraham naſceretur ego ſum. Glorifica me ea gloria quam habui apud te antequam mundus conderetur. Paulus aſſertit: Chriſtus aſſuiſſe populo in deſerto. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis &c. Egreſſiones ante dies mundi.

Poſt iſtas confirmationes, ſunt etiam in conſpectu teſtimonia Prophetarum, & ſcriptorum in Eccleſia veteri, ante Nicenam Synodum.

Prima promiſſio, edita de ſemine naſciturum muliere, & repetitiones eiufdem, teſtantur: In die

esse naturam, victtricem mortis, instauratricem vitæ,
 & exaudientem inuocantes.

Adolescentes ediscant dictum, quod extat in 17.
 capite Paralipom: Aspicias me in forma hominis, qui
 in excelsis es, IEHOVAH DEVS.

In forma quod nos hominis, placidissime Christe,

Aspicias, & tamen es conditor ipse Deus.

Et nostram massam miseratus, crimina deles,

Et vitæ æternæ gaudia vera dabis.

Hæc grati canimus tua dona, simulq; precamur,

Tu nos vt doceas, luce regasq; tua.

Simplicissima & Grammatica enarratio hæc est:

Traditur confessio de vtraq; natura in Messia.

ASPICIS ME. Hic Dominus nos miseros
 aspicit, curat, protegit, non tantum in communibus
 naturæ periculis: Sed etiam aduersus Tyrannos, &
 Diabolos. Seruat nos in morte, ne opprimamur ætero
 nis malis. Huc respicit dictum Christi: Abraham vis
 dit diem meum, & letatus est.

FORMA HOMINIS: Significat naturam
 humanam, & pœnas nostrorum peccatorum, quas ipse
 sustinuit, cum esset sine peccato. Hoc imitatus est Pau
 lus, cum inquit: Qui cum esset in forma Dei, seipsum
 exinaniuit, formam serui assumens. Et tamen ille Do
 minus est IEHOVA seu natura Deus, sic induens
 formam hominis, vt in se pœnas nostrorum peccato
 rum transferat, nobis vero donet suam formam, quæ
 est

est iustitia Dei, & vita liberata à peccato, morte, & omnibus ærumnis, sicut scriptum est, Eum, qui nouit peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos mus iustitia Dei in ipso.

Hieremiæ 13. Et hoc est nomen, quo vocabunt eum: IEHOVA iustitia nostra.

Tribuitur hic Christo nomen Dei proprium, ait Propheta, Messiam vocari, id est, inuocari hunc, de, quod sit germen Dauid, & Deus omnipotens.

Ac iuniores meminerint hanc regulam: Affectiones de omnipotentia, & de inuocatione, tribuuntur Messia, quæ adduntur plerumque à Prophetis, refutatio præstigijs Iudeorum, & corruptentium naturam significationem appellationum.

Ignatius, Episcopus Antiochenus, qui familiariter fuit Apostolis, & Christum vidit post resurrectionem, & qui sub Traiano, iam senex, Romæ bestijs obiectus est, scripsit in Epistola ad Trallianos: Quod unus Deus se patefecerit per Iesum Christum Filium, & ἑαυτοῦ λόγῳ ὁ ἄριστος ἄλλ' ὁ ὁσιώδης.

Notissima sit etiam adolescentibus confessio Gregorij Neocesariensis, qui miraculis clarus fuit, vocatus fuit ad cognitionem contra Samosatenum Vnus DEVS, Pater verbi viuentis, sapientia substantia, & imaginis suæ integer integre genitor, Pater

Filij unigeniti, Vnus Dominus, solus ex solo, imago Patris, Filius sempiternus ex sempiterno. Vnus Spiritus sanctus, ex Deo substantiam habens, qui per Filium apparuit, sanctificans, per quem Deus super omnia cognoscitur.

Et Ecclesia Græca retinet Hymnum, in usu familiarium, quem nominat carmen tresanctum, eumque accepisse dicitur, per manus ab Apostolis, testibus Basilio & Nicephoro, in quo dulcis est asseueratio, de natura diuina Filij, & presentia eius in Ecclesia.

Φῶς ἰλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου πατρὸς, ὄντα γίνεσθαι, ἁγίος μακάρος, Ἰησοῦ χρίστου. ἔλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἐπιειρόμεν, ὑμνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, θεόν. Ἄξιός ἐστιν ἕρπασιν καί τοις ὑμνεῖν τοῦ φωνῆς ἁγίους, ὡς ἐστὶν θεοῦ: ζῶν δὲ ἰδούσ. Διὸ ὁ κόσμος σὲ δόξαζεν.

O lumen augustum, sanctæ lucis, immortalis Patris, celestis, sancti, beati, Iesu Christe, postquam peruenimus ad Solis occasum, & intuemur vespertinum lumen, laudamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Deum. Dignus es, ut in omni hora faustis vocibus celebretis, Fili Dei, qui das vitam. Ideo mundus gloriatur.

DE VNIONE DVARVM NATUREARUM IN FILIO.

I 2

Qua

Quæ persona assumpsit humanam
naturam ?

Filius, qui est coæterna imago æterni Patris, nominatur λόγος à Iohanne, assumpsit naturam humanam, in Maria virgine, matre, Vt Iohannis prædicitur : Et verbum caro factum est.

Quot sunt modi præsentia
Dei ?

Quatuor :

1. Est præsentia Vniuersalis in conseruatione substantiarum, qua sic adest Deus omnibus creaturis bonis, & malis, vt conseruet earum substantias, & speret, donec vult eas conseruare. De hac vniuersali præsentia dicitur : Cælum & terram ego impleo, dicit Dominus. Et notus sit Versus :

Enter, præsender, Deus hic & ubiq; potenter.

Res destruuntur, quando Deus eas amplius non conseruat.

Ergo hæc præsentia est separabilis.

2. Modus præsentia, nominatur specialis, quia Deus est in beatis, scilicet ita, vt non tantum seruet substantias : Sed sese eis communicet, complens eos luce, & iustitia, & viuificans eos vita æterna, & mediata conspicitur ab eis. Et quanquam non distat ab eis, tamen Deus, & Angelus beatus, seu homo beatus, non sunt vnum ὁμοῦς ἀλλοῦς : Sed adest eis specialitate, & re ipsa est separabilis. De hoc modo dicitur

etur: Deus erit omnia in omnibus, scilicet in beatis, id est, sic erit in eis, ut non sit simul peccatum.

3. Modus nominatur etiam specialis, quo est in Sanctis in hac vita, non tantum seruans eorum substantias, sed etiam efficiens in eis nouam lucem, & motus sibi placentes, & conspicitur non immediate, aut visibiliter, sed per verbum. Hanc presentiam separabilem esse manifestum est, iuxta dictum Petri Apostoli, de redemptibus ad vomitum.

Ac sciendum est in hoc tertio gradu comprehendere presentiam Filij Dei in ministerio, qua ipse reuera adest Verbo & Sacramento, iuxta promissionem suam: Ero vobiscum usque ad consummationem seculi. Nec tribuatur voci Euangelij, aut visibilibus signis Sacramentorum, vis Physica, vel Magica, immutans hominem nihil tale cogitantem, aut etiam repugnantem, ut Enthusiaste fingunt, sed loquamur de presentia voluntaria, libera, & viuifica, qua ex pacto Filius Dei, per Spiritum sanctum efficax in mente, & voluntate hominis agentis Pœnitentiam exhibet beneficia illa, quorum sit denunciatio voce promissionis, aut quorum sit obsignatio, & applicatio, in vero usu Sacramentorum.

Estque hic tertius gradus presentie propter hominem, cui facta est promissio. Quia in hac vita Christus est efficax per ministerium, & non aliter, iuxta illud: Euangelium est ministerium spiritus. Item: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.

4. Modus longè discernendus ab alijs.

Est talis præsentia, qua secunda persona diuinitatis, assumpsit humanam naturam, non solum inseparabiliter, sed ita, ut sit unum completum ὑψίστου ἁπλοῦς illa natura humana, & λόγος, assumens naturam humanam & ut λόγος naturam humanam quam deserat, utq; in Christo ex virgine nato habet omnis plenitudo diuinitatis σωματικῶς, id est, non sint tantum particularia dona, ut in alijs sanctis beatis, sed immensa perfectio & omnipotentia, & efficacia perficiens omnia in omnibus suis membris, quod ὁ λόγος, qui est essentialiter Deus, & natura sumpta sunt una persona. Hic quartus modus naturæ unio Hypostatica, vel personalis.

Quid est unio hypostatica?

Est quæ personam unam constituit ex duabus naturis, id est, qua sola hæc persona λόγος assumens humanam naturam non solum inseparabiliter, sed in tali unione, ut sint unum ὑψίστου ἁπλοῦς, utq; assumens natura totam habeat ordinem ad λόγον assumens, ut massa illa non esset, nisi sic gestaretur & sustentetur à λόγῳ.

Qualia ostenduntur exempla huius unionis?

Nullum exemplum huius unionis est in Creaturis, quod prorsus congruat. Vetustas autem, ut aliquando declarat hanc unionem, ostendit hominem. Vnde in Symbolo Athanasij dicitur: sicut anima rationalis

Ἐ καὶ οὗτος ἑστὶν ὁμοῦς : Ita Deus ἔστιν ὁμοῦς ἑστὶν
 Christus. Et uerba hæc apud Iustinum leguntur digna
 memoria: τινὲς μὲν τὴν ἑνωσιν ὡς ψυχῆς πρὸς σῶμα
 μακροῦσαντες οὕτως ἐκ δευτέρου καὶ ἀρμόδια
 οὖν γὰρ τὸ παράδειγμα, ἔκαστος μὴ καὶ πάντα, καὶ
 τῆς οὐσίας. Id est, Quidam unionē hypostaticam, ut anima
 unionē ad corpus intelligentes sic ἔστιν enarrarunt. Quod
 exemplum sanè concinnum est: Etsi enim non per
 omnia congruit, aliquomodo tamen congruit.

Sicut anima, ἔστιν corpus hominis, sunt unum com-
 pletum ὑποστάσεων: Ita unitur unionē Hypostas-
 tica λόγου, ἔστιν natura assumpta. Et sicut anima ges-
 tit, ἔστιν uiuificat corpus: Ita natura assumpta, susten-
 tatur à diuina. Et ita tota natura hominum, seruatur à
 Filio, cui credentes inseruntur, tanquam surculi arbori,
 qui accipiunt uitam, ἔστιν uitalem rigationem à trunco.
 Ac sicut discedente anima, corpus extinguitur, resolu-
 tum in cineres ἔστιν elementa: Ita assumpta massa, redde-
 getur in nihilum, si non gestaretur à λόγῳ. Et nisi
 factum esset hoc decretum, de copulatione duarum na-
 turarum in Filio, totum genus humanum, funditus fuisse
 set extinctum. Hac similitudine usi sunt Iustinus, Atha-
 nasius, Augustinus ἔστιν Cyrillus.

Quæ est dissimilitudo in exemplo:

Anima deserit corpus, sed naturam humanam,
 quam semel assumpsit λόγῳ, nunquam deserit.
 Sic enim Athanasius inquit dialogo 4. de sancta
 Trinitate: Διὰ τὸ πάθος καὶ ἡ ἑνωσις, καὶ
 I 4

διὰ τῆς σωτηρίας τὸ πάθει σωσαι ἤθελεν
 ἔπαθεν παθεῖν δὲ θέλωρ ἠνώσερ ὁ ἐνώσαρ
 ἔφικε, Id est, vt pati posset, assumpsit huma-
 naturam, & vt nos saluaret, passus est. Volens
 nos saluare passus est, & volens pati vniuit sibi na-
 turam, quam assumpsit, & quod semel vniuit sibi,
 quam postea dimisit.

Recense regulas obseruandas in doctrina
 de vnione duarum naturarum in
 Christo.

1. Regula.

Assumpsit λόγος humanam naturam in-
 gram, & incorruptam, corpus & animam sine pe-
 cato, habentem proprietates naturales, omnes virtutes
 appetitiones, naturæ humane proprias, & ordinatas
 Item, eas infirmitates, quæ sunt pœnæ, nō peccato
 delictæ, naturam humanam passibilem, & mortalem
 sentientem, dolores, & alios affectus, sine peccato, sicut
 dicitur ad Ebræos: Non habemus Pontificem, qui
 non possit compati infirmitatibus nostris.

2. Regula.

Non facta est conuersio vnius naturæ in alteram
 vel confusio, sed vtraque natura retinet suas proprieta-
 tes, sine confusione.

3. Regula.

Doctrina de communicatione Idiomatum neces-
 strat discrimen inter Christum, & alios Sanctos.

inter unionem hypostaticam, & societatem, seu auxili-
lium Dei, in alijs sanctis.

4. Regula.

Discernendæ sunt appellationes, significantes pro-
prietates naturarū, ab appellationibus, quæ significant
officium. Quia nomina officij competunt toti perso-
næ, non alteri naturæ scorsim.

5. Regula.

Filius δ λόγ \omicron & consideratur duplici respectu.
Aliàs quo ad essentiam diuinam, vt Deus dator bono-
rum cum Patre & Spiritu sancto, aliàs, quo ad offi-
cium, vt persona missa, ad ministerium redemptionis,
& saluationis.

6. Regula.

Diligenter considerandi sunt modi loquendi, vbi
propositiones veræ sint communicatione Idiomatum,
in quibus nequaquam fit confusio naturarum, vbi in
abstracto natura secundum sese consideratur, nec com-
prehendatur persona, ubi non fiat mentio proprietatis
seu idiomatum alterutrius tantum naturæ, sed ap-
pellationum officij competentis personæ, quæ est Deus
& homo, habens actiones in utraq; naturâ: Item, quæ
propositiones receptæ sint, quæ non receptæ.

Quid est communicatio Idioma-
tum?

Est Prædicatio, in qua proprietatis unius naturæ,
dicitur de persona in concreto, & significatur, in Chri-
sto duas esse naturas, non tantum ita, vt altera sit sociâ
& sepa.

& separabilis, sed sic, quod λόγος assumpsit humanam naturam, miranda unione, inseparabili, & personali.

Quis est fons doctrinae, de communicatione Idiomatum?

Unio Hypostatica, & distinctio proprietatum cuiuslibet naturae.

Qua est ratio propositionum, & modorum loquendi?

Propositio in abstracto, significat naturam, secundum se consideratam. Propositio in concreto, significat personam seu ὑπὸς ἑαυτοῦ. Non igitur vera Propositio: Natura diuina moritur, vel vulneratur. Sed ista est vera: Deus est mortuus, Dominus gloriatus est crucifixus.

Quid interest inter istam propositionem Patientem Baptista, DEVS patitur, Et istam: Patientem Christo, Deus patitur?

Respondeo: Prior propositio figurata est vera per Metaphoram. Quia relatio vel contemptus ad Deum pertinet, ut contumelia Legati, pertinet ad Dominum relatione, vel cogitatione. Interea verbum accipit Iohannes, non DEVS.

Propositio altera: DEVS patitur, loquitur de Christo, etsi est inusitata: tamen non est figurata seu Metaphorica, Quia haec persona patitur, accipit

vulnus, & moritur, quæ est natura Deus, etiamsi laceratio tantum fit in corpore, Nec enim intelligitur Physica confusio naturarum.

Recita. testimonia confirmantia hos modos loquendi.

Antequam Abraham nascatur, ego sum. Crucifixi sunt Dominum gloriæ. Videbunt in quem confixerunt. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. Iste formæ nullam significant uel naturarum uel proprietatum confusionem. Quod probatur: Quia de uno & eodem Christo hæc dicuntur, & tamen intelligi discrimina naturarum oportet. Nec sit diuulsio personæ, sed sua cuique naturæ proprietas attribuitur. Sicut particula distinctiua manifestè ostendit. Rom. 1. Natus ex semine David secundum carnem. Item: Act. 2. Resurrexit secundum carnem. Item: 1. Pet. 4. Christus passus est carne. Retinenda est igitur personæ unitas, & tamen non confundenda sunt nature. Hic addantur & testimonia uetus statim. Irenæus inquit: Mortuus est Christus, quiescente uerbo. ἡ συχάζουτος τοῦ λόγου. Item Hieronymus: Passus est filius Dei secundum id, quod pati poterat. Item Athanasius dialogo 4. de S. Trinitate: ὁ θεὸς λόγος οὐ δύναμις μενος τῆ φύσει τῆς θεότητος ταπεινωθῆναι μετρί θανάτου, ἔλαβεν αὐτῷ ἐκ μαρτίας ἐμψυχόσῳμα, τὸ δύναμις μενος ταπεινωθῆναι μετρί θανάτου. οὐ γὰρ φύσει θεότητος ὑπὲρ μῶν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐνώσας ἑαυτῷ σῶμα ἐμψυχόν τὸ δύναμις μενος ἀπεθάνειν.

Item:

Item de communicatione Idiomatum, inquit Theodor-
 tus: Communicatio nominum non facit confusionem
 naturarum, ὅτι σύγχυσις ἐιργάσατο τῶν φύσεων
 ἢ κοινότης τῶν ὀνομάτων. In Synodo Ephesina
 ori dicitur: Patiente Christo, passio refertur ad Deum
 verbum, nam λόγος eam sibi applicat, non quod
 sua natura pati possit, sed quod corpus illud, quod ip-
 sus proprium factum est, patiat. Et alterius Synodi
 decretum est: Si quis dicit, quod in passione crucis
 lozem sustinuerit Filius Dei, diuinitate, & non carne
 & anima rationali, quam assumpsit in serui forma,
 dixit sancta Scriptura, Anathema sit. Vide capitulum
 libri 9. Tripartite historie.

Discerne modos vsitatos loquendi ab
 inusitatis, & non receptis.

Vsitate & recepte sunt hæc propositiones: ὁ
 γὼς est Deus, λόγος est homo, Christus est Deus
 Christus est homo. Ista est prorsus falsa: λόγος
 creatura. Hæc: Christus est creatura, reiecta est, pro-
 pter insidias Arij, etsi natura assumpta, vere est crea-
 tura. Nec recipiuntur istæ: Christus incepit esse. Ita
 Christus factus est. Sed hæc recepte sunt: λόγος
 factus est homo, & filius Dei incarnatus est, verbum
 caro factum est &c. & tamen Græcè melius dicitur
 ὁ λόγος σὰς ἐγένετο. Rectè etiam dicitur: λόγος
 assumpsit naturam humanam. Non dicitur vsitate
 λόγος assumpsit hominem, quia homo est nomen

tegræ personæ. Et vsa est Ecclesia his formis loquendi: persona assumpsit naturam. Aut: duæ naturæ sunt unitæ. Aut: Natura humana unita est Filio Dei, unione hypostatica seu personali. Non verò dicitur: Natura seu essentia diuina assumpsit humanam. Nec: Natura diuina est assumpta. Poetica figura est, cum dicunt: Deus induit humanam naturam. Aut λόγος induit hominem. Has Poeticas figuras rectè interpretemur, ne ab unione personali discedamus. Recta est & illa Propositio: Christus est compositus, seu compositum ex natura humana, & diuina.

Quæ sunt nomina officiorum?

Mediator, Redemptor, Saluator, Rex, Sacerdos, Pastor. Ista communia sunt, seu conueniunt toti personæ, quia officium habet actiones in utraq; natura. Et in his actionibus, quæ ad officium pertinent, agit utraq; natura, cum communionem alterius, quod sibi proprium est, verbo scilicet operante, quod verbi est, carne exequente, quod carnis est, ut rectè dixit orthodoxa uetustas, Nec hæ appellationes, Mediator, Sacerdos, Rex, tantum intelliguntur de natura patiente, & moriente, sed de persona placante, uictrice, exaudiente, exhibente promissiones. Vt quidem suo loco hæc uocabula declarabuntur.

BREVIS EXPLICATIO ALI quot Argumentorum Iudaicorum & Arianorum.

Doctrinæ

Doctrina de Filio Dei, Domino nostro Iesu Christo, facit discrimen inter Ecclesiam, & omnes congregationes. Ideo hanc ab initio mundi acerbissime oppugnavit Diabolus. Odio DEI mox ab initio pulit blasphemum Cain, ut doctrinam de Filio Dei rideret, & negaret cum adesse in Ecclesia. Secuti sunt deinde maiores tenebrae in furoribus Ethnicorum comminiscantium tetra Idola, ex quibus aliqua profuerunt contumeliosa in Filium Dei, ut narrationes Pallade, & similia.

In populo etiam Dei, Pharisei & Saducei, in publicè contenderunt, in Messia non futuram diuinam naturam. Aetate Apostolorum, Ebion & Cerinthus eosdem Iudaicos furores renouarunt, qui postea refutati à Iohanne Apostolo, & auditoribus ipsius.

Sed postea quidam PAVLVVS SAMOATHENSIS, Syrus, Antiochia Episcopus, eadem doctrinam sparsit, & testimonia Iohannis, de diuina natura Filij astute elusit. Occasio hæc fuit:

Schola Alexandrina, in qua florebat Plotinus Ammonius, quærebat mitigationem controuersiarum de religione, & proponebat concinnitatem blandæ rationi, & monstrantem consensum inter omnes rationes. Ideo dogmata absurda rationi, transformata in Allegorias: ut doctrinam περὶ λόγους: & uolebat in dissensiones, concutientes orbem terrarum horribili metu, tantum esse λογομαχίας. Hanc concinnitatem arripuit Samosatenus, qui captabat plausus Gymnasium

Zenobie Reginae, quae fuit imbuta opinionibus Iudaicis, à qua deinde defensionem habuit Samofatenus, cuius argumentum tale fuit.

Vocabulorum usus, sumitur ex communi consuetudine linguae. λόγος usitatè significat sonum euanescentem, uel deliberationem seu propositum. Imago uerò significat umbram rei alterius.

Neg; ista uocabula sunt nomina substantiarum, sed accidentium.

Ergo apud Iohannem & Paulum, per istas appellationes, nō est intelligendum ὑψίστου, sed quiddam accidentale. Ita igitur enarrabat propositionē Iohannis: In principio erat λόγος, id est, ab omni aeternitate DEVS decreuit, quod uelit se patefacere generi humano, missō hoc eccellente doctore Christo. Nominatur igitur λόγος illud decretum in Deo, & deinde ipse sonus promissionis edita. Resuscitarunt hunc furorem, nostra aetate, Seructus Hispanus, & quidam eius Satellites, Diaboli tuba.

Respondeo ad Maiorem: Intellectus sermonis in Ecclesia, sumitur ex fontibus scripturae Propheticae & Apostolicae, quae istis appellationibus aliter usa est, quam lingua communis.

Deinde ad Minorem: λόγος apud Iohannem, non est nomen accidentale, sed significat ὑψίστου
υιου

uiuens, & uerè subsistens, ut supra ostensum est in
monijs & rationibus.

λόγος fuit apud Patrem.

Mundus est conditus per λόγος.

Ergo est nomen personæ.

λόγος est factus caro, id est, assumpsit naturam
humanam.

Ergo significat personam distinctam à Patre.

Quia Pater non assumit naturam humanam.

neq; ulla cogitatio, uel deliberatio a Patre.

Patris, transijt in naturam humanam.

2. Ita enarrant hunc locum ueteres Interpretes
auditores Iohannis Apostoli, & tota uetus Ecclesia.

3. Vniuersa scriptura Prophetica affirmat
Messia esse naturam diuinam. Eam igitur sub nomine
λόγος descripsit Iohannes. Fuit refutatus Samosatenus
à duobus præcipue, à Dionysio Alexandrino, &
intelligebat insidias Philosophorum, & Gregorio
cæsariense. Quod ad uocabulum imaginis attinet,
significat hic cogitationem euanescentem, sed integram
uiuam & ὑφιστάμενην imaginem, de qua dicitur
quod sit creatrix mundi, & perpetuo præsens in Ec-
clesia.

QVIS FUIT ERROR

Arrii &

Arrius presbyter Alexandrinus, etate Constantini
Magni, astute alia specie renouauit furorẽ Samosateni

teni. Concedebat λόγον significare personam, sed dicebat, eum non esse coeternum Patri, sed summam creaturam ex nihilo conditam.

Usus est talibus formis loquendi: ἢ πότε οὐκ ἔην λόγος. Erat Pater cum nondum esset λόγος. Item dixit: λόγον esse ἐξ οὐκ ἔντων, ex non existentibus, id est, ex nihilo. Ita & ipse negat, Filium esse de essentia Patris, & omnipotentem.

Istam Propositionem: λόγος est Deus, transformavit in Metaphoram, ut Deus intelligeretur, generans diuinum officium, perinde sicut Magistratus nominantur Dij, Psal. 82.

Quomodo refutati sunt furores

Arrij r

Ex tribus fontibus deductæ sunt refutationes.

1. Narratio apud Iohannem ostendit λόγον esse nomen personæ omnipotentis, quia dicitur:

Erat in mundo, & mundus per ipsum factus est.

Ergo in Christo est natura diuina, conditrix cum Patre. Huc pertinent omnia similia scripturæ testimonia.

2. Scriptura discernit Filium unigenitum, à filiis adoptionis, ut ostendat in Christo naturam diuinam.

3. Tota Scriptura tribuit Christo omnipotentiam, & præcipit eum esse inuocandum.

Ergo est natura Deus.

Nunc breuiter respondeo ad præcipua argumenta.

K

1. Argue

I. Argumentum.

Deus non patitur, nec moritur.
 Christus est passus, & mortuus.
 Ergo non est Deus.

Respondeo ad Maiorem. Concedo, diuinam naturam nec pati nec mori, sed tamen propositio vera in concreto: Deus patitur, Deus vulneratur, Deus moritur: De Christo Deo & homine, propter unionem hypostaticam duarum in ipso naturarum. Intellegenda est enim communicatione idiomatum.

Minor Christus mortuus est, scilicet, secundum naturam humanam. Regula enim certa est: Cum Christo duae sint naturae, quaedam propria uni naturae non impediunt, quo minus adsit altera natura. Propria autem sunt naturae humanae, edere, bibere, dormire, lacerari membra, pati, mori. Sed haec non impediunt, quo minus adsit diuina natura. Nam diuina quae uis moriente Christo, id est, cessit ira aeterni Patris uersus peccatum generis humani, non exeruit suae uires, & uoluit hanc humilitatem, & obedientiam.

Itaque Petrus inquit: Christum passum esse carnem. Et Irenaeus pie dixit: Christum crucifixum, & mortuum esse requiescente uerbo, ut crucifigi, & mori non posset. Nec tamen λόγος naturam humanam deriuit in passione, & morte, sed quamuis facta est separatio animae Christi à corpore, sicut dicitur: Eam expirasse in cruce; tamen interea natura diuina adsit utriusque, & corpori quiescenti in sepulchro, & anima separata

Separata à corpore. Ac sicut voluit mori naturam humanam: Ita voluit etiam eam non manere in morte, iuxta illud: Ego habeo potestatem ponere animam, & rursum eam sumere.

2. Argumentum.

Christus dicit: Pater maior est.

Ergo Filius non est natura Deus.

Respondeo: Nego consequentiam, & ratio est, quia quod in antecedente citatur dictum Christi, loquitur non de essentia, sed de officio Filij. Maior me, scilicet, misso ad hoc ministerium humiliationis. Duplīciter enim considerandus est Filius Dei, Aliās ut Deus dator honorum cum Patre & Spiritu sancto. Aliās ut persona missa. Obedientia verò, & missio, non tollunt æqualitatem essentia.

Veteres respondent ad hoc argumentum, ex communicatione Idiomatum. Est maior me, scilicet, secundum naturam humanam. Hæc responsio minus est opposita, quia Christus loquitur de sua persona, non de altera natura scorsim.

3. Argumentum.

Honorans est minor honorato.

Filius honorat æternum Patrem.

Ergo est minor Patre.

Respondeo: Nego Maiorem: Honor est nomen ordinis, & non tollit æqualitatem essentia. Propositio vera est: Filius magis in tota æternitate honorat

K 2 Patrem,

Patrem, quàm vlli Angeli, aut homines, quia ipse perfectissimè intelligit, & agnoscit Patrem, & ideo perfecte eum diligit. Sed inde non sequitur: Ergo Filius Essentia est inferior Patre.

Essentia est eadem, sed differunt relationibus, proprietatibus, & officio.

4. Argumentum.

Natura creata non est aeterna.

Filius est creatus.

Ergo non est ab aeterno. Sed est $\pi\lambda\acute{\alpha}\tau\epsilon\rho\upsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\omega\tau\omega\rho$.

Minorem probabant Arriani. Prouerborum scriptum est: Deus creauit me initium viarum suarum.

Iudaica responsio est: Sapientiam ibi significat, non personam, vel $\upsilon\pi\alpha\rho\lambda\omega\sigma\upsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\omega\tau\omega\rho$, sed doctrinam reuelatam. Rectius verò est, fateri, significare ibi Filium, quia additur sapientiam illam fuisse conditricem mundi, semper presentem in Ecclesia, & efficacem in Ecclesia. In citatione dicti Salomonis est fallacia figure dictionis. In Hebræo textu ita legitur: Dominus posedit me initio viarum suarum, id est, operum, vel consiliorum. Dicit se esse illam personam, per quam immediate profertur promissio, & quæ immediate ad Prophetas loquitur, & quæ adest immediate verbo uocali, & per illud est efficax.

5. Argumentum.

Christus

Christus in cruce clamat: DEVS, Deus meus,
quare me dereliquisti.

Ergo non est natura Deus, Quia natura diuina
non deseruisset humanam, si esset natura
DEVS.

Respondeo: Vsitatum dictum est: Distingue
tempora, & conciliabis scripturas. Alia dicta loquuntur
de Christo regnante, alia de Christo humiliato,
& patiente. Hoc dictum loquitur de tempore
humiliationis, & obedientie in morte. Et est que-
rela ita tristis, vt nostra angusta pectora, non in-
telligant harum rerum magnitudinem. Queritur Filius
us Dei, non quod natura diuina sit separanda ab hu-
mana, sed quod in sua tristissima passione, nondum sen-
tiant consolationem, & liberationem $\eta\sigma\upsilon\chi\alpha\lambda\epsilon\gamma\omicron\upsilon\tau\omicron\varsigma$
 $\tau\omicron\upsilon\lambda\omicron\gamma\epsilon$, id est, diuina natura obediente eterno Pa-
tri, & quiescente, nec mox liberante humanam natu-
ram a morte, & ab horribilibus doloribus interioribus,
quos sustinebat anima.

6. Argumentum.

Deus non potest exaltari.

Christus est exaltatus.

Ergo non est natura Deus.

Minor declaratur ex Epistola Pauli ad Philippens

sts. Vbi dicitur: Christum esse exaltatum.

Iuniores teneant breuem & veram enarrationem
integri dicti Paulini: Sic sitis affecti, sicut & Christus
Iesus affectus erat, qui cum esset in forma Dei, non ras-

pinam arbitratus est, esse æqualem Deo, sed seipsum
 exinaniuit, formam serui accipiens, & gestu inuacat
 est ut homo. Simplicissima interpretatio membrorum
 ista est: Vocabulum forma mutuatus est Paulus in
 dicto Davidis: Et aspicias me in forma hominis &c.
 Forma Dei, significat Essentiam & potentiam di-
 uinam. Non duxit rapinam, id est, non rapuit. Hoc
 significat Phrasis ἡ γεινόμενος ὁμοιωσάμενος
 ἑαυτὸν. Id est, cum esset natura Deus, non rapuit con-
 tra missionem suam usum omnipotentie diuine in
 defensionem. Sed seipsum exinaniuit, id est, non
 usus sua potentia extra vocationem, sed voluit hanc
 obedientiam. Accepta forma serui. Formam serui
 minatur, & naturam humanam, & proprietates natu-
 re humane, passibilitatem, lætitiā, dolores, morta-
 litatem, sine peccato. Accepit formam serui, volu-
 cet, non habentis defensionem, & sustinentis poenā
 & iram aduersus peccata generis humani. Factus
 similitudine hominum, id est, fuit homo, & quibus
 similis alijs, scilicet, passibilis & mortalis, sed sine pec-
 cato. Gestus inuentus est ut homo, id est proprietatibus,
 sensibus & affectibus humanis. Factus est obedi-
 ens, id est, humiliavit se, non repulit mortem, voluit
 hanc obedientiam, in sustinenda poenā, cum sciret hoc
 esse voluntatem æterni Patris, ut sic soluerentur dæmoni
 pro genere humano.

Ad argumentum Veteres respondebant. Est ex
 tatus secundum naturam humanam, fuitus imp-

bilis & immortalis. Rectius est respondere ex diuinitate temporis. Dicitur loquitur non de tempore humiliationis seu glorificationis, videlicet, Christum iam liberatum ex morte, & rursus ornatum aeterna & ineffabili gloria, esse exaltatum ad dexteram aeterni Patris in regno & in sacerdotio.

7. Argumentum.

Subiectio ostendit inaequalitatem.

Filius subiecit se Patri.

Ergo est inferior Patre.

Minor ostenditur ex dicto. 1. Cor. 15. Tradet Regnum Deo & Patri. Tunc & ipse Filius subiecit se Patri, qui subiecit ei omnia.

Responsio Cyrilli: Nego Minorem. Subiectio seu obedientia, non tollit aequalitatem essentiae, vel potentiae.

Magis propria responsio est: Paulus loquitur de officio, non de Essentia. Regnum Christi est aeternum. Sed modus differt in hac vita, & post hanc vitam. Modus in hac vita est proprie, hanc personam missum esse, ad colligendam Ecclesiam, ministerio Euangelij, in quo diuinitas immediate efficax est per Filium, qui est caput omnia in omnibus perficiens &c. Sed modus regni in vita aeterna erit, non per ministerium Euangelij, quia tunc Deus immediate erit omnia in omnibus beatis, & agnoscent eum beati à facie in faciem.

Tunc igitur & hæc persona, Christus, quæ
Deus & homo, ut persona missa, seu, in quantum
& caput Ecclesiæ, erit sub Patre, seu diuinitate
tente. Ostendet enim suam subiectionem & missionem
à Patre, & tradet regnum Patri, id est, adducet
citatem Ecclesiæ ad Deum, seu in conspectum Patris
ut diuinitas regnet immediatè, non in ministerio. Quod
hoc agnosci oportet, quod per Filium rursus ad Deum
tanquam ad caput, adiuncti sumus. Sicut ad Epistolam
dicitur: Deo placuit omnia *ἀνακεφαλαιώσασθαι*
id est, redigere in unum caput, in Christo.

8. Argumentum.

Facere est creare.

Pater fecit Christum.

Ergo λόγος est creatura.

Minor probatur ex textu ad Hebræos 3. Dicitur
fecit Christum sacerdotem summum.

Respondeo: Est fallacia figuræ dictionis. Fecit
id est, libera voluntate ordinauit, seu constituit.
probo: Quia loquitur de officio, non de essentia.
docetur idem similibus exemplis, ut cum dicitur: Es
qui non nouit peccatum, Deus fecit pro nobis peccatum,
ut nos fieremus iustitia Dei in ipso. Dicitur loquitur
manifestè de officio, nequaquam uerò de essentia.
Quia essentia Filij non est peccatum, sed Deus constituit,
vel ordinauit eum, hostiam pro peccato.

9. Argumentum.

Omniscientia, & omnipotentia sunt proprietates, conuenientes soli Deo.

In Christo non est omniscientia & omnipotentia. Ergo in Christo non est natura diuina.

Minorem probo: Matth. 20. dicitur: Sedere ad dextram meam, & sinistram, non est meum dare uobis. Item: Marci 13. De die illa uel hora, nemo scit, neq; Angeli in caelo, neq; Filius, nisi Pater.

Respondetur ex eadem regula: Multa dicta loquantur de officio, non de Essentia. Sedere ad dextram meam, non est meum uobis dare, scilicet, in hoc officio, quo nunc fungor, missus ad hanc obedientiam, in docendo, & patiendo. De illo die non Filius scit, scilicet, quatenus ad hoc officium docendi Euangelium, in hac uita, missus est. Ad id officium pertinet asseuerare, quod sit futurum iudicium, resuscitatis mortuis, sed diem & horam praedicere, ad hoc officium non pertinet.

Qualis fuit controuersia Nestorij:

Nestorius Episcopus Constantinopolitanus, iuuenis, audax, indoctus, & loquax, mouit certamen, de unione naturarum in Christo Deo & homine. Contentabat enim Christo adesse diuinitatem, tanquam sociam uel auxiliatricem, separabiliter, & tollebat unionem hypostaticam. Ita diuellebat naturas, & non concedebat hanc propositionem: Maria est θεοτόκος, neq; istam: Emmanuel, Filius Dei & hominis, est adorandus, unica γεννησις. Ita uero loquebatur: Propter as-

sumentem veneror assumptum, propter inuisibilem
 adoro visibilem. Is qui susceptus est, cum eo qui
 pit conuincatur DEVS. Δόγος est DEVS
 & Dominus Christi, CHRISTVS est Θεός
 Noli gloriari iudæe, non enim Deum crucifixisti
 hominem.

Quales sunt insidiæ in illo dogmate

Sub nouis prestigijs instaurantur contagia
 mosateni. Nestorius simpliciter constituebat duas
 sonas, & fingebat, Christum esse purum hominem,
 ornatum excellentibus donis, & propter illam ex
 lentiam, eum nominari DEVM. Ideo tunc ex
 fuit vox cuiusdam Nestoriani, qui dixit: Non in
 Christo, quod Deus factus est, quoniam si volo, &
 possum fieri.

Quomodo refutatus fuit Nestorius

Ex doctrina de vnione Hypostatica duarum na
 rarum in Christo, & ex pia declaratione forma
 quendi, que nominatur communicatio Idiomatum.
 Ita enim statuit synodus Ephesina, quam gubernauit
 Cyrillus: Non est vnio propter excellentiam, non
 assistentiam, non propter inhabitationem diuinam, non
 efficaciam tanquam per organum. Nec dici debet vnio
 iunctio, sed est vnio ἡ ὑποστάσις, id est, essentia
 vnus ἡ ἰσότης, propemodum qualis est anima
 corporis. Vnus est Christus, & vno cultu adoratus
 filius Dei vnigenitus cum propria carne. Persona

ratur, non altera natura seorsim; dixit, Synodus constantinopolitana Quinta. Maria est Θεοτοκος, quia peperit carnem unitam λόγῳ ὑποστατικῶς, id est unione personali.

Quare necesse est ista sciri:

Quia necesse est intelligi, infinitum discrimen esse, inter CHRISTVM, & Eliam, & necesse est retineri hanc sententiam, quod in Christo nato ex virgine, sine duæ naturæ, λόγῶς, & humana, quodq; λόγῶς sit missus, ut, assumpta humana natura sit Saluator, utq; semen mulieris conterat caput serpentis. Itaq; sepe intueamur testimonia fidem confirmantia de utraq; natura, ut gloriam filij Dei agnoscamus, & potentie ipsius ac presentie cogitatione nos confirmemus, ac leti accedamus in inuocatione ad istum Dominum, in quo est utraq; natura. Sicut ipse præcipit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. Et: inuocabunt eum, Deus iustitia nostra.

Quæ fuit controuersia, mota ab
EUTYCHĒ

Eutyches Monachus Constantinopolitanus, damnato Nestorio propter deletam doctrinam de unionem duarum in Christo naturarum, ne videretur Ephesine synodo contumaciter, excogitauit contrariam Hyperbolen.

Synodus Chalcedonensis recensuit tres errores Eutychis.

1. Quod

1. Quod confuderit naturas in Christo, & eorum proprietates, & post assumptionem statuerit Christo tantum unicam naturam.

2. Quod diuinam naturam posuerit passibilem & mortalem.

3. Quod contenderit humanam naturam Christi ex caelo allatam esse, nec ὁμοῦσιον, seu consubstantialem esse nostrae.

Quales erant insidiae in hoc dogmate?

Etiam iste praestigiator renouauit errores Sabaiteni. Ita enim deleuit doctrinam de communicatione Idiomatum, ut statueret Physicam confusionem naturarum, nec tribueret proprietates suas cuique naturae. Quia contendit naturam humanam in Christo, ipsam naturam τὸ λόγῳ eamque mortuam esse. Et voluit in Christo tantum esse humanam naturam, praestantiorē alijs, propter dona.

Ex quibus fontibus fuit refutatus Eutyches?

Ex testimonijs diuinae vocis, distinguentibus in Christo naturas, & proprietates illarum, & asserentibus, humanam naturam Christi non esse spectram nec ipsam naturam τὸ λόγῳ: Sed habere proprietates corporis & animae substantiales, ac esse unitam τὸ λόγῳ κατὰ ὑπόστασιν sine confusione Physica proprietatum, & actionum.

Talia dicta sunt: Christus passus est carne. Caro eius non vidit corruptionem. Spiritus carnem & ossa non habet. Surrexit, non est hic. Gestu inuentus est, ut homo.

Facta igitur sunt contra eum talia decreta:

Nestorius, inquit, finxit unionem, non hypostaticam sed accidentalem. Eutyches sustulit unionem facta confusione naturarum: Orthodoxi loquuntur de hypostatica, seu, personali unionem, & confitentur unum Christum in duabus naturis, ἀσυγχύτως, id est, citra confusionem, ἀτρέτηως, id est, citra mutationem, & ἀμίχτως, id est, citra diuisionem, ἢ ἄχωριστως, id est, & citra separationem, seruatis utriusque naturae proprietatibus, in vna persona. Manent enim in unitate, perfectae naturarum proprietates. Anathema pariter diuidenti, & confundenti.

Reiecta igitur physica confusione proprietatum, recte declarata & stabilita est forma loquendi, per communicationem Idiomatum.

Neque vero subito extincta sunt contagia Nestorij, & Eutychis: Sed subinde nouae praestigiae sunt excogitatae, sicut factum est ab illis Eutychianis, qui nominati sunt.

ACEPHALI ET MONOTHELETHÆ.

Isti pinxerunt suum dogma hoc modo, Dixērunt

32
 runt: Quia in Christo est operatio θεου & ομοουσιου, id est
 quia unus & idem Christus θεος & ομοουσιος diuina
 humana operatur, ideo unam in Christo & uolun-
 tem & operationem esse, neq; si diuersa sint opera
 duas operatrices naturas recte dici. Hoc modo
 callide in Christo confunderent naturas, sicut Eue-
 ges, orthodoxa Synodus Constantinopolitana scrite
 spicue testata est: In Christo esse duas uoluntates
 distinctas, Omnipotentem, & finitam, ueritatem
 unionem hypostat. ca. Proinde distinctas etiam
 rationes seu actiones esse sine confusione natura-
 rum proprietatum, propter unionem naturarum.

De uoluntate propria humanae naturae in Ch-
 ristum citantur pij hoc dictum: Non ut ego uolo, sed ut
 De uoluntate naturae diuinae citantur hoc: Non
 uult Patrem, nisi Filius, & cui uult Filius reu-
 latur. Nam id uelle proprium est τὸ θεοῦ, qui cum
 no Patre elegit Ecclesiam, & in ea efficax est.

Quomodo refutari debent furores
 HOMETI, detrahentis CHRIS-
 STO diuinam naturam

Arrius, oppressus subita consternatione, in lat-
 eribus considerens, Constantinopoli, effudit intestina, exitio
 poena, penè simili exitio Iude proditoris. Non
 autem urbs Constantinopolis: sed tota collumies
 metica est Cloaca Arii. Nam profana ingenia, per
 vicia

fixarum inter Christianos, cupidè receperunt hæc
dogma plausible, extractum ex disputationibus
Arij.

Juniores ediscant hos duos Syl-
logismos.

I.

Nulla doctrina de DEO, posterior Apostolis,
& dissentiens ab Evangelio, uera est.

Mahometi doctrina, plus quingentis annis postea
rior est Apostolica, & dissentit ab ea.

Non est igitur uera.

Maiorem confirmant miracula, addita doctrina
Apostolorum.

Impossibile est, Ecclesiam Dei esse coetum, ex pro-
fesso reiicientem Scripta Prophetica & Apo-
stolica.

Mahometistæ ex professo reiiciunt Scripta Pros-
phetica, & Apostolica.

Non sunt igitur Ecclesia DEI.

Maior confirmatur recitatione testimoniorum,
ostendentium, Solam hanc doctrinam, esse à
Deo patrifactam, Quæ initio huius libri mon-
strata sunt & exposita.

Nostri atate deliria Samosatani sparsit SER-
VETVS in Italia, Gallia & Africa. Is anno Chris-
ti 1553 propter blasphemiam à Magistratu Reipub.
Genuesis, capitali affectus est supplicio.

Nu. 6

Nunc vagantur multi erronei, qui Mahometi
blasphemiam circumferunt, aduersus gloriam filij
ex quibus aliqui nominantur.

TRIDEITÆ, VEL ANTI-
trinitarij.

Eorum deliramenta talia sunt.

Vtriq; negant hanc propositionem: Pater, Filius
& Spiritus sanctus, sunt vnus Deus, Quia scriptura
proprium patris esse, ut appelletur vnus & solus Deus.
Reijciūt vocabula: Trinitas, & τρία, ὁμοούσιον, & ὁμο-
ούσιον, ἕν ἰσὺς & ἕν ἰδιότης, ut confundatur diuinitatis
essentie & personarum. Hanc enim propositionem
est prima persona diuinitatis: damnant. Gentilis
tendit in voce diuina, solum Patrem nominari
verum Deum, id est, primum & precipuum, Non
solum patrem dixit esse & τὸ ὄνομα, id est, per excelsi-
tiam verè & propriè nominari Deum. Filio deum
concessit Dei nomen, sed quasi precarium, quia scilicet
essentiatus sit a patre. Nec personam patris intulit
aliud, esse quam essentiam, filij vero esse deificationem
seu creatam tantum diuinitatem asseruit. Ergo tri-
tribuit filio & Spiritui sancto vel naturam diuinam
vel virtutem infinitam alio iure, nisi quo tanquam per
apothecosin hæ personæ finguntur in hunc honoris gra-
dum recipi, & id accipere dono, quasi per communi-
cationem quandam diuinitatis, quod ab æterno non
habuerunt.

Præcipuum

Præcipua, quibus nitantur isti fanatici,
Argumenta hæc fere sunt.

Non oportet discedere à phrasi Prophetica, &
Apostolica.

In voce diuina, non usurpantur hæc vocabula,
Trinitas, *ἑσθία ὑπὸς αἰσῆς ὑφ' ἰσὲ μὲνον, ὁμοῦσιον.*
&c. Ergo ea sunt repudianda, tanquam commenticia,
& sophistica.

2.

CHRISTVS dicit: Hæc est vita æterna, ut
cognoscant te solum verum DEVM, &
quæ misisti IESVM esse CHRISTVM.
Ergo Pater est solus verus DEVS, & non com-
petit ea appellatio Filio.

3.

1. Cor. 8. dicitur: Vnus est Deus Pater, ex quo
sunt omnia, & unus Dominus IESVS
CHRISTVS, Dei Filius, per quem om-
nia, & unus Spiritus sanctus, in quo omnia.
Ergo solus Pater, est unus ille Deus, primus &
præcipuus.

4.

Tres sunt, qui in cælo testimoniū perhibent, pater,
λόγος, & Spiritus, & hi tres unum sunt.
Ergo non rectè dicitur unus.

5.

In Symbolo dicitur: Deus ex Deo, lumē de lumine.
Ergo solus Pater est verus Deus.

L

Quales

Quales sunt insidiae in istis blasphemis
delirijse

Trithite instaurarunt blasphemias Arijs, Socrati
prestigijs Samosatensis, Photiniani & Eunomiani
Nam ut posteriores Ariani, cum metu Magistratus
se se inflecterent, concedebant λόγος esse naturam
sed differentem à patre inaequalitate essentiae (unde
excogitatus ille cothurnus: Filius est ὁμοούσιος
ὁμοούσιος) Ita isti nomi Architecti religionis Ariani
quia tres personas in totidem οὐσίαις transformant
uera statuunt tres Deos impares, & hoc habent
Ariano commune, quod Patrem volunt ante filium
fuisse, & quod unius veri Dei appellationem ad patrem
restringunt, ut Filio, & Spiritui sancto, diuinam na-
turam reipsa detrahant, & fingant illis tribui appella-
tionem DEI, propter diuinas virtutes. Aperte eni-
bunt, in Filio non esse substantiam immensam, sed
esse finitum, & circumscriptum, & pro ratione
modo finitae suae substantiae, in ipsum infinitam
diuinae naturae transfundi. Ergo volunt Filium à Be-
distingui, illa sua finita substantia, sicut homines
dem speciei diuiduntur, & inter se discernuntur
& quantitate corporea. Sed post Valentinum Ge-
lem capitis supplicio Bernae affectum, ex eodem
sphaemi Seruati ludo, in quo Gentilis venenum su-
hauserat, alij prodierunt Antitrinitarij, unam diuini-
tatis personam pro tribus ponentes, adeoque veteres
haereses Samosatensi, Photini, Sabellij, Eunomij reliquas

ἄντις πνευματομάχοις, condemnatus veræ Ecclesie omnium temporum iudicijs renouantes, ac rursus in theatrum orbis terrarum producentes, ut tetrè ac impiè affirmare ausint Trinitatem, seu articulum de uno & trino Deo, humanum commentum esse Catholicis Symbolis incognitum, Item Christum esse Ἰδιὸν ἄνθρωπον, id est, non natura Deum, sed tunc demum filium Dei esse & nominari cepisse, cum natus est ex Maria virgine.

Ideo propositionem: Filius nascitur ex substantia patris: interpretantur vel de prædestinatione tantum & propositio patris, ut Samosatenus, vel de particulari transfusione donorum, ut Arius. Nam ut hic dixit: Filium esse ex DEO, & homines esse ex DEO, Ita isti dicunt, omnium rerum substantias, emanare ex natura unici DEI, patris, sed differenti modo.

Propositionem verò: λόγος factus est caro, planc interpretantur hi fanatici ex delirijs Samosateni & Eutycheis: Verbum factum est carneum. Dicunt λόγος physicè, & localiter colligatum corpori, ita ut extra corpus non sit. Negant unionem hypostaticam in Christo nato ex virgine, rejiciunt exemplum, quo veteres usi sunt, de copulatione animæ & corporis. Delent communicationem Idiomatum. Statuunt in CHRISTO nato ex virgine, vnam tantum naturam, sicut Eutyches & Monotheletæ. Cuius faciunt
L 2 physicam

physicam confusionem proprietatum, necesse est, ut
statuant naturam diuinam in CHRISTO passibilem,
et mortalem. Itaq; dicunt: Falsa est propositio.
In Christo sunt due nature unite unione hypostatica
et quidem ἀτζέπης ἡδὲ ἔτυγχύτως, id est, sine
alterutrius mutatione et confusione &c. Sed con-
tendunt istam esse veram: CHRISTVS est homo
DEVS, vel DEV S homo. Item: Caro, et sa-
guis CHRISTI, sunt proprie substantia DEI, et
diuina natura. Nam proprietates naturarum, que
personae tribuuntur, physice misceri volunt.

Tales reipsa statuunt λόγον in Christo, esse et
tamen illam naturam humanam, passibilem et mortalem.
Sed ornata[m] præstantioribus donis, quam fuit in aliis
hominibus. Et quando nominant essentiam, vel natu-
ram DEI, tantum per Metalepsin, intelligunt com-
municationem diuinarum virtutum.

Nec alia de causa recens abrogauerunt sistatim
quibus fit recordatio de essentia, et beneficijs Christi.
quam ut paulatim doctrina πρὸς λόγον, id est, de Filio
Dei blasphemijs ipsorum prorsus aboleatur.

Ex quibus fontibus refutantur ista deliramenta.

Omnia testimonia vocis diuinæ, affirmantia veram
esse diuinam essentiam, in eaq; tria ὑπὸ πρὸς ἄλλω,
reipsa, et numero distincta, et asseuerantia, in
CHRISTO esse duas naturas, unitas unione hypo-
statica

statica, sine physica confusione naturarum, & pro-
prietatum, sunt opponenda istis praestigiatoribus.

Particulariter vero, ita sunt euoluendae
hae praestigiae:

Vsitate scriptura vocabulum, DEVS & IE-
HOVA usurpat essentialiter, hoc est, de illa unica,
vera, & aeterna essentia, communitrium personarum.
Ipsi autem haec nomina tantum ad personam aeterni
patris restringunt, etiam quando discernunt essentiam
in tres personas, ita, ut tres statuunt Deos, vel tres
personas eo modo distinctas, & diuisas, quo plures sta-
tuuntur aut monstrantur homines essentialiter distine-
cti, & tamen ornati eadem humana specie.

Depravant etiam vocabulum *εὐσιος*, seu essentia.
Fingunt enim pios comminisci quandam substantiam
seu naturam seorsum consideratam extra personas, &
differentem realiter à tribus personis, atq; ita commi-
niscuntur induci à nobis quandam quaternitatem, ut
ipsi loquuntur.

Hic tenenda est haec admonitio.

Quod non sit offundenda ista imaginatio, quam
procul ex nostris mentibus eijcimus, scilicet essentiam,
& relationem in diuinis distingui, seu, differre realis-
ter. Quia non sunt duae res, essentia Filij & relatio,
qua Filius est essentia genita, id est, persona *δμοῦς*
σὶ patri. Sed essentia relatiue considerata & res
latio sunt una res. Quia cum Filius nascitur, non tan-

L 3 tum.

tum relatio nascitur, sed nascitur essentia, quæ Filius est, sicut vult hoc Symboli dictum: Deus de Deo, Lumen de Lumine. Ac ὁμοῦς, quæ communis est tribus personis, distinguimus in tres ὑποστάσεις seu personas, absq; ulla diuisione, vel separatione, cum sit infinita, simplissima, & æterna. Nec personæ differunt aliquâ separatione dimensionis, vel circumscriptionis, sicut naturæ finitæ: Sed distinguuntur interius iuxta proprietates characteristicas, quæ sunt incommunicabiles, & postea discrimine exteriori, sumpto à beneficiis erga Ecclesiam.

Faciunt igitur summam iniuriam nostris Ecclesiis Antitrinitarij, cum dicunt, nos colere inanes, & sophisticas relationes pro Deo.

Propositio: Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus Deus, est verissima. Non enim simpliciter dicimus: Sunt vnus, loquendo de persona: Sed vnus Deus, ut intelligatur nos retinere unitatem essentia. Nos tamen amplectimur SABELLI blasphemiam, quæ confundens nomina Essentiæ, & personæ, contendit eandem personam, modò patrem, modò Filium nominari, quasi vnus & idem, qui nominatur pater, alius abter se ostenderit. Sed fatemur, in illa vna diuina essentia, reipsa subsistere tria ὑποστάσεις, id est, tres personas reuera distinctas proprietatibus incommunicabilibus. Appellationem: Vnus Deus: tribui soli patri, & solum patrem esse vnum Deum, quia origine caret, est falsissimum. Vocabulum vnus, excludit omnia consubstantia

menticia numina, quæ excogitavit humana audacia,
ut ostendunt omnia testimonia vocis cœlestis. Si refer-
retur ad originem, non esset dicendum: Pater est unus
Deus, sed unus pater.

Veram autem esse nostram propo-
sitionem.

Probo. 1.

Scriptura affirmat, unam esse diuinam essentiam,
conditricem mundi, & conseruatricem. & hanc testas-
tur esse omnipotentem, sapientem, iustam, beneficam,
atq; inspicere motus cordium, & præcipit, ut ad eam
dirigatur inuocatio.

Eadem scriptura tribuit hæc omnia tribus perso-
nis, patri, Filio, & Spiritui sancto, videlicet, omni-
potentiam, omniscientiam, & honorem inuocationis,
&c.

Ergo pater, Filius, & spiritus sanctus, sunt illa
una, æterna & omnipotens essentia, quæ se patefecit
Ecclesiæ in verbo, secundum quod, vult agnosci, &
inuocari.

2.

Verò, uni, & soli Deo, in scriptura, tribuitur pe-
culiaris appellatio Iehoua.

Idem nomen tribuitur filio.

Ergo Filius est Iehoua, ille unus, & solus Deus.
Et falsa est propositio aduersariorum, qui dicunt: Iste
uocabula, pater, Iehoua, & unus Deus, esse Synonima.

L 4

Minoribus

Minorem probo. Dux populi Israel à Moysen
 minatur Iehoua. Idem dicitur à Paulo expresse,
 Christus. Et Dauid appellat eum hoc nomine: Et
 dicitur me in forma hominis, qui es in excelsis, ò I E H
 VA DEVS. Ita & Hieremias inquit: Et vo
 bunt, id est, inuocabunt eum, I E H O V A iustitia
 stra. Loquitur enim de germine Dauidis, id est, de Ch
 sto. Ergo cum I E H O V A propriè significet essentiam
 diuinam non competit hæc appellatio un tantum p
 sone, id est, soli eterno patri.

Huc adiungantur omnia testimonia scripturæ
 & antiquitatis, quæ affirmant, Filium esse substan
 tiam, & integram imaginem æterni Patris, nec esse
 substantiam finitam, quæ pro angustia sua, aliquomodo
 recipiat imaginem patris, ut Antitrinitarios istos
 phemos audimus loqui.

3.

Dominum Deum tuum adorabis, & illi
 seruias,

Iubet autem vox diuina, inuocare Messiam.

Ergo Messias est ille Dominus, & solus DEVS.

Nam ut dictum est, particula solus excludit
 personas diuinitatis, sed idola.

Ad argumenta Antitrinitariorum prius
 recitata facilis est Responso.

I.

Ecclesia non gignit nouum genus doctrine,
 est

est alligata ad fontes scripturæ Propheticae, & Apostolicae. Cumq; sit doctrix, in explicatione controversiarum potest ac debet usurpare nomina, & vocabula, accommodata ad refutationes præfugarum, quæ singulis ætatibus, ab impijs doctoribus stabiliuntur, & ita quidem, ut illa congruant cum fontibus scripturæ. Sicut Paulus iubet eligi Episcopum, qui sit *ἰδοκίμος*, id est, idoneus ad docendum, qui rudioribus possit enarrare genus sermonis, ostendere capita rerum, illustrare ea definitionibus, & divisionibus, & qui possit refutare contradicentes, monstratis insidijs, & oppositis firmis responsionibus.

In tali munere docendi, necesse est ex lectione scriptorum sacrorum sumere idonea nomina, & phrasas quibus res motæ possint dextrè explicari. Et quamvis non semper ea nomina, iisdem syllabis recitentur, in libris Prophetiis, & Apostolicis: tamen cum intellectus congruit, iudicentur esse æquipollentia, de quibus nequaquam debet moueri controuersia. Nec consensus est in syllabis, sed in sententia.

Ita pij moti furoribus Samosatensium, Sabellij, Arrii, & aliorum, necessario usurparunt vocabula, planè confutantia horum corruptelas, & explicantia naturam sententiam sermonis Prophetici, & Apostolici. Ac vocabula illa, quibus usi sunt, nequaquam sunt aliena à sententia scripturæ, neq; sophisticè excogitata ad decipiendos imperitos: sed graui consilio tradita, ad expositionem planiorem grauium controuersiarum.

Nomen TRINITAS, non significat rem aliquam communem, seorsim consideratam, sed tres personas subsistentes, in una essentia. Ita aliás declarauimus uocabulum essentiam, relationem non esse aliam rem, quam essentiam cum sua proprietate incommunicabilem, et solam essentiam relatiuè consideratam, ut cum dico, esse quod sit gignens, essentia genita, & essentia procedens.

2.

Etiam olim contentio fuit, cum Ariani de Iohannis: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te uerum Deum, & quem misisti, Iesum esse. Aliqui tradiderunt talem Syntaxin: Hæc est æterna, ut agnoscant te, & quem misisti, Iesum esse solum uerum Deum. Sed responsio est:

Due sunt partes dicti: In priore parte, demonstratur diuinitas mittens à persona missa, & monstratur quis sit uerus Deus. Ibi sunt intelligendæ tres personæ. Et particula exclusiua, rejicit commenticia numeraria, commenticias inuocationes & cultus. Altera partem cit de officio personæ missæ, & discernit illam personam à tota diuinitate mittente. Hæc igitur est Syntaxis: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum esse, T E, scilicet mittentem, & quem misisti, esse Messiam, Mediatorem, Receptorem, & Saluatorem, colligentem Ecclesiam.

3.

Dicitur ad Corinth. est testimonium, de uno vero
 DEO, patefacto in suo verbo, & opponitur exclus
 sua, omnibus commenticijs numinibus. Tribuit autem
 manifestè diuinitatem Filio, cum inquit: Per quem
 sunt omnia. Aseuerat igitur, hunc esse unum, verum,
 & solum DEVM, qui est patefactus in Ecclesia,
 quod sit, pater, Filius, & spiritus sanctus. Non igitur
 excluduntur Filius, & spiritus sanctus.

4.

In Epistola Iohannis dicitur: Patrem, & λόγον,
 & Spiritum sanctum esse unum. Quia comprehendit
 genere neutro, duo capita, doctrinam de Essentia, &
 doctrinam de voluntate Dei. Tres personæ diuinitatis
 subsistunt in una essentia, & uoluntas earum una est,
 & conformis cum uoluntate, reuelata in uerbo, &
 sonante in ministerio.

5.

Symbolum Nicenum, particulam: DEVM de
 Deo, opponit figmento Arrij, qui dicebat: λόγον
 ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος, hoc est, esse eum creaturam cons
 titutam ex nihilo. Contra igitur affirmat Synodus, eum
 nasci ex substantia patris, eumque esse integram, & per
 fectam imaginem patris, & splendorem paternæ gloriæ.

Nec uerò hac distinctione discerpitur essentia in
 plures personas, aut essentia Filij separatur uel diuidi
 tur ab essentia patris, sicut ὄψις ἀμύρα in specie hu
 mana, mole, & dimensionibus suis separantur. Sed
 Symbolum nominat Filium ὁμοούσιον Patri, & addit
 testimas

testimonium expressum, de vera diuinitate eius, quem omnia facta sunt.

Abhorreant igitur pij omnes, oculis, atribus, tota mente, ab istis portentis opinionum, & blasphemis sermonibus, qui verè os in coelum attolentes, Dei conuitium faciunt, & gloriam eius petulant, ledunt. Omnino enim, ubi euoluantur hæc, & præstigia, deprehenditur, hos infelices hæc stabilire vnus Mahometicū, ac proponere nobis, istum tantum tanquam excellentem Doctorem Prophetam, qui nomen Dei gerat, propter conuersionem aliquarum diuinarum virtutum, & præponem, suum diuinum officium, sicut etiam de hominibus de Camg, n. quod efficiantur participes diuinæ naturæ. de creatura

Quamuis enim primi horum furorum prædum homines, vt SERVETVS, & post eum COMPETUS ZA, GENTYLIS, & quidam alij, quorum discrimina, & sententias studuimus euoluere, lecturi fuerunt, & cubi rectius & callidius; tamen nunc multi, qui cum in locum, & defensionem à Magistratu suo, se aperte præcipiunt, & ipsorum quoque Turcorum testimonio, in uam, in Mahometicam blasphemiam stabiliunt. Negant Spiritum sanctum esse ὁπισθεν. Christum verò tantum personam præstantem doctorem, vel Prophetam de pingui De plurimi addunt deliria Anabaptistica, de communigenis rerū, & abolitione ordinis Politici, item de baptisur scribitur. Sed nos muniti testimonijs diuinis, constanter in ὁπισθεν Hypostaticam duarum naturarum in Christo, tuentur.

etiam; ab omnibus alijs gradibus, seu modis presentie
 Dei, discernamus, & in veris exercitijs pietatis, &
 inuocationis, hanc fidem confirmemus, iuxta dictum:
 Per hunc a idem accedere confidenter, per fidem
 in IESVM CHRISTVM.

DE SPIRITV SANCTO.

Quæ sunt significationes vocabuli
 Spiritus?

Vocabulum Spiritus, in genere significat agitatæ
 onem, seu statum, seu naturam, vel vim agitantem.
 Cumq; non Deo tantum tribuatur, sed usurpetur etiam
 de creata agitatione, Interdum significat ventos, inter
 dum hominis vitam, Nonnunquam etiam motus, vel
 impetus hominum creatos, cum bonos, tum malos. Hæc
 quæ discrimina consideranda sunt, ne misceantur dicta de
 creata agitatione testimonijs de spiritu increato, ut
 cum in Iohanne dicitur: πνεῦμα ὁ Θεός, id est, Deus
 est Spiritus: ubi significat essentiam spiritualem, vi
 uam, intelligentem, efficacem, sine mole corporea,
 quia eo in loco πνεῦμα est nomen commune tribus
 personis diuinitatis.

Dilectus igitur adhibendus est in testimonijs col
 ligendis, ac prudenter iudicandum, ubi proprie loquã
 tur scriptura de Spiritu sancto, qui est persona, seu
 personæ, qui sanctificans corda vocem Euangelij aus
 cultum, &c.

Quare

Quare tertia persona Diuinitatis personali nomine appellatur Spiritus?

Propter duplicem respectum.

1. Respectu aeterni Patris, & Filij. Quia persona, quæ est substantialis amor, inter patrem Filium, & substantialis leticia, qua æternus patitur, & acquiescit in Filio; & Filius in patre dictum: Hic est Filius meus dilectus, quo delectatur.

2. Respectu nostri, quia est agitator, seu Filius est $\lambda\omicron\gamma\theta$, quia per ministerium, & corde, alloquitur Ecclesiam, ostendit pij s patrum mentes, & lucet ipse in mentibus.

Simul autem pater, & filius, spirant spiritum sanctum, qui corda mouet, ut luce illa filij letificentur, inuocent DEVM, diligant DEVM, & se ei subijciant. Deniq; ut tales motus, quales est ipse.

Vnde sumuntur appellationes alie, quæ tribuantur Spiritui sancto.

Ab officio, & beneficijs seu effectibus, quibus efficit in credentibus.

Nominatur Spiritus gratie, & GRATIAE, quia efficit leticiam in corde, & statatur nos esse in gratia. PRECVM, quia

corda ad inuocationem, & alios motus, qui copulati sunt in inuocatione.

Ac dictum ad Romanos: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus: Abba pater, complexitur hanc leticiam, & inuocationem. Et 2. Timoth: 1. Paulus trium uirtutum appellatione, Fortitudinis, Dilectionis, & Castitatis, complexus est totius Decalogi doctrinam. Non dedit nobis Spiritum timiditatis, sed roboris, dilectionis, & castificationis.

Quibus testimonijs ostenditur, Spiritum sanctum esse ὑψίστου, seu personam

Spiritum sanctum non esse motum creatum, seu accidentem in creatura rationali, seu ipsum patrem creaturam talem motum, ostenditur.

1. Ex patefactione edita in baptismo Christi.

Apparens ideo peculiari specie corporali, ut haec discernatur a patre & filio, est persona a patre & filio distincta.

Spiritus sanctus in baptismo Christi ideo apparuit specie corporali columbae, ut agnosceretur esse ὑψίστου distinctum a patre & filio.

Ergo est persona uere distincta a patre & filio, quibus est ὁμοούσιος.

Maiores uera est. Quia accidentia non sunt extra sua subiecta. Clare autem in illa patefactione discernuntur personae

personæ. Pater inquit: Hic est filius meus dilectus
 quo delector. Est igitur alia Persona Pater, alius
 filius, qui stat in flumine, Alia Spiritus sanctus de-
 scendens in specie columbæ, quem quidem ipse Pater
 & Filio discernit inquiens: super quem videtur Spi-
 ritus sanctum &c. hic est qui baptizat Spiritus sanctus

2. Idem argumentum formetur, de exhalatione
 Spiritus sancti, visibili specie facta in Pentecoste, quod
 si esset creata agitatio in cordibus, non appareret
 peculiari specie corporali.

3. Nulla motio creata est inuocanda.

Sed in verbis Baptismi traduntur mandata
 inuocando Spiritu sancto, sicut de Patre
 filio.

Ergo non est motus creatus. Sed perfectus
 uina.

Minor est perspicua ex forma verborum bap-
 tismi, quæ comprehendunt summam Euangelij. Baptis-
 te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti
 est, testificor hac uersione, te recipi nomine, &
 mandato Dei, à vero Deo, qui est Pater, Filius,
 Spiritus sanctus. Hunc verum Deum tu uicissim
 scis, & inuoces. In nomine, id est, mandato, uel
 nomen, id est, ad agnitionem, & inuocationem.

Hoc argumentum Basilius urget contra
 ῥομάχου, Et celebrat dictum Eusebij Palestini,
 inquit: Sanctum Deum lucis conditorem, per Sal-
 uatorem nostrum Iesum, cum Spiritu sancto inuocem

4. Spiritus sanctus nominatur alius, mittitur à filio, nominatur paracletus.

Ergo non est agitatio creata, nec ipse pater agitans, sed ὁ ἄλλος distinctum à patre & filio, & tamen ὁμοῦς patri ac filio.

Consequentiam probo: Alius, discernit eum à patre, & filio.

Mittitur à Filio.

Ergo non est pater, nec agitatio creata à patre.

Est paracletus.

Ergo non est doctrina: Sed Doctor, & persona.

5. 2. Corinth. 12. Paulus clarè discernit Spiritum sanctum à donis creatis, autorem ab effectibus: Omnia hæc efficit unus & idem Spiritus. Item. 2. Cor. 3. inquit: Transformamur in eandem imaginem, tanquam à Domini Spiritu. Ergo discernit effectorem à luce creata. Iuniores etiam meminerint dictum, quod perspicue discernit Spiritum sanctum à patre, & filio, recitatum in calce eiusdem Epistolæ: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei, & communicatio sancti Spiritus, sit cum omnibus vobis.

Recita testimonia, ostendentia Spiritum sanctum esse ὁ ἄλλος, antequam Filius assumpsit humanam naturam.

Petrus inquit:

¶

Spiritus

Spiritus Christi in Prophetis prædicans Christum
passurum esse.

Ergo & λόγος est ante assumptionem
n. e. nature, & eodem Spiritu sunt sanctificati
electi, omnibus temporibus.

Iuniores etiam ediscant dulcissimam promissionem,
traditam in Esaia: Hoc fœdus meum cum
di. it. Dominus, Spiritus meus, qui est in te, & verba
mea, que posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo,
neq; ab ore seminis tui, dicit Dominus, deinceps
in sempiternum. Ait eundem esse Spiritum in
& in tota Ecclesia, ad omnem eternitatem.

6. Perspicuum dictum est, de discrimine personarum,
in actis, cap. 2. Dextera DEI exaltata
accepit promissum Spiritum à patre.

Accipitur à Patre, & datur per filium.

Ergo est alia persona à patre & filio, & non
est, ut 2. Corinth. 3. dicitur ὁ κύριος & ἡ
minus, id est, Deus.

Huc referenda sunt & testimonia Symbolorum
& dicta laudate antiquitatis, ut quod Basilii
Δεῖ ἡμᾶς πιστεύειν ὡς βαπτίζομεθα, ὁ δὲ πνεῦμα
ὡς πιστεύομεν, πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον
πνεῦμα. Id est, Credere nos oportet sicut baptizamus,
glorificare autem sicut credimus, Patrem,
filium, & Spiritum sanctum.

Quotuplex est discrimen Personarum:

Duplex; Aliud est Interius, ut, Pater gignens, Imago genita, Spiritus procedens. Aliud est Externum quod sumitur à beneficijs exga Ecclesiam. Ut, Filius & Spiritus sanctus mittuntur ad Ecclesiam statim ab initio. Filius constituitur Mediator, mittitur et pacificat promissionem, orat pro Ecclesia, meretur remissionem peccatorum & restitutionem iusticie, & vite eterne. Et est illa persona, quæ immediate est efficax in consecrationis ministerij, & quæ docet mentes, ostendit patrem, & presentiam eius. Spiritus sanctus mittitur à Patre per Filium, ut immediate corda ad assensionem, & inuocationem flectat, & accendat tales motus, qualis est Deus.

Hæc sufficiant de tribus personis diuinitatis. Estq; ille Articulus fusiùs explicatus, propter horribiles furores Diaboli, qui in hac vltima mundi senectate, per organa sua, blasphemias Mahometi in totum penè orbem propagat, & paulatim etiam eas gentes, quæ gerunt nomen Christianum, ad accipiendum Mahometismum insidiosissime præparat.

EXPLICATIO GENERALIS, ARTICVLI DE CREATIONE, & capitum, pertinentium ad illum Articulum.

Quid est creatio?

Est fabricatio aliarum rerum, quæ sunt extra essentiam Dei, ex nihilo, cæli, terre, Angelorum, hominum,

M 2

sum,

num, & omnium corporum, ac partium mundi, non fuit coeterna Deo, sed est facta in tempore, & a prima voluntate Dei, ut iste mundus esset domicilia creaturarum intelligentium, Angelorum, & hominum, quas Deus condidit, quia voluit habere Creaturas, quibus in agnitione, sese communicaret, videlicet suam vitam, lucem, sapientiam, iustitiam, & laudem, & a quibus vicissim agnosceretur, & celebraretur.

Estne Articulus, creditus, vel scitus hunc mundum aliquando coepisse, & a Deo esse conditum ex nihilo?

Est Articulus creditus. Quia notitiae naturae ostendentes Deum esse, & eundem esse omnipotentem turbantur a naturali caligine, & a multis exemplis & euentibus dissimilibus, qui accidunt in via. Philosophi affinxerunt tetrâ deliramenta. Ideo Articulus de Creatione, primum est discendus ex verbis scripturae, postea inspicienda sunt vestigia Dei, in naturae, & in quam commonestiones, congruentes ad verbum scripturae factum.

Recita Regulas, comprahendentes summam doctrinae in hoc Articulo.

I.

Deus aeternus pater Domini nostri Iesu Christi

una cum filio coaeterno, & Spiritu sancto, condidit ex nihilo caelum, & terram, Angelos, & homines, & omnia reliqua corpora.

Ostende, creationem esse opus commune aeterni patris, Filij, & Spiritus sancti.

In Genesi dicitur: *Faciamus hominem.* Verbum in plurali significat deliberationem, & societatem trium personarum in creatione. De filio sunt expressa testimonia: *Omnia per ipsum facta sunt.* Praepositio *per*, significat aliarum quoque personarum actiones.

De Spiritu sancto dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Verbum *ferebatur*, significat, Spiritum sanctum fouere res creatas, & illis imperare vitalem, & salutarem calorem, sicut Gallina matris fouet suos pullos.

In dicto etiam Psalmi, expressè nominantur tres personae: *Verbo Domini caeli facti sunt, & Spiritu oris eius, omnis exercitus eorum.*

Huc pertinet regula Augustini: *Opera Trinitatis ad extra, sunt communia tribus personis.*

Quali phrasi vsa est Ecclesiae:

Pater creat dicens, id est, per Filium, quae est λόγος, in quo lucet ordo totius opificij, & Spiritus sanctus immediatè fouet creaturas & illis motum imperit.

2. Regula.

Deus est alia res, distincta à craturis, nõ est
 infusa, implicata, vel alligata ordini creaturarum.

Contra:

Moses dicit: Ipse est vita tua, & longitudo
 dierum tuorum.

Vita hominis est Deus.

Ergo non est discrimen, inter creaturam, & cre-
 torem.

Respondeo. Nego consequentiam, & ratio
 quia est fallacia figure dictionis. Est enim prædicatio
 figurata, & Metaleptica, quæ ita enarranda est: Ipse
 est vita tua, id est, sustentator vitæ tuæ. Ego sum res
 rectio, & vita, id est, resuscitator dans vitam. Non
 natur enim causa pro effectu, ut Grammatici dicunt.

Regulam probo ex his testimonijs: Deuter. 32.
 dicitur: Ut scias, quod Dominus est Deus, & non
 alius præter eum. Item: Discernuntur motus Dia-
 borum, à motibus diuinis, ut dicitur: Cum mendaciter
 loquitur Diabolus, ex proprio loquitur.

3.

Deus non discessit à suo opere, sicut faber à
 extracta, & relinquit creaturas tantum propria
 gubernationi, nec natura voluitur casu, sine Deo, nec Deo
 alligatus est causis secundis, nec ita tantum enarra-
 unt, ut cause secundæ dicunt: Sed adest Deus suæ crea-
 turæ, non ut Stoicus Deus, Sed ut agens liberrime
 sustinet

sustentans suam creaturam, & sua immensa misericordia moderans, dans bona, aliquando impediens causas secundas, aliquando maiorem efficaciam præbens.

Recita argumenta sumpta ex natura, quæ ostendunt esse Deum, eumq; esse iustum, bonum, & vindicem scelerum.

I.

Perpetuus ordo omnium corporum in tota natura, non est ortus, nec potest manere casu.

Præcipuæ partes in natura ordinatae sunt, & ille ordo manet.

Ergo, natura nec existit casu, nec manet casu, sed est orta ab aliqua mente, quæ intelligit ordinem.

Maiorem declaro. Quia casus nominatur euentus fortuitus, qui non habet certam, & perpetuam causam, & ideo fortuiti euentus sunt dissimiles.

Minor est manifesta. Pulcherrimus ordo est corporum celestium, & specierum in hac inferiori natura. Generationes in singulis speciebus sunt ordinatae, ex bove nascitur bos, ex homine homo. Ergo natura non voluitur casu, sed conseruatur à sapiente, & bono conditore.

A mente humana.

In mente humana, sunt immutabiles noticiæ
M 4 diserte

discriminis honestorum, & turpium, & sunt vindictae in conscientia dolores qui sequuntur scelera, & destruunt naturam. Ergo natura hoc ordine condita ab essentia intelligente, iusta, & bona.

Quomodo vsitate discernuntur actiones DEI:

Rerum sustentatio & conseruatio, qua Deus est toti opificio suo, & rerum substantias seruat, sustentat coelum, & motus coelestes, fecundat terram, procreat fruges in terra, creat vitam in uiuentibus nominatur vsitata appellatione, Actio Dei generalis seu, praesentia uniuersalis.

Alia nominatur Actio specialis, quae est satisfactio, qua in Ecclesia per uerbum & Spiritum sanctum iusticia & uita aeterna restituuntur, & fit agnoscitur & inuocatur Deus, & fiunt alia extraordinaria opera in Ecclesia, ut conseruatio trium uirgum in fornace Babilonica. Nam certo consilio Dei & ordinaria opera, & extraordinaria, id est, miracula facit.

Quid est miraculum?

Est opus, editum à natura omnipotente, extra & praeter communem naturae ordinem, ut testimonium ostendatur, Deum non esse alligatum causis secundis: Sed totam rerum naturam, esse in ipsius manu. Item, ut puniantur mali, & seruentur boni, item, conseruatio

conferatur veritas doctrinae diuinae, quam Deus vult innotescere, & confirmari.

Ordinaria igitur opera ostendunt, naturam hanc non casu confluisse, sed sapientem conditorem, huius ordinis autorem esse.

Extraordinaria ostendunt, hunc conditorem esse essentiam, distinctam a mundo, & esse agens liberum, & posse eum aliter agere, quam ceterae causae secundae, & multa moderari eum in natura suo libero consilio.

Ab actionibus igitur Dei, quae pertinent ad operam creationis, distinguenda sunt opera sanctificationis in Ecclesia, quia pertinent ad specialem diuinitatis actionem.

Sic Argumentor:

Castitas est effectus Spiritus sancti.

In Hippolito est excellens Castitas.

Ergo ille motus est donum Spiritus sancti.

Maiores est manifesta. Quia Paulus nominat Spiritum sanctum, Spiritum castificationis.

Respondeo. Nego consequentiam, & ratio est.

Quia ex puris particularibus nihil sequitur. Castitas est effectus Spiritus sancti, scilicet illa, quae est in renatis, vel credentibus, non illa, quae est in alijs, qui sunt alieni ab Ecclesia.

Motus Spiritus sancti in renatis, sunt peculiariora dona, & opera diuinitatis, coniuncta scilicet, cum vera agnitione Dei, in mente, & vera inuocatione,

M 5 nec

nec sunt tantum motus, qui oriuntur ex naturali
clinatione.

Sed Heroici motus, ut, Heroica virtus, vel fortitudo, item, excellens sagacitas in magnis artificibus sunt quidem dona Dei, sed sunt referenda ad altitudinem Dei non specialem sed generalem.

Interdum accidunt etiam miraculosi euentus, in constitutionibus Imperiorum, illi verè sunt extraordinaria Dei opera.

Illæ autem dona, quæ oriuntur ex constitutionibus temperamentorum, non nominantur dona, vel dona Spiritus sancti, quia sunt sine luce, & sine vera operatione Dei. Sunt igitur tantum dona naturalia, sicut lux in oculis Dei donum est. Et differunt à donis fidei, & Spiritus sancti, causis efficientibus, & finali, ut alibi docetur.

Nunc est declaranda propositio, quæ affirmat Deum esse agens liberum, & ostendenda sunt causa turbationis ordinis in vita. Dicendum est igitur.

DE CONTINGENTIA, ET DE causa peccati.

Primum tenenda est aliquorum vocabulorum enarratio.

NECESSARIUM in Dialectica nomen est quod aliter se habere non potest.

Qui sunt gradus Necessitatis

1. Gradus, nominatur absoluta necessitatis, quæ est propositionum, quarum oppositæ simpliciter sunt impossibiles. Sic dicuntur simpliciter necessariae propositiones, de essentia Dei, & de virtutibus in Deo.

2. Gradus, est definitionum, & demonstrationum, quæ etiam immutabiliter sunt necessariae. Quia si fingatur oppositum, fit implicatio contradictionis. Si trigonus non habet tres angulos, non est trigonus. Si homo renatus non habet nouam obedientiam, non est renatus.

3. Gradus, est necessitas physica, id est, ordo in creaturis, qui etsi non potest mutari potentia velius creature, potuisset tamen aliter condi, & potest adhuc mutari à Deo. Non igitur prorsus & absolutè sunt immutabilia, quæ in hoc tertio gradu recensentur, id quod ostendit Deus multis exemplis, ut cum iussit consistere, aut regredi solem, cum anus steriles fecundas fecit.

4. Gradus nominatur necessitas consequentiæ, scilicet eorum, quæ sunt reipsa mutabilia, nec tamen mutantur, vel, quia sic à Deo decreta sunt, vel, quia sequuntur ex causis, quas cum mutari potuissent, non tamen mutari contigit, vel, quia cum fiunt, contradictoria simul veræ esse non possunt. Ut: Necessaria est resuscitatio mortuorum, quia Deus edidit de ea decretum. Suntq; ea, quæ à Deo sic decreta sunt, tantum bona. Sed quæ sequuntur ex hypothesi, propter causas antecedentes, sæpè sunt mala. Ut: Necessè est hæreses esse: quia magna est petulantia ingeniorum, & multi inuestantur à Diabolis.

CONTINGENS dicitur, quod cum
habet causam, que poterat ex natura sua aliter agere.

Fontes contingentiae tres sunt.

1. Libertas voluntatis in Deo, qui liberrima voluntate creans potuisset naturam non facere, & destruere. Item, potest eam cum vult destruere.

2. Libertas voluntatis, in creaturis rationalibus.

3. Mutabilitas materiae Elementaris. Ut, con-
grua luis non insciunt omnes, quia dissimilia sunt in-
peramenta, & dissimiles constitutiones corporum.

Libertas est facultas, qua potest creatura agere
vel non agere, & agere dissimiliter.

Libertas in Deo est, posse creaturas condere,
non condere, posse conseruare, & destruere, & in-
re mediate per creaturas, & immediate extra crea-
ras, & quanquam tantum bona facit, tamen
eum bona multifaria, & dissimilia facere.

Recita testimonia, & confirmationes,
liberrate DEI.

1. Omnia quaecunq; voluit, fecit.

Uelle est tantum liberè agentis.

Ergo Deus est agens liberum, neq; fudit ma-
lum fatali necessitate, neq; implicatus est corporum
mundi, sed agit, vel cum causis physicis, vel ad-
cas, vel impedit, vel mutat.

2. Omnia opera extraordinaria, vel miracula
testantur Deum esse Dominum naturae.

3. Plus est, dispensare de lege diuina, quam de ordine naturæ.

Erat patefacta lex, vt homo lapsus in peccatum extingueretur, & tamen ille ordo mutatur, propter deprecationem Filij, & Adam seruat, desertus ab omnibus creaturis.

Ergo Deus multò magis inflectere, & mutare potest ordinem causarum physicarum, qui est inferior Deo, & à Deo conditus certo tempore.

Ac quod Deus multa moderetur in causis physicis, propter salutem Ecclesiæ, testantur hæc dicta: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Et: liberauit pauperem, cui non erat adiutor, Item: Orate, vt positus effugere ventura mala.

Deus mutat promulgationem factam de Niniue, propter conuersionem magnæ multitudinis.

Ergo non rectè dicunt Stoici, Deum inuocandum esse, $\delta\upsilon\ \chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma\ \epsilon\upsilon\epsilon\kappa\alpha$, ἀλλὰ $\epsilon\upsilon\chi\alpha\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$, non indigent nostræ causa, sed propter gratiarum actionem. Imo inuocandus est, $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$, ἢ $\epsilon\upsilon\chi\alpha\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma\ \epsilon\upsilon\epsilon\kappa\alpha$.

Recita regulam, opponendam Stoicis, & Manichæis, qui fingunt Deum esse causam peccati.

Deus nec vult peccatum, nec impellit voluntates ad peccandum, nec adiuuat, nec approbat peccatum: Sed vere, & horribiliter irascitur peccato, sicut iram suam expressit in verbo suo, & ostendit eam in assiduis poenis.

poenis, calamitatibus, & morte hominum, sed
strisſimè & euidentisſimè in obedientia Filij, placet
patrem.

Quæ sunt testimonia huius Re-
gulæ r

Psalmus inquit: Non Deus volens iniquitate
tu es. Et Genesis: Vidit Deus omnia quæ fecerat
erant valde bona. Item: Cum mendacium loquitur
Diabolus, ex proprijs loquitur. Et qui facit peccata
ex Diabolo est.

Iuniores etiam ediscant aliqua honesta diffi-
cultatis Ethnica. Verba sunt Platonis in 2. Politi-
κακῶν δ' ἐ ἀίτιον φάναι θεῶν ἂν γίγνεσθαι
θῶν ὄντα, διαμαχετέον παντι τρόπῳ
ἀνα ταῦτα λέγειν ἢ τῆ ἀντιᾶ πολλῶν, ἢ
εὐνομήσειας, μήτε ἀνα ἀκέρῃ, μήτε νεώτερον
μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἢ μέτρον, μήτε
μέτρον μὴτο λογιῶντα. ὡς οὐδ' ὅσα ἄρ' λέγεται
ἢ λέγοιτο ὄντε ξυμφορὰ ἡμῶν, ὄντε ἔξω
αὐτὰ αὐτοῖς. Id est, Quod autem dicunt aliqui
lorum causam esse Deum, qui bonus est, pugnant
est omnibus modis, ne quis hæc dicat in sua ciuitate
vult eam bene regi, & ne quis hæc audiat, nec iunior
nec senex, nec in carmine, nec extra carmen figurati-
sitans. Quia nec pium est sic dicere, nec vobis
nec hoc secum consentit.

Et Homerus inquit: οὐ γὰρ χεῖλις ἔσονται
μέλαρες φιλέσσι. Non etenim mala

Deo placere beato. Et senarius Euripidis citatur à Plutarcho: *ἔι θεοὶ τὶ δ' ἄλλοι πρὸς ἀίχμηρον, ὄνκ ἔισιν θεοὶ. Si turpe quid faciat Deus, non est Deus.*

Quæ sunt igitur causæ peccati?

Voluntas Diaboli, & voluntas hominis, quæ auerterunt se liberè, & sua sponte à Deo, nec volente, nec approbante illam auersionem, cum hererent extra ordinem in obiectis, contra mandatum Dei. Nam Eius voluntas auertens se à verbo Dei, hæsit in dicto Diaboli, & in externo obiecto poni.

Contra;

Bonum non potest esse causa mali.

Voluntas hominis in paradysso fuit bona.

Ergo non potuit esse causa mali.

Respondeo. Nego Maiorem: de bono mutabili, quod potest esse causa mali, cum possit agere dissimiliter. Minor: Voluntas hominis fuit bona, sed mutabiliter, cum nondum esset confirmata in bono. Ideo potuit se auertere à Deo, & obtemperare Diabolo, impellenti ad peccandum.

Respondeo breuiter ad argumenta, quæ usurpant propugnatores necessitatis Stoicæ.

I.

Determinatio diuina est immutabilis.

Omnia contingentia sunt determinata à Deo.

Ergo

Ergo omnia quæ fiunt sunt immutabiliter necessaria.

Respondeo ad Maiorem, Determinatio dicitur id est, præscientia Dei, omnia prævidentis, & emanantis ea sicut vult, est immutabilis, scilicet, ratione consequentiæ, quæ re ipsa non affert necessitatem.

Minor; Aliter Deus determinat bona, quæ vult, & quæ solus efficit, ut resurrectionem mortuorum. Aliter mala, quæ nequæ vult, nequæ efficit, sed præcipit, & constituit metas, quousquæ velit pati, ut grassentur mali. Differunt igitur, determinatio positiua bonorum actionum, & priuatiua, id est, metas constituit, ut reprimantur mala. Aliter etiã determinat Deus diuinas in uoluntate hominum, aliter in naturis, quæ agunt liberè. Quia uoluntas cum non obtemperat Deo trahenti, repugnat ei sua libertate, quæ horum aliter abutitur.

2.

Indurans hominem est causa peccati.

Deus indurat cor Pharaonis.

Ergo Deus est causa peccati.

Respondeo. Est fallacia figuræ dictionis. Non intelligatur de sic indurante hominem, ut sit causa efficiens illius impietatis, & pertinaciæ. Minor: Verba Hebræe sepe significant non effectiõnem, sed permissionem & desertionem. Indurabo, id est, Quia Pharaon toties monitus, nõ cessat mecum gerere bellum, & superba blasphemia mihi aduersatur, Ideo

eum deseram, sinam eum durescere, & promittam, ut
ruat in triste, & æternum exitium.

3.

Inducens hominem intimationem est causa peccati.

Deus inducit homines in intimationem, quia
dicitur: Ne nos inducas in intimationem:

Ergo Deus est causa peccati.

Respondeo. Verba Hebræa sæpe simul significat
& permissionem & completionem. Ne inducas nos, id est, non sinas nos succumbere, & opprimi
intimatione, sed da, ut te iuuante eluctemur, &
superemus Diabolum. Ita completiue intelligatur
dici: Non metuite mortem, id est, non frangamini
metu mortis, sed vincat fides, quæ iuuetur Deum.
Item non sitis solliciti, id est, non vincat diffidentia, sed
luccat fides acquiescens in Deo. Considerandum est
etiam ubi verba Hebræa significant inchoatiue, Vt:
Reddo quadruplum, id est habeo propositum reddendi.

4.

Faciens malum est causa peccati.

Deus facit malum.

Ergo est causa peccati.

Minorum probo. In 5. cap. Amos dicitur: Non
est malum in ciuitate, quod non fecit Dominus.

Respondeo: Est fallacia equiuocationis, Duplex
est malum. Aliud culpæ, aliud poenæ. Malum
N culpa

culpæ est peccatum, quod est auersio à Deo, & ob
 um Dei. Hoc Deus neq; vult, neq; efficit. Malum po
 næ autem est destructio rerum, aut corporum, aut
 anima pavor, & dolor, puniens naturam ream. P
 us autem dicere: Deum tales pœnas velle, quia
 opera iustitiæ Dei. Respondeo igitur ad propositum
 Faciens malum scilicet culpæ, est causa peccati. De
 autem facit malum pœnæ non culpæ. Et in disti
 mos est tr stis querela, de concursu multarum calami
 tatum. q. d. Deus omnibus generibus calamitatibus
 bello, fame, luce, & omnibus arumnis nos punit.

5.

Faciens omnia secundum voluntatem suam,
 facit peccatum.

Deus facit omnia secundum voluntatem suam.
 Ergo facit etiam peccatum.

Minorem probo. Ad Ephesios. 1. dicitur: Est
 secundum propositum eius, qui facit omnia secundum
 consilium voluntatis suæ.

Respondeo. Est fallacia à dicto secundum quod
 dictum simpliciter. Dictum Pauli, non loquitur phis
 more de omnibus motibus materiæ & animantium.
 tamen de bonis & salutaribus actionibus in Ecclesia.
 Sicutq; talia dicta & testimonia, quæ affirmant Deum
 & filium Dei vere adesse suæ Ecclesie, & consola
 ones, quæ testantur, Deum velle, ut ab ipso petamus
 & expectemus auxilium in summis malis.

6.

Non dirigens viam, & gressus suos non est causa
 sua suarum actionū, nec bonarum, nec malorum.
 Voluntas hominis non dirigit viam suam &
 gressus suos,

Ergo nullarum actionum causa est.

Minorem probo. In Propheta dicitur, Scio Domine,
 non est hominis via eius, nec viri dirigit gressus
 suos.

Respondeo. Rursus est fallacia à dicto secundum
 quid, ad dictum simpliciter. Via significat vocationem,
 id est, gubernationem, homini mandatam.

Nec sequitur: Nō omnia prospicimus in vocatione.

Ergo voluntas est otiosa.

Dictum Prophetae est confessio nostrae infirmitatis,
 Aliud est electio in mente, & voluntate, aliud
 euentus. Interdum erramus in electione. Interdum
 etiam bonis consilijs non respondet euentus. Ergo ne-
 cesse est concurrere haec duo: Diligentiam faciendū
 opera mandata, & fidem petentem, & expectantem
 auxilium à Deo, iuxta regulam: Subditus esto Deo,
 & spera in eum.

7.

In Proverbijis dicitur: Homo preparat animum,
 sed Deus gubernat consilium.

Ergo voluntas nihil agit.

Respondeo. Dictum Salomonis, loquitur de euen-
 tibus, non de electione voluntatis.

S.

N 2

Faciens

Faciens impium, est causa impietatis.

Deus facit impium, ut dicitur: Omnia facit Deus propter se, etiam impium ad diem malum.

Ergo est causa impietatis.

Respondeo. Est fallacia diuisionis: Non rectè ordinantur membra dicti Salomonis. Vera sententia hęc est: Deus facit omnia propter se, id est, propter suam gloriam. Etiam impium facit, id est, ordinat ad diem Malum, id est, ad poenam. Propter se est, ut conspiciatur testimoniũ iudicij, & iustitię.

9.

Christus dicit: Nonne duo passeret assueti sunt, & unus ex illis non cadet super terram? Inde sic argumentor:

Passerum motus sunt à Deo.

Ergo omnium rerum motus sunt à Deo.

Respondeo. In dicto Christi, sunt duo membra. Primum est asseueratio de prouidentia, & conseruatione creaturę. Alterum est consolatio de protectione & conseruatione Ecclesię. Unus ex passeribus, non cadit super terram, sine patre, scilicet sciente, & mittente. Quia omnium rerum substantię seruantur à Deo, quamdiu vult eas esse.

Non autem sequitur: Deus prouidet omnia.

Ergo est causa peccati:

In altero membro, etiam malè hęc contextio.

Deus efficit salutaria in Ecclesia.

Ergo omnia efficit, bona, & mala.

DE LIBERO ARBITRIO,
SEVDE VIRIBVS VOLVN-
tatis humanæ.

Quid significat liberum Arbitrium?

Completitur has duas potentias copulatas: In-
tellectum, & voluntatem, id est, significat facultatem
voluntatis, ad eligendum, & expetendum ea, quæ ab
intellectu monstrata sunt, & ad reiiciendum eadem.
Scriptura utitur duobus uocabulis, scilicet, Mente, &
corde, quæ manifestum est usurpari pro intellectu, &
voluntate, verè nõ simulatè aliquid volente, & ita com-
plecti iudicium & appetitiones veras non simulatas,
nec tamen significare opus externum.

Quomodo explicatur præcipua in hoc ca-
pite doctrinæ Christianæ quæstio, scilicet,

Quid, & quantum facere voluntas
humana possit?

Nec potius seponere, quàm agitare volumus hor-
ridas quæstiones, & tantum monstrabimus portum,
quàm necesse est, pias mentes in ueris doloribus appre-
hendere, & tenere. Constituimus igitur breues regula-
las, quæ complectuntur summam harum rerum.

I. Propositio.

Reliqua est in mentibus naturalis noticia legis,
& voluntas etiam post lapsum liberè ciet locomotiua,
id est, regit motus externos membrorum: Ergo volun-
tas humana, etiam sine renouatione, proprijs viribus alia

N 3

quomodo

quomodo potest externa opera legis facere. Et
externa obedientia nominatur disciplina.

Ostende hanc libertatem esse in
homine

1. Paulus nominat disciplinam iustitiam carnis
quod potest prestari etiam ab homine non venato. Ergo
ille actiones sunt aliquomodo in potestate hominis.

2. Mandatum diuinum est ut homines regantur
disciplina. Et nulla lex de externa disciplina
esse impossibilis.

Esset autem hoc mandatum inutile, si gubernatio
locomotiuæ esset impossibilis. Ergo honesta disciplina
est possibilis.

Ita argumentatur Aristoteles:

Ordo Politicus non est frustra institutus. Ergo
autem frustra institutus, si consilia, Leges, et disciplina
regendi mores, nihil prodescent, et nulli motus
natura hominis mutari possent. Quia quomodo
Iphigenia iure puniri posset, si coactus, et inuitus interiret
Agamemnonem. Item, Paris si coactus, et inuitus
raperet Helenam?

Ergo ille actiones sunt liberae.

3. Argumentum sumitur ab experientia, id est
ex opificio naturæ humanæ: Nervi in nostris corporibus
sunt ita conditi, ut possint obedire voluntati mandanti.

Ergo in natura hominis est aliqua libertas. Con-

sciens potest imperare locomotivæ vel ut manus ciat,
ad poculum ori admoveendum vel ut reprimat manus,
ne admoveant ori poculum.

Quare Deus voluit illam libertatem, regendi locomotivam, esse reliquam ?

1. Ut intelligeremus discrimen inter agens liberum, & agens naturale, ut sciremus, ipsum Deum esse agens liberum.

2. Ut externæ actiones hominum possent regi notitia Legis.

Sed hæc libertas horribiliter impeditur duabus rebus.

1. Humana infirmitate, qua fit, ut homines sepe cedant cæcis affectibus, nam hi rectum iudicium in mente turbant & reprimunt, & alias cogitationes accendant, quas adjuvat impetus cordis, unde cidentur externa membra, ad turpia opera. sicut dicitur: Video meliora, proboque deteriora sequor.

2. Accedunt impulsiones Diabolorum, unde maxima mala in genere humano oriuntur. In Ecclesia monstrantur remedia, Filio Dei offerente defensionem, & auxilium adversus diabolum, & efficaciam in sensatione voluntatis.

2. Propositio, opposita Pelagianis & Monachis.

Hec disciplina nec est impletio legis flagitanti perfectam conformitatem cum Deo, nec est inchoatio interioris obedientiæ, seu nouitatis spiritualis, nec est coram Deo, nec tollit nascentem nobiscum prauitatem & mortem, nec meretur remissionem peccatorum aut vitam æternam. Hoc caput supra, in articulo legi perspicue declaratum est.

3. Propositio.

Expresse damnamus Pelagianos, qui negant peccatum originis, sinxerunt non esse opus conversione, seu, regeneratione, & ita amplificauerunt liberum arbitrium, ut dixerint: Hominem viribus naturalibus sine Spiritu sancto, posse Legi Dei satisfacere, & interiorem, quam exteriorem obedientiam præstare.

His opponimus talē regulam: Non possunt tolli peccatum, & mors, libero Arbitrio hominum, nec potest voluntas humana credere promissioni diuine, aut interiorē obedientiam, sine Filio Dei, sine Euāgelio, & sine Spiritu sancto. Probationes illustres sunt Rom. 8. Qui ducuntur Spiritu Dei, hi sunt Filij Dei. Et: Non potest venire ad me, nisi pater traxerit eam. Item Jo. 14. Nihil potestis facere.

4. Propositio:

Considerandum est, qualis sit libertas in rebus creatis & sanctis. Eam distinguimus in tres gradus.

1. Aut actiones illæ, pertinent ad disciplinam

seu, libertatem regendæ locomotivæ, vt retineatur iusticia bonæ conscientie.

2. Aut sunt opera vocationis.

3. Aut sunt exercitia fidei, & inuocationis.

Manet in renascentibus & sanctis libertas regendæ locomotivæ, quia Spiritus sanctus, non debilitat neruorum naturam creatam à Deo, sed potius adiuuat. Donantur enim pijs magna auxilia. Filius Dei accendit in eis illustrem, & firmam cogitationem verbi Dei, depellit Diabolos, & impulsiones Diabolorum, & dat Spiritum sanctum, qui intus eos adiuuat, & salutare motus excitat, His cum obtemperat voluntas, volens obtemperat, & non coacta. Vt Dauid rucns in adulterium volens peccat, Ita Ioseph illecebris dominæ volens repugnat.

Docet autem vox diuina, de duabus rebus necessarijs, ad retinendam iusticiam bonæ conscientie, scilicet, de precatione, & diligentia, iuxta dicta: Orate, ne intretis in tentationem. Quanto magis pater vester celestis, dabit Spiritum sanctum potentibus. Ambulate accurate, non ut fatui. Exhibete, vel ad mouete membra vestra arma iustitiæ. Membra nominat omnes potentias, interiora, & exteriora membra: Ergo vult voluntatem esse comitem Filij Dei, docentis mentem, & Spiritus sancti trahentis, seu ducentis. Vult in corde reprimi praua incendia. Vult sensus, linguam, manus, frenari, vult vitari occasiones lapsuum.

Hæc obedientia non est impletio Legis, sed pertinet ad iustia.

ad iusticiam bonae conscientiae, & quia persona
est sola fide, propter Mediatorem, etiam haec uocatur
obedientia placet.

In uocationibus multa accidunt inextricabili
humani consilii, & uiribus, Nam in mirandis libe-
rationibus, & mitigationibus, multa fiunt à solo Deo.
Et tamen remanent simul regulae, quae praeci-
pant inuocationem, diligentiam, & laborem, sunt quae
omnia in renascentibus & sanctis aliqua ex parte
sunt. Ita dicitur. Rom. 12. Qui praestitit
diligentiam. Et: Hoc requiritur, ut fideles
Labor uester non est inanis in Domino.

5. Propositio.

Fatetur in magnis sanctorum doloribus de pe-
ccatis, de poenis proprijs & publicis, Item in consolat-
ionibus ardentis in inuocatione fidei, quae sentit la-
tam in Deo & initium dilectionis Dei ac aeternae
multa fieri solo Deo, in quibus uoluntas habet ser-
uum ut subiectum patiens, iuxta dictum Pauli: Depre-
cauimus de uita, responsum mortis in nobis habita-
re consideremus in nobis &c. Verumtamen in commu-
nibus exercitijs fidei, & inuocationis certum est uo-
luntatem, quatenus sanari coepit, comitem esse spiritum
sancti, sicut Rom. 7. dicitur: Mente seruo legi Dei.

1. Nomina regenerationis & renouationis signi-
ficant aliquam fieri mutationem, in aliqua parte homi-
nis, non significant tantum in habitationem, sine muta-
tione nostri, sicut in arcam uestis imponitur. Ergo

untas cepit sanari, est adhuc multum superest caliginis, dubitationis, & contumaciae in corde. Ita Paulus inquit: Delector lege Dei secundum interiorem hominem, Video autem aliam legem in membris meis &c.

2. Praecipitur, ut initia fidei exerceamus. Crescit autem fides cogitatione doctrinae, collectione testimoniorum, & precatione. In precatione enim, necesse est cogitare, de periculis nostris, & de tota doctrina inuocationis. Ad talia exercitia opus est labore, quarente dicta, quae sunt opponenda dubitationibus, disputatiōni de indignitate, & de electione. Ac in tali lucta, voluntas nititur verbo, & iuuante Spiritu sancto, potest repugnare dubitationi, iuxta dictum: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meae. Et auxilium Spiritus sancti, excitandum est, cogitatione verbi, & precatione.

Cum hac vera, & salutari doctrina
pugnant:

1. Dogmata Pontificia, quae iubent manere in dubitatione, quae cum vincit, sequitur vel desperatio, vel profanitas.

2. Somnia Enthusiastica, quae consolationem a verbo Dei, & fide, transferunt in simulatos affectus, vel fatales raptus, & iubent hominem manere in dubitatione, donec sentiat se illuminari & cogi repugnans.

6. Propositio.

Etiā:

Etiam initio regenerationis ordiendum est a verbo, nec unquam querenda est voluntas Dei, sine verbo. Sed omni tempore debemus assentiri prædicationi penitentiae, & promissioni, & certo statuere, utram concionem scilicet penitentiae arguentem peccata, & promissionis gratia de remissione peccatorum, esse uersalem. Nec in Deo ponendas esse contradicentia voluntates. Certe his, qui sunt in coetu uocatorum, in doloribus, nequaquam proponende sunt horridae disputationes de electione, de qua, firma, & perfecta consolatio, ex effectu sumenda est, iuxta dictum: In te mortui, qui in Domino moriuntur: Id est, de dante sunt tales ad mandatum Dei uniuersale, & immutabile, de audiendo filio, de penitentia, & de fide, quae cum discedentes ex hac uita retinent, certum est in numero electorum esse, sicut scriptum est. Quos uisificat eosdem & glorificat. Item: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitae.

In tali lucta, uoluntas trahitur à Spiritu sancto, sed ipsa non sit otiosa, non expectet coactionem, & repugnans diffidentiae conetur assentiri promissioni. Donec enim uoluntas omnino repugnat Deo trahitur, nulla est facta conuersio. Et si conuerteretur promissa otiosa, nulla esset lucta, & nihil opus esset uerbo, & Euangelio.

Testimonia perspicua sunt: Placuit Deo per istam prædicationem saluos facere credentes. Fides uisitata est. Quae præcepit Deus, hæc sancti & cogitantes

Agite poenitentiam, & credite Euangelio. Hunc autem dicit. Oportet igitur hominem cogitare doctrinam, & repugnare dubitationi.

Opponitur contra :

1. Euangelium pertinet ad solos Electos.

Respondeo. Promissio vniuersalis pertinet ad omnes, qui eam accipiunt. Ac ipsos electos etiam oportet inueniri hæc vniuersalia dicta : Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Item : Conclufit Deus omnes sub peccatum, ut omnium misereatur. Item, Non est acceptio personarum apud Deum.

2. Fides est Dei donum.

Respondeo. Verum est, sed donatur per uerbum, & sustentans se uoce Euangelij, trahitur à Spiritu sancto, inchoante consolationem, & accendente inuocationem, qua assidue petendum est : Conuerte me Domine & conuertar. Non enim ponendum est unicuique momentum conuersionis, infundens plenitudinem gratiæ in uacuos, sed paulatim crescit fides, lux, inuocatio, & paulatim sanatur mens, & voluntas hominis per uerbum, & Spiritum sanctum.

Ut autem in priore propositione, etiam dictum est, hæc doctrinam oppugnant duplices hostes.

1. Pharisæi, Pelagiani, & Pontificij, qui fingunt, hominem iustum esse disciplina.

2. Enthusiastæ, qui delent doctrinam, & exercitia fidei. Contendunt enim Deum communicare se hominibus

hominibus, sine cogitatione doctrinae, & sine merito. Postea accedere doctrinam, ut exterior homo habeat exercitium. Aliqui non velunt uideri tollere doctrinam & exercitia fidei, & tamen re ipsa delectantur remouent consolationem, quae inchoatur à uerbis, fontniant Articulos, & momenta fatalis conuersionis insensibilia, infusiones plenitudinis gratiae in uerba uacuos, deniq; raptus Enthusiasticos, coactiones similia.

Nos retinemus haec uera fundamenta. Deo est causa peccati. In Deo non sunt uoluntates contrariae, quarum alia sibi arcana, alia reuelata. Non est, in conuersione, & consolatione ordiri à uerbis doctrina, non à raptibus. Vtraque contio est unius mandatum de agenda poenitentia & promissio gratuita reconciliatione. Fides nec accenditur in uerbo, nec ab eis retinetur nisi in luctu implorante gratiam operum, & confirmationem diuinam.

Sustentemus igitur nos cogitatione promissum repugnemus diffidentiae, & inter ueros gemimus: Credo Domine, sed opem ser imbecillitate mea

DE PECCATO.

Quid significat hoc uocabulum in Ecclesia?

Non tantum intelligitur de actionibus alicuiusmodi uiciosis, ut Grammatici, uel Philosophi leguntur

tr, sed significat quodcumq; malum, pugnant cum lege Dei, & reum coram Deo, seu, auersionem a Deo, ream coram Deo, id est, damnatam, nisi fiat remissio, siue illud malum sit actio, siue morbus, herens in natura.

Quæ est descriptio peccati apud Iohannem ?

ἁμαρτία ἐστὶν ἀνομία. Peccatum est, quicquid est contra Legem Dei.

Quas res complectitur vocabulum

Ἀνομία ?

Priuationem, & normam. Priuatio est genus, Norma, id est, Lex Dei, constituit differentiam.

Quæ est igitur sententia Definitionis ?

Peccatum est priuatio conformitatis cum Lege Dei, id est, illa destructio in homine, qua homo non congruit cum Lege Dei, neminatur peccatum. Nominatur enim Iohannes ἀνομία, & interiora mala, ut conscientiam in mente, auersionem a Deo in uoluntate, contumaciam in corde, & actiones exteriores. Intelligatur autem simul comprehendi reatus, uidelicet, quod propter illam destructionem, homo sit reus æternæ iræ, & pænæ, nisi fiat remissio propter Mediatorem.

Quæ est altera definitio ?

Peccatum est defectus, uel inclinatio, uel actio, pugnantem cum Lege Dei, offendens Deum, & committens

merens eternam iram, nisi fiat remissio propter
mediatorem.

Quæ est enarratio huius Defi-
nitionis ?

In hac definitione, genera sunt, defectus, in-
natio, vel actio. Differentia, pugnans cum
DEI. Proprium, offendens DEVM. Accidens
nisi fiat remissio propter Mediatorem.

Quæ est diuisio peccati ?

Peccatum aliud est originale, aliud Actuale.
Postea cum quæritur qualia peccata sint in
tis, qualia non sint, necesse est discerni inter peccatum
non regnans, seu veniale, & inter peccatum regnans
seu mortale.

Est & alius gradus peccati, quod nominatur
remissibile, seu blasphemia.

Contra :

Res positiua non est priuatio.

Peccatum Actuale, est res positiua, videlicet
motus uoluntatis, & membrorum ca-
riorum.

Ergo non rectè dicitur : In omni peccato
defectum, uel priuationem.

Respondeo. Mala, quæ comprehenduntur
pellatione peccati originis, esse defectus, non con-
scurum, sicut iam declarabimus : sed considerantur
in idem genus congruere delictis actualibus.

eum intuemur proprium subiectum peccati; scilicet, mentem & voluntatem, in quibus est dubitatio de voluntate Dei, & auersio à Deo, perspicimus illud non regi luce Dei & voluntatem à Deo auersam esse, recte nominari defectus, quibus defectibus deinde respondet motus externus, ut motus errans, & ordinis confusio &c.

Recita peccati Originalis definitionem, sumptam ex Anselmo:

Peccatum originis, est carentia iusticie originalis, debite inesse.

Quid est iusticia Originalis?

Iusticia originalis significat & acceptationem coram Deo, & in mente lucem, rectè agnoscentem Deum, queq; firmiter assentiri verbo Dei poterat, & radios illustres sapientie legis transfusa in homines in creatione, significat item in corde congruentiam cum lege Dei, dilectionem Dei, & leticiam in Deo, & integrum ordinem omnium virium hominis. Ac talis si mansisset homo, fuisset templum Dei, quia si retinisset verbum Dei, Filius Dei perpetuo viuificasset eum, iuxta dictum: $\delta \lambda \acute{o} \gamma \omega$ & erat vita hominum: Ita subsistet in eo firma noticia Dei, per verbum habitans in mente, & arsisset cor dilectione, per Spiritum sanctum, habitantem in corde, & fuisset homo sine peccato, & sine morte. Carentia igitur, non tantum significat reatum, sed etiam amissionem naturalis integritatis, & bonorum

○ bonorum

bonorum, quæ fuissent addita. Sicut vitate loquuntur scriptores de viatore saucio: spoliatum esse gratiam & vulneratum in naturalibus.

Quomodo peccatum originis descendit Hugo?

Est ignorantia de Deo, in mente, & inobediencia in voluntate, & corde.

Quæ est nostra Definitio?

Peccatum originis, est reatus propter lapsum primorum parentum, & propter naturæ humanæ depravationem, quæ secuta est lapsum primorum parentum, quæ non tantum poena est primi lapsus, sed etiam peccatum, id est, malum pugnans cum Lege Dei, & merens æternam damnationem, nisi fiat remissio, propter Mediatorem.

Proba, homines nascentes, afferre secundum peccatum originis.

1. Rom. 5. Per unius delictum, in omnes homines mors intrauit. Ergo posteritas est rea propter lapsum primorum parentum.

2. Paulus hunc morbum nominat Legem in nobis, pugnantem cum Lege Dei. Ergo illud malum est peccatum.

3. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Vocabulum prius significat propriè depravationem, alterum reatum.

Vbi est peccatum Originis?

In anima, & corpore. In potentia cognoscente sunt tenebræ, & dubitationes de Deo. In potentia appetente, absunt bonæ inclinationes, & sunt malæ, seu, auerse à Deo inclinationes. Totus autem homo, post lapsum desijt esse domicilium Dei, & est in eo multiplex àtā. &c.

Quæ sunt causæ efficientes?

Diabolus, & voluntas hominis assentiens Diabolo. Ut voluntas in Adam, & Eua, est causa, quæ meretur reatum posteritati, quia acceperunt dona illa, conseruanda pro toto genere humano. Ideo etiam amiserunt pro toto genere humano.

Quod est formale peccati Originis?

Fundamentum est, vicium, id est, defectus pugnantis cum lege Dei. Formale est reatus, vel actus, vel potentia damnans.

Qui sunt fines?

Vniuersa destructio nature humane, Quia Deus naturam ream destruit: Mors, & omnia mala corporis, & deinde æternus dolor nature abiectæ. Item: Omnia peccata Actualia, & tristissima seruitus, quod homo subiectus est Tyrannidi Diaboli.

Manet ne in sanctis peccatum Originis?

Manet.

Probo.

O 2

Peccatum

Peccatum est, quicquid est contrarium Legi Dei.

Concupiscentia est contraria Legi Dei, vsq[ue] ad 7. dicitur.

Est igitur peccatum.

Et omnium sanctorum confessio idem docet. Inquit Iohannes: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas non est nobis.

Contra:

Peccatum remissum non manet.

Peccatum originis remittitur in Baptismo.

Ergo non manet.

Respondeo ad Minorem. Reatus actu dicitur tollitur, etiamsi fundamentum, videlicet, hereditaria natura morbus, manet. Quia hic non fit integritas. Limes est lapis et si non amplius distinguit se a materia. Sic recte instituti norunt in vocabulo reatus peccati discernendum esse reatum a fundamento, inquit Augustini: Peccatum tollitur, non ut reus tollatur. Sed ut non imputetur.

Amplius:

In omni peccato comprehenditur reatus.

In sanctis manet peccatum.

Ergo manet etiam reatus.

Respondeo. Ad maiorem: In omni peccato comprehenditur reatus, scilicet, vel actu, vel potentia. In minoribus: In sanctis manet peccatum, quod est reum, potentia.

tia, non actu, id est, sancti essent rei, & damnarentur, propter illud reliquum peccatum, nisi tegetur, & remitteretur, propter Mediatorem.

3.

Cessante formali, res cessat.

In renatis cessat Formale peccati.

Ergo in renatis non est peccatum.

Respondeo. Ad Minorem: In renatis cessat formale peccati regnantis: Sed manet peccatum non regnans.

4.

Natura est bona.

Ergo in natura non est peccatum originis.

Respondeo. Est fallacia à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter: Substantia hominis, & noticia, item sensus in homine, sunt res bonæ, Sed malum quod habet in potentijs animæ & inclinationibus illis est caligo & prauitas à Deo auersa.

Huc pertinent duo Argumenta, quæ usurpat Synodus Tridentina:

I.

Vbi non est damnatio, ibi non est peccatum.

In sanctis nulla est damnatio.

Ergo in sanctis nullum est peccatum.

Respondeo. Ad Maiorem: Vbi non est damnatio, ibi non est peccatum, scilicet, peccatum regnans. Minor: In sanctis nulla est damnatio, quia sunt iusti imputati

O 3 one,

one, & inchoatione, nondum consummatione notatis: Ergo in sanctis non est peccatum regnans, sed peccatum remissum, seu non regnans, id est, quod dicitur propter Mediatorem.

2.

Res quæ est tantum fomes peccati, seu, quod inclinans ad peccatum, non debet dici propriè peccatum.

Talis est morbus, hærens in sanctis:

Ergo ille fomes non est peccatum.

Respondeo: Nego Minorem. Ille morbus non est tantum fomes, aut pœna peccati: Sed est reuera quædam pugnans cum lege Dei. Ergo est verè, & propriè peccatum.

Certamen verò hoc, inter Pontificios, & non est λογισμία, quia ex eo, quod fingunt esse peccatiscientiam non esse malum, pugnans cum Decalogo inferunt Lege Dei tantum actualia delicta damna. Ita deletur doctrina de Lege, & de peccato. Deinde doctrina etiam de gratia, & de iustitia fidei, & peccatur, hominem satisfacere posse Legi.

In definitione dicitur: peccatum mereri æternam pœnam.

Contra:

Actui finito non rectè respondet pœna infinita.

Peccatum est actio finita.

Ergo non rectè punitur pœna infinita, & æterna.

Resp.

Respondeo. Ad Minorem: Peccatum semper est malum infinitum, respectu, seu, ratione obiecti, Quia offendit Deum, qui est bonum, infinitum, & immensum. Ergo recte ei respondet infinita poena.

Quid est peccatum Actuale?

Est omnis actio pugnant cum Lege, tum in mente, ut dubitationes de Deo, tum in uoluntate, & corde, ut incendia malorum affectuum, tum in membris externis, ut externae actiones, pugnantes cum Lege Dei.

Quae est alia diuisio peccati?

Peccatum aliud est Regnans, seu Mortale, aliud non regnans, quod nominatur veniale.

Quae sunt peccata regnantia loquendo de non Renatis?

Regnantia peccata, seu Mortalia in non renatis, dicuntur omnia peccata, originalia, & actualia, interiora, & exteriora, quae ideo dicuntur Mortalia, quia non renatus propter illa omnia, reus est irae Dei, & poenae aeternae.

Quid est peccatum regnans in eo qui desinit esse sanctus?

Peccatum regnans, seu Mortale in amittentibus gratiam & Spiritum sanctum, est cum is, qui fuit renatus, assentitur errori in fundamento, aut labitur contra conscientiam. Tunc enim effundit gratiam, expellit Spiritum sanctum, & abiicit fidem.

Possunt ne etiam renati labi?

Respondeo. Possunt, ut perspicue probatur
12. capite Matthei, & 2. capite 2. Epistole Petri.
sic lapsi sunt Adam, Aaron, Dauid, Petrus.

Quid est peccatum non regnans, seu
veniale?

Peccatum non regnans, seu veniale, propter quod
non amittitur gratia, Spiritus sanctus, & fides, et
hac vita in renatis malum originis, item dubitationes
& incendia malorum affectuum, quibus tamen regnant
sancti, ne ruant contra conscientiam, & dantur
propter has sordes, & credunt se propter Medicinam
Deo placere, tegi has sordes, & gratiam exorbire
supra peccatum.

Vnde sumpta est hæc distinctio:

Respondeo. Ex perpetuo consensu doctorum
pheticorum, & Apostolicorum. Et Rom. 8. exponitur
ponitur hæc distinctio: Si secundum carnem vivamus
moriemini, si actiones carnis Spiritu mortificabitur
uetis. Gal. 5. Manifesta sunt opera carnis. Quis
faciunt regnum Dei non possidebunt. Manifesta sunt
scilicet, cuiusque conscientie, quæ iudicare poterit
propter tales lapsus actu ream fieri iræ Dei, & æternæ
pænæ.

DE EVANGELIO.

Quid significat vocabulum Evan-
gelium?

1. In prima significatione significat letum nuncium, seu rem letam, quæ nunciatur. Huius significationis illustria exempla sunt, apud scriptores, ut Plutarchum in vita Artaxerxis, Pompei, & plurimis alijs locis. Ita etiam loquitur Cicero ad Atticum, & alibi.

2. Sæpe significat præmium, quod datur leta nunciati. Exempla sunt apud Homerum & creberrima apud Plutarchum. Vsitata est etiam scriptoribus Grecis phrasîs, quam Grammatici enarrant per Elisum, θύειν ἐὺν ἡμέλει, facere sacrificium propter rem bene gestam, aut propter letum nuncium. Ita est locutus Socrates, & alij.

Quomodo vox diuina vta est hoc nomine?

In propria significatione, pro leto, & fausto nuncio. Voluit autem Deus, hac insigni appellatione, doctrinam de Filio, & letissimis beneficijs Filij, distinguere à Lege, ut appellationis dulcedo, moneret homines, de discrimine Legis, & Euangelij. Expressum est autem hac appellatione vocabulum Hebræum, quod vtitatum est Prophetis, & eodem modo significat letum nuncium.

Recte dicitur: Euangelium esse proprie appellationem personæ Filij Dei, perinde vt λόγος, & similia nomina?

O 5

Recte

Recte Euangelium distinguitur à persona re-
 ys. Quia significat doctrinam reuelatam, & per-
 ctam à Christo, & de beneficijs Christi.

Contra:

Potentia Dei est ipse Deus.

Euangelium est potentia Dei.

Ergo Euangelium significat ipsum Deum,
 alibi etiam Christus nominatur potentia

Respondeo. Ad Maiorem: Potentia Dei est
 us, scilicet vel essentialis vel personalis potentia.
 Minor est prædicatio figurata: Euangelium est po-
 tia Dei, scilicet nec essentialis, nec personalis,
 instrumentum seu organum, seu medium, per quod
 us est potenter efficax, in conuersione hominum.
 batur hæc significatio, ex plurimis testimonijs scri-
 pturæ. In eodem loco dicitur: Non pudet me Euange-
 quod est Christi. Ergo significat doctrinam. Item
 quem pudet mei, & Euangelij mei. Et: Euangelium
 est ministerium Spiritus. Nusquam verò Christus
 minatur minister Spiritus sancti, sed Spiritus sanctus
 qui mittitur à Patre, per Filium, est efficax per Eu-
 gelium, id est, per verbum.

Quid est Euangelium?

Est prædicatio poenitentiae, & promissionis, in
 ius-noticia non est insita naturæ hominū in creatura
 sed miranda bonitate, prolata est ex sinu aterni-
 tatis, per Filium promissio, in qua non propter

merita nostra, aut dignitatem nostram, sed propter obedientiam Domini nostri Iesu Christi, gratis donantur credentibus, remissio peccatorum, & reconciliatio, seu iustificatio, in qua Filius Dei, voce Euangelij, uiuificat corda credentium, & dato Spiritu sancto, iacit eos templa Dei, & credentes sanctificantur, & propter Filium Dei, gratis fiunt heredes uitae aeternae, & resuscitantur ad uitam aeternam, sapientiam, iustitiam, & leticiam, in qua erit Deus omnia in omnibus.

Qualis est forma definitionis iam traditae?

Est definitio collecta ex partibus seu membris: Quia duo sunt capita doctrinae Euangelij, scilicet, Praedicatio poenitentiae, & praedicatio promissionis gratiae, quae propria est Euangelij. Promissio uero gratiae, complectitur praecipue haec 4. membra: Remissionem peccatorum, reconciliationem, seu iustificationem, donationem Spiritus sancti, & donationem uitae aeternae.

Probetur haec definitio:

Testimonium illustre est in ultimo capite Luce, ubi Christus iubet praedicare in nomine suo, poenitentiam, & remissionem peccatorum,

Contra:

Retinendum est discrimen, inter Legem, & Euangelium. Praedicatio poenitentiae, accusans, & iudicans peccatum, est opus legis, iuxta dictum: Per Legem cognitio peccati. Item: peccatum non cognouit nisi per legem.

Ergo non recte tribuitur Euangelio praedicatio poenitentiae.

Responsa

Respondeo. Ad Minorem. Prædicatio pœnitentiæ, etiam quatenus accusat & iudicat omnem carnaliter, non est opus legis Pharisæicæ, Philosophicæ & Politicæ tantum intellectæ. Sed Euangelium in sua tali prædicatione pœnitentiæ utitur voce Decalogi Legis diuinæ Moralæ, quam repetit, enarrat, & mitigat, iuxta ἰπὶς ἰνὰ ἄρῃ monstratam in promissionibus de Mediatore. Neq; sine illa declaratione, ulla dicitur in lege mentio prædicationis pœnitentiæ. Lex secundum sese considerata, cum naturam ream propter peccatum damnet iudicio immutabili, efficit in animis hominum, aut fugam Dei cum desperatione & metu, aut profanam securitatem, Quæ ex diametris pugnant veræ pœnitentiæ. Sed ubi accessit decalogus monstrans ἐπιὶνὰ ἄρῃ legis ex Euangelio, ibi dicitur auditur mentio pœnitentiæ salutaris in ministerio gratis remissionem peccatorum, illis, qui confugiunt ad Mediatorem.

Deinde manifestum est, ex lege simpliciter, et sine Euangelio intellecta, hoc primum, & præcipuum peccatum, scilicet ignorantiam & contentum Mediatoris, ac beneficiorum eius, non argui, nec monstrari, sed illud proprie ostendi & accusari voce Euangelii, sicut dicitur: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Ergo rectè dicitur in ecclesia: Euangelium proponens & declarans vocem legis, correctæ, & mitigatæ, esse prædicationem salutaris pœnitentiæ.

Quomodo differunt Lex, & Euangelium :

Definitiones prius recitatae, monstrant discrimen.

Differunt enim Euangelium a lege, genere, & differentiis. Lex est sententia, praecipiens integram obedientiam erga Deum, & damnans non habentes perfectam obedientiam. Sed Euangelium est promissio offerens agentibus poenitentiam remissionem peccatorum, & reconciliationem accipiendam fide, id est, fiducia Mediatoris. Et lex non habet promissiones gratuitas, sed conditionales, id est, pendentes ex dignitate seu perfectione obedientiae. At Euangelium est gratuita promissio, propter Mediatorem. Ita particula, gratis, propter Mediatorem, facit illustre discrimen, inter legem, & Euangelium.

Vbi perspicue monstratur discrimen Legis, & Euangelij :

Illustrius dictum est in primo capite Iohannis : Lex per Moysen data est, gratia, & veritas, per Iesum Christum facta est.

Hoc dictum enarratur.

Iohannes constituit illustre discrimen, inter Moysen, Politiam constitutam a Mose, & Legem, & inter Filium Dei.

Lex per Moysen data est, Lex videlicet Moralitatis, & Politiae. Moyses accepit per manum Mediatoris Legem, quam populo proposuit, & interpretatus est. Constituit etiam illam Politiam, sicut Deus eam constitui voluit : Data est. Sonat quidem Lex & in Ecclesia & in reliquo

reliquo genere humano, præcipiens integram obedientiam erga Deum, & accusans, & destructis naturam non conformes Deo. Sed opera Moſis, nec tollitur peccatum, nec mors, nec efficitur in homine illa rectitudo quam poſtulat Lex. Data igitur Lege per Moſen, accipit populus tantum bona corporalia, & iuſticiam æternam ſed interituram.

Gratia vero & veritas, per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, id eſt, gratuita remiſſio peccatorum, reconciliatio. Veritas, vera, & æterna bona, natura, nec res interitura. Opponitur enim bonis temporalibus, item ceremonijs, quæ ſunt picture, & humanæ, quæ tantum eſt externa pædagogia, ſanctificatio membrorum. Sed filius, inquit, aſſert bona æterna, videlicet ipſum Deum viuificantem nos, & iuſticia æterna.

Verbum ἐγένετο ſignificat, contigit nobis, facti ſumus. Diſcernendū eſt enim hoc verbum, ab alijs in lingua Græca. ποίεω, Facio, ſignificat manufabricare, ita, ut poſt laborem reliquū ſit opus manu factum.

πράττω, ago, plerunq; uſurpatur de affectionibus animi, poſt quas non conſpicitur opus externum.

τεκταίω, fabrico, ſignificat ex diuerſa parte & collocatione, materiæ inducere nouam formam.

Sed verbum γίνομαι, latius patet, ſignificat fieri, contingere, vel adipiſci aliquid, quocunq; modo. Paulus inquit: Chriſtum eſſe factum ſub Legem, id eſt mirabili conſilio Dei conſtitutum, ut pro nobis peccatis

uat poenam debitam Legi. Consideretur autem prorsus congruere dictum Iohannis cum verbis Pauli: per Christum habemus gratiam & donum per gratiam.

Quomodo refutandus est error insulsi-
mae distinctionis trium legum, Naturalis,
Mosaicae, & Evangelicae?

Vna est aeterna lex Moralis, quae accusat pec-
catum in omnibus omni tempore. Vnica est etiam pro-
missio gratiae, prolata per filium, & patefacta primis
parentibus post lapsum, quae aequaliter, ante, & post
exhibitum Messiam, annunciat gratuitam remissionem
peccatorum, & reconciliationem cum Deo fide accipie-
ntibus beneficia Messiae, sicut ostendunt testimonia in-
finita: Semen mulieris, conculcabit caput serpentis.

Femineum semen calcabit terga draconis. In ses-
sine tuo benedicentur omnes gentes. Beati omnes qui
confidunt in eo. Abraham vidit diem meum, & latus
est.

Responde ad Argumenta eorum, qui faci-
unt confusionem Ecclesiae, & Ethnicorum,
nec discernunt Euangelium à noticia
naturali.

I.

Potentia Dei fuit nota Ethnicis. Rom. 1.

Christus est potentia Dei. 1. Cor. 1.

Ergo Christus fuit notus Ethnicis, & rationi.

Respondeo

Respondeo. Nego consequentiam, & ratio
quia sunt quatuor termini. Maior lequitur de
tencia Essentiali, ostensa in opere creationis, quae
est rationi aliquo modo, ut ostendat & esse Deum
qualis sit, & quod praecipiat seruari discrimen
storum & turpium, & quod iudicaturus sit, ac
turus eos, qui non seruant. Sed ordo, & distinctio
sonarum, natura non est nota. Minor: Christus
potentia, videlicet, personalis, id est, persona per
diuinitas potens & efficax est, in saluatione Eccl.

In hac noticia comprehenditur distinctio
patris, seu diuinitatis mittentis, & Mediatoris,

2.

Lex est sapientia Dei, & est nota gentibus
Christus est sapientia Dei.

Ergo Christus est notus gentibus.

Respondeo. Ex puris particularibus, non
est sequi conclusionem. Lex non est vniuersa sapientia
Dei. Christus autem, est personalis sapientia, qui
profert Euangelium ex sinu patris, & accendit
in mentibus prolata voce Euangelij, & assumptam
mana natura visibiliter etiam docet Euangelium
miranda de eo edita testimonia. Ita gentes non
quam sapientiam Dei, et legalem, Nec sequuntur
quod norint vniuersam sapientiam Dei.

DE IUSTIFICATIONE

Quid est iustificatio

Iustificatio est acceptio remissionis peccatorum, & reconciliationis persone coram Deo, & imputationis iusticie, & hereditatis uite eterne, propter obedientiam Mediatoris, quæ acceptio fit fide, consolante, & erigente cor, in ueris doloribus, ut fiat iustificatio per Filium Dei, dicentem consolationem in corde, uoce Euangelij, & effudentem Spiritum sanctum, quo inchoatur noua obedientia in corde, sicut scriptum est. Dabo Legem meam in corda eorum.

Quis est vsus vocabuli Iusticia
in Ecclesia ?

Apud Philosophos, Iusticia tantum usurpatur legaliter & politico more. Sic Iusticia uniuersalis significat philosophis obedientiam secundum omnes Leges. In lege diuina, ubi de perfecta legis implementatione dicitur, significat integram obedientiam, seu integram conformitatem ad Deum. Ut in his dictis : Non erit iustus coram te omnis uiuens. Item Iob : Vere scio, non est iustus homo coram Deo. Iustus, id est, habens integram obedientiam.

Interdum uocabulum Iusticie de bonis operibus venatorum usurpatur, etiamsi non est integra obedientia. Ut : Feci iudicium, & iusticiam.

OSIANDRI, & similium definitiones, quibus nomen ab effectibus ad causam transferunt, etiamsi legales sunt : Iusticia est, quod facit nos iusta facere, uidelicet Deus.

Sed

Sed in uocabulo Iustus, seu iusticia, iuxta angelium, primò includitur hæc relatio, uel gratuita acceptatio, seu reconciliatio. Iustus enim Deo, significat placentem Deo, seu reconciliatum, seu acceptum gratis propter Mediatorem, scilicet quidem & uiuificatio fit in ueris doloribus.

Definitio Osiandri, & multorum Entium astarum, qui Iustificationem nominant in habitationem Dei, vel deificationem, talis est:

Iustificare, est ex non iusto, iustum facere, habentem recte facta. Ista definitio est minus imperfecta, quia omittitur illa relatio, uel gratuita remissio peccatorum, & imperfecta iusticia, que primò in uerbo iustificandi est intelligenda.

Synodus Tridentina statuit talem definitionem:

Iustificatio est translatio ab eo statu, in quo homo nascitur, Filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis Filiorum Dei, per secundam, IESVM CHRISTVM, Saluatorem nostrum.

In hac generali descriptione, sunt ambiguitates & insidiæ, que paulo post deprehenduntur, cum enumerant causas iustificationis, Ita enim

etur: Formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua uidelicet ab eo donati, renouamur Spiritu mentis nostrae, & non modo reputamur, sed uere iusti nominamur, & sumus, iusticiam in nobis recipientes. Hic manifestum est confundi imputationem cum nouitate & operibus. Ergo omnes illi, qui oppugnant imputationem, uel iusticiam imputatam, concordēs sunt in fundamento, differunt tantum formis loquendi.

OSIANDER, & totus grex Enthusiasticus, nominat causam ipsam Deum, mutantem hominem, & habitantem ac operantem in homine.

Pontificij nominant effectus, id est, nouitatem infusam, nouas uirtutes, quas appellant iusticiam inherentem. Hæc sunt tantum Metalepticæ permutationes, causarum, & effectuum.

Hoc est propriè Enthusiasticum, quod fingunt, omnibus hominibus esse peccata remissa, sed damnari eos, qui non habent iusticiam Essentialem, uel, quibus Deus se non communicat, per illos singulares raptus, seu per impressiones fatales.

Respondeo:

Distractio remissionis peccatorum & iustificationis manifestè pugnat cum scriptura, iuxta dictum: Qui non credit in eum, manet ira Dei super eum. Ergo non fit iustificatio nisi fide seu fiducia Mediatoris accipiatur gratuita remissio, qua tollitur ira, seu rea

seu reatus actu damnans. Et utriq; gregi opponitur hoc: Iustificare apud Paulum, est primo, ex reo non habente impletionem legis, facere iustum, id est non reum, propter Mediatorem.

Quod autem in uerbo iustificandi, necesse est intelligere remissionem peccatorum, manifeste ostendunt multa perspicua dicta. Vt: Huic enim Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Beati, quorum remissa sunt iniquitates. Deus propitius esto mihi peccatori. Dominus abstulit peccatum tuum.

Ista uero acceptio remissionis, non est qualesdam Enthusiasticum, nec tantum frigida imaginatio. Sed haec consolatio sentitur in uero dolore, et in uerbo Dei simul est efficax cum uerbo externo, et consolacionem in corde, et ostendit misericordiam patris.

Satis uero appositè dicitur:

Cum iustificatione, quae proprie significat gratuitam remissionem peccatorum, et reconciliacionem, seu imputationem iusticiae, coniunctam est sanctificationem, seu donationem Spiritus sancti, et inchoationem nouae obedientiae ac uitaeternae. Sed tamen in hac uita, persona, perpetuo est iusta, et accepta coram Deo, non propter illas nouas actiones, uel nouas uirtutes, quantumuis sint inchoationes uitaeternae, sed propter solum Mediatorem, ut per

secundo loco, & de modo iustificationis, & de praesentibus aduersariorum monebimus.

DE VOCABVLO GRATIAE.

Vocabulum gratia quid latinis significat?

Gratia, & fauor, apud Latinos, habent se coram relatiue. Fauor ferè significat actiue, Gratia autem passiue. Ita enim usitate loquimur: Magnus est fauor Augusti erga Virgilium. Et uicissim rectè dicimus, Virgilius est in gratia Augusti, id est, ipse amatur à Cesare.

Interdum hoc uocabulum, consuetudine Graeca, significat beneficium: χάρις χάρις τίνος, Gratia gratiam parit. Et Luca 1. κέχαριτωμένον est, que diligitur ex misericordia. ἄχαριτος autem Mathei & Luca 3. est qui diligitur naturali sóγια, uel propter naturalem coniunctionem. Sed consuetudine Hebraica uocabulum Gratia usurpatur aliàs actiue, aliàs passiue.

Vera definitio nominis
hæc est:

Gratia significat misericordiam gratuitam, uidelicet remissionem peccatorum, & reconciliationem seu acceptationem gratuitam, propter Filium Dei, que cum fide accipitur, simul Filius DEI significat corda, & per Euangelium dicit consolationem

tionem in corde, & Spiritu sancto accendit idem
motus, qualis est ipse.

Paulus discernit hæc duo uocabula: Gratiam
& donum per Gratiam. Gratia significat gratiam
tam remissionem peccatorum, reconciliationem, &
imputationem iusticie. Donum per gratiam, signi-
ficat donationem Spiritus sancti, & inchoationem
uite æternæ in cordibus.

Quomodo Monachi hoc vocabu-
lum deprauarunt?

Insulse scriptores Pontificij, abusi sunt hoc
cabulo, tantum pro habitu infuso, uel nouis qua-
sitibus in renatis. Ita

Synodus Tridentina.

Gratiam nominat nouas uirtutes, effectum
homine à Deo, sine merito operum præcedentium
iustificationem.

Pelagiani.

Gratiam interpretabantur esse promulgationem
Legis, & externam obedientiam erga præcep-
ta Decalogi, Iste expositiones congruunt in
fundamento.

Quia etiam Pontificij docent, hominem post
Legi Dei satisfacere, & nominant Legis imple-
tionem, nouam in nobis dilectionem, seu, obedientiam
& docent illa propria impletione Legis, homines
esse iustos.

Quæ sunt testimonia, de vera signi-
ficatione vocabuli?

Paulus ideo utitur distinctis appellationibus, ut discernat gratuitam acceptionem ab infusis, ut Papistæ nominant, qualitativis. Rom. 4. Per Antithesin, inter se confert mercedem, & gratiam; ac docet, gratiam esse gratuitam benevolentiam, seu imputationem, quæ non debetur operanti, ut merces. Item: Non estis sub lege, sed sub gratia, id est, placetis DEO propter Filium, non propter propriam dignitatem. Si gratiam interpreteris hoc loco, ut Monachi, iam est deleta omnis consolatio, cum etiam in renatis hæreat peccatum.

DE VOCABVLO
FIDEI.

Quid significat Fides in lin-
gua latina?

1. Vocabulum fidei significat noticiam, quæ est habitus mentis, & ponitur in prima specie qualitativa. In hac significatione FIDES est noticia propositionum, quibus assentimur propter testimonia veracium testium. Ut credimus in prælio Pharsalico misisse Iulium Cæsarem, propter testimonia gravium scriptorum, qui nec voluntatem, nec causam habuerunt decipiendi homines.

2. Sepe Fides usurpatur pro virtute, quæ est vicinia veritati, & alioqui nominatur Fidelitas.

Tunc est habitus uoluntatis. FIDELITAS
est uirtus, quæ constanter seruat dicta, & pacta.
loquimur usitate: Carthaginenses dederunt se
fidem Romanorum, id est, in fidelitatem Romanorum,
seruantium pacta. Ad hanc significationem
congruit Etymologia Ciceronis: Fides dicitur
quod fiat id, quod dictum est.

3. Latina etiam consuetudine, uocabulum
quando significat fiduciam. Ut: Male geritur,
quid geritur fortune fide, id est, fiducia fortune.
Nocenti potest contingere ut lateat, fides non
test: id est, fiducia latebrarum. Et prorsus in
significatione, usurpatur apud Græcos uocabulum
πίστις & πίστις.

4. Interdum autores uocabulum usurpant
pro copulatione omnium uirtutum, & tunc signifi-
cat iusticiam uniuersalem. Ita enim loquimur:
magnæ fidei. Et Cicero alicubi scribit ad Cæsarum
commendo Trebatium in dextram tuam, fidei
uictoria præstantem. Hic Fides usurpatur de
choro uirtutum, quia ueritas est fundamentum
omnium uirtutum.

Quis est usus uocabuli in Ecclesia?

1. Aliquando usurpatur pro noticia historiarum
Ut: Demones credunt, & contremiscunt, id est,
Diaboli norunt historiam de Christo seu dogma
Ecclesie.

2. Vicina est significatio, quando nominamus fidem, professionem doctrinae, sicut dicitur: Hec est Fides Catholica, id est, professio vera doctrinae, consentientis cum scriptis Prophetarum, & Apostolorum.

3. In doctrina de Iustificatione, Fides non tantum significat noticiam historiae, uel professionem doctrinae, sed significat noticiam assentientem omni uerbo Dei, & in hoc promissioni reconciliationis, cui in uoluntate respondet fiducia, acquiescens in Deo, accedens ad eum, & inuocans eum propter Filium.

Quæ est definitio Fidei?

Fides est assentiri uniuerso uerbo DEI non bisradito, atq; ita & promissioni gratiæ, & est fiducia acquiescens in Deo, propter Mediatorem, accedens ad Deum, uerè inuocans eum, & clamans Abba pater.

Contra:

Virtutes non sunt confundendæ.

Fiducia est actus spei.

Ergo non est actus Fidei.

Respondeo ad Minorem: Fiducia est actus spei, scilicet, cum significat expectationem futuri beneficii, quæ sequitur Fidem, quia est expectatio uitæ eterne gratis danda propter Mediatorem, & mitigationis calamitatum in hac uita, iuxta consilium Dei. Sed fiducia, qua in presentia uolumus, & accipimus

cipimus remissionem peccatorum, est fiducia pro
sentis beneficii, nec est tantum noticia, sed est
turi promissioni offerenti gratuitam reconcilia-
nem, & confidere seu niti promissa misericordiam
atq; ita in Deo acquiescere propter Mediatorem

Probetur Definitio.

1. Probatio, illustris est ex dictis Pauli ad
manos, ubi confert inter se relatiue fidem, & pro-
missionem, & inquit: Iustificati fide pacem habemus.
Ergo nominat fidem fiduciam, accipientes
bona oblata in promissione, propter Filium Dei.
Et quia noticia historiae non adfert pacem, nec
leticiam spiritualem cordis, accedentis ad Deum
sicut in Diabolis est excellens noticia historiae,
tamen blasphemus fremitus contra Deum, & ter-
ribiles pauores. Ergo Fides non tantum significat
noticiam, ut contendunt pontificij Doctores,
Monachi.

2. Ephes. 3. est expositio illustris uocabuli
dei per alia uicina: Per quem audemus accedere
fiducia per fidem eius. Ergo in uocabulo Fidei
comprehendendi sunt isti duo motus, assensus acci-
piens promissionem, & fiducia acquiescens in Deo.

3. Nemo uiuit sola noticia.

Iustus Fide uiuit. Et: Qui credit in me
non confundetur.

Ergo Fides non est tantum notici-
a.

Quæ est definitio Fidei in Epi-
stola ad Ebræos:

Ἡ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγ-
μάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. Fides est
substantia rerum sperandarum.

Sic argumentor:

Substantia non est Accidens.

Fides est substantia.

Ergo Fides non est fiducia, aut correlati-
uum gratiæ, sed significat ipsum Deum,
uel CHRISTVM, mutantem ho-
minem, ut quidem loquuntur Enthu-
siastæ.

Respondeo. Est fellacia figuræ dictionis. Vo-
cabulum ὑπόστασις eo in loco significat expectatio-
nem, id est, complectitur assensum & fiduciam,
credentem expectantem, & accipientem in præsentia
bonæ promissæ.

Chrysostomus dicit, ὑπόστασις significare
substantiam, id est, bonam, uel opes, quia habens
CHRISTVM, habet thesauros omnium diuitia-
rum.

Alij dixerunt, ὑπόστασις significare hoc loco
fundamentum. Hæ expositiones sunt alienæ à Gram-
matica, & nativæ sententiæ auctoris.

Ἐλεγχος significat firmum assensum.
Quia verbum ἐλεγεῖν significat convincere,
adductis demonstrationibus, & necessarijs pro-
bationibus.

bationibus. In ueris pauoribus flectuntur et
 Filio Dei, ut firmiter assentiantur promissioni.

Quis est natiuitas intellectus pro-
 positionis: Fide sumus
 iusti?

Recte dicitur: Hanc propositionem
 intelligendam correlatiue: sumus iusti, id est, su-
 mus Deo fide, id est, fiducia accipiente remissione
 peccatorum, et iusticiam oblatam in promissione
 Euangelij, propter CHRISTVM, gratis
 propter ulla nostra opera.

Quare tenenda est hæc
 admonitio?

1. Ut refutetur uetus, et usitatissima
 doctore. Origenis, Thomæ, Synodi Tridentine,
 Ari, Enthusiastarum, et multorum aliorum
 prorsus eadem dicunt. Volunt hominem
 preparari fide, ut postea alia re sit iustus, uel
 habitante in nobis, uel nouitate infusa, seu im-

2. Ut agnosci possint propositiones
 lentes in scriptura. Moses, Dauid, Daniel, et
 ceteri Prophete, confugiunt ad misericordiam
 itam, et hanc statuunt certam, et promissam
 propter Mediatorem. Ergo iste propositio
 Homines sunt fide iusti, Et: Homines sunt in
 misericordiam, plane congruunt. Quia etiam
 nominatur misericordia, comprehendit op-

promissionem, & Mediatorem. Ergo una fides, & una invocatio.

Hæc propositio uberius declarabitur, ubi recitabimus doctrinam de causa & modo Iustificati-
onis. Prius enim fuerunt enarranda uocabula.

ENARRATIO PROPOSITIO- NUM SYMBOLI.

Tituli Articularum sunt tales:

Primus de Creatione. Secundus de Redempti-
one. Tertius de sanctificatione.

Quæro, utrum hoc modo rectè discernantur personæ Diuinitatis, si dicatur: Pater est Creator, Filius est Redemptor, Spiritus sanctus Sanctificator?

Respondeo. Hæc Propositio: Pater est crea-
tor, non intelligatur exclusiue, tanquam opus crea-
tionis sit proprietas discernens personam Patris, à
Filio, & Spiritu sancto. Sed intelligatur compræ-
hensiue, secundum declarationem diuini sermonis: ut cum dicitur: Ioh. 1. Omnia per filium facta sunt.
Item: Ioh. 5. Pater meus, usq; modo operatur & ego operor, Item: de Spiritu sancto: Spiritus Dei fouebat aquas. Item: 1. Corinth. 12. Omnia hæc efficit unus & idem Spiritus. Nam hinc sumta est regula Augustini: Opera Trinitatis ad extra, sunt communia tribus personis. Ergo Creatio est opus
communis

commune æterni patris, Filij & Spiritus sancti
 manifestè significatum est in dicto Gene. 1. Fi-
 mus hominem ad imaginem & similitudinem
 stram. Item Psalmo 33. Verbo Domini cæli
 sunt & Spiritu oris eius omnis exercitus eorum
 consideretur dictum Basilij: προκαταρκτικῶς
 ἢ γινόμενον ὁ πατήρ. Διμιουργῶν
 τελειωτικῶς τὸ πνεῦμα. Pater igitur crea-
 filium, qui est λόγος in quo lucet idea totius
 ficij, & Spiritus sanctus immediate fouet crea-
 & motum impertit &c.

Responde igitur ad Argu-
 mentum ?

Opera Trinitatis ad extra, sunt indiuisa
 Saluatio hominis est opus ad extra.
 Ergo est communis tribus personis.
 consequens, Filius non est magis Re-
 ptor, uel Saluator, quàm Pater, uel
 ritus sanctus.

Respondeo ad Maiorem per distinctionem
 Opera Trinitatis ad extra, sunt indiuisa, id est
 sone simul sunt & simul agunt, scilicet, per
 cuiuslibet persone proprietate, quam tribus
 uox diuina. Tota diuinitas saluat hominem
 licet, per Filium. Pater non mittitur, sed Filius
 Spiritus sanctus mittuntur.

Filius mittitur, ut sit Saluator, merito, & efficaciatia. Spiritus sanctus datur à patre & filio, ut flectat mentes, & corda piorum, ad salutarem assensum, & accendat in homine motus similes Deo. Et obseruetur Augustini dictum: Filius agit per se, sed non à se.

Quid significat vocabulum
CREDO:

Verbum credo, usitata phrasi uocis diuinae, comprehendit duos motus in homine, noticiam in mente, & assensum, ac fiduciam in uoluntate, & corde.

Quae sunt praecipua membra
primi Articuli:

Duo sunt illustria capita primi Articuli: Prius de Deo, Alterum de Creatione.

Qua est sententia illius professio-
nis, quam recitat primus
Articulus:

Ego asseuero, & firmiter statuo esse Deum, & quidem illum esse uerum Deum, qui se patefecit in Ecclesia, misso Filio, in promulgatione Legis, & Euangelij, & in mirandis operibus, in eductione populi Israel ex Aegypto, in perpetua collectione, & defensione Ecclesiae, & alijs.

Profiteor, in hac uera, & unica diuina Essentia tres distinctas personas, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.

Toto

Toto etiam pectore assentior uniuerso
Dei, & secundum illud statuo, hunc uerum Deum
uelle agnosci, inuocari, coli, & discerni ab
commenticijs numinibus.

Profiteor secundum uocem diuinam, hanc
eam diuinam essentiam, esse mentem eternam,
sciam, beneficam, castam, ueracem, conditricem
caeli, & terrae, Angelorum, & hominum, et
uerè, res humanas Deo curae esse; & recipere
genus humanum in gratiam, secundum declaracionem
Euangelij.

Credo deinde, me quoq; ipsi placere, me
eo accepisse uitam, alicui defendi, & eum militari
posse, & uelle, tunc, quando omnium
rum physicarum ope destitutus sum.

Vocabulum Deus.

Intelligitur essentialiter, de tribus personis
& detestandi sunt furores recentium Arianorum
qui gloriam Diuinitatis, Filio, & Spiritui
detrahunt, & re ipsa impietatem Iudaicam, &
hometicam stabiliunt.

In appellatione PATRIS.

Primum consideretur, Patrem nominari
nam personam diuinitatis, quae ab eterno
Filium imaginem suam substantialem, &
procedit substantialis flamma, & agitator
ritus sanctus. Et sic usurpatur uocabulum
personaliter, & quidem respectu filij

Deinde sciatur etiam nomen patris tribui toti diuinitati, sed respectu creaturarum, & primo quidem respectu generalis, seu, uniuersalis presentie, qua diuinitas fouet, et sustentat totam naturam conditam, & omnium rerum substantias, estq; custos ordinis in uita, uindex scelerum in Diabolis, & impijs hominibus. Deinde etiam respectu presentie specialis in saluatione Ecclesie, quam immensa bonitate sic colligit Deus ex genere humano, ut in ea conseruet ministerium omnibus temporibus, doceat, & renouet mentes, & corda per Filium, & Spiritum sanctum, protegat Ecclesiam, aduersus omnes furores Diabolorum, habitet in ea & inchoet in pijs ueram, & eternam uitam. Et sic usurpatur uocabulum patris essentialiter, ac comprehenduntur in eo hae uirtutes: Veritas, Iusticia, Beneficentia, Castitas. Sicut in uocabulo OMNIPOTENTIAE, Libertas, omniscientia, omnipresentia, & cognatae.

Condite sunt à Deo duplices creaturae rationales,

Angeli, & homines, in quas Deus transfudit similitudinem bonitatis, & integritatis suae. Comprehendit igitur hoc caput, doctrinam de essentia, & ministerio Angelorum.

Quid significat uocabulum ANGELVS?

Est appellatio deducta ab officio, uel ministerio. Angeli sunt nuncij, ministri, & custodes, praestantes

Q

stantes Deo obedientiam, in defensione Ecclesie
& in repressione Diabolorum, qui sunt hostes
Dei. In Epistola ad Hebræos nominantur
ἰσχυρὰ πνεύματα.

Vocabulum ἰσχυρία.

Significat publicum officium, dicitur
λαϊκὸν ἔργον. Quia Angeli sunt Spiritus,
his est commendata publica custodia Ecclesie,
qui perpetuo sunt in excubijs, arcetes Diaboli
& impulsiones Diabolorum ab hominibus,
sunt membra Christi.

Quid est ANGELVS
bonus?

Est persona Spiritualis, condita à Deo
ex natura Elementari, sed ex nihilo, habens
tatem uoluntatis, conformis Legi Dei in iustis
tibus, iusta, uerax, casta, confirmata in bono,
quam reuincit obedientiam, ut deinceps non
tatur libertate, habens facultatem, uidentem
quendi, se mouendi, seruiens Deo in eterna
entia celebrando, agendo gratias, seruiens in
nisterijs, ad quæ mittitur, ut Ecclesia habeat
fensionem aduersus Diabolos, & ut conspiciat
uoluntas Dei, qui præcipit humilitatem, &
fortiores seruire inferioribus. Psal. 90. Angeli
suis mandauit de te, ut custodiant te in omni
uijs tuis.

Creatio ANGELORVM,

In historia Mosaica, non est expressè racitata, quia Moses scripsit historiam huius mundi uisibilis, qui est domicilium hominum. Angeli uerò sunt conditi ad eternam uitam, quæ non comprehenditur oculis corporalibus. Tota autem uetustas scripsit, hanc uocem, pronunciatam à Deo, per Filium: **FIAT LUX**, simul complecti creationem Angelorum: Significat enim lux, omnia lucida corpora, spiritualia, & stellas, quæ etiam substantia differunt à massa, conflatà ex Elementis.

Quales sunt Angeli?

Angeli sunt Spiritus, in quos transfusus est radius lucis fulgentis in Deo. Impleti igitur lumine, propagato ab aeterno patre, per Filium, & ardentes dilectione, accensa per Spiritum sanctum, sunt conformes Deo, conformitate integra, & quamuis uoluntas est libera, tamen non eligit contraria Deo, quia est confirmata, ut semper sit similis uoluntati aini. sicut dicitur: Angeli eorum semper uident faciem patris mei, qui in caelis est.

Norma uerò conformitatis, uel similitudinis cum Deo, est expressa in Decalogo. Tales igitur sunt Angeli, quales eos esse iubet lex Dei, impressa mentibus eorum.

Quid significat Diabolus?

Angeli mali, qui discesserunt à Deo, & facti sunt hostes. **DEI**, nominantur Diaboli, à rabie calum-

Q 3

calumniarum, & mendaciorum. Deprauant enim mandata, & ordinem Dei, in sese, & in hominibus.

Diabolus noluit seruare ordinem, institutum à Deo, in creatione, non uoluit esse distinctionem inter creatorem, & Creaturam, noluit agnoscentiam transfundi in creaturas non plenitudinem diuinitatis, sed particularia dona. Pugnavit cum Filio Dei de antecellentia. In illa superbia, auertit se à Deo peccato blasphemiae, et perseverat in perpetuo pernitio, odio, & furore contra Deum, & creaturas Deo placentes.

Calumniatur uerbum Dei in hominibus, impellens homines, ut statuunt, aut Deum nihil esse, aut eum non esse ueracem, aut eius patefactiones esse ambiguas, eumque non diligere homines, nec eorum necessitatibus.

Quid est descriptio Diaboli:

Diabolus est persona Spirituális, condita à Deo, ex nihilo, ornata in creatione luce, & ratione diuina, & libertate uoluntatis, quae postea scientiam uolens, discessit à DEO, fuit prima causa peccati, & peccauit peccato blasphemiae, & nunc ardet in immani odio DEI, impellit homines ad scelera, & peccata contra conscientiam, ut DEVM afficiat contumelia, & multos abripiat in eternum exitium.

Qualis est Diabolus ?

Est Antithesis Decalogi, Mendax, Blasphemus, seditiosus, homicida, incessus, ἐπιχαιρικακός. Neq; uoluntas eius unquam sanari potest, quia iam talis est, ut perpetuò uelit aduersari Deo, & creaturis Deo placentibus. Ideo in resurrectione generis humani, patefiet eius turpitudine omnibus creaturis, et abijcietur in aeternos cruciatus, quorū initia sustinent in hac uita. Sicut dicitur: Ite in ignem aeternū, qui paratus est Diabolis. Item: Filius illuminat omnē hominem, ueniens in hunc mundum. Et: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit de Cælo. Item, Demones credunt & contremiscunt. Ergo beneficium Filij Dei, non pertinet ad Diabolo, neq; Diaboli unquam restituentur, ut olim quidam somniarunt.

Quam defensionem habet Ecclesia, aduersus rabiem Diaboli ?

Duplex est defensio:

1. Filius Dei foris in ministerio, sonat uoluntatem eterni patris, & ita refutat mendacia, & imposturas Diaboli, ac potenter colligit sibi uoce Euanglij Ecclesiam, omnibus temporibus repressis Diaboli, & omnibus organis Diabolorum. Intus uerò in anima, accendit lucem, agnoscentem eternum patrem, & dato suo Spiritu, casto, & uerace, arceet impulsiones, & afflatus Diabolorum, sanat uoluntatem

Q. 3

uoluntatem, opitulatur nostræ infirmitati, flectit corda ad inuocationem, & inchoat obedientiam renatis, conformem Deo.

2. Mittit exercitus Angelorum, non quidem mutant corda, quod solius Dei est, sed ut sint capdes corporum, aduersus parricidia Diabolorum & ut abigant Diabolos, & impulsiones Diabolorum à credentibus. Offerant uero pijs occasiones ad exercitia pietatis fidei, & inuocationis.

Quotuplex est defensio sanctorum Angelorum?

Defendunt Ecclesias, Politias, & Occursumias.

Totum corpus Ecclesie, defenditur aduersus irrores Diabolorum, ministerio Angelorum, ad iudicium.

Filium DEI, ducentem populum per desertum, comitantur castra beatorum Angelorum.

Eliseus cum sua Ecclesia, seruatur per exercitus Angelorum.

Imperium Persicum stat usq; ad fatales motus Angelis reijcientibus Diabolos, qui moliebantur turbationes & uastationes Monarchiæ Persicæ, Ecclesia ueniret in tristiores seruitutem, priusquam restitueretur politia & templum ueri Dei. In Israheli infanti monstratur puteus.

Lazaro morienti astant sancti Angeli, eiusq; animam exhalatam excipiunt, Et in sepulchro Christi sedent Angeli, ut significetur Angelos omnibus statibus esse custodes exuuiarum, quæ fuerunt, & rursus erunt, Spiritus sancti domicilia, easq; mandante Filio Dei, læto clangore tubarum reuocatos esse in uitam, cum illuxerit dies uniuersalis iudicij.

DE IMAGINE DEI IN HOMINE.

In creatione hominis sunt considerandæ causæ consilij diuini.

IMPULSIVA in Deo est, Bonitas in uoluntate diuina, liberrimè agente.

Ordo talis est.

Pater uult creationem hominis, & totum ordinem rerum. Hanc uoluntatem exprimit per uerbum, quo dicente fiunt res, & ordine distinguuntur. Spiritu uero sancto, simul creante, fouentur res. Vultq; lucere in hominum natura λόγος, ut impleantur mentes agnitione Dei, & ardere in cordibus humanis Spiritus sanctus, ut uniat ea cum Deo.

FINALIS est. Voluit Deus habere creaturam rationalem, corpoream, cui sese, & illa bona, quæ in ipso sunt optima, communicaret. Finis huic immensæ bonitati creatoris & finali causæ creationis correlatiuè respondens est:

Q 4

Quod

Quod uicissim uoluit Deus ab hac sua creatura nosci, & celebrari. Que omnia comprehenduntur in dicto: *Faciamus hominem, ad imaginem & similitudinem nostram.*

Quid est imago Dei in homine ?

Augustinus imaginem interpretatur de potestatis, & numerat hoc modo: In anima sunt tria, ipsa, cogitatio, & motus. Aeternus pater est uoluntatis mens. Filius ut imago cogitatione genitus. Spiritus sanctus ut uoluntas, seu, motus uoluntatis.

Respondeo:

Verum est: Deum esse essentiam intelligentem, cogitantem sese, & motricem, & anima hominis esse testimonium de Deo. Sed anima lapsa, est corrupta imago Dei. Ideo in enumeratione imaginis oportet intelligi potentias, uel inchoatas, uel renascentes. Hoc etiam considerari oportet imagines à nobis cogitatas, & nostros motus esse *ὑποκείμενα*, ut alibi copiosius dicitur.

Quidam dixerunt:

Homo ideo est imago Dei, quia illi donata est talis natura, qualem assumpturus erat Filius. Sed nimis auguste, & pueriliter locuti sunt, uolentes enim imaginem considerari tantum in substantia hominis, & figura corporis humani, Nec cogitauerunt aliter solem dici imaginem Dei, in quo est substantia, lux & calor, Aliter hominem, in quo est

voluit Deus imaginem conspici, quæ esset similitudo
in agnitione, & iusticia, non tantum in umbra, uel
Allegoria.

Ista opinio manca, hoc modo corrigenda est.

Ad Colossenses dicitur:

Omnia esse condita in Filium.

Ergo Filius est causa finalis, cur Deus omnia
condiderit, & Archetypus, seu Idea
imaginis, quæ debebat lucere in homine.

Item: Christus Deus, & homo, est imago pa-
tris, quia in ipso fulget substantialis, & integra ima-
go eterni patris. Homo igitur ita conditus est, ut in
eo conspiciatur similitudo, copulationis diuinæ, &
humanæ naturæ in Christo, quæ est summum opus
Dei.

Item: Filius qui est imago patris substantialis,
parit in hominem conditum ad imaginem Dei lu-
cem & conformitatem similem. Post lapsum diui-
nitatis proposuit hunc Filium uisibilem, ut esset resti-
tutor imaginis, amissæ per peccatam. Aspicientes
igitur Filium, cogitemus de modo, & de causis co-
pulationis diuinæ, & humanæ naturæ, & quomodo
credentes transformentur ad eandem imaginem. In
Paulo renato sic restituitur imago Dei, ut habitet in
eo diuinitas, accendens per Filium in anima lucem
illi uerbo similem, & conformitatem cum Deo, utq;
sanctificante cor spiritu sancto, corpus etiam fide
insertum massæ Christi, & perfusum uirtute corpo-
ris Chris-

ris Christi (ut uetustas dixit) reuiuiscat ad eternam uitam.

Congruunt autem hæ descriptiones Imaginis Dei in homine, si dextrè intelligantur.

Imago & similitudo Dei in homine
Mens habens ueras noticias, seu, lucem recte cognoscens Deum, uoluntas recta, & incensa flamma uirtutum, dilectione Dei, & alijs uirtutibus, & libertas electionis. Vel,

Imago Dei in homine est Deus ipse, lucis potentij animæ, implens hominem sua sapientia, & leticia, & uera congruentia cum Deo. Vel,

Totus homo, quatenus est similis seu conueniens Filio Dei nato ex uirgine, est imago & similitudo Dei.

Verane est propositio: Homo non renatus, est imago Dei corrupta.

Respondeo per distinctionem: In homine considerantur, aut opera creationis, aut opera regenerationis, uel sanctificationis. Vbi respicitur ad creationem, uel inhabitationem diuinitatis, modo potest non renatus, dici imago & similitudo Dei: Sed ubi consideratur reliqua ex opere regenerationis substantia, & ea quæ attribuit Deus in regeneratione substantiæ, ut ueræ noticia, bonæ inclinationis, &c.

nes, libertas uoluntatis, & similia dona, recte dicitur: *Hominem etiam post lapsum esse imaginem Dei, sed corruptam.*

Contra:

Vbi est inimicitia, ibi nihil est similitudinis.

In homine non renato est inimicitia aduersus Deum, iuxta dictum: Sensus carnis est inimicitia aduersus Deum.

Ergo in homine non renato, nihil reliquum est similitudinis, uel imaginis Dei.

Respondeo. Ad Maiorem: *Vbi est inimicitia, ibi nihil est similitudinis, scilicet, loquendo eodem respectu: Vt, Absolon similis est patri, & dissimilis sed diuerso respectu.*

Minor: *Dictum Pauli loquitur, non de substantia, nec de potentijs, & naturalibus uiribus, conditis à Deo. Sed de & αἰσῆς, quæ accessit per peccatum, propter quam tota persona rea est eterne damnationis, nisi fiat remissio propter Mediatorem.*

Itaq; *Christus in ipso Diabolo, discernit substantiam à deprauatione, quæ accessit ipsius Diaboli culpa: Cum enim mendacium loquitur Diabolus, ex proprijs loquitur. Et tamen aliud est de blasphemis Diabolis loqui, aliud de hominibus non renatis, quos et uox diuina negat iniuste interficiendos esse, quis ad imaginem Dei factus sit homo. Gen. 9.*
Sed

Sed ideo nihil placet in homine non renato, & persona non placet.

SECUNDVS ARTICVLVS SYMBOLI

Et in Iesum Christum, Filium &c.

Quæ est doctrina 2. Articuli:

Secundus Articulus concionatur de Filij Dei, & beneficijs eius, Docet, Dominum Iesum Christum, natum ex uirgine Maria, filium Dei unigenitum, natura Deum, & æternum patri, genitum ex essentia patris, & æqualem ab omni æternitate, eumq; certo tempore assumpta natura humana in aluo uirginis, passum, resuscitatum esse, ac ascendisse in cælum, & sedere ad dextram æterni patris, exaltatum in gno & sacerdotio Mediatorem, seu propitiatum, & liberatorem, seu uictorem, ut semper intercedat pro Ecclesia, & assidue sit efficax in Ecclesia, Spiritum sanctum, per uerbum, & sacramentum sit simul Rex, seruans ministerium, & deus Ecclesiam, omnibus temporibus, quam in resurrectione mortuorum, & in nouissimo die iudicabit eterna gloria, iusticia, & leticia, & hostes suos consociet in æternos cruciatum. Sicut

Duo præcipui loci huius

Articuli,

Prior est de persona Filij Dei. Alter de officio, & beneficijs eius.

Primum est narratio, in qua recitatur confessio, de diuina natura in Filio.

Vocabulum IESVS,

Significat Saluatorem, qui, ut Angelus interpretatur, est illa persona, quæ liberat homines ex omnibus malis, à peccato, morte, & Tyrannide Diaboli. Intelligatur autem Saluator, merito, & efficacia. Ac periti linguæ Hebrææ existimant, uocabulum commodè deduci posse, à nomine Iehoua, appellatione propria ueri Dei.

Vocabulum CHRISTVS,

Est interpretatio nominis Messie, & significat unctum. Nam reges, & Sacerdotes olim ungebantur. Ita Christus, cum sit summus sacerdos, & Rex Ecclesiæ suæ, est unctus plenitudine Spiritus sancti. Nec unctio tantum significat dignitatem, uel excellentiam, sed comprehendenda est simul efficacia. Ornatus est plenitudine diuinitatis, & omnium donorum, ut sit efficax in alijs, & ea communiuicet credentibus, Sicut dicitur: unxit te Deus tuus oleo lætitiæ, propter consortes tuos.

Unctus æterni læto Spiramine, Patris,
Nate Dei socios ungit, Christe, tuos.

Apellatio FILII,

Testatur

Testatur hanc personam, esse genitam ex substantia eterni Patris. Nominatur autem **FILIUS VNIGENITVS**, ut discernatur à Filij generationis. Ac Filius ab eterno Patre nominatur **πρωτός**, dilectus ex naturali **σὸς**, quia est **ἰσότης** & substantialis imago eterni patris. Renatur **ἰσότης** Filius nominatur **κρηστωμένος**, quia diliguntur misericordia, propter Filium. Intelligatur uocabulum filius, propriè, non per Metaphoram Ariani ueteres, & recentes blasphemè delirantes enim filius unigenitus, id est, non adoptione uocabatur filius, & **ὁμοῦσιος** patri, nec tantum ex quibusdam donis diuinis.

Ita argumentantur:

Nullus Filius est æqualis patri.

Christus est Filius patris.

Ergo non est æqualis patri.

Respondeo; Nego Maiorem intellectam deitate essentia. Si autem respicitur ordo, uel uoluntaria, dico, ordinem non tollere æqualitatem essentia.

Veteres ante controuersiam, motam ab Ariano sepe faciunt collationem patris, & filij, respectu originis, & ordinis personarum, & sic nominant patrem fontem diuinitatis, & ordine priorum. Vnde prestigiatores fanatici insulse inseruntur in ipsam essentiam patris, & Filij. Sed quamuis necesse est propositio: Filius est essentia, genita ab

patre, Ac magis ueneratur patrem, quam ulla natura creata: tamen inde non sequitur essentiae inaequalitas.

Prudenter autem, & candidè, dicta ueterum accipienda sunt, quia aliqui ex his liberius locuti sunt, tunc, cum nondum prospicerent praestigias Arianas.

Est filius unigenitus.

Ergo cum non sint plures filij, nec plures sunt personae diuinitatis, quam tres.

Iste filius unigenitus, per quem immediate colitur Ecclesia, est, ut Paulus inquit, primo genitus uniuerse creaturae, hoc est, Dominus omnium creaturarum. In hoc filio, Deus se patefacit, & uult in miranda copulatione, diuinæ, & humane naturae, in hoc filio, conspici suum amorem erga genus humanum. Huius filij potestas est supra omnes creaturas. Propter hunc filium omnia sunt condita, & hoc filius, propter collectionem Ecclesiae, immediate seruat hanc naturam rerum, & in ea multa mitigat, lenit, & mutat, propter Ecclesiam.

Quae est significatio, uocabuli
DOMINVS ?

Eadem potentia, & eadem dignitas, comprehenditur in uocabulo Dominus.

1. Quod primum nos conuincit de essentia filij. Apostoli enim respiciunt ad illam appellationem, quae usitate in isto populo tribuebatur son-

batur soli uero Deo, patefacto in uerbo, tradito
Patres, & Prophetas.

Significat IEHOVA, eum, qui est, &
hunc Deum, qui non est numen commentitium
idolum excogitatum imaginatione hominum:
est essentia uiua, intelligens, sapiens, iusta, bene
exaudiens credentes, & iudicans, ac destruens
pios.

Hoc nomen Christo etiam tribuitur in
sione Thomæ: Dominus meus, & Deus meus.
tetur enim Thomas, retinens Hebræam
Christum esse illum Dominum, quem uniuersa
eclesia, ab initio inuocauit, & proprio titulo
xit, ab omnibus commentitijs numinibus
rum.

Ita apud Iohannem, dicitur Esaias con
gloriam huius Domini, quem Propheta
nominat IEHOVA. Refertur igitur hoc
monium, inter alia argumenta, testantia de
natura filij.

2. Deinde est Dominus, respectu omni
aturarum, quia ipse est illa persona, in qua
idea sapientie diuinæ, ostense in opere creati
& conseruationis rerum, & in quam omnia
condita, queq; immediate seruat cælum & ter
genus humanum, ministerium Euangelij & Es
siam &c.

Est vero Dominus NOSTER, id est, et si præ-
sens est omnibus creaturis, tamen adest singulari modo
Ecclesie suæ, defendens eam aduersus omnes furores
Diabolorum. Est caput, perficiens omnia in omnibus,
ostendens electis patrem, liberans eos ex paucibus
mortis, interpellans pro illis, ac habitans in eis, vera,
& viuifica præsentia.

Ita DOMINIVM Christi intelligatur de
omnipotentia, in genere, & in specie, de præsentia
propter viuificationem Ecclesie.

Qui conceptus est.

Sequitur historia, de obedientia, merito, & be-
neficijs filij Dei.

Recita congruentes causas copulationis
duarum naturarum in Media-
tore Christo:

1. Totum genus humanum, funditus periisset,
nisi factum esset hoc decretum, de restitutione generis
humani, per filium. Ibi congruebat Redemptorem &
Mediatorem, esse hominem, quia genus humanum pecc-
auerat. Ac erdo iustitiæ erat, ut esset aliqua compen-
satio. Sed misericordiæ est, quod homini imputatur,
sua donatur compensatio & meritum Christi.

2. Ut esset æquiualens præcium, obedientia est
personæ infinitæ. Quia Deus, qui laesus erat, est hor-
R. nura

uum infirmitatem. Ergo congruebat, Mediatorem
natura Deum.

3. Nulla creatura potuisset sustinere hoc, qui
sustinuit Christus, iuxta dictum: Deus ignis con-
mens est. Et: Fecit in eum incurrere peccata omnia
nostrum.

4. Voluit Deus Messiam esse victorem
instauratorem eterne vite, perpetuum regem, ca-
dem, & defensorem Ecclesie, perpetuum Melan-
yem, & Sacerdotem, perferentem preces ad aternum
patrem, intelligentem gemitus, & motus cordium
spicientem, & iudicantem peccatus aterni patris.
omnia conueniunt soli nature omnipotenti. Ergo
gruebat Mediatorem esse Deum, & hominem.

Quare λόγος assumit naturam humanam
non pater, non Spiritus sanctus.

Athanasius ait: Congruebat hanc personam
quæ proprie est imago aterni patris, assumere na-
turam humanam, ut per eam restitueretur imago Dei
nobis. Item: Filius est λόγος, illa persona, per quam
pascit totus ordo creationis, & redemptionis homi-
num. Sicut igitur per illam personam, omnia conueniunt
sunt: Ita per eam congruebat fieri restitutionem homi-
nis lapsi.

Item. Filius est λόγος, id est, persona
strans peccatus patris.

Ergo officium Mediatoris, congruebat hanc per-
sonæ, quæ, ut in Iohanne dicitur, loquitur
initio.

Quale est officium Mediatoris Inter
Deum & homines ?

Mediator est persona, inter Deum irascentem peccato, & genus humanum reum peccati & iræ Dei, in arcano consilio diuinitatis, immensa bonitate constituta, ut sit deprecatrix pro lapsis in peccatum, & eternam mortem, & ut in se derluet reatum peccati, & iram Dei aduersus peccatum sitq; propiciator assumpta etiam naturæ humanæ massa, in qua præstet eterno patri obedientiam, satisfaciendam iusticiæ Dei, persoluta æquivalente compensatione pro peccato. Item, ut omnibus temporibus adsit Ecclesiæ, defendat, doceat, & regat eam, habitet in credentibus, & sit in eis efficax, ac semper intercedat pro Ecclesiâ.

Summus Sacerdos,

Est persona immediate missa à Deo, ut proferat Euangelium, ex arcano sinu æterni patris, ut intercedat pro Ecclesiâ, & ut offerat sacrificium pro genere humano, habens testimonium, quod exaudiatur.

Ista definitio conuenit soli Christo, qui est summus Sacerdos. Nam cæteri dicuntur sacerdotes participatione, Aliqui etiam sacerdotes typici.

Officium Regis in Filio est,

Quod est persona missa à Deo, ut in hac vita colat sibi Ecclesiâ, voce Euangelij, eamq; potenter defendat, & seruet, inter horribiles furores Diabolorum, ac hominum, deniq; resuscitatam ex morte adducat

R 2

ad æterno

ad æternum patrem, & glorificet seu donet æternam gloriam, & vitam.

In his officijs comprehenduntur vocabula, demptor, Liberator, Saluator, quibus omnia beneficia sui Dei significanter exprimuntur.

Repetimus hic Regulam supra constitutam:

Discernendæ sunt appellationes proprietatum, vtriusque naturæ in Christo, appellationibus officij.

Vocabulis PROPRIETATIVM conuenientium diuine nature, significatur infinita sapientia, iusticia, bonitas, potentia, & æternitas.

Nominibus proprietatum conuenientium nature humane, nihil significatur æternum, id est, ærens tan principio quàm fine, nihil etiam simpliciter immensum & infinitum. Proprietas verò, conuenit vni nature, tribuitur alteri in concreto, non in abstracto. Et illa forma loquendi, nominatur communis idiomatum, quæ prorsus excludit physicam conuenientiam naturarum.

Nomina officiorum sunt, quæ respectu missionis ad collectionem & saluationem Ecclesie filio Dei, assumptam humanam naturam, attribuuntur. Illa conueniunt persone, non alteri nature scorsim. Quia factum est decretum, de copulatione duarum naturarum

rum in filio, et persona missa ad saluationem Ecclesie
esse Deus, et homo, in qua utraq; natura suas habet
actiones.

Concludimus igitur :

Christum esse Mediatorem, Sacerdotem, Regem
et Saluatorem secundum utramq; naturam.

Ratio est.

Quia in officio Mediatoris, Sacerdotis, et simi-
libus, comprehenduntur duo respectus : Passio, seu me-
ritum, et efficacia, seu, victoria in suo corpore, et in
credentibus, iuxta haec dicta : Ego pono animam me-
am, pro ouibus meis. Et : Ego vitam aeternam do cis.
Ideo scriptura iubet dirigere inuocationem ad hanc
personam, quae est Emmanuel, id est, Deus et homo,
et est persona mediatrix apud diuinitatem mittentem.

Quare etiam secundum naturam diuinam, Me-
diator est, iuxta dicta : Venite ad me omnes, qui la-
boratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Et :
Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vos
vobis. Semper enim inuocatio, testimonium est diuini-
tatis.

Contra :

Nemo est Mediator sui ipsius.

Si Christus esset Mediator secundum naturam di-
uinam, esset Mediator sui ipsius.

Ergo ista propositio : Christus est Mediator, sea-
cundum utramq; naturam, est falsa.

R 3 Maior

Maiores est manifesta. Quia Mediator, sicut
consuetudine loquendi, nominatur persona, quæ
inter duos discordes, & partem offendentem, vel
cancem, parti læsæ, vel offensæ, placat. Minor est
Filius est simul pars læsæ, quia homo peccauit in
diuinitatem.

Respondeo. Ad Maiorem per distinctionem
modo est Mediator sui ipsius, scilicet eodem respectu
ubi unica persona est. Diuerso autem respectu
læsus commodè potest intercedere pro alijs. Vt
ei, & socij Iulij, possunt intercedere pro Cicero,
alijs, qui fuerunt hostes.

Minor. In Filio sunt considerandi duo respectus
Quia discerni oportet inter diuinitatem mittentem
filium missum. Vno igitur modo filius consideratur
tanquam pars offensæ, & tanquam persona, minor
vnde cum patre, & Spiritu sancto. Alio modo consi-
deratur tanquam Mediator, id est, in quantum per
missa, quæ in sese deriuauit iram Dei, aduersus
peccata, & genus humanum reconciliauit cum Deo.
Filius in quantum missus, est Mediator & sacerdos.

2.

Christus Mediator nominatur agnus.

Agnus est nomen conueniens soli nature
nature, quia agnus mactatur.

Ergo secundum solam naturam humanam,
Christus est Mediator.

Respondeo. Est fallacia diuisionis. Christus est
nominatur

nominatur agnus Dei, tollens peccata mundi. Ergo sic mactatur & patitur, ut diuina potentia vincat, & conterat caput serpentis. Ita comprehenditur uterq; respectus, passio, seu meritum, & victoria, seu efficacia, complectens applicationem meriti, & exhibitionem beneficiorum Euangelij.

Ad Minorem: Nomen agni, tollentis peccata mundi, conuenit toti personæ, non alteri tantum naturæ. Quia sola natura humana, nec fuffet precium sufficiens, nec potuisset sustinere mactationem, nec delere peccata, & reddere æternam vitam.

3.

Ad Timotheum manifestè dicitur:

Vnus Mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus.

Ergo Christus est Mediator, secundum naturam humanam tantum.

Respondeo. Nego consequentiam, & ratio est, Quia antecedens non loquitur in abstracto, sed significat veramq; naturam in concreto. Nec excludit diuinam naturam nomen Christus, cum sit personæ nomen, in qua sunt due naturæ. Ita alibi dicitur: Filius hominis venit saluare, quod perierat. Saluatio vero non est opus solius naturæ humanæ.

4.

Precium redemptionis consistit in effusione sanguinis, in xia dictum: Iustificati sanguine eius.

Sola natura humana effudit sanguinem.

Ergo sola natura humana est mediatrix.

Respondeo ad Maiorem: Tota humilitas, & obedientia personæ Christi, est precium confessionis, & effusione sanguinis. Quia sanguis, visitata personæ, & personæ, complectitur obedientiam, quam Christus in nomine patri, toto tempore humiliationis præstitit. Sanguis Christi mundat nos ab omnibus peccatis, id est, meritum obedientiæ in hac persona suo sacrificio placet patri æterni patris. Certe sola laceratio naturæ humanæ, non esset æquiuadens precium redemptionis.

S.

Nomina significantia infirmitatem naturæ humanæ, & mutationem conditionis, vel status, ante glorificationem, non conueniunt naturæ diuinæ.

Nomen Mediatoris significat infirmitatem Christi patientis, ut, pauores, dolores, & humilitatem, Item, mutationem huius conditionis, seu status in resurrectione, glorificatione, & exaltatione.

Ergo nomen Mediatoris non potest conuenire naturæ diuinæ, quæ nec infirma est, nec mutatur.

Respondeo. In Minore est insufficientis enumeratio. Quia officium Mediatoris, non tantum significat infirmitatem seu passionem, & mutationem conditionis,

seu status præcedentis glorificationem, seu liberationem ex morte. Sed comprehendit etiam intercessionem perpetuam filij, à principio Ecclesiæ, usque ad finem, & applicationem meritum, ac efficaciam diuinam in viuificatione credentium.

Non igitur in hac disputatione tantum est λόγος μωχία, sed de re graui, & ardua certamen est. Qui officium Mediatoris in Christo, restringunt tantum ad tempus humiliationis, hi somniant Christum tantum ideo assumpsisse naturam humanam, ut actiones istius persone, essent nobiliores, vel alacriores, aut, sicut recentiores loquuntur, ut sustentaretur humana massa, in passione, & morte.

Ita delctur totus Articulus, de persona, & de beneficijs filij, & callidè instaurantur errores Nestoriani, Samosatениci, ac Iudaici. Proponitur enim Christus, tanquam excellens Doctor, cui diuinitas affuerit, non unita unione hypostatica, sed tantum, ut socia, & auxiliatrix, sustentans naturam humanam, in passione, prout sicut Laurentius inter suos cruciatus à Deo sustentatur.

Nos opponimus: Primum hoc, Quod assumpta est natura humana à Filio, non tantum, ut ipse sit sustentator precij, & nihil agat ad redemptionem: Sed ut cum dicatur, humiliatus esse filius λόγος, ac quiescisse, intelligamus, ipsum voluisse hanc obedientiam, ideoque non exeruisse suam potentiã, in sui defensionem, Et hanc obedientiam τῷ λόγῳ verè pertinere ad officium

cium Mediatoris. Ita dicitur: Sic Deus dilexit mundum, et filium suum unigenitum daret. Item: Propter Filio suo non peperit Deus. Et: Dominum gloria circumfixerunt. Et: Descendit de caelo, propter nostram salutem. Nam tota persona Filij, est precium Redemptionis.

Deinde arguimus hoc: Quod nomine Mediatoris certum est comprehendere plures actiones, quarum exercerentur inmediate, per humanam naturam, ut: Passio, mors, Alia per diuinam, et: uiuificatio.

Volumus & hoc considerari, Quod meritum obedientiae, est certi temporis, sed applicatio illius, & efficacia, est omnium temporum, ante, post natiuitatem ex uirgine. Orat Filius pro se, inde usque ab initio, ut in Psalmo dicitur: Postulauit & dabo tibi gentes hereditatem. Ita dicitur: Agnoscitur a principio mundi. Et: Abrahamus cognouit diem meum. Item: Aspicient in me, quem cognouerunt. Item: Biberunt omnes ex petra spiritali. In terra autem erat Christus.

Et tota uetus Ecclesia, ad hunc Dominum deum inuocationem, tanquam ad Mediatorem. Ut dicitur: Ipse est Deus tuus, & adorabis eum. In tempore stabit pro filiis populi sui magnus dux Michael. In caelo habent eum I E H O U A, iusticia nostra. Tu es Sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchizedech, sacerdos, scilicet, benedicens, offerens, pro electis obedientiam suam, intercedens pro illis, & communicans se

Ordinatur autem missio Filij, a patre facta propter

promissionis, de reconciliatione generis humani, cum
Deo. Ab eo tempore continuo sibi collegit Ecclesiam,
vose promissionis, intercessit pro credentibus, & in eis
fuit efficax. Et durabit hoc regnum Christi, usq; ad
resurrectionem generis humani. Tunc tradet regnum
aeterno Patri, & inchoabitur alius modus regni.

Nos igitur agnoscimus, nobis constitutum esse
Mediatorem, Redemptorem, Saluatorem, Summum
Sacerdotem, & Regem, Christum, Deum, & homi-
nem, & nostram invocationem dirigimus, non tantum
ad naturam humanam, sed ad personam, quæ est Deus,
& homo. Cum recitamus hoc dictum: Venite ad me
omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam
vos, intelligimus, eum esse Mediatorem, secundum diui-
nam, & humanam naturam. Reficit enim, non solum
quia patitur, sed etiam, quia conculcat caput serpentis,
& vincit mortem in suo corpore, & in nobis.

In narratione Symboli de assumptione na-
turæ humanæ, iuniores considerent ad-
monitiones Grammaticas,
& Historicas.

Quid significat vocabulum MARIA?

Quidam interpretati sunt, amaritudinem dierum,
& indicant, hoc nomen attributum Mariæ virgini,
propter mœsticiam, & ærumnas illius ætatis, cum
omnes piæ familie essent in graui dolore, propter
calamitas.

calamitates Politicas, & confusiones dogmatum in ecclesia. Concinnius verò est, deducere vocabulum altero nomine Miriam, quod significat doctrinam puli. Et ita appellata fuit. soror Moïsis, quia frater intrix fratris, in munere docendi, & gubernandi sicut Heroïca Fœmina Pulcheria, apud fratrem Moïsum secundum.

Maria verò significat Ecclesiam, Ecclesia est mater &ATRIX populorum. Huius Magistræ vocem omnes audire oportet, sicut dicitur: Nisi vitula mea fectis, non inuenissetis. Discedens a voce doctrinæ uante in Ecclesia, aberrat a vero Deo.

Qui fuerunt parentes Mariæ virginis ?

Eli, qui alio nomine fuit appellatus Ioachim. Anna. Annæ soror fuit Elizabeth, mater Baptistæ. Ergo Elizabeth fuit matertera magna, id est mater matris, matris Christi. Sæpe igitur, & multum fuerunt adolescentuli, Christus, & Iohannes Baptista, pueri tunc tempore festiuitatum, in vrbe Hierosolymorum.

Ioseph, sponsus Mariæ, fuit natus ex Ioseph fratre Ioachim, & habuit sororem Salomen, mulierem ingeniosam, & industriam, quæ ex Zebulon peperit Iohannem Euangelistam, & Iacobum, qui dicitur maior, cuius recordatio vsitate in Iulio celebratur. Isti fuerunt Amitini Christi, si videlicet loquamur de generali consuetudine, quæ Ioseph nominabat

Christi. Ideo Salome his proximis agnatis Christi, ro-
 lebat impetrare successionem in regno Mesſie.

Soror Marię virginis, fuit altera Maria, quę
 nominatur Maria Cleophae. Iſta primum nupta fuit
 Alphęo, ex quo ſuſcepit Iacobum, quem nominant
 Minor em, cuius recordatio calendis Maij vſitate cele-
 bratur, Et fuit Episcopus Hieroſolymę, cuius fit men-
 tio in Actis.

Mortuo Alphęo hæc Maria nupsit Cleopę, fratri
 Joſeph. Cleopas nomen mutilatum eſt. Dicitur quaſi
 Cleopatros. Iſte vna cum Luca diſputavit cum Chris-
 ſto in via ad Emauntem, poſt reſurrectionem, et ge-
 nuit Simeonem, qui electus eſt in Episcopum Hieroſo-
 lymę, poſt necem fratris, et ſub Traiano, anno ætatis
 120. cruci affixus eſt. Iſti duo fratres vterini, ſunt con-
 ſobrini Chriſti, et proximi cognati eius, ſecundũ carnẽ.

Incidit ætas parentum Marię, et ipſius virginis
 infantia, in triſtiſſima tempora. Impendebat finis illius
 Politicę. Ideo forma ſtatus publici, erat ſqualidiſſima,
 et plena tumultuum. Herodes crudelibus lanienis,
 deleuerat poſteritatem Machabęorum, et graſſabatur
 magna ſeuitia in ciues. Suſtulerat præcipuum ſenas-
 tum illius populi. Trucidauerat agmen ſcholæſticum,
 et coetus docentium, et diſcentium diſſipauerat. Ipſe
 erat homo profanus, qui omnes religiones deridebat.
 Hieroſolymę ingrediebatur in templum, vt populum
 ea ſimulatione melius contineret in officio. Romę
 proceſſit in Capitolium, ad ſacrificia Ethnica.

In Eccleſ

In Ecclesia dominabantur Pharisei, & Sadducei, homines Epicurei, & Impij, qui doctrinam Legum, & Euangelij opprefferant, & palam propagabant opiniones contumeliosas in Deum.

In tota regione passim vagabantur exercituum, qui titulum militum assumpserant, eorum ex gentibus nequissimis, & crudelissimis. Erant enim Arabes, Aegyptij, Parthi, Romani, Iudaei, Scythae, & similes. Interea familiae piorum horum exulabant. Stirps regia Davidis, erat oppressa, & extorris. Habitabant in Galilea, in oppidis desertis. In illis casis, & tugurijs, ardente bello, & incerto, tota vicinia, educabantur Mariae virginis, & aliae puellae, forma, & pietate praecipuae, & tamen habuerunt a Deo defensionem.

In illis familijs, conseruata fuit lux vera de Deo, de Filio Dei, de Lege, de gratia, de ueritate, Et membra illius coetus, fuerunt Zachariae, & Elisabethae, parentes Mariae, Ioseph, & multi alij. Magna tamen fuerunt pericula, & angustiae, sicut Maria cum Filio infante, ut eam profecta est, Et Elisabeth Baptistam in altera parte Iordanis, eodem tempore, ut effugeret seuitiam Herodis, exportasse scribitur, & tandem ipse Zachariae propter confessionem de Messia, trucidatus est.

Illud tristissimum tempus, fuit imago ultimarum rerum mundi, ubi etiam inter horribiles confessiones, & cruciatus, & furores doctorum, & populi, tamen, & sig-

scribitur aliqua Ecclesia, custos uerae agnitionis, & in uocationis Dei.

Quo die est conceptus CHRIS- TUS?

Multa admiranda opera Dei, edita in genere humano, & in Ecclesia, referuntur ad 25. diem Martij.

Quia enim tempore uerno, moriturus erat Filius Dei in cruce, Ideo multa miranda facta, in illam partem anni incidunt, & illud tempus Deus uoluit illustrari singularibus ceremonijs, & festiuitatibus, quae essent typi beneficiorum Christi.

20. die Martij, scribitur esse conditus Mundus, & hoc anno 1571. secundum usitatam supputationem, numerantur anni à creatione 5533. completi. Die 25. Martij, creati sunt Adam, & Eua. Consentaneum est, sub initium ueris, Abel esse interfectum, & Isaac ductum esse ad oblationem, qui fuerunt typi Christi.

Baptista etiam circa Pascha trucidatus est. Eodem die 25. Martij, Filius $\theta \lambda \omicron \gamma \omega$, mirando foedere natus in uirginem, in aluo uirginis assumpsit. Eodem die ante annos 1537. in cruce pro nobis uictima factus est.

Non est igitur dubium, Ecclesiam ab initio, etiam ante constitutionem Politiam Israël, eo ueris tempore, proposuisse doctrinam, de redemptione generis humani, in publicis congressibus, cum maiore intentione cogitantiam. Et postea in populo Israël, additi sunt ritus, de oblatione agni, qui erant $\mu \nu \mu \omicron \sigma \omega \alpha$ rei praeteris, & signa rei futurae, efficienda per missam.

Quot

Quoto anno mundi, natus est
CHRISTVS?

Vsitate scribitur, Christus natus esse, anno mundi 3963. Qui annos Regum Israel, paulo antea numerant, nominant annum 3969. Ita, filii Israel inchoantur à distributione terræ, & agrorum. Primus annus predicationis Christi, incidit in annum mundi 4000. qui fuit Iubilæus magnus, cuius mentio à Christo, enarrante concionem Esaiæ, congruunt exactè, ad distributionem annorum monstratur in dicto Eliæ.

Nascitur verò Christus, in fine Politie Iudææ secundum predictionem Iacob: Non auferentur pedes eius de Iuda, nec Magister à pedibus eius, donec niet Silo. Fuit is 42. annus Imperij Augusti, & Herodis Regis peregrini.

Iuniores discant distinguere Herodem eius posteritatem, cuius fit mentio in historia sacra,

Herodes magnus, filius Antipatri Idumæi Rex totius Iudææ, beneficio Augusti, & Antipatri successerunt tres filij, qui non adepti sunt regnum, ab Imperatore. Archelaus tenuit regnum annos 9. sub quo Christus puer ex Aegypto in Iudæam rediit. Nominatus est Ethmarcha, Princeps superioris Iudææ, sub postea dicti sunt Exarchi.

Herodes Antipas, qui interfecit Baptistam Galilæum,

Galileam, & nominatus est Tetrarcha, id est, princeps habens in sua gubernatione quatuor ordines, Agricolas, opifices, curiam, & militiam. Vterq; res legatus est propter Tyrannidem, & perfidiam, Archelaus ab Augusto, Antipas à Caligula. Herodias etiam cum marito cincta est in exilium, cum saltatrix filia prius in vndis periisset.

Tertius filius Herodis Philippus, tenuit Ituræam, siue Trachonitida. Vocabulum significat terram confragosam, asperam, seu scopulosam. Huius uxorem ad se traduxit frater Antipas.

Tertius Herodes nominatur in Actis Agrippa. Fuit nepos Herodis Magni, filius Aristobuli, quem pater interfecit. Iste fuit Rex Iudææ, Samariæ, & Galilææ, potens, & gratus Caligulæ, & Claudio Cæsari-ribus. Et interfecit Iacobum, Filium Zebedæi, & Salomes, & postea ipse statim poenas dedit seuitiæ, vt est in Actis cap. 12.

Quartus Herodes est Agrippa, filius prioris Agrippæ, coram quo causam dixit Paulus Act. 25. Non tenuit totam Iudæam, cum Romani metuerent tumultus, & seditiones, sed aliquas ciuitates, & habuit nomen regium. Huius tempore Hierosolyma deleta est.

Angelus venit ad Mariam, in Nazareth, oppidum Galilææ.

GALILÆA, significat regionem limitaneam, quia ibi fuit limes terræ Israëlitiæ, versus Boream.

S

NAZA

NAZARETH, significat surculum. In
proditurum erat viuificum germen, & surculum
missus Ecclesie ab initio. Oppidum distat a Hiero-
lyma versus Arcton, miliaribus fere 19. Tantum
um itineris Maria confecit pedibus, cum inuiscera-
natam suam Elizabet, & postea saepe ex eodem
cum filio Christo profecta est, ad festa uisitata
solyman.

**Historia natiuitatis, nota sit
iunioribus.**

**Nascitur Christus in Bethlehem, secundum
dictionem Prophetarum.**

BETHLEHEM, significat domum, quia
ibi fuit maior agrorum bonitas, quam in
propinquiore Hierosolymæ. Distat ab urbe uero
magno.

In narratione fit mentio de censu. Ibi recitan-
tuntur uerba. Non hoc dicitur: Censum pertinere
Mariam: Sed Ioseph ascendisse cum Maria
sua.

Census,

Erät conscriptio uirorum, & facultatum,
Imperio sciretur, unde milites sumi possent, &
exercitus alii possent. Ioseph autem coniugem
& quam sciebat parituram diuinitus, non uoluit
quare solam domi, Sed eam uia duxit, ad locum
suis, ut puerperæ necessaria officia prestare possent.
Spiritus sanctus, propter prædictionem in Michæ
ptam, pectus eius mouit.

Ex ista historia ducitur,

Argumentum, quod perspicue refutat insaniam Iudæorum, expectantium alium Messiam:

Necesse erat Messiam nasci, stante illa politia, stante Bethlehem, & stante secundo templo, in quo erat concionaturus.

Politia Israël, Bethlehem, & secundū Templum, deleta sunt ante annos penè 1500.

Ergo necesse est venisse Messiam.

Maria, mater Christi, vixit annos 59. Vidit initia, & incrementa Ecclesie, post ascensionem Domini, fuit spectatrix suppliciorum in Martyrijs sanctorum, vidit multa ingentia miracula, & consilijs suis rexit Apostolos. Decessit tempore Claudij, quo, ut Clemens scribit, etiā vxor Petri, affecta est supplicio, quam martiris confirmavit, & iussit eam recordari Domini.

NUNC de doctrina Articulorum, de assumptione naturæ humanæ, dicendum est.

Quæ est sententia Propositionis: CHRISTVS conceptus est ex Spiritu sancto

Est confessio de natura humana Christi, formata in alio virginis, ministerio Spiritus sancti, quam filii λόγος, filius æterni patris, copulavit unione Hypostatica, & fœdere indissolubili, ut sint unam ὑπὸ ἑνὶ λόγῳ, & assumpta ex virgine massa,

virg; hanc massam sibi unitam λόγος in omni
nitate gester, sustentet, suoq; Spiritu viuificet,
niq; ut, iuxta Paulum, habitet in Christo omnis
tudo diuinitatis εωραζήσῃ.

In Luca Angelus hoc mirandum opus describit
his verbis: Spiritus sanctus superueniet in te, et
altissimi obumbrabit tibi. Ideo sanctum, quod na-
tur ex te, vocabitur Filius Dei. Et in Mattheo
dicit. Quod natum est in ca, est ex Spiritu sancto.
Hec verba reuenter aspiciantur, et freuenter
lantia, et curiositas, indulgens fanaticis, et
cogitationibus.

Totum opus Redemptionis, immediate efficitur
per filium, qui in arcano consilio diuinitatis, et
stitutus Mediator, Et simul a patre, et filio, et
Spiritus sanctus, et sanctificet hanc massam, quae
sumit ex virgine et in virgine sibi unita λόγος
eternus eterno patri. Ipse Filius λόγος, sibi hoc
plum extruit, ut tota vetustas loquitur: Sed in
niente obumbratione, et sanctificatione Spiritus
cti, sine vlllo contactu virili, et sine vlla accessione
vilis feminis.

Vmbra, & Obumbratio,

Vsitata phrasi scripturae, significat consolationem
et protectionem. Mirabili modo Deipara virgo
sustentata a Deo, in effectione horum mirandorum
rum, et actionum, quae acciderunt, supra, et extra
communem ordinem naturae, nec tamen sine intellectu
et sapientia.

et sensu aliquo huius admirandæ presentie diuinitatis.

Sit autem in conspectu dictum Haggæi Prophetæ: Adhuc semel, dixit Dominus exercituum, et mouebo cælum, et terram, et ueniet desideratus cunctis gentibus. Motum fuit cælum, cum λόγος naturam infirmam nostræ carnis sibi copulauit. Nota est terra, quando contra ordinem physicum, uirgo concepit ex Spiritu sancto, et uerum hominem τὸ λόγῳ personaliter uentum peperit. Ideo dicit Angelus: Propter hanc mirandam copulationem, et quia ibi incomparabile beneficium tribuetur, Sanctum quod nascetur ex te, uocabitur Filius Dei. Ita et in Matthæo dicitur: Massam humanam Christi, esse sine uirili semine formatam à Spiritu sancto, ex carne uirginis, et sanctificatam.

Quales disputationes hic motæ sunt:

Motæ sunt, nostra etate, disputationes curiosæ, periculose, et impiæ de origine, formatione, et substantia naturæ humanæ in Christo, ad quas nos breuiter respondebimus, quia non otile est, animos infirmorum sauciare talibus prestigijs.

Afirmamus has duas propositiones: Naturam humanam Christi, esse formatam ex substantia æterni patris, per Spiritum sanctum, in aluo uirginis: Et alteram, que contendit: Naturam assumptam in Christo, non esse creaturam: esse impias. Quia delent doctrinam de

nam de veritate naturæ humanæ Christi, & facti
 diosè constitutæ, ut tegant alium errorem grauiorem

Ita aliqui argumentantur.

Autor conceptionis est pater.

Spiritus sanctus est autor conceptionis Christi.

Ergo est pater Christi.

Respondeo ad Maiorem. Autor conceptionis
 pater, scilicet, in conceptione physica, seu, congrua
 prorsus ad communem propagationis modum. Non
 Christus est conceptus à Spiritu sancto, non ut à pa-
 tre transfundente suam substantiam in id, quod gignit
 ita formante corpus, quod nascitur ex massa virgine
 ut sanctificet eam ab omni labe peccati repurgata.
 Ergo nascitur in virgine Christus nec ex substantia
 æterni Patris, nec ex transfusione substantiæ Spiritus
 sancti, sed ex semine Abraham, id est, carne virginis
 tota scriptura magno consensu testatur: In seruu
 benedicentur omnes gentes terræ. De fructu ve-
 stri ponam super sedem tuam. Actuum 2. Ex fructu
 lumborum suorum, sciebat nasciturum Christum
 eundem carnem. Roma. 1. Natus est ex semine Da-
 uid secundum carnem. Rom. 10. Quorum est promissa
 & ex quibus Christus est secundum carnem.

Ita locuta est tota vetustas. Chrysostomus inquit
 Spiritus carnem Christi formauit, non ex nihilo, quod
 non opus fuisset matre virgine, sed ex carne virginis.
 Itেম in assumptione, filius Dei hominẽ suam sibi co-

uit. Et Augustinus ait: Magnum Sacramentum, & admirabile mysterium, quod creator mundi voluit esse creatura. Item Leo Episcopus Romanus, qui valde accuratè, de unione duarum naturarum in Christo, locus eius esse iudicatur, dicit: Noua, inaudita coniunctio, Deus qui semper est, & semper erat, fit creatura.

Primi autores huius noui dogmatis,

Hauerunt hæc uenena, ex libris blasphemæ hominis Serueti, & eo plus est periculi, quo pauciores intelligunt, quàm impia contagia hæreant in istis fanaticis prestigijs. Callidè confunduntur naturæ in Christo. λόγος nominatur ipsa natura humana Christi, quam fanatici dicunt fluxisse ex substantia Dei, participatione, aut communicatione aliquarum proprietatum diuinarum, ut tribuant Christo naturam diuinam differentem, seu, distinctam, & diuersam ab essentia patris, atq; adeo passibilem, & mortalem. Sic deleta communicatione Idiomatum, fit confusio physica naturarum, Et statuitur in Christo re ipsa una tantum natura, sed excellentior humana, propter ornamenta quadam diuina.

Postea, ubi hi fanatici procedunt ad Articulum Iustificationis, manifestè se patefaciunt. Natura, inquit, humana in Christo, est deificata, & hinc sequitur etiam iustificationem hominis esse deificationem. Ibi uides, eos tantum loqui de transfusione seu, im-

pressionem donorum, & somnare, Christum nomine
Deum, non quod sit ὁμοῦσιος eterno patri, sed quod
acceperit dona diuina, in ipsum quasi transfusa
qua participatione, seu, communicatione.

Scimus repudiatam esse hanc propositionem
Christus est creatura, propter insidias Arii, qui
tendit, λόγος esse creaturam. Sed hanc: Natura
humana in Christo est creatura, nemo ausus est negare
ex antiquitate sincera. Quia nomen Creatura
comprehendit hic, ἑταίρια, quae sequuta est
lapsum: Sed significat ipsam substantiam, a Deo
ditam ad imaginem Dei, & placentem Deo.

Certe constat naturam humanam Christi esse
sumptam, ex semine patrum, & habere
essentiales proprietates corporis & animae
verè ad ordinem creationis diuinae conueni-
entes, Ideo recte nominatur creatura.

Retinemus igitur regulam, cuius est propositio
veritas: λόγος assumpsit humanam naturam, in-
gram, & incorruptam, corpus, & animam, sine pe-
ccato, habentem proprietates naturales omnes, virtutes
& appetitiones, naturae humanae proprias, & ordi-
tas, Et simul infirmitates, eiusdem naturae, quae sunt
et, sunt poenae, & non peccata.

Natus ex Maria virgine.

Notum est, veterem fuisse sermonem in Ecclesia
25. diem Decembris, esse fauissimum & laetissimum
natiuitatis

natum filij Dei, in terra. Is tempore Iulij Caesaris
fuit dies Brumæ, & fuit celebratus a veteri etiam Eco-
clesia, tanquam præcipuum Ecclesiæ festum, et osten-
dum scripta Prudentij, & aliorum.

Græci appellant hoc festum etiam Θεοφάνεια,
id est, apparitionem Dei in carne.

In historia de nato Christo iuniores com-
monefiunt de tribus doctrinæ
capitibus.

Considerandum est, quis sit ex virgine natus, &
propter quas causas, Item quomodo fiat applicatio be-
neficiorum nati Christi ad nos. Hæc & abbi expli-
cantur, & summæ horum capitum supra recitatae
sunt.

Assumit naturam humanam, secunda persona
divinitatis, quæ est λόγος & imago æterni patris, &
initio protulit Euangelium, ex sinu patris, & in pas-
sione affata est primos parentes, eosq; ex paucioribus
æternæ mortis, edita voce promissionis de semine, eris-
puit, & postea in longi temporis solitudine, & mœstia
cruentata, visibiliter sæpe erexit, & protexit. Hic ipse Do-
minus, Noë, & Ecclesiam eius, natantem inter undas,
servavit. Hunc Dominum hospitio excepit Abraham.
Hic Dominus sua manu incendit Sodomam, & incestas
civitates alias. Hæc ipsa persona conspecta est in scala,
luctata cum Iacob. Servavit Ioseph, servavit Moysen,
erexit ex undis, misit eum ad constitutionem Politicæ
S 5 Israel

Israel, gubernauit manus Iosue, Dauidis, Geroni
preliantium. Ostendit se Prophetis, conspectus
fornace Babylonica

Idco autem carnem nostri generis assumpta
Mediator, Redemptor, & Saluator Ecclesie, &
dem saluator merito, & efficata, dans remissionem
peccatorum, & uitam eternam, omnibus, qui
doloribus conscientie, fide ad eum confugerunt,
dictum: Beati omnes, qui confidunt in eo.

Quæ est sententia Hymni Angelici:

Pueri discant intelligere Hymnum, quem
& casti Angeli, Filio Dei, prodeunti in hunc mundum
cecinerunt, Complectitur enim summam Euar-
omnia beneficia Christi. Cogitent duplex esse
Est sanctus chorus sonans laudem Deo, cuius mem-
res sunt beati Angeli. Est & alia caterua blasphemorum
quam regunt Diaboli, hostes Dei, & Ecclesie.

Nos simus socij illius chori, in quo Angelus
Ὁ ἄγγελος. Et sicut Filius sapientia substantia
tus tenera massa nostri corporis, vagit in carnis
oremus Deum, ut nos faciat talia organa, & membra
sericordie, in quibus sapientia celestis, in hac
giat, ut in nobis accendantur initia illius lucis
pientie, quæ conspicitur in vita futura, in xpo
Ex ore infantium, ac lactentium, perfecisti
dem.

Nato Christo, tribuitur Deo gloria, &

mirando scđere, maximē cernitur, & sapientia Dei, qui omnia condidit in Filium, & immensitas amoris eius, erga genus humanum.

Conspicitur igitur in hoc Filio, qui assumpta natura humana, iam est imago Dei visibilis, sapientia, iustitia, omnipotentia, bonitas, & immensa misericordia Dei.

Ac eadem persona reddit pacem humano generi, quod per & propter eum reconciliatur Deo. Item, propter, & per eam personam efficitur in credentibus similitudo illius imaginis ad quam renouantur, & ut Paulus loquitur, transformantur à claritate in claritatem tanquam à Domini Spiritu.

Sancti copulantur cum Deo, & letantur in Deo, vera eudœmonia.

Declaratio vocabulorum consuetudini scholarum & puerilis ætatis captui congruens repetatur ex libellis Dialecticis.

Passus sub Pontio Pilato.

Meritum Christi,

Nominatur non tantum effusio sanguinis, sed universa obedientia, quam æterno patri, toto tempore humilitationis præstitit, inde usq; à natiuitate, & usq; ad resurrectionem suam. Toto hoc tempore, ut in Psalmo dicitur: In via, id est, in vocatione sua, bibit de torrente, gessit gravem huius vitæ, & sustinuit penas

poenas nostrorum peccatorum. Ideo postea est exaltatus in lucem, beatitudinem, & gloriam diuinam super omnes creaturas.

Nota sit series temporum.

Anno 15. Tiberij Cæsaris, Christus in Iudæa baptizatus est, à Iohanne Baptista, anno ætatis tricesimo. Augustus, remoto, & relegato Antiocho, collocauerat in Iudæam præfides Romanos, & nomen redegerat in formam prouinciæ. Gubernator eam, Coponius, Marcus, & Amnius Rufus. Tiberius deinde misit in Iudæam, Valerium Gratum. Anno 12. Imperij, Iudæam accepit à Cæsare regem Pontius Pilatus, qui multa crudeliter fecit in Iudæa. Trucidauit magna agmina Galileorum, que Iudas quidam seditiosus, & cruorem eorum uolens cum sacrificijs, ut legitur Luca 13. id est, coegit Iudei captiuos bibere interfectorum sanguinem. fortassis Pilatus usus est illa seueritate, quia uidebat, motus illos populi, non esse ingratos Herodis, Principi Galilææ, qui, si processissent contra Iudæam, sperabat se occupaturum facilius Iudæam. sunt inimicitie ortæ, inter Herodem & Pilatum, passio Christi sopiuit.

Passus est Christus,

Cum esset ingressus annum ætatis sue 33. quarto Paschate sue prædicationis.

Sæpe cogitanda sunt uerba Danielis, de septuaginta hebdomadis.

ginta hebdomadibus, quia continent illustrem recitationem beneficiorum Messiae, & refutant blasphemias Iudeorum, qui somniant, venturum esse alium Messiam. Daniel vero indicavit tempus aduentus Messiae, praedixit Christum moriturum, & deinde futurum, ut deleatur tota Politia Iudaica.

70. Hebdomades, sunt anni

490.

Initium computationis istorum annorum sumitur facillime, ab anno secundo Longimani, quo patefacta est propheta, de instauratione urbis, & templi, per Prophetas Zachariam, & Haggæum. Non enim videmus causas, cur debeamus discedere à supputatione Lutheri, & Philippi, aut Prophetas, quorum facta modo mentio est, referre ad etatem, & regnum alterius Darij, qui fuit filius Hystaspis. Nec repudiamus locum, qui est in Iohanne, de interuallo 46. Annorum. Sed à tempore Longimani vsq; ad Baptismum Christi, numerantur anni 485. Tunc incipit ultima hebdomas, in cuius dimidio Christus est publicè concionatus, & compleuit sacrificium suum. Finis igitur hebdomadae, incidit in proximam Pentecosten, post resurrectionem Christi. Nam post illud tempus, reiecta politia Iudaica, Ecclesia collecta est promiscuè, ex gentibus, & Iudeis.

Admonitio de formis loquendi.

In historia de passione, & morte Christi, iuniores
rursus

rursus commonefacien di sunt, de formis loquendi-
tatis, & receptis in Ecclesia. Nequaquam utitur
propositione. Diuina natura est passa, uel mori.
Prorsus omittenda est etiam hæc locutio: Christus
tuus est secundum utranq; naturam. Sermo enim
stolicæ scripturæ & Ecclesiæ, particula secundum
tur tanquam distinctiua, ut cuilibet naturæ, sua
prietates sine ulla physica confusione aut permi-
ue tribuat, iuxta hæc dicta: Natus ex semine
secundum carnem. Secundum carnem re-
Christus.

Tenendum est etiam discrimen inter nomi-
creta, & Abstracta Deus, Homo, Dominus,
Dei, filius hominis sunt nomina persone. Natura
na, natura humana, Diuinitas, Humanitas, sunt
mina, quæ significant alteram naturam, secundum
deratam. Ideo illa uocabula non sunt sophisticè
denda. In concreto recepte sunt propositiones,
patitur, Deus moritur, ex illa forma loquendi
nominatur communicatio Idiomatum. In Abstracto
non sic loquimur: Diuina natura est mortua,
explicatum est.

Sed nunc aliqui Argumentantur

I.

Vita est mortua, iuxta dictum: Vita in
moritur.

In CHRISTO, diuina natura est mortua.

Ergo illa est mortua.

Respondeo. Ad Maiorem: Propositio: Vita mortua, intelligenda est per Metalepsin, de persona, Christus autem, uel dator uitae, uel uiuificator, est mortuus, sicut in hoc dicto: Ego sum resurrectio, & uita. Non uero intelligatur altera tantum natura seorsim, quia constitueretur contradictio, in sermone diuino. Nec aliter Synodus Chalcedonensis hanc propositionem esse interpretata.

2.

Dominus gloriae est crucifixus.

Natura diuina in Christo, est dominus gloriae.

Ergo illa est mortua.

Respondeo. Ad Minorem: Dominus uel est nomen officij, uel certe concretum, non abstractum nomen, sicut apparet ex uersu Psalmi: Dixit Dominus Domino meo. Item, ex Articulo Symboli: Iesus Christus est Dominus noster. Ergo uera est Maior, commutatione Idiomatum, & appellatio Domini gloriae, comprehendit personam & officium. Ac execremur errores illorum, qui contendunt, λόγος, uel naturam diuinam, esse passam, & mortuam, quia stabiliunt alia pericula blasphemiarum opinionum, sub hoc praetextu. Nam si in Christo talis est natura diuina, quae pati, & mori potest. Ergo λόγος est colligatus corpori, ita, ut non sit extra corpus, & tantum est illa natura humana, uisibilis, & tangibilis. Item: Non est una, & eadem essentia patris, & Filij. In Propheta dicitur: Ego sum Deus, & non mutor. Maxima autem mutationum est illa.

illa, quæ sit de uita in mortem. Ergo Christo dicitur diuina natura. Fugiamus has blasphemias Iudeas, & Samosatonicas, quas renouarunt Scrituræ post eum Conyza, Gentilis, & alij recentiores trinitarij.

Senel assumpsit $\delta \lambda \omicron \gamma$ naturam humanam. Copulauit eam sibi foedere indissolubili, Nam igitur eam reliquit, sed quæuit ad tempus, ut peccatorum mors, in natura humana effici possent. Ideo presentatur Petrus in sua concione, Acto 2. Corporum Christi non poterat manere in morte, quia cum illa natura erat $\delta \lambda \omicron \gamma$, in quo est uita, & qui illam naturam, completo iam opere redemptionis, reliquit. Nequaquam enim resurrexisset Christus, si non esset diuisa unio, diuine, & humane nature. Quia enim $\lambda \omicron \gamma$ immediatè suo corpori reddidit, iuxta dictum: Ego habeo potestatem ponendi carnem meam, & rursus eam sumendi.

Diligenter igitur retinenda est phrasologia, & antiquitatis.

Patiente Christo, Deus patitur, hoc est, qui patitur, est natura diuina quiescens, & non habens hanc obedientiam. Ita dicitur: Christum esse in carne. Vbi manifestè distinguuntur nature. Non relicta est anima eius in inferno, nec caro eius dedit corruptionem.

Verba Irenæi,

Recitantur à Theodoro: ἡσυχάζοντες, καὶ μὴ τοῖς
 λόγοις τοῦ θεοῦ παρεξέειναι, καὶ σαυροῦναι, ἢ ἐπιθε-
 νήσασθαι, συγκινομένους ὡς ἄνθρωποι ἐν θεῷ νι-
 κᾶν ἢ ὑπομένειν, καὶ ἀνίστασθαι: Quiescente λό-
 γω in crucifixione, et morte, presente tamen apud
 humanam naturam, in perferendo, et resurgendo.
 Ita loquitur etiam Athanasius: Cum non esset possi-
 bile, ipsum λόγον mori, corpus, quod mori posset,
 assumpsit.

Memoria quoque dignus est,

Canon, conditus ab an-
 tiquitate:

ἢ τις εἶπη ὅτι ἐν θεῷ πᾶσι τοῖς σαυροῦναι, καὶ
 ἀδύνατον ὑπέμειναι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεοτικῶς, καὶ
 ἀσχετικῶς, καὶ ψυχῆ λογικῆς, ἢ ἢν πορ ἀνέλαβειν
 ἐν τῇ δόξῃ μορφῆς, ὡσπερ εἶπερ ἅγια γραφή,
 ἐκείνος μαρτυροῦναι. Si quis dicit, quod in passione cru-
 cis, dolorem sustinuerit Filius Dei, diuinitate, et
 non carne, et anima rationali, quam assumpsit in
 serui forma, ut dixit sancta scriptura, Anathema sit.

Series historiarum, de cruciatibus,
 & morte Christi,

Infigatur menti ex narrationibus Euangeli-
 starum. Nos proponemus tantum quasdam con-
 monitiones, de sermone, et de precipuis rebus.

Quæritur: An CHRISTVS le-
 gitimo tempore comede-
 rit Agnum?

T

Respon-

Respondco: Illo anno dies ueri Paschalis
 25. Martij. CHRISTVS autem comedit
 post solis occasum 24. Martij. Illud tempus per
 ad diem sequentem. Quia Lex Mosaica melior
 em ab occasu solis. Vero igitur die Paschalis
 comedit, & eodem die crucifixus est.

Illa vespera abluuit Christus
 pedes discipulorum.

Ille ritus describit meritum Christi, abluuit
 peccata hominum sanguine suo, & commendat
 studium concordie, dilectionis, & humilitatis.

Tunc est etiam instituta sacra coena.
 Christus orditur longam, & Cygneam sermo-
 nem, docentem de suis beneficijs, de Ecclesie
 ministerio, continentem praedictiones de crucis
 dulcissimas consolationes inter erummas.
 In tertia parte illius concionis, consurrexit Christus
 cum Apostolis, & reliqua stans prolocutus.
 Postea paulo ante agonem tristissimum in
 sublati oculis in caelum, alta uoce Iohan. 11.
 nunciauit suam preceationem, ita, ut clare
 retur ab Apostolis. Isti gestus etiam cogitationes
 sunt, quia significant ardentem motum in
 Christo.

Cogitetur etiam hoc:

Nulla unquam ardentior uox fuit audita
 in caelo, neq; in terra, quam ista precatio Christi.
 Et ista est perpetua uox Filij Dei, quam sermo

initio, statim post editum decretum, de restitutione generis humani, & eandem sonat usq; ad consummationem Ecclesie.

Præcipua membra tria sunt: Petit ut sit Ecclesia, ut Ecclesia sit concors, & ut illi Ecclesie detur ultimum bonum, æterna uita.

Rudiores deinde docendi sunt,

De triplici Meditatione passionis Christi.

Quæ est prima:

Est Pædagogica uel Grammatica, Recitare, audire, cognoscere, meditari historiam, eamq; complecti animo, propter hunc finem, ut exuscitemus nos ad pœnitentiam, & tali meditatione, alatur, & augeatur fides. Hanc diligentiam præcipiunt multa dicta diuine uocis: Sermo Christi habet in uobis. Sis assiduus in lectione. Collectione enim, & meditatione testimoniorum diuinorum, & preccatione, confirmatur fides in homine.

Ad hanc Meditationem, pertinet cogitatio, de causis passionis Christi.

Sic argumentor:

Voluntas hominum congruens cum uoluntate diuina, est bona.

Voluntas Iudeorum, interficientium Christum, congruit cum uoluntate Dei, quia

Deus etiam uult mori filium.

T 2

Ergo

Ergo uoluntas Iudæorum, bona est, & sancta.

Respondeo. Ad Maiorem: Voluntas humanum, congruens cum uoluntate diuina, est, scilicet, congruens in omnibus causis. Postergo Minorem: uoluntas Iudæorum aduersatur uoluntati Dei in omnibus causis. Tantum si consensus in uno, & eodem obiecto.

Declaro:

Primum in diuinitate,

Causa impulsua est:

Immensa Dei misericordia temperans et mitigans iusticiam, propter intercessionem filij, enim Deus mortem Filij, ut hæc compensatio fiat iusticie sue, sed mitigata misericordia immenso amore erga genus humanum decreuit ut hæc compensatio Christi innocenti, sit pro peccatis hominum.

Finalis est,

Vt magnæ parti generis humani, reddatur iusticia, & uita amissa per peccatum.

Deinde, in persona missa, in Filio

Impulsua est,

Mediatoris uoluntas sese offerens ad prædandam obedientiam æterno Patri, in redemptionem minimum.

Finis est.

Idem, & conformis. Offert se filius ad præ-
standum sacrificium, quo fiat hostia pro peccato, ut
aliqua pars generis humani pro quo fit uictima, ex
suscibus Diaboli erepta fiat hereditas ipsius, ut in
Psalmo dicitur, in qua ipse regnet immediate per
uerbum & Spiritum sanctum, usq; ad resurrectio-
nem mortuorum.

Materia in qua,

Vel subiectum, est ipsa persona Filij sustinentis
dolores, in corpore, & anima.

Causa instrumentalis,

Impia, & aberrans à fine Dei sunt Diaboli, im-
pii Iudei, & alij Satellites Diabolorum, qui cupi-
unt delere hunc doctorem, arguentem eorum uiti-
osos cultus, & peccata, & uolunt hac rabie stabilire
suum hypocritium regnum.

Effectus.

Est placatio iræ Dei, & restitutio iusticie, &
sanctitatis prioris.

Iuniores etiam discant respondere
ad argumentum, propositum
à Nazianzeno:

κατέχοντα debetur λύτρον.

Diabolus κατέχει hominem.

Ergo illi debetur λύτρον.

Respondco. Ex puris particularibus non ne-
cesse est sequi ueram conclusionem. Nam Regi, uel
Domino, gerenti legitimum bellum, non latroni, uel
prædoni,

T 3

prædoni,

prædoni, debetur λύτρον. Minor: Diabolo rap-
 hominem Deo, tanquam latro, & quantum pæ-
 abutitur natura humana, tantum ad sua
 propaganda, contra Deum. Illi igitur nihil
 tur, nisi pœna. Ideo Filius & gratis liberat ho-
 nem, à potestate, & Tyrannide Diaboli, &
 latronem abijcit in aternas pœnas. Sed Deo
 lapsum hominem κατέχευε, id est, iustissimè
 & obligat ad pœnam, Filius persoluit λύτρον
 precium redemptionis. Ita respectu Diaboli
 tur: Gratis uenundati estis, gratis redimemini.
 spectu uerò Dei: Filius ponit animam suam
 pro multis.

Secunda Meditatio,

Nominatur Spirituális, pertinens ad exerci-
 uere pœnitentiæ. Et est sermò expanescere agni-
 ne iræ Dei, aduersus peccata hominum, &
 pauoribus, fide intuentem beneficium Christi,
 agnus, tollens peccata mundi, erigi accipere
 itam remissionem peccatorum, & Spiritum
 dum, & iusticiam, & uitam, propter meritum
 filij, qui factus est uictima.

Tertia,

Est exemplaris, ideoq; minus principalis.
 intuetur CHRISTVM, tanquam exemplum
 intelligit, Ecclesiam esse subiectam cruci, &
 primis insignia membra, oportet fieri conformem
 imaginis Filij Dei: Et est imitari uirtutes Christi.

Sanctorum, in passione, inuocationem, fidem, spem, patientiam. Hec tantum salutaris est, quando accedit secunda, quae est praecipua.

Primitus actus passionis,

Continet descriptionem rerum gestarum in horto, ubi considerandus est agoni, & mirabilis luxa Filij Dei.

Rectè discutiantur hae Argumenta:

I.

Repugnans uoluntati Dei, est inobediens Deo.

Christus fugiens mortem, repugnat uoluntati Dei.

Ergo est inobediens Deo.

Respondeo ad Maiorem: Repugnans, scilicet, inordinate seu, cum impatientia & indignatione est inobediens Deo. Minorem nego: Quia Christus non repugnat inordinate, sed sine indignatione ac sine fremitu trepidans sustinet, & patitur illa, quae in ipso sunt.

Declaro:

In Christo primum sunt appetitiones naturales, cibi, potus, sine peccato. Secundo, est dolor, ex laceratione neruorum. Tertio, Est dolor cordis, fugientis destructionem, & sentientis iram Dei. Hi dolores neruorum, & cordis, aliquo modo ad animam quoque penetrant, sicut dicitur: Non quod

T 4

ego uo-

ego uolo. Sed non sunt peccata, uerum tantum
 ciatus patientis Christi, sicut ipsa mors. Et
 unt simul animam dolores, ex sensu irae Dei,
 sus peccata hominum. Voluntas tamen
 in anima retinet firmitatem propositi, & ob
 ad obedientiam. Ita, etsi anima rapitur
 tamen actiue retinet obedientiam.

In omnibus uero alijs hominibus, est repug
 tia actiua cum fremitu. In Saule, & impijs,
 talis, ut sic loquar, repugnantia. In Paulo
 choatio obedientiae, quia uoluntas, quatenus
 nata, non repugnat: Sed tamen sunt reliqua
 ris morbi: Christus autem non repugnat actiue
 inordinate, sed tantum patitur & quidem cordi.
 Quatenus enim anima rapitur cum illis
 fugit, & trepidat: Sed anima tamen retinet
 quia se offert ad obedientiam.

Veteres ita dixerunt: Portio superior
 obedientiam, portio inferior, fuit sociata dolori
 corpore. 2.

Minus dolens in passione est fortior.

Laurentius minus dolet in passione,

Christus.

Ergo est fortior Christo.

Respondeo ad Maiorem, Minus dolens in
 fione est fortior, ceteris paribus, scilicet, quando
 ipse passiones & cause passionum, seu, afflictio
 pares sunt. Minor: Laurentius non sustinet illas

susinet Christus. Et Christus ideo perfert illa, quæ nec Laurentius, nec ulli alij homines perferre potuissent, ut ipsis parcat. Nam Laurentius tantum percutitur ab hominibus, sentit dolorem ex ustulatione corporis: Sed intus in anima, sentit præsentiam Dei, consolationem Dei, & initium æternæ uitæ.

CHRISTVS uerò, ut Propheta inquit, percutitur à Deo. Fecit in eum Deus incurrere peccata omnium nostrum. Iacet prostratus coram eterno patre, oppressus ira Dei, quasi se omnium hominum peccatis polluisset.

Et in Christo est duplex dolor in anima. Prior sensissimus, qui oritur ex sensu iræ Dei. Deus enim ignis consumens est. Ipse autem magis intelligit magnitudinem peccati, & iræ Dei, quàm ulli alij homines. Pro istis peccatis est deprecator, & luctatur cum ira Dei, tali modo, qui creaturæ est incomprehensibilis.

Alter dolor est inde, quia præuidet gentem suam interituram esse, & uidet magnam partem generis humani aspernaturam sua beneficia, & uitam in æternum exitium. In illa lucta Christi ceciderunt.

ὄσοι Sanguinis,

Ex cute emanantes in terram. Ita effusio crucis, significat tale onus sustinere hanc personam, quod non esset tolerabile creaturæ.

In tanta consternatione, & inter tantos pa-
res, cordis, & animæ, sanguis, & spiritus, fuerunt
reuocati ad cor, tanquam ad centrum. Quia
illa sua instrumenta colligit in arce uitæ, ad op-
huc ferendam. Postea, sicut in Christo tale re-
heroicum fuit, quale in nullo alio, humores
magna uis effusi sunt ad superficiem. Sicut illi
tus naturales sunt. Nam cor rursus armat ex-
ora membra, ad depulsionem obiecti, quod
tur illaturum uim nature.

Tanti autem fuerunt Euripi istorum motus
& tanta agitatio, ut & oscula paruorum uenerunt
que sunt receptacula sanguinis, reserata sunt,
natura languescit, que alioqui sanguinem, ta-
quam thesaurum uitæ, solet custodire, passim
effluere ex uasis, in terram. Talem resolutionem
& prostrationem nature, homo alius sustinere
potuisset. Effluxerunt enim stille sanguinis
gulati, ex motu, & affatione quadam.

Hoc uero & commune faciat nos aliquo-
do, de causis tantorum dolorum, & cruciatuum
qui uelut ex immenso Oceano exundarunt & effu-
sunt in Christum, gestantem molem iræ Dei,
pœnarum, propter peccata hominum.

Postea considerandæ sunt

Personæ, quæ sunt, aut sociæ
Christi, aut ho-
stes.

Apostoli segniter anguntur lucta, & doloribus Christi, quia adhuc retinent somnia de politico regno, & de mundanis uictorijs Christi. Ideo uincuntur somno, & tandem fugiunt, capto Christo. Ita in Ecclesia multi sunt negligentes, qui non considerant pericula, & rabiem Diaboli, insidiantis Ecclesie.

CHRISTVS autem securitati iubet opponere diligentiam, & precationem. Vigilate, inquit, & orate, ne intretis in tentationem, id est, ne oppriamini tentatione.

Vox: Dormite, & requiescite,

Est obiurgatio ironica. Dolendum est, uos hoc tam tristici, & periculoso tempore, ita esse securos. Ac pingitur imago ultime etatis mundi, que crescentibus periculis, & maxime seuiente Diabolo, seure contemnit iram Dei, aut leuiter afficitur presentibus malis.

Aliqui tamen in Ecclesia, retinent lucem uere doctrine. Intelligunt consilia Dei, & expectant liberationem. Sicut Maria mater, socia fuit dolorum Filij, & constanter fide expectauit liberationem.

Hostes Christi.

Sunt Diaboli, Sacerdotes, proditor Iudas, Magistratus Politicus, & magna pars populi.

Diaboli seuiunt in Christum, odio Dei, ut Deo egre faciant.

Sacer-

Sacerdotes oderunt reprehensionem falsi cultuum. Ideo irascuntur Christo, & pijs doctoribus. Cause sunt superbia, & Auaritia. In precibus cause sunt, odium Diabolicum, cupiditas in dictis, spes potentie, & lucri. Iudas accipit trigentes.

Argenteus,

Est siclus templi, nominatur alio nomine ter argenteus, uel Tetradrachmon, quia ualens quatuor drachmis argenti. Ergo 30. argentei 15. Ioaquimici, aut circiter. Tanti, lege Moysi estimabatur seruus, aut mulier. Vir uero estimabatur 50. argenteis. Christus uero à Proprieta nominatur seruus Dei, respectu ipsius habitationis in carne. Ita & Paulus loquitur: Accipiam formam serui, id est, non habuit defensionem, sed iectus infra omnes Angelos, & homines, & fuit inquam ouicula destinata ad mactationem.

Politici Magistratus seruiunt in Christi membra eius, aut, quia metuunt mutationes regnum, & colludunt cum impijs Sacerdotibus, quia illis habent magna commoda, aut, quia sunt in cura ei.

Populus incenditur, aut superstitione, aut cura eo contemptu Dei, aut spe oculi, lucri, & uoluntatis potentum.

Pugna Petri,

Rursus pingit errorem Apostolorum.

Christi, reprimentis Petrum, docet, ministerium non esse potestatem politicam, & confirmatur à Christo efficiunt Magistratus.

Omnis qui accipit gladium,

Scilicet, non datum à legibus, gladio peribit. Hec Lex repetitur in agone Christi, ut moueatur Ecclesia, ne prætextu Euangelij, rapiat Imperia, & ut nemo prætextu religionis, adiuuet seditiosa consilia.

Secundus Actus passionis,

Continet narrationem, de cruciatibus, & contumelijs, quas sustinuit Christus, in domibus Sacerdotum, Annæ, & Caiphæ, per totam noctem. Obseruanda est,

Confessio Christi,

In qua disertè fatetur, se esse Mesiam, & esse Filium Dei, & clarè concionatur de resurrectione, & diuina natura.

Non respondet autem Christus ad leuia crimina, aut ubi est manifesta uanitas.

Ministri, & Parasiti Pontificum,

Madunt Christo, uclant illi oculos, & dant illi colaphos. Ita ab hominibus prophanis, assentatoribus impiorum Sacerdotum, offunditur oculis hominum caligo, excogitantur prætextus, & interea in membra Christi horribilis exercetur seuitia.

Lapsus

Lapsus Petri,

Qui ter negauit Christum, primo ad ignem in vestibulo domus Caiphæ, circa medium diei quando canunt Galli, secundo rursus ad ignem tertio fortè duabus horis ante lucem, circa primum: Est testimonium de communi infirmitate humani generis.

Deinde, traditur exemplum penitentiae ostenditur testimonium, de recipiendis ijs, qui sunt, contra Nouatianos, & Catharos.

Tertio, monstratur discrimen inter negationem Petri, & blasphemias Cain, uel Iudæ, qui rediunt ad penitentiam, sed regnum Diabolus cant esse potentius regno Christi.

Tertius Actus,

Recitat accusationem Christi, & condemnationem apud Magistratum Romanum. Complectitur tempus sex horarum, ab Ortibus usq; ad Meridiem. Sciant iuniores,

Horas veterum fuisse diuersas à nostris,

Nos diem Naturalem, qui constat ex die nocte, diuidimus in 24. horas aequales, & sunt horæ dici artificialis in solstitio æstiuo, & bruma. Sed ueteres quæq; diem, tam brumalem quam solstitialem, solebant distribuere in horarum duodecim inæquales, quia spacia horarum solstitialem, interdum sunt longiora, quam brumalem.

He horæ nominantur καίμαι, seu temporales.
Nostræ sunt æquinoctiales. Sexta igitur hora apud
veteres, erat hora meridiei: duodecima, solis occi-
dentis.

Patiente Christo, horæ congruebant spatijs ad
nostras, quia erat dies æquinoctij, quo dies artifici-
alis, ubiq; est horarum duodecim æqualium.

Pœna Iudæ,

Ostendit iram Dei, aduersus blasphemos deser-
tores Euangelij, & alios, qui artificiosa specie sa-
pientiæ, animos potentium alienant à uera doctrina.
Ex talibus multi omnibus ætatibus, Iudæ mercedem
ferunt, ut Arius, & alij.

In CHRISTVM conferuntur cri-
mina atrocissima duo, Blasphe-
mia, & seditio.

His onerantur omnibus temporibus, pij audi-
tores Christi. Stephanus accusatur, quod dixerit
contra templum, & contra Rempub. id est, quod
uoluerit euertere utramq; tabulam Decalogi. Chri-
stus edens suam confessionem apud Magistratum
Ebraicum, fatetur, se esse Filium Dei, & fatetur se
esse Regem: Sed discernit regnum suum à potestate
politica. Sed quia,

CHRISTVS producit in pur-
pura, & coronatur spinis,
iussu Pilati,

Significatum est, hoc discrimen obscuratum
iri, aut

iri, audacia Pontificum Romanorum, qui regnum
Christi transferunt in dominationem politicam,
dei uociferantur:

**Nobis non licet interficere
quemquam.**

Hec uox significat seruitutem illius
& tempus aduentus Messie, iuxta promissum
Romani concesserunt illis *αὐτονομία* in ciuitate
& iurisdictionem inferiorem, sed ademerunt
iurisdictionem superiorem, & iudicia rerum
talium.

Omnes homines igitur sunt rei mortis
quia etiam Ethnici interfecerunt Christum.

Herodes ludit ut homo Epicureus. Ideo
stea dedit poenas, eiectus in erumnosum exilium
una cum coniuge sua Herodiade, miserabiliter
tabuit. Pilati uox ad Christum:

Quid est ueritas?

Est uenenata ironia. Doctores ueritatis
quit, duriter plectuntur. Rectius est igitur
flectere ad uoluntates superiorum, nec accersere
odia, & pericula.

Quartus Actus,

Sumit exordium ab hora meridiana, &
nit post horam nonam, quando CHRISTUS
expirauit.

**Pilatus condemnat
Christum,**

Contra conscientiam, anno 7. suæ gubernationis.
Impotentes seuiunt in Ecclesiam, incitati à Sacerdotibus, & deriuant culpam in Sacerdotes, tanquam in Ecclesiam, cui debere se dicunt obedientiam.

Iudæi palàm negant Melsiam,

Et vaticinantur se habituros Cesarem, scilicet, Titum, qui deleturus erat illam Politiam, Cæsar signis fiat crudelent,

Simon Cyrenæus,

Tuat Christum in gestanda cruce. Patria ipsius habet nomen ab illo admirabili fonte. Ita semper est pius aliquis cœtus, qui gustauit fontem vitæ. Ille sustinet ærumnas cum Christo, propter professionem veræ doctrine. Vocabulum Simon, significat auditorem. Ita pij scholastici, præcipuè sustinent partem crucis Domini, premuntur ærumnis, & miserijs, propter studia doctrinarum. Filij huius Simonis, Alexander, & Rufus, sunt vocati ad agnitionem Euangelij.

Christus, egrediens ad supplicium,

Obiurgat mulieres, quæ non intelligebant causas mortis Christi, & non deplorabant sua peccata, & prædicat pœnas, quæ opprimunt omnes impios, propter contemptum beneficiorum Christi.

Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

Christus arbor vitæ, & sancti Prophetæ, & Apostoli, qui sunt virides arbores, ornati fide, & fructibus

tribus fidei, patiuntur. Ergo multo atrocius patitur, & extirpabuntur impij, qui tantum sunt organa Diaboli, & vasa iræ.

In crucifixione, quæ ad quartum actum pertinet, considerandum est.

Genus supplicij.

Paulus Galat. 3. ex 12i cap: Deuter: recitatum: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Hæc est sententia, quæ dicitur in scripturis, & est propter mortem Christi, in seipso dicitur maledictionem, seu horrendam iram Dei, cui genus humanum subiectum fuit, propter peccatum. Ad id genus autem vocabulum est: Maledictum esse. Nec ullius creature sapientia harum rerum magnitudinem potest exhaustire. Cogitetur.

Qualis sit species generis humani, & Ecclesie, Christo pendente in cruce.

Caput Ecclesie Christus, pendet in cruce. Non solum propter errorem ex toto corpore, non solum propter corruptionem membrorum, sed, quia natura languescit, & amplius gubernabat sanguinem. Oppressus enim anima, dolore, & consternatione intolerabili cre-

Sub cruce stat mœstissima mater, vna cum alijs pijs matronis, Iohannes, & quidam alij, discipuli Christi abdiderunt se, metuentes furoribus aërorum. Nicodemus, Ioseph Senator, tacent, & de rabie suæ gentis.

Impij Iudæi, satellites Pilati, & Herodis, capti
 und Christum, rident eum, fodiunt corpus eius, ludunt
 de vestibis eius.

Epicuræi, & Tyrannici Pontifices, & Parasiti
 ipsorum, sarcasms Christum exagitant, & in sinum
 plaudunt, quod nunc videantur libere dominaturi.

Terra tremit, & mugit, scopuli dehiscunt, sol
 contra nature ordinem amittit lucem medio die, &
 tota natura rerum suum dolorem testatur.

Interea multitudo Ethnica, sermè in toto orbe
 terrarum, celebrat turpissima, & spurcissima Bacchas
 alia, ad insignem nominis diuini contumeliam.

Ita in hac languida mundi senecta, Ecclesia est
 angusta, Sol amittit lucem, horribiles tenebræ sunt in
 maxima parte generis humani, latissimè vagantur fue
 rices Mahometici, & mundus, petulantia opinionum,
 & immanitate morum, paulatim præparatur ad Mas
 sabeti Semina. In illa parte, quæ habet nomen Eccles
 iæ, dominantur homines profani, crudeles, stabilitis
 idola, & corruptelas doctrinæ, sanguine, & se
 nia. In illo ipso cœtu, qui retinet veritatem, magna
 est negligentia populi, & gubernatorum.

Luditur de vestibis Christi.

Sub prætextu Euangelij quaruntur opes, potens
 rapuntur bona, & redditus donati ministerio, &
 dicitur. Et maximum agmen est Epicuræorum homi
 num, qui rident omnes religiones.

Seruantur tamen aliqua reliquia, in quibus agnitio Filij Dei, & vera inuocatio, sed oppressa gnis erumnis.

Eclipsis quæ accidit Christo pendem
in cruce,

Non fuit naturalis. Quia Pascha Iudiciorum celebrabatur in plenilunio. Et Eclipsis solis, oritur & euenire solet in nouilunio, seu in commutatione quando luna exactè intercurrent inter aspectum nostrum, & solem, Solis conspectum nobis interuenit.

Vt autem Sol amisit lucem, gradus interuenit, & Pleiades: Ita Ecclesia omnibus temporibus premitur à magnis Imperijs & à vulgo, nec habet liberationem Politicam, quia magna Imperia sunt tenebras, & corruptelas in doctrina.

Obseruanda sunt dicta, pronuntia
à Christo in cruce.

1. Pater remitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Sunt verba pertinentia ad officium Sacramenti. Filius Dei, offerens suum sacrificium eterno patre precatur pro toto genere humano, etiam pro impijs hostibus, modo conuertantur, nec perseuerent in contemptu beneficiorum Christi. Ideo hæc vox coniungenda cum precatione, quam recitauit ante crucem, & est perpetua oratio Filij Dei, intercedentis pro peccatis, omnium temporum.

2. Commendat Apostolo matrem.

Stant sub cruce mater, soror matris, & alie piæ
 Famine, Item, Iohannes, & pauci alij. In ipsa ma-
 tre fulget heroicum lumen fidei, cum sit spectatrix hor-
 ribilium furorū in hostibus Christi, & cruciatuum sui
 Filij, & tamen statuat hunc suum Filium, morientem
 terribili supplicio, ac desertum ab omnibus creaturis,
 esse natura Deum, idcoq; reuicturum, & regnaturum,
 deuieto Diabolo, & toto regno Diaboli.

Mater Christi ubiq; est imago Ecclesiæ. Non pu-
 deat nos, qui sumus membra Ecclesiæ, stare sub cruce,
 cum ipse Dominus pependerit in cruce.

Commendat matrem Apostolo. Doctores ament
 veram matrem Ecclesiam, sint fideles custodes sanæ
 doctrinæ, tueantur concordiam, & non faciant dilacca-
 rationes, turbantes Fidem, & inuocationem.

3. Duo latrones, qui pendent ad latera Christi,

Sunt imago totius generis humani. Vagantur
 calamitates, & pœnæ, in toto mundo. Omnes homi-
 nes sunt subiecti morti. Impij in tristissimis miserijs
 suis ludunt, scurrantur, neq; de ira Dei, aut suis eruma-
 nis cogitant, ut latro impius, etiam iam exhalans blas-
 phemam animam, venenatis Ironijs Christum subsana-
 nat.

Alter latro, ad Deum seriò conuertitur. Ita alia
 pars generis humani, onerata pœnis, quærit salua-
 tem, & opem, à Filio Dei. In illo proponitur exem-
 plum, veræ, & salutaris pœnitentiæ.

Ita argumentantur quidam *Exameron*
Antinomi:

Conuersio Latronis in cruce fuit vera, & iusta
Conuersio latronis fuit sine bonis operibus,
Ergo vniuersaliter vera conuersio est sine
operibus, & per consequens excedit
non tantum meritum: Sed etiam pre-
ter meritum operum, & necessitas bene-
randi.

Minorem ostendit historia. Nulla enim pu-
runt esse bona opera illius, qui antea fuit sicarius,
nunc vinctis manibus, & cruribus, expirat in cruce.

Respondeo. Nego Minorem. Latro enim
habet initia multarum magnarum virtutum inter-
iorum & exteriorum, id est, inchoationem noue obe-
dientie. Nec bona opera, intelligantur puerilitatis
tum de operibus discipline, seu factis pertinentibus
secundam tabulam Decalogi. Est in latrone contritio
& confessio sui peccati, Est in eo fides, Inuocatio Chri-
sti, dilectio, patientia, refutatio blasphemie in socio,
expectans aeternam vitam, secundum promissionem
Christi. Manifeste igitur conspiciuntur in eo tres partes
poenitentiae, Contritio, Fides, & noua obedientia.

Vox: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum, Est inuocatio, tribuens Christo naturam
diuinam, & omnipotentiam. Et cum pronuntiauerit
verba, iam Fide fuit eluctatus ex paucioribus mortis.

Regnum Christi,

Completitur omnia beneficia Christi, inchoatis
non in hac vita, & consummationem in futura.

Christus addito iuramento, recipit eum in socie-
tatem Ecclesiæ.

Hodie mecum eris in Paradiso.

Paradisus significat statum immortalitatis, &
beatitudinis Ecclesiæ, in altera vita, ubi diuinitas clarè
conspicitur, sine usu ministerij, prorsus deleto peccato,
& morte.

4. In Epitafi dolorum suorum, edit Filius Dei
vocem planè mirabilem.

Deus, Deus meus, quare me
dereliquisti?

λόγος nunquam fuit separatus à massa huma-
na, quam sibi unxit foedere indissolubili. Nec Filius
unquam separatur ab aeterno patre, cum quo semper
est unum. Sed tempore humiliationis, λόγος quieuit,
voluit istam obedientiam. Et cum Christus luctaretur
cum spiritibus paucioribus, inciderunt aliqua momenta, in
quibus non ita sensit consolationem, ut alio tempore.
Divina natura tamen humanam sustentabat. Et cum
proprium Filij Dei corpus pateretur, ipse λόγος erat
precium Redemptionis, ideo tribuuntur huic personæ
passiones naturæ humane.

Magnitudo harum crucis, non est comprehensibilis
creaturis.

V. 4.

creaturis.

creaturis. Vult autem Deus nos cogitare de hac
 doctrina, ut nostras mentes excitentur ad considerationem
 magnitudinis iræ Dei, aduersus peccata hominum,
 ad agnitionem immensi beneficij, quod nobis pro
 Christus, in sustinendo isto onere.

5. Anima languefacta ex lucta ingentium
 rum, cum præsertim ex resolutione Spirituum,
 fusione sanguinis etiam viscera arescerent, & ma-
 scerent.

Queritur Christus de siti.

Expetit intus sensum consolationis, & præsentiam
 patris. Foris verò rigationem, & recreationem
 guida, & fatiscantis naturæ.

Pingitur verò rursus magnitudo iræ Dei,
 ignis consumens. Sicut dicit Messias in Psalmis:
 hesit lingua mea faucibus meis, Non est pax
 meis. Oremus autem ipsum Filium Dei, qui est
 vitæ, ut nostram naturam luctantem cum iudicio
 riget sua dulci, & viuifica præsentia, & eam
 ad æternam vitam.

6. Superata iam lucta, & instante sepulchro
 animæ, & corporis, lætus agit gratias æternæ
 qui ipsum sustentauit, in isto difficilimo agone.

Consummatum est,

Nunc inquit, completum est sacrificium, pro
 turum electis, usque ad finem mundi. Hoc Episcopus
 omnes p̄ij, animis suis infigant, & statuam, hoc

ficio, impetratam esse remissionem peccatorum, & eternam salutem.

7. Eluctatus igitur ex omnibus paoribus, magna voce clamat :

Pater, in manus tuas, commendo
Spiritus meum.

Hæc vox circumferenda est in mente per totam vitam. Illi enim beatè discedunt ex hac vita, qui intus entur hanc victoriam Christi, & in ea confidunt. Operanda est igitur hæc cogitatio, de salutari migratione ex hac vita, omnibus sententijs Epicuræorum, qui aut discedunt cum fremitu horribili aduersus Deum, secundum versum : Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras, aut in morte implicati dubitationibus ludunt, ut est in versiculis Adriani Cæsaris :

Animula, vagula, blandula,

Hospes, comesq; corporis,

Que nunc abibis in loca :

Pallidula, rigida, nudula,

Nec ut soles dabis iocos.

Pij sciunt, Dei beneficio, locum, qui est ipsis paratus à Christo, in domo patris cœlestis : Animæ recipiuntur in manus æterni patris, qui eas implet luce, pace, & læticia inenarrabili. Tandem etiam corpora resuscitata denuo cum illis iunget ac vniet ad æternam vitam.

Sepultus est.

V 5

Christus.

Christus collocatus est in monumentum ante ortum solis. Attigit igitur sepultura diem Parasceves. Ac fuit in sepulchro toto Sabbatho, & rursus resurrexente Sabbatho, quæ pertinebat ad primam diem usque ad ortum solis. Rectè igitur dicitur: cum resurrexisset tertia die.

Quies Christi in sepulchro die Sabbathi,

Commonefacit nos de miserijs generis humani & de beneficio Christi. Homo fuit conditus, ut Deus celebraret perpetuum Sabbathum, ut esset imago Dei. Ideo condito homine Deus quiescit, ut hominem impleat donis suis, & illa sua imagine letetur. Hanc quietem, & leticiam Dei, interrupit in paradiso Diabolus, ac Deo suum domicilium profanavit. Et tunc restitutio per Filium, in quo, quiescente non moritur natura humana, & anima separatur à corpore, Diuinitas autem manet unita, & anime separatae & corpori quiescenti, etiamsi illo triduo non dormiat, vivificat carnem suam.

Hæc quies, complectitur arcanam sapientiam quam discemus in vita æterna. Nobis est participandum hoc: Deum voluisse fieri restitutionem generis humani, per illam admirandam obedientiam Filij.

Maximè fœdum spectaculum est cadaver: hæc Dominus abiicitur quidem in sepulchrum, & sit similis nostris cadaveribus, sed cum sit simul Deus, sua maiestate vivificat, & nos etiam induit forma sue nature resurrectio.

SYMBOLI.

273

gentis, tribuitq; nostris cadaueribus vitam, proptus a peccato, morte, & omnibus acriumnis liberatam.

Migratio igitur piorum, iter est ad immortalitatem. Etsi vero mors efficit nos cadauera, & iacemus exanimis sine vita: tamen impossibile est nostram massam, cum uiuificata sit effusione & communicatione Spiritus Christi, atq; ita inserta carni Christi, manere in morte. Sed fixa quiete electorum, Christo emittente suum flatum, denuo nostris corporibus reddetur vita, & erunt domicilia Diuinitatis perpetuo.

Homo fuit formatus, ex gleba terrae, & corpus in terram redit. Sed Christus attigit terram sua carne, eamq; sanctificauit pijs, ut ipsis sit dulce, & leue cubile.

Impios absorbebit terra, illiq; nunquam poterunt eriri, ad conspectum Dei in coelum. Sed sanctos terra non perpetuo detinebit. Reposcet ab ea Deus imaginem suam.

Physici scribunt, ex carne humana, & medulla spinæ dorsæ putrefacta, saepe nasci serpentes. Quod forte accidit, propter afflatum primi serpentis, qui uisus suum, animæ, & corpori hominum impressit. In sepulchris igitur impiorum consentaneum est residere non solum serpentes physicos, sed ipsos horribiles Dracones Diabolo, qui eos in suis faucibus retinent ad aternos cruciatus.

Un monumento uero Christi, sedent sancti, & casti

casti Angeli, & procul inde fugatur omnis spiritus
Diabolica. Ita sepulchra piorum, custodiuntur
Angelis, qui pias animas deducunt in Paradisum,
mendant eas manui, & sinui aeterni patris, ac
niti filij. Cineres etiam, & exuias obseruant, que-
runt, & rursus erunt, in omni aeternitate, Spiritus
sui domicilia.

Descendit ad inferos.

Fatemur in hoc Articulo, destructam esse Ty-
nidem Diaboli, & inferorum, hoc est, liberatos
qui credunt in Christum, a potentia Diaboli, & in-
feris. Iuxta dictum: Nemo rapiet oves meas de
manibus meis.

Hanc victoriam suam Filius Dei certo
ostendit Diabolis, incussit illis terrores, concinnat
est de sua potentia, Ipsi senserunt suam potentiam
fractam ab hoc victore, tremuerunt, fugerunt, &
runt se non posse exercere suam seuitiam, sicut
lent, alioqui multo grassarentur rabiosius.

Et inter signa victoriae, fuit resuscitatio mor-
tuum. Resuscitauit Christus magna agmina, &
docuit eos per 40. dies, ut etiam in concione Petri
significatum est.

Accommodamus igitur Articulum ad victoriam
Christi, nec disputamus de cruciatibus animae Christi
post separationem. Sustinuit Christus, Deus & homo,
dolores inferorum, & horribilem confirmationem

haec vita. Instante emigratione animæ, dicit completum esse sacrificium suum: Consummatum est. Ac haud dubie Ecclesia, etiam ante hanc ætatem, hunc Articulum intellexit de victoria Christi, & liberatione peccatorum.

Extat carnè quod sonat Ecclesia Græca, ostendens quomodo hunc Articulum perpetuo sibi accommodaverint ad victoriam Christi: ὅτι κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον ἢ ζωῆς, ἢ ἀθάνατον, τότε τὸν ἀδύω ἐνέκρησας τῆ ἀσφαπῆ τῆς θεότητος. ὅτι δὲ κατὰ πᾶσας τὴν βίωσιν ἐκ τῆς καταχθονίων ἀνέστησας, πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῆς ἐπιφανείας ἐκράυγαξον: Ζωὸς δὲ ὅτι ἔγισε, ὁ θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι, id est: Quando descendisti ad mortem ὁ vita immortalis, tunc infernum necasti fulgore diuinitatis. Quando vero etiam mortuos ex monumentis resuscitasti, omnes exercitus celestium tibi acclamaverunt: Christe dator vitæ, Deus noster, tibi sit gloria.

Tertio die resurrexit à mortuis.

Historia resurrectionis, continet quintum actum, & gloriosum exitum agonum, qui præcesserunt.

Confidemur Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, post mortem, die tertio, diuina potentia resuscitatum, reuixisse, integrè in ipso restituta natura humana, & exuta mortalitate, et per eum dei inceptus

inceps omnibus credentibus, reddatur iusticia, & vita
eterna.

Testimonia.

Recitantur in scriptura, numero duodecim
bus ipse Dominus ostendit, se verè reuixisse. Sed
dubiè plura etiam fuerunt, quæ non sunt scripta.
nemini dubium esse potest quin singularia colli
Domino fuerint cum matre.

Inter præcipua autem testimonia, hoc obser
dum est, quod una cum Christo, resuscitati sunt mo
coetus sanctorum hominum, inter quos creditur
fuisse, Adam, Euam, Seth, Noë, Abraham, Sara
Rebeccam, & alios.

Cogitemus igitur, nullum fuisse pulchrius
lum, in genere humano, quàm fuit aureum
anni, quando Christus resuscitatus ex morte, secun
xit magna agmina piorum, qui receperunt vitam
fuerunt per quadraginta dies ferme quotidiani
gressus Apostolorum, matris Christi, & Ecclesie
suscitate. Tunc familiariter, Apostolis, & Ma
affederunt sancti patres, & sancte matrona, fuit
inter illas suauissima colloquia, de miserijs generis
mani, de beneficio inenarrabili Christi, de miraculo
lectione Ecclesie, & de gloria uitæ future. Tunc
fuit conspecta quasi Idea consuetudinis illius, quæ
in uita cœlesti, & fuit hoc tanquam veritas
præberetur Ethnicis, & profanis hominibus

Ista breuiter significata sunt ab Apostolis, &
præberetur Ethnicis, & profanis hominibus

hauriendi Evangelium: Sed ut pie mentes plura de
tantis rebus sobrie reuerenter ac religiose cogitare
possent.

Voluit autem Christus per tot dies commorari,
& conspici a discipulis suis, ut Ecclesia certò confirmas-
retur, de resurrectione ipsius, & scirent discipuli,
non reuixisse Christum, nec obseruatum esse inane
spectrum.

Efficacia resurrectionis Christi,

Comprehensa est in hoc dicto Pauli. Traditus
est propter peccata nostra, & resurrexit, propter ius-
tificationem nostram. Passio est λύτρον, precium sa-
tisfaciens iusticie Dei: Resuscitat autem suam massam
in uirgine assumptam ex tumultu, ὁ λόγος, non solum
illam suam naturam humanam, deposita mortalitas
deinceps ornent noua gloria: sed ut simul resuscitet
omnes, qui fide ipsius massæ inseruntur, sicut surculi
hauriunt uitam à trunco, cui adherent.

Ut igitur, ut regnet, foris seruans ministerium,
& necem incorruptæ doctrinæ, depellens Diabolos,
& Tyrannos, qui conantur delere Ecclesiam: Et in-
terius in corde, accendens uoce Euangelij, ueram fidem,
lucem, cognitionem & inuocationem Dei, ac effuso suo
Spiritu sancto, uniens corda piorum & sibi & aeterno
Deo, efficiens in ipsis iusticiam, & uitam, con-
formem Deo, & placentem Deo.

Horum beneficiorum applicatio fit uera Fide, in
cuius poenitentia. Oportet nos intueri hunc dominum
resuscitatum

resuscitatum, credere quod propter eum recipiamus gratiam, & efficiamur heredes aeternae vitae.

Multa sunt testimonia Prophetarum, de resurrectione, & victoria Christi.

Pueri meminerint dictum, quod est in libro Esaie :

In die illa stabit radix Iesse, vt sit signum populis, ad eum gentes confugient, & requies eius erit gloria.

Est concio de glorioso, & aeterno regno Iesu Christi, resuscitati ex morte, & descriptio verorum eorum, qui sunt praestandi isti Regi. IESSE, sicut patet in Genesi, uidis. Radix Iesse, seu, propago Iesse, id est, Christus. STVS natus ex stirpe Dauidis, stabit, id est, regnum, dominabitur. Stare enim visitata per prophetas, significat florere, & imperare. Vt sicut patet in Genesi, vel vexillum populis. Praedicatio Euangelij, sicut patet in Actibus, ostendens hunc Dominum, & discerens eum ab omnibus alijs gentibus. Ad hunc regem gentes confugient. Cultus qui praestantur huic Regi, sicut patet in Actibus, agnitio, & inuocatio Dei. Et iste Rex non est mortuus, sed suscitatus, & donabit illis hereditatem aeternae vitae.

Requies eius erit gloriosa.

Requies, id est, mors. Illa admiranda, & gloriosa, quando Iesus volens illam humiliationem qua

propria caro posset crucifigi, & mori, erit salutaris
Ecclesie. Et est Antithesis, opposita gloriæ regnorum
policorum. Mors abolet omnem gloriam, omne decus,
& potentiam aliorum Regum. Alexander extinctus
est febrili, amittit regnum, gloriam, & potentiam
cum vita, est cadaver. Pompæ funebres sunt umbra,
& inanes sumi. Alexander nihil amplius agit post
mortem.

Sed iste Rex, natus ex stirpe Davidis, reuiuifcet
& regnabit post mortem, in omni æternitate.

Gloria complectitur omnes virtutes, im-
mensam sapientiam, infinitam bonitatem, perfectam
iusticiam, omnipotentiam, & reliquas, & habet illas
virtutes propter nos, ut gentes ad eum confugiant,
Vult igitur esse efficax, in omnibus, qui fide ad eum
confugiunt, & hæc bona petunt, & expectant.

Adolescentes etiam discant grammaticam inter-
pretationem concionis Paulinæ, quæ recitatur in Pa-
schate, & proponit doctrinam, de fructu resurrectio-
nis Christi.

Expurgate vetus fermentum, vt sitis
noua conspersio.

Fermentum, sicut etiam Ζυμν apud Græcos, ha-
bet nomen à feruendo, quia massam frumentaceam
feru feruere, id est, inflat, attollit, disijcit, & rarefa-
cit eam. Iste est enim vsus fermenti, ut panem faciat
rariorem, & leuiorem, ut facilius à calore naturali
ventris

ventriculi possit eliquari, & conuerti in chylum. Nos sumus enim & viscidum, non facile funditur, & separatur.

FERMENTVM, hic per Metaphoram in prima, & secunda specie. Qualitatis, significat falsas opiniones, & errantes affectus, pugnantem voluntate Dei. Ratio Metaphoræ est. Opinions affectus, inflant hominem. Alexandrum totum intant, fiducia suæ potentie, & superbia. Intuit nos Paulus excuere falsas opiniones de Deo, falsus affectus, aberrantes à lege Dei affectus.

Vt sitis noua conspersio.

φύραμα, siue noua massa. Perseuerat in Metaphora. Est etiam in prima, & secunda specie qualitatis. Sit in nobis nouitas, accensa à Spiritu sancto lux, iusticia, & boni affectus.

Sicut estis Azymi.

Hinc ducitur tale argumentum.

Non habens, non indiget expurgatione.

Nos sumus azymi, non habemus fermentum.

Ergo non indigemus expurgatione.

Respondeo ad Minorem: Surtus Azymi, est fermentum in hac vita, imputatione, & inchoatione, nondum consummatione. Ergo opus est expurgatione continua, seu perpetua, id est, oportet in nobis crescere poenitentiam, & Fidem. Quia sunt reliquiæ sordium, & peccatorum, in hac natura hominum.

Pascha nostram pro nobis immolatus est Christus.

PASCHA, prima significatione significat transitum. Quia ritus Paschatos, commonesciebat Ecclesiam, de transitu Filij Dei per Aegyptum, tunc, quando iugulauit omnia primogenita, & pepercit Israelitis, qui vescebantur agno, & limina sua consperserant cruore agni. Ita Filius Dei, omnibus aetatibus, transit per genus humanum, delct maxima regna, & potētissimos homines, aduersantes glorie suae, & seruat Ecclesiam, agnoscentem, & celebrantē beneficia ipsius.

Hic vero Pascha significat ipsum agnū.

Esus Agni,

Erat typus mortis Messiae, & manducationis illius, quae fit fide. Christus noster agnus, est immolatus propter nos. Immolatus, est à mola. Mola significat placentam. Immolatio, Est species sacrificij iucruenti. Offerrebatur mola, conspersa vino, Placenta conspergitur vino, id est, Ministerium Euangelij est efficax, propter sanguinem Christi. Ita, libatio est effusio, facta cum ritu sacro, & cum presatione.

Sed Paulus loquitur de sacrificio cruento, & dicit, CHRISTVM esse mactatum. Deus voluit redire genus humanum morte, & cruore Filij. Hinc manifestum est interpretem vsū esse quadam Enallage figuram in verbo immolatus est, & longius etiam distulisse à proprietate graeci sermonis in verbo Epulo. Quia εογραζου, est celebrare festum. Vocabulū deducis

deducitur ab ἑορτά, sacrificauit. Festum est. Ferie dicuntur à Græco vocabulo ἱερόρ, quod ἱερά, mitto hostiam, id est, offero.

ἑορτάζω μὲν est: Agamus diem sacrificamus sacrificia spiritualia. Celebrare diem est audire, cogitare, discere doctrinam, patet Deo, & illa cogitatione accendi, ad inuocandam gratiarum actionem, & celebrationem Dei.

In Azymis sinceritatis, & Veritatis.

Ἐπίκαιρος est secretum à cæno, vel lino. Falsitas opponitur mendacijs, & falsis opinionibus, significat agnitionem, & confessionem veræ doctrinæ. Sinceritas opponitur hypocrisi, & malis flammis, significat virtutes non fucatas, Timorem, Fidem, Reuerentiam, constantiam, castitatem, sobrietatem.

Ascendit in cœlum, sedet ad dextram DEI Patris omnipotentis.

Toto pectore, & voce profitemur, Deum nostrum Iesum Christum, post longam, & quadraginta dierum consuetudinem, & familiaritatem, cum matre sua, Apostolis, & uniuerso cœciliæ, comitante magno agmine resuscitatorum numerum, spectante tota multitudine, euectum esse.

hoc mundo visibili, in cœlum, ad vitam, gloriam, & regnum cœleste.

Quæ sunt præcipuæ commonefactiones, in hoc Articulo :

Primum teneatur hoc : Istum Articulum Symboli, ut etiam reliquos, nequaquam esse transformandum in Allegoriam : Sed retinendum esse simplicem intellectum vocabulorum, quæ monstrat litera, seu, Grammatica. Quia narrationes historicæ, sunt rerum, quæ vere ita eueniunt, & in propositionibus Decalogi, & Articulorum Symboli, non sunt fingendæ Allegoriæ.

Ascendit,

Hoc est, ex loco inferiori, euectus est ad locum superiorem. In cœlum, id est, in locum cœlestem, quem Paulus nominat sursum, ubicunq; sanè ille est.

Sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis.

Translatus est visibiliter locatione corporali in cœlum, sed ita, ut sit ad dextram Dei patris, hoc est, exaltatus in regno & sacerdotio teneat omnipotentem gubernationem, unâ cum æterno patre, ad quem adducet post vniuersale iudicium vniuersam Ecclesiam electorum,

Ascendit verò spectante magna multitudine.

Primum, ut Ecclesia certò posset statuere, eum

X 3

11018

non euansisse, aut non esse amissum, ut spectantur
illam ipsam naturam humanam, assumptam ex uirgine
& resuscitatam, in coelum euertam esse ad dexteram
Dei, ubi Christus, qui est caput electorum, uoluit
beatis patrem in clara luce & immediate.

Deinde, isto triumpho uisibili, uoluit cum
Apostolis somnium, de regno corporali, & uoluit
re, de regno suo caelesti, & spirituali, cuius futu-
tio in hac uita secundum doctrinam in Euangeli-
ditam.

Continet igitur hic Articulus duo capita
ne praecipua: Locum de glorificatione & exaltatione
humane naturae in Christo. Deinde doctrinam
quo Christi.

Glorificatio Christi post re- surrectionem.

Est accessio excellentis & ineffabilis gloriae
non amittitur aut abiectis idiomatis suis inuariat
stantia naturae assumptae ex uirgine, sed corpus
infirmum, passibile, & mortali, impassibile, immu-
abile, lucidum, leue, cum conspectu essentiae diuinae
praerogatiua ingenti donorum, in tali gradu, qui
cellit omnibus creaturis, Et qua fit exaltatio huius
sonae missae in regno, & Sacerdotio, ita, ut hic Do-
nus exaltatus supra omnes creaturas, secundum
naturam deinceps sit gloriosum caput Ecclesiae
cuius omnia in omnibus electis.

Sedet ad dextram Dei.

Articulus Symboli, perspicuum monstrat discrimen, inter glorificationem Christi, & aliorum Electorum. Etiam alij beati sunt sursum, fruuntur Leto conspectu diuinitatis. Sed Christus est sursum ad dextram Dei. Collocatus est in arcanam lucem, & leticiam inaccessibilem creaturis, ut regnet equali potentia cum patre. Ideo non dicitur tantum glorificatus, sed etiam exaltatus scilicet, in regno & sacerdotio. Ac antecessit natura humana Christi, in gradu glorie, beatitudinis & leticie, omnibus creaturis, eo ipso, quod exaltata est ad regnum, & sacerdotium aeternum, & quod vnicuique latra inuocatur Dominus noster Iesus Christus Deus & homo, assidue pro Ecclesia intercedens, & eam colligens, protegens, seruans, & saluans.

Est igitur caput Ecclesie,

Efficacia, Perfectione, Merito, & Ordine.

Hec persona proprie missa est, ut immediate per eam colligatur Ecclesia, hac persona ab initio profert Evangelium, adest Ecclesie, seruat ministerium, & immediate protegit electos, contra omnes furores Diaboli. Est etiam hac persona immediate in credentibus efficax, docet, sustentat, & viuificat sua membra.

Esti autem hęc efficacia est capitis, secundum diuinam naturam, tamen efficax est in natura assumpta. Nam ideo factum est decretum, de assumenda natura humana, ut hoc modo fieret vnio electorum cum Deo.

Et ista est gloria naturæ humane in Christo, quod
 altata supra omnes creaturas massa, quam dicitur
 ex virgine assumpsit, verissime sociæ est victoria, quæ
 p[er] serpentis conteritur, & quod adoratur in
 l[ic]et, quodq[ue] depellit diabolos & protegit Ecclesiam
 multa potenter agit, quæ capiti congruunt.

Actiones igitur sunt totius personæ, & n[on]
 sunt ministerio naturæ assumptæ.

Vt in homine, cor, fons vitæ, residet in eo
 & domicilio suo, vitam transfundit in omnia membra
 corporis, eaq[ue] per substantialem statum, per Spiritum
 sibi copulat, ut omnia viuant communi vita, &
 ὁ ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἁγίου ἀτεῖνο πατρὸς, hauriens vitam
 æternam, viuificat & suam massam in vitam
 suntam, & ex eadem sua massa, similem Spiritum
 emittit in credentes, fide sibi insertos, ut in illis
 datur similis lux, iusticia, & vita conformis Deo.
 Ideo confunditur distinctio, inter creatorem, & crea-
 turam, aut inter statum inchoationis, & consumma-
 tionis.

Ad hunc gradum, quo Christum diximus
 p[ro]p[ri]etate Ecclesie primum efficacia, congruit dictum
 est mihi omnis potestas, in cælo, & in terra. Cuius
 S. T. V. S. enim est illa persona, quæ in vita cælesti
 mediatè est efficax in sanctis, & in hac vita
 ministerium, & Ecclesiam, & sua efficacia viuificat
 electos: sine ulla tamen physica confusione vel
 mixtura, vel proprietatum, vel actionum in ipso.

sententiarum, seu, scholastici fatentur, nomen capitis
 tati personae saluatoris tribui, & alias capitis proprie-
 tatis competere ei secundum humanam naturam, alias
 secundum diuinam. Ideo & Christus Mat: ultimo lo-
 quitur in concreto, Mihi data est omnis potestas scilicet
 colligendae, sanctificandae, potenter protegendae,
 & gloriose liberandae Ecclesiae.

2. Est caput perfectione.

Quia est natura Deus, & quia natura humana
 Christi, superat sapientia, potentia, & iusticia, omnes
 creaturas.

3. Est caput merito.

Quia Christus, Deus, & homo, est precium res-
 demptionis, impetrans sua perfectissima obedientia,
 redemptionem, & salutem aeternam. Igitur iustum est,
 eum esse superiorem uniuersa Ecclesia, etiam secundum
 humanam naturam.

4. Est caput ordine, iuxta missionem.

Quia ista persona, primo missa est ad Ecclesiam,
 & est praecipua propter naturam diuinam, & propter
 excellentiam naturae assumptae, quae certe dignitate
 antecedit angelis.

De hac efficacia Christi, & in habitatione in san-
 ctis, sunt multa illustria testimonia scripturae. Ego
 sum vitis, vos palmites. Ipse est caput Ecclesiae, om-
 nia in omnibus perficiens, Qui adheret Domino, vnus
 est cum eo Spiritus. *Viuit in me Christus.*

Ad defensionem, quæ propria est æterni regni, congruunt hæc dicta: Nemo rapet ones meas, in manibus meis. Porta inferorum non præualebit adversus eam.

Ad æternum Sacerdotium pertinent hæc veritate: Semper vivens, ut semper interpellet pro eis Sacerdos in æternum, &c.

Igitur hic Articulus, & expositio eius proponitur omnibus præstigijs Eutyehianis, & Nestorianis, quæ CHRISTO veritatem naturæ suæ detrahunt, & eripiunt pijs mentibus consolationem quam expectant ab illo Domino, qui in omni creatura est os, de ossibus nostris, & caro, de carne nostra.

Testimonia scripturæ, & Antiquitatis.

Prodest autem iunioribus, nota esse aliquam scripturam dictam scripturæ, & perpetuam sententiam antiquitatis, quam quidem etiam in illa sua caligine veterum Pontificum, constanter retinuit.

Orthodoxi, qui in antiquitate sinceriore reperiuntur sectatores Eutyehetis, dictos Acephalos & Monophysitas, tribuentes Christo corpus post glorificationem sine proprietatibus substantialibus humani corporis dicunt: Post resurrectionem, corpus Christi, ex materiali factum est immortale, ex materiali, minus materiale. Sed non propterea caret circumscriptio, & figura, cadit enim sub tactum, & affectum, & visum.

in disputatione contra Arium: Eius est ire, & redire
 qui aliquibus locorū terminis circumscribitur, & non
 in quo erat deserens locum ad eum, ubi non erat, non
 habet. Ceterum verbi diuinitas, uniuersa implens, in
 locorum terminis separatur, sicut nihil est verbum
 dat, sic nihil est quo veniat.

Augustinus expressè inquit: Christum cum
 mortalitatem dedisse, naturam non abstulisse, &
 secundum corpus esse in loco aliqua caeli, proprio
 corporis modum.

Theodoretus τὸ δὲ πῶς αὐτὸν σὺν μὲν ἄφθαρτον
 καὶ ἀνεσκή, καὶ τῆν θείαν δόξαν δὲ οὐκ ἀποκρίσθη
 μὲν ὁ μὲν ὅτι, τὸν προτέραν ἐχόντων ἄφθαρτον

Cyrillus: Credere oportet fideles, Christum
 quamuis à nobis corpore absit, virtute tamen
 gubernare, adesseq; semper ipsum, omnibus, qui
 diligunt.

Ita Vigilius: Nunc quia in caelo est, non
 est in terra, circumscribitur enim loco per naturam
 carnis suae, & loco non capitur per naturam diuini-
 tatis suae. Cogitent uerò recentes patroni huius heresi-
 smatis, quam malarum rerum sint defensores. Ita
 architecti, harum praestigiarum, hoc quae sunt creaturae
 Christo tribueretur natura verbo quidem diuina
 re ipsa inaequalis essentiae patris, & colligata corpore
 ita, ut non sit extra corpus, & ornata tantum quae
 dam donis, & prerogatiuis diuinis. Eò enim rebus
 illae sophisticæ confusiones naturarum, proprietatum
 & actionum.

Nos alloquimur, in inuocatione, Mediatorcm,
 reditum ad dextram aeterni patris, verum Deum, &
 hominem, & petimus, ut in nos effundat de suo spiri-
 tu, qui in ipsius glorificata massa humana fulget, &
 ut per hunc in nobis creet nouum hominem, factum ad
 similitudinem Dei, & nos cum ipso Filio, & aeterno
 patre, copulet ad veram, & aeternam vitam, iuxta
 dilectissimas promissiones: Quanto magis dabit pater
 noster coelestis, Spiritum sanctum, petentibus. Erimus
 similes ipsi. Effundam super domum Dauid, Spiritum
 gratiae, & precum. Nemo carnem suam odio habuit,
 sed nutrit, ac fouet eam, sicut Dominus Ecclesiam.

Inde venturus est Iudicare, vi-
 uos, & mortuos.

Docet hic Articulus, completo numero electo-
 rum, futurum esse finem huius mundi, desitutam ge-
 nerationem hominum, & filium Dei, redeuntem in
 nubibus, resuscitaturum omnes homines, futurum esse
 vniuersale iudicium, in quo Diaboli, & omnes impij
 homines, abijcientur in poenas, & cruciatus inenarra-
 biles, & aeternos: Pij uero liberati ab omnibus malis,
 ornabuntur iusticia, sapientia, gloria, vita, & leticia
 perpetua.

Ut perseverat Symbolum, in recitatione operum,
 pertinentium ad regnum Christi exaltati.

FILIVS iudicabit resuscitados visibiliter, &
 illud

illud iudicium, quod est diuine potentie, sicut iudicio nature assumptæ, sicut dicitur: Omne iudicium dedit Filio. Ille ipse Christus, ostendet se in suo corpore glorificato, toti generi humano, & potenter esse iudicium. Ideo in Symbolo Epiphanijs, expressè dicitur:

Perfectum hominem suscepit, animam, & mentem, & omne quicquid est homo, præter carnem. Ascendit in caelos, in ipso corpore glorioso in dextra patris, venturus in ipso corpore in gloria.

Causæ, cur patefactum sit tempus propinquum iudicio.

1. Iuniores sciant, voce diuina certo prædicari esse, de futura resurrectione mortuorum, & de generali iudicio, & simul aliquid significari de tempore quod propinquum erit diei iudicii, ac tententur profane opiniones, & scurriles sermonum impiorum & Epicuræorum, qui secernunt iram Dei, derident vocem diuinam, & contemnantem de vita futura, & de extremo iudicio.

Ac in Epistola Petri scribitur, istas blasphemias futuras esse communissimas, vltima etate mundi, vox diuina, nostros animos munit hac perspicua doctrina, & iubet nos intueri exempla ipsius Christi suscitati, & multorum sanctorum, qui unâ eorum reuixerunt, & longo tempore conuersati sunt in Apostolis.

1. Deinde iste Articulus, monstrat consolationem necessariam Ecclesie, Non erit Aristotelica, aut Platonica aeternitas huius mundi, non durabit generatio, seu carnalis propagatio hominum, ad tempus infinitum: sed certo sequetur finis, liberabitur Ecclesia ab ista mole erumnarum, cui nunc est subiecta, & transferetur ad vitam meliorem, quae erit sine ulla calamitatibus.

Dies Iudicii,

Nominatim non est reuelatus, quia Christus vult exerce in hominibus diligentiam, & inuocationem, sed sua cogitatione illius diei, qui subito illucisset. Tempus autem vicinum praedictum est voce Christi, Prophetarum & Apostolorum, ut multi flectantur ad poenitentiam & pii habeant consolationem.

Tempora mundi tripliciter distinguuntur,

Ex dicto domus Eliae, iuxta ordinem & successiones Monarchiarum, & iuxta potentias animae.

Adolescentes edificent dictam domum, vel scholam Eliae, quod recitatur in commentarijs Iudaeorum, quam non consentaneum est, etiam scholam Eliae, illud accipi esse per manus a uetustate.

Sex millia annorum mundi, & deinde consummatio.

Duo millia inane.

Duo millia Lex.

Duo

Duo millia dies Messie. Et propter peccata
 stra, quæ multa, & magna sunt, decem
 ni, qui decunt.

Duo primi millenarij nominantur in
 mundus nondum fuit repletus, & cultus per
 Sed familie simul habitabant, in locis non pro
 tis, in oriente, Nondum etiam Ecclesia fuit se
 à cæteris gentibus impijs, & nondum erant
 Sed fuit paterna gubernatio, apud senes, & p
 tiores.

Secundum tempus numeratur à circum
 usq; ad natum Messiam ex uirgine. Tunc fuit
 ta Politia Israël, & quatuor Monarchie.

Tertium tempus est à nato Messia, usq; ad
 mundi. Significatur autem fore, ut isti duo
 non compleantur, quia propter crescentem
 generis humani, citius delebitur mundus, ut
 Christus inquit: Propter electos illi dies erunt
 uiores.

Hoc anno 1571. numeramus annos, à
 mundo, 5534. currentes. Ergo non procul
 à fine.

MONARCHIÆ numerantur

Quatuor:

Prima est Chaldeorum, & Assyriorum
 enim summa potentia fuit regni in Ninive, & in
 bylone.

Secunda est Persarum, constituta à Cyro.

Tertia Græcorum, vel Alexandri, & proximorum
successorum.

Quarta Romanorum, quam Daniel dicit esse dis-
cernendam, & pedes esse partim ferreos, partim lu-
teos, hoc est, quosdam Imperatores futuros esse glo-
riosos, & potentes, quosdam imbecilliores, & infel-
liciores.

Turcica Tyrannis,

Discernenda est à Monarchijs, & est tantum la-
trocinium, constitutum à Diabolo, aduersus gloriam
Filij Dei, ut hoc modo puniantur peccata orbis Chris-
tiani.

Ita tempora mundi accommodantur,
ad potentias animæ.

1. Prima ætate regnavit in mundo τὸ ἡγεμονικόν,
pars prædita intellectu, & sapientia. Magnum
enim fuit robur corporis, & animæ, in primis patribus,
fuit & magna longæuitas, & magna sagacitas. Quia
tunc inuenta sunt multæ artes, tunc conspectæ sunt
exercitia virtutum, cum homines paterentur se regi
sapientia, & consilio, nec esset opus asperitate pœ-
narum.

2. Postea dominari cepit τὸ θυμικόν, pars iras-
cens, cogens motus, & affectus, cum Imperia sunt con-
stituta, per heroicis bellatores, in quibus fuit singula-
ris, & heroica fortitudo, qualis nunc non est in mun-
do. Ac Iulius Cæsar pene fuit ultimus, inter illos he-
roicos

X

vidicos præliatores, qui poterant sistere fugientes
eius auctoritate & virtute sua.

3. Nunc proh dolor regnat τὸ ἐπίθυστον
pars, quæ tantum querit & appetit beluina
ptates.

Extincta est enim sapientia in animis hominum
non etiam ardent illi herouici motus in cordibus, se-
tura est languida, & imitatur sculem debilitatis.
senes videmus querere otium, voluptates, & quæ

Conspiciuntur etiam,

Signa, quæ Christus prædicit euidenter
monstratura esse vltimum tempus
mundi, sunt

Horribiles turbationes Physicæ & Politicæ,
tristes ruina regnorum, & maxime confusiones,
dilacerationes in Ecclesia. Ergo sciamus propè
uenturum illum faustissimum diem, qui abrupit
finiet omnes miseras piorum, & liberabit natura
rum, ab onere, propter quod gemit, καὶ οὐρανὸς
καὶ οὐρανὸς ἰσὺς τῆ ἐκκλησίας.

Vtrumq; verò prædictum est voce Christi
Apostolorum: In hac ultima mundi senectate, multo
iores futuras esse ærumnas, & confusiones, in gremio
humano, quàm fuerunt antea, & tamen Filium
certò collecturum esse Ecclesiam, voce Evangelij
inter imperiorum ruinas, donec omnibus hominibus
mortuis vitam restituet.

Crescunt verò calamitates in postrema ætate, propter duas causas.

1. Primum. Quia horribiliter cumulantur peccata stabiliuntur Idola, augentur ac confirmantur abusus nominis diuini, in maxima parte orbis terrarum, & quidem multis in locis enormi atq; immani cum crudelitate: Crescunt etiam scelera, & turpitudines, in omnibus gradibus hominum. Ideo necesse est venire grauiores pœnas, quàm antea.

2. Deinde, Quia Diaboli horribiliter contremisunt, metu futuri iudicij. Etiam si enim eos omni tempore sustinent cruciatus, quos non posset tolerare natura corporea, in hac vita. Tamen cum sciant blasphemij isti Spiritus post nouissimum diem, se adhuc futuros in maioribus cruciatibus, postquam turpitudine ipsorum, palam ostensa fuerit omnibus creaturis, certum est ipsos nunc fremere acerbius, & ex blasphemia indignatione multo rabiosius conari ledere gloriam Dei.

Filius Dei autem hortatur nos ad conuersionem, seu pœnitentiam, Item, ad diligentiam & invocatiõem, & promittit mitigationem pœnarum conuersis, & invocantibus ipsum: Orate, ut possitis effugere ventura mala. Sic omnes conuinationes diuinæ, habent exortitionem pœnitentiæ.

Historia extremi iudicij,

Expressissimè descripta est in 25. cap: Matthæi, quæ omnes homines excitare debet ad considerationem

ira Dei, & horribilium pœnarum, que tunc expi-
ment impios. Crescat igitur in nobis poenitentia,
& vigilantia, Et supplices oremus filium Dei, ut
gubernet & adiuuet, quo possimus effugere ista
que ventura sunt, & consistere coram filio Dei,
pide vultum atq; sententiam huius iustissimi iudicis
stinentes.

TERTIVS ARTICV- LVS SYMBOLI.

Credo in Spiritum sanctum.

Tertius Articulus concionatur de applica-
beneficiorum Christi. Docet Filium Dei, Donum
nostrum IESVM CHRISTVM, sedentem
dextram æterni patris, ut det dona hominibus,
Euangelij, & effuso suo sancto Spiritu, sibi heredi-
tem electam, & æterno patri suo, ex genere bene-
colligere Ecclesiam sempiternam, in qua ipse
efficax, donare remissionem peccatorum, iustitiam
vitam, omnibus, qui fide in veris doloribus ad carnem
fugiunt.

Docet etiam, verè futuram resurrectionem
um mortuorum hominum, in qua CHRISTVS
ctos, membra sua, ornabit æterna vita, & læticia.
tunc ipse Filius, peracto iudicio, & facta segregati-
one piorum, ab impijs, tradet regnum æterni p-

no, cessante iam usu ministerij, ut deinceps diuinitas
fulgeat, in tota Ecclesia electorum visibilibus, abolita
morte, peccato, & omnibus ærumnis.

Credo in Spiritum sanctum.

Primum membrum, proponit doctrinam de Spi-
ritu sancto, in qua sunt consideranda quinque capita.

1. Neesse est scire, quis sit & quid sit Spiritus
sanctus.

2. Vbi, & quomodo patefactus sit.

3. Quomodo nobis donetur.

4. Ad quid mittatur, & quare necessarium sit
hoc donum.

5. Quomodo retineatur, aut effundatur.

Definitiones trium personarum supra sunt tra-
ditæ.

2. Spiritus sanctus autem semper notus fuit in Eec-
lesia, sicut & filius dicitur. Aeternus pater mittit
dicitur Filium, & Spiritum sanctum. In creatione
rerum, æternus pater creauit omnes substantias, Filio
sonante illud decretum, & Spiritu sancto, immediatè
fonte naturam creatam. Locutus est per Prophetas,
visibili specie apparuit in Baptismo Christi, & in Pen-
tecoste. Hæ patefactiones sunt afficiendæ, in quotta
diuina inuocatione.

3. Quomodo datur?

In vera conuersione, inuocatione, & consolaa-
tione, quando mens sustentatur voce promissionis, verè
effunditur.

effunditur Spiritus sanctus, confirmans & obsequens
 assensum in homine, excitans & augens fidem, & dicitur
 sanctos motus.

Filius $\lambda\epsilon\gamma\theta$, voce Euangelij docet mentem
 ostendit voluntatem, & misericordiam eterni patris
 accendit lucem agnoscentem Deum, simul ex eo
 patris, & suo pectore, effundit suum flatum, in
 osculum, Spiritum sanctum, qui est subtilis
 flamma, & agitator, sustentans animam, luctans
 cum pauoribus, suscitans atq; confirmans fidem apprehen-
 dendentem beneficia Mediatoris, & acquiescentem
 misericordia eterni patris, simulq; in voluntate
 corde, cogens motus, congruentes voluntati, & legi
 & hominem renatum uniens cum Deo, flectens con-
 inuocatonem piam, Patientiam, Spem, Castitatem
 Timorem Dei, & alias virtutes.

Dicta sunt perspicua:

Vt promissionem Spiritus accipiamus per Filium
 Quanto magis dabit pater celestis, Spiritum sanctum
 petentibus. Spiritus sanctus arguet mundum de pro-
 cato, de iusticia, & iudicio. Effundam super domum
 David, Spiritum gratie, & precum, id est, testificatum
 nos esse in gratia, & accendentem nos ad inuocatum.

4. Ad quid datur?

In homine noticiam sequuntur motus, & Spiritus
 cerebri ac cordis sunt agitatores, vel effectores motuum
 in corpore. Ita in sanctis, accensa vera agnitione Dei
 & vera Fide per Spiritum sanctum cecinitur agnitione
 angelico.

mes, & motus sancti, Deo placentes. Necessarium est
igitur hoc donum homini renato, ad gubernationem
omnium virium, & mittitur Spiritus sanctus in cor-
da renatorum, ut accendat tales motus, qualis est
ipse.

Caligo, & sapientia humana, non agnoscit quous
esse hoc restore. Ideo sapientes Ethnici, dum res sunt
secundae, nituntur naturali sua prudentia, & volunt
sopfos regere, consilio, & virtute, sicut Plato dicit:
Beatitudinem humanam sitam esse, in humanis viribus.
Et apud Poëtam nescio quis amicū discedentem pro-
sequitur tali voto: Teneatur Deus vitam tuam, cetera
a te ipso pete. Dij tibi dent annos, a te nam cetera
sumes.

Isti rejiciunt auxilium Spiritus sancti, & deducunt
hominem ad gubernationem vitæ & morum Es-
theticam.

Sed pii in Ecclesia, agnoscunt tristissimam imbes-
cillitatem naturæ humanæ, & intelligunt infinitum
discrimen esse inter motus naturales, & inter motus,
accensos à Spiritu sancto, in uera conversione, & in-
uocatione. Ideo dicitur: Sine me nihil potestis facere.
Sine tuo numine, nihil est in homine.

Effunditur igitur Spiritus sanctus, in pectora res-
tatorum, ut ea ad imaginem DEI, quæ est ipse Fi-
lius DEI, intus loquens in mente, transformet ad
renouet, accendat lucem, & agnitionem conformem Eu-
angelio, sicut nos ad ueram inuocationē, & exerceat
salutares

salutares motus, tales videlicet, quales in ipsa natura humana CHRISTI glorificata, lucent. Deo enim nobis de suo Spiritu. Iste Spiritus opitulatur nostrae firmitati. Egreditur à patre, missus per Filium, et nobis restituit imaginem Dei. Regreditur etiam Filium, & patrem, ut nos cum Deo copulet. Inrabili gemitu pro nobis interpellat, & clamoribus Abba pater, pectus aeterni patris, ad misericordiam stimulat.

Similitudo.

In nostra natura, ex bonis Spiritibus, sequuntur bonae ratiocinationes, & concinni motus. Ita quoque optimus Spiritus, permiscet se verè, & substantiam Spiritibus natis in nostra natura, & discurrunt in corpore, illisq; imprimunt lucem, & nouitatem scientiae, sapientiae, & iustitiae naturali.

Contra:

Officia personarum non sunt confundenda.

Filius interpellat pro nobis.

Ergo non Spiritus sanctus.

Respondeo ad Minorem. Filius interpellat nos, non ut Mediator, & Sacerdos, offerens aeterno patri meritum suum, & precium redemptionis, & exauditionis. Spiritus sanctus interpellat, non ut Mediator ad patrem, sed ut agitator, inclinans nos ad invocationem, & opem ferens nostrae imbecillitati, quae nec per se, nec nostra, nec magnitudinem bonitatis diuinae intelligit.

5. Quomodo retinetur, & effunditur?

Sicut Spiritus sanctus datur per verbum, cum ipse Filius $\delta \lambda \omicron \gamma \theta$, præsens, & efficax est, ita, ut retineamus hoc donum, præcipitur nobis vigilantia, cogitatio verbi, diligentia vitandi lapsus, & cura inuocatonis.

Omnia dona, & habitus, crescunt exercitijs:

Ita dona Spiritus sancti augentur seria cogitatione, meditatione doctrinae, Inuocatione, & exercitijs vere poenitentiae, & fidei, iuxta dictum: Habenti dabitur.

Effunditur autem Spiritus sanctus,

Peccatis contra conscientiam, Quia in omni peccato contra conscientiam, est contemptus Dei, cum quo non stant fides, & Spiritus sanctus.

Posse autem sanctos relabi, testatur scriptura. Dominus dicit, expulsus fuisse immundum Spiritum, & domum fuisse purgatam, & ornatam. 2. Petr. 2. dicitur: $\text{Illeccebris capiunt eos, qui verè effugerunt, } \rho \omicron \lambda \iota \varsigma \ \delta \rho \tau \omega \varsigma \ \delta \alpha \nu \ \phi \upsilon \gamma \omicron \nu \tau \alpha \varsigma$. Et graues esse sanctorum lapsus, testatur dictum: Aduersus Aaronem, iratus fuit Dominus, & voluit contere eum. Ideo excutias inuicem seuitatem, & retineamus timorem Dei, & consolationem, patefactam in Euangelio. Illi sunt electi, qui citant cum sunt lapsi, redeunt ad poenitentiam, & discedunt ex hac vita, in vera agnitione, & inuocatis

one Dei, iuxta dictum: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

Ideo mittitur Spiritus sanctus, ut perpetuo in aere humano excerpatur & segregetur DEO aliquis sanctus, & distinctus ab impijs congregatus. Proximo igitur subijcitur Articulus de Ecclesia.

Quæ est commonefactio in hoc membro.

Firmiter credo, & asseuero, Filium Dei per angelum, & Spiritum Sanctum, omnibus temporibus in mundo excerpere sibi aliquod agmen sanctum colligere sibi æternam Ecclesiam, quam seruat, & defendit potentia diuina, frenantibus omnibus Diaboli & organis Diabolorum, in qua Ecclesia, sunt ueræ uiua membra Christi, inserta Christo capiti filio, & per eundem Spiritum sanctum, & est inter illos diuini consensus, in doctrina fundamenti, in inuocatione, & ueris cultibus.

Nominatim etiam, gratias ago Filio Dei, creatori, & custodi Ecclesie sue, quod me uocauit ad societatem huius Ecclesie, quod me adiunxit cooperatorum, in quo solo sunt electi, & mihi etiam promissit, & tribuit hereditatem æternorum bonorum, cum

tebo peccatore oro, ut in me lucem & veritatem suam
 assignet, augeat mihi fidem, & donet Spiritum sanctum,
 & faciat, ut semper sim civis ueræ Ecclesiæ, &
 heres eternæ vitæ. Beati, qui habitant in domo tua,
 Domine, in secula seculorum laudabunt te.

Quæ est doctrina huius Articuli?

Complectitur hic Articulus doctrinam de Eccles
 siæ, & vicina capita.

Vocabulum ECCLESIA,

Consuetudine Attica, significat ordinatam cons
 gregationem, distinctam gradibus officiorum, & ho
 minum.

Quid est Ecclesia?

Ecclesia in hac vita, est cœtus visibilis amplectens
 tum Euangelium sine corruptelis, & rectè utentium
 sacramentis, in quo Filius Dei, per ministerium Euang
 elij, uerè est efficax, & multos regenerat uoce Euang
 elij, & Spiritu sancto, quos facit heredes eternæ vi
 tæ, & sunt in eo cœtu multi non sancti, sed tamen de
 uina doctrina consentientes.

Hæc definitio, congruit cum descriptione in cap.
 13. Matthei, de semine & de sagena.

Contra:

Sanctum nominatur, quod est conforme Deo.
 In nullis cœtibus humanis est uniuersalis integritas,
 seu, conformitas cum Deo.
 Ergo nulli cœtus sunt Ecclesia.

Respondeo

Respondeo. Plus est in conclusione, quam in premissis. Hoc sequitur: Ergo illi qui non sunt sancti, est, qui non habent initia conformitatis cum Deo sunt vera membra Ecclesie. Ecclesia enim nominatur sancta per Synecdochen. Quia in Ecclesia multi membra sancta, & electa: Sed in visibili societate ecclesie, sunt etiam membra mortua, & sunt membra mortua sunt, quæ non sunt sanctificati in Christo: Sed tamen consentiunt de doctrina. Illi sunt, qui retinent aliquos errores, sed non evertunt fundamentum & sunt dociles, & cedunt rationi.

Tales etiam sunt sancti, sicut dicitur: Infirmi in fide assumite. Magna fuit caligo in Apostolorum temporibus, & omnes sumus infirmi, & non omniscius. Fit igitur denominatio à principali, & ecclesia nominatur sancta, propter viua membra.

Illi autem, qui descendunt Idola pernicitatis, evertunt aliquem Articulum Fidei, sunt alieni ecclesie, & sunt Anathemata.

Quæ sunt signa monstrantia Ecclesiam Dei:

Tria sunt signa necessaria, & vniuersalia.

1. Doctrina Euangelij incorrupte professio.
2. Vsus Sacramentorum, conueniens diuinae institutioni.

3. Obedientia debita ministerio Euangelij, iuxta
 dicta: Oves mee, vocem meam audiunt. Vna fides,
 nam Baptisma. Obedite prepositis vestris, scilicet, in
 his, quae sunt propria ministerij, iuxta Euangelium.

Enthustaste magnum certamen mouent, de hae
 propositione: Spiritus sanctus est efficax per ministeri-
 um, seu, per Verbum, & Sacramenta.

Ita autem argumentantur.

I.

Vbi vnus est Mediator, ibi remouentur omnes
 alij Mediatores, & omnia media.

Christus solus, & unicus est Mediator.

Ergo omnia alia media, & σὺς ὄργα sunt remo-
 uenda.

Respondeo ad Maiorem per distinctionem. Aliud
 est loqui de Mediatore propiciationis & intercessionis,
 videlicet, de persona Christi, & aliud loqui de medio,
 quo illam ipsam personam agnoscimus, Nam agnosci-
 tum Mediatorem oportet, vt Esaias inquit, Agnitio
 serui mei iusti iustificabit multos. Deinde discernenda
 sunt media physica, uel Magica, a medijs Theologicis.
 Virtute naturali sua efficacia immutant corpus, &
 depellant morbos, etiam sine cogitatione vtentis. Magi
 apud Poetas, carminibus suis putant inesse vim mutandi
 homines. Sed vocabulum Medij, in Ecclesia, solum in-
 telligitur de ordine, quam instituit Deus, & quem
 Christus vnus Mediator seruat in conuersione, & iusti-
 ficatione hominis.

Filius

Filius Dei est efficax tantum in illis, qui sunt in coetu vocatorum, qui discunt, cogitant, et capiuntur vocem, patefactam ab ipso, ex sinu veritatis, et sonantem in ministerio. Non igitur ordinatur est à raptibus, à speculationibus, et imaginibus fanaticis, extra, et præter verbum scriptum.

Sed Spiritus sanctus est efficax in illis, qui vivunt noticiam, de essentia, et voluntate Dei, per evangelio, prolato à CHRISTO, et talia efficiuntur, et corde hominis, qualia vox foris sonans, est comprehensa, seu intellecta, promittit.

2.

Necesse est servare discrimen, inter creaturam, et creaturam.

Omnis efficacia tribuitur verbo substantivo, est, Filio DEI in scriptura.

Ergo non verbo vocali.

Respondeo ad Minorem: Omnis efficacia tribuitur τῷ λόγῳ qui est filius, scilicet, ut eadem est seu efficaci in nobis per vocem Evangelij. Nam hæc sunt coniungenda, Quia sicut foris omnibus servat ministerium, ita intus in anima, per vocem intellectam, et acceptam, ὁ λόγος, et Filius accendit lucem, et iusticiam, secundum verbum uelatum.

Quod verbum non semper sit appellatum Filij, sed sæpe etiam significet doctrinam à filio patefactam,

Manifesta sunt testimonia: Posui verba mea in
ore tuo. Prope est verbum in ore tuo. Diabolus rap-
ta verbum, ex cordibus eorum. Verba quæ dedisti
mihi, dedi eis. *ψη, α, γ, α.* Qui credituri sunt in te, per
verbum eorum.

2.

Res mortua non est efficax.

Verbum, & Sacramenta, sunt res mortuæ.

Ergo non sunt efficaciam.

Respondedo ad Minorem. Non tribuimus Syllabis,
Characteribus, uel externis Symbolis, uim, aut efficacia-
m physicam, uel Magicam: Sed docemus, Filium
Dei presentem esse suo ministerio præsentia liberrima,
Spirituali & uiuifica, seruato scilicet, illo ordine, quem
exhibuit uox diuina. Vult autem hominem doceri ex
uero patre facta, confirmari uisibilibus signis, ab ipso
uoluntatis, & totam Fidem, & uitam, regi uoce scri-
ptæ, non asslatibus Enthusiasticis.

Tendendum est etiam discrimen, inter processum
Physicum, & Theologicum. In physicis experientia
sequitur assensus. Is credit Scammonio educibilem,
quærit, aut audiuit à fide dignis. Sed in Theologia,
assensus præcedit experientiam. Dauid sustentans se
uoce promissionis, & assentiens seu credens promissio-
ni, sentit leticiam, & consolationem.

Propter quas causas abhorremus à dogma-
te illorum, qui renūciunt efficaciam
ministerij &

s. Vlti-

1. Vbi recipitur hic fanaticus error, ibi non est amitti doctrinam legis, & Articulorum filia permittitur & confirmatur licentia committitur fanaticas opiniones, gratas affectibus hominum.

2. Amittitur consolatio, quia homines opprobriis & doloribus deducit hoc dogma ad promissionem scriptam, sed ad *εὐφροσύνην* status singulares, quos ubi non sentiunt, mergunt in desperationem.

3. Extinguuntur omnia exercitia penitentiae inuocationis. Quia non suscitans se voce scripturae, quærens raptus extra verbum, amittit omnem & nulla est inuocatio sine cogitatione promissionis, sicut est in gradatione Paulina, Rom. 10.

Testimonia, quod coniungenda sunt
Verbum vocale, & Filius
DEI.

Plurima sunt: Euangelium est potentia salutem omni credenti. Euangelium est minister Spiritus. Placuit DEO per stultam prædicationem saluos facere credentes. Vt per consolationem sperarum spem habeamus.

Estne vera Ecclesia visibilis in
hac vita?

Est.

Contra:

Articuli Fidei non sunt visibiles.

Ecclesiam esse, est articulus fidei.

Ergo Ecclesia non est uisibilis.

Respondeo ad Maiozem: Articuli fidei non sunt uisibiles, scilicet quod attinet ad propositiones, uel complexa, Quia sunt noticiae, non notae naturae, sed haustae ex uerbo Dei. Sed subiecta singularia uidentur in oculos. Abraham credit coniugium esse rem sanctam, & concessam; & tamen uidet eam Saram.

Minor: Credimus Ecclesiam esse populum Dei, cui Deus dat remissionem peccatorum, & uisitationem. Homines autem amplectentes Euangelium, agnoscuntur sensu, & oculi atq; aures possunt eos discernere ab alijs hominibus. Neq; membra Ecclesiae possent trucidari ab hostibus, nisi essent uisibilia. Negetur & consequentia, quia plus est in conuisione quam in praemissis, ex quibus hoc tantum sequitur, Ergo Ecclesiam esse est propositio non uisibiliter in oculos incurrens, sed tantum fide apprehendenda.

Contra erroneos, qui vagantur, & nullius Ecclesiae ciues esse uolunt,

Sciamus, prorsus necesse esse, ut singuli saluandi coniungant sese cum uera Ecclesia, fide, confessione, uocatione, & uoluntate seruandae Ecclesiae. Ergo singuli, recitantes hunc Articulum, circumspiciant, ut sint Ecclesiae uerae reliquiae, & cum eis se

Z

coniungant

coniungant. Mandata multa sunt: Vnum pro
 Domino, hoc requiram, ut habitem in domo Do-
 mi, omnibus diebus uitae meae. 2. Iohan. 1. Qui
 manet in doctrina Domini Deum non habet
 bra. 10. Non deserentes congregationem uestram.
 Quos elegit, hos & uocauit. Plantati in domo
 mini, in atrijs domus Dei nostri florebut. Eius
 est uersus Nazianzeni: Ζητῶ Νῶν κίβωτον
 μὲν ὁμοῦ ζῆνον ἀλύξω.

Quae est enarratio uocabuli CATHOLICA Ecclesia:

Hec descriptio, seu, nota, opponitur
 tie Mosaicae, & Iudaicae ac pontificijs
 regno politico. Ecclesia post resurrectionem
 sti non est alligata ad illam Politiam, & Legi-
 icas, neq; etiam est coetus, similis Imperij
 munitus autoritate regia, uel praetoria. Sed
 gregatio hominum collectorum, uoce Euang-
 promiscue ex Gentibus, & Iudaeis, dispersa in
 sa Imperia, utens legibus honestis, cuiusq; reg-
 re, & sine offensione conscientiae.

Commonefacit igitur hoc uocabulum
 beneficijs Euangelij, quod pertinet ad omnes
 tes, & de libertate Christiana.

**Quot sunt gradus libertatis
 Christianae:**

Quatuor.

1. Gradus est. Gratia, propter meritum Filij Dei credentes liberans à condemnatione Legis, donata ipsis propter eundem Mediatorem gratuita remissione peccatorum, imputatione iusticiæ, & hereditate uitæ æternæ.

2. Est donum per gratiam, seu efficacia Filij in credentibus, qui donantur Spiritu sancto, per quem fit uiuificatio, id est, consolatio inchoans nouam, & æternam uitam.

3. Gradus est libertas seu, liberatio à ceremonijs, & fœrensibus legibus Politicæ Mosaicæ. Ante exhibitum Messiam, etsi fuit discrimen inter iusticiam æternam, & bonam politicæ Iudaicæ, tamen Ecclesia istius populi fuit alligata ad certum locum, & certum templum. Destrueta politia, Christiani sunt dispersi, in diuersa Imperia.

4. Gradus est liberatio à traditionibus humana in Ecclesia, ubi tenendæ sunt hæc regulæ: Nulli creature licet instituere cultus Dei, aut aliquam Legem condere contrariam legi diuinæ.

2. Ritus, instituti boni ordinis causa, sunt seruandi, sine opinione cultus, & sine opinione necessitatibus. Quia extra casum scandali, sine peccato omitti possunt. Vt quidem supra etiam monuimus.

Qualis est controuersia Ecclesijs imbu-
ratis, cum aduersarijs Pontificijs,
de hoc Articulo :

Pontificij præcipuè deprauant duos Artic-
Symboli : Credo sanctam Ecclesiam, & com-
misionem peccatorum. Mahometiste negan-
ticulum de diuinitate filij, & historiam bea-
rum Christi, Pontificij errant de applicatione

Qualem Ecclesiam fabricant
Pontificij :

Ecclesia Pontificia est Monarchia, quæ
plectitur primatum Romani Pontificis, ordinem
successionem Episcoporum, distinctos gradus
num, ut in Politia, potestatem prætoriam, con-
leges, seu dogmata, & interpretandi ea, ad
litudinem rituum institutam ab hominibus.

Quales sunt errores in hac
imaginatione :

Est duplex uero, sumpta partim ex
cordotio Leuitico, partim ex Imperijs mundanis.

Responde ad argumenta
vsitata.

I.

Vbi est ordo, ibi est primatus.

In Ecclesia est ordo, iuxta dictum : Et
sicut castrorum acies ordinata est.

Ergo in Ecclesia est primatus, attribuitur
Romano Pontifici.

Respondeo. Plus est in conclusione quam in pre-
missis. Quia caput Ecclesie est Filius Dei. Et potest
magis Maior, si intelligas primatum, de potestate
Regia. Recte autem conceditur in Ecclesia esse
primatum, scilicet heroicum, qui significat collatio-
nem donorum, excellentem communes gradus, me-
ritum doctorum, sicut Paulus de sese inquit:
Plus laboravi, quam reliqui omnes. Sed donum il-
lud Spiritus sancti, non est potentia politica trans-
ferendi regna, aut condendi & interpretandi leges,
aut instituenti cultus in Ecclesia: Quia significat à
Spiritu sancto, accensam lucem uerae agnitionis, &
inuationis Dei, quae nominatur donum commune,
necessarium singulis, & cum hac luce coniunctum
donum Heroicum, necessarium ministerio, ad pro-
pagationem, & explicationem doctrinae, ut dona
linguarum, interpretationis, & similia.

2.

Ita argumentatur Synodus
Tridentina.

Vbi est Sacerdotium, ibi est potestas.

In nouo testamento est Sacerdotium.

Ergo ministerium noui testamenti habet po-
testatem.

Respondeo ad Maiorem: ubi est Sacerdotium, ibi
est potestas, scilicet, non potestas politica, seu pra-
toria, sed potestas conueniens sacerdotio, quae no-
minatur ministerium congruens ad ordinationem

Z 3

Euange=

Euangelij, iuxta dictum: Reges gentium dominantur, uos autem non sic. Concedo igitur uobis potestatem habere potestatem scilicet institutam in Euangelio. Et tamen hic quoque retineo discrimen: Sacerdotium commune omnium credentium ministerium publicum docendi atque administrandi sacramenta in Ecclesia.

3.

Nemo dat potestatem, quam non habet.
Non Episcopus non habet ius ordinandi.

Ergo ordinati à non Episcopis, non sunt
re Episcopi, aut doctores.

Respondeo. Explicanda sunt iura ministerij, patebit responsio ad argumentum. Filius Dei est creator & conseruator ministerij, ac est efficax in cœtu, ubi recte docetur Euangelium, & illi subinde præficit idoneos doctores, & propagat Euangelij, iuxta dictum: Sedet ad dextram patris, dans dona hominibus, pastores, & doctores. Ille cœtus habet ius electionis, & uocationis pastorum, iuxta dicta Pauli: Constitui in uobis presbyteros, sicut ordinavi. Item: Hæc communi fidelibus hominibus, qui sunt idonei ad docendum alios.

Electio, & ordinatio Ministeriorum.

Electio debet fieri ordine, & uocacione

consuetudine fiebat, communibus suffragijs Presbyterorum, & populi. Populi uerò caput est Magistratus, ad cuius curam pertinet, ut adhibeat in consiliam, eruditos, & intelligentes.

Ordinatio comprehendit probationem, & renunciationem illius, qui est electus, & inuocationem, petentem à Deo efficaciam, & gubernationem. Ista comprobatio iuxta decretum Synodi Nicene, fit à vicinis Episcopis. Nunc ferè commendatur illa collegijs Academiarum, quæ hoc consilio sunt instituta, ut sint rectrices ministerij, & studiorum.

Sed sciendum est, ritum ordinationis non tribuere singularem potestatem electo, nec ministerium esse efficacem propter illum ritum, uel ceremoniam. Sed efficacia dependet à promissione Christi, qui est presens in Ecclesia, non alligatione aliqua physica, uel Magica, ad personam ministri, sed propter ordinem ab ipso institutum.

Respondeo igitur ad Minorem.

Ille cœtus, qui retinet incorruptam uocem Euangelij, retinet omnia iura ministerij. Doctores igitur notarum Ecclesiarum, legitimo modo sunt electi, & comprobati, ab idoneis hominibus, qui uerè sunt Episcopi. Et Deum per ministerium eorum esse efficacem, testantur etiam corda piorum, quæ sentiant consolationem, in nostro ministerio, iuxta dictum: Iustificati fide, pacem habemus. Illi uero qui

defendunt manifestam idolatriam non sunt Episcopi, sed hostes Ecclesie, iuxta dictum Pauli: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Ceterum ordinationis est donum pertmens ad Ecclesiam, ad hostes Euangelij. Ergo recte faciunt non tentes ordinationem à persecutoribus Euangelij, Ecclesie.

4.

Rursus argumentatur Synodus.

Impositio manuum est ordinatio.

Donum Spiritus sancti, accipitur per impositionem manuum, iuxta dictum: Descendit in te donum, quod in te est, per impositionem manuum nostrarum.

Ergo Spiritus sanctus datur per ordinationem.

Respondeo ad Maiorem per distinctionem. Magnum discrimen est, inter impositionem manuum, usitatam Apostolis, & inter impositionem, quae seruatur in ritu ordinationis. Cum Apostoli imponebant manus, fiebat uisibilis effusio Spiritus sancti, sicut accidit in Pentecoste, & fuit singulare miraculum, attributum primae Ecclesie, & uocatione Apostolica, quae est superior ceteris. Nunc postquam desijt tempus miraculorum, & doctrina confirmata est per miracula, & cum munus populi, uel Episcoporum, & doctorum, sit inferior uocatione Apostolica, retinetur ritus impositionis

manuum, in ordinatione, ut uestigium moris Apostolici, & ut Allegorica pictura, commonefaciens ministrum de officio suo, de arumnis suis, & de consolatione.

Nam sicut uictima dedicatur Deo, per impositionem manuum. Ita minister Euangelij sit sanctus, retinens puritatem doctrine, & bonam conscientiam. Et sicut uictima mactatur, & comburitur: Ita minister proponat Ecclesie, efficaciam sacrificij Christi, qui est uictima, & sciat se etiam futurum uictimam, id est, toleraturum arumnas propter confessionem. Toti uerò

Imaginationi, de potestate Episcopi
Romani, aut de ordinaria
successione,

Oppono breuiter hanc regulam: Cum agmen Pontificium, defendat Idola, & exerceat iniustam crudelitatem, ad delendam ueram doctrinam, necesse est ab eo nos dissentire, sicut necesse fuit pios dissentire à Sacerdote Leuitico, cum tamen illud Sacerdotium, expressè à Deo esset institutum. Regule sunt notissimæ: Fugite Idola. Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit.

Deinde tenenda est etiam hæc regula: Similitudo rituum humanorum, non est necessaria in Ecclesia iuxta dicta: Regnum Dei non est esca, & potus. Nemo uos arguat in cibo, & potu. Sed satis est, si seruetur finis generalis: ut omnia fiant ordine, & decenter.

Z §

Negat

Negamus etiam,

Episcopos adiunctos Pontifici, esse successores Apostolorum, ex eodem fundamento, quia successio consistit in conseruatione puritatis doctrine, et errorum cultuum, non in possessione, aut inhabitatione eorundem locorum. Samosatenus non fuit successor Petri, in munere docendi, etsi habuit titulum Episcopi Antiocheni.

Neq; Orientales Ecclesie, tunc cum aduocati Episcopi, essent custodes sincere doctrine, obtinuerunt confirmationem ab ipsis. Nunc autem Episcopi non possunt petere ordinationem ab Episcopi regni pontificij, qui manifeste sunt hostes Episcopi, et pios doctores iubent interfici.

Contra:

Vox ueræ doctrine, nunquam est ignota Ecclesie Catholice.

Doctrina quam sonant Ecclesie in ista ætate, multis seculis fuit ignota, ut ostendunt historie.

Ergo illa doctrina, non est uox Catholice Ecclesie.

Respondeo. Nego Minorem. Semper in mundo conseruata est, aliqua scintilla ueræ doctrine, etsi Ecclesia aliàs fuit frequentior, aliàs minus frequens, et aliàs plus, aliàs minus lucis habuit.

Id ostendo ex historijs.

Græca Ecclesia, nunquam probauit omnia de-
 cetera, omnes superstitiones & abusus Ecclesiæ Ro-
 mæ. Non enim lege Tyrannica sustulit aut dam-
 nauit coniugia sacerdotum. Non recepit nondina-
 tiones priuarum missarum, non probauit circum-
 gestationem, repositionem & adorationem panis.
 Non agnouit figmenta de primatu Papæ, de autori-
 tate Ecclesiæ & conciliorum supra scripturam, de
 redemptione animarum ex purgatorio, &c. Deinde
 etiam ante hæc tempora, sub regno Pontificio, fue-
 runt aliqui sancti, recte sentientes, qui testati sunt se
 improbare errores & tyrannidem ordinariæ pote-
 statis in agmine Papistico. Et alij in illis ipsis tene-
 bris pontificijs de fundamento doctrinæ melius sen-
 serunt, quam alij, ac interdum liberius taxarunt
 crassiores superstitiones. Tales non dubium est fuis-
 se dociles, & questuisse ueritatem, etsi retinuerunt
 quedam contagia errorum. Idq; ostendunt scripta
 Teulæri, Vesseli, Hiltenij, Iohannis, & Hieronymi
 Fragensis, Bernhardi, Bonauenturæ, & multorum
 aliorum. Multi etiam ex populo, quantumuis esset
 caligo, & infirmitas magna, in pauoribus conscien-
 tiæ, & agone, reiectis stipulis superstitionum mo-
 nasticarum, apprehenderunt misericordiam Dei,
 monstratam uoce Euangelij.

Hanc responsionem declaro, per
 simile euidētissimum.

In Iudæa Impij Pontifices, Zaducæi, &
 Pharisæi

Pharisei, etsi tenebant locum sacerdotij Leuitici, nomen non erant Ecclesia Catholica Dei, quia non tenebant doctrinam Prophetarum. Sed Zacharia, Simeon, Maria, Elisabeth, Ioseph, & horum audires, erant Ecclesia Dei Catholica, quia retinebant doctrinam Prophetarum. Et sub ipsis Pharisei qui erant dociles, in quibus aliqua erat scintilla ræ doctrina, ut in Nicodemo, & similibus.

Hæc imago Ecclesiæ, congruit ad descriptionem Propheticam: Reliqui mihi populum pauperem in terra, inuocantem nomen Domini.

Concludimus igitur:

Ecclesiam Romanam, non esse catholicam Ecclesiam Christi: Sed Politiam, excogitatam auidiam hominum, contra doctrinam Euangelij.

Ecclesia est Monarchia, sed quod ad caput Christum attinet. Et Aristocratia, quod ad ministros attinet, & auditores, ut honesta schola.

Nostræ autem Ecclesiæ, Dei beneficio, pars Catholice Ecclesiæ Christi, quia proficitur corpus doctrine, consentiens uoci cælesti, Symbolis, & probatis scriptoribus ex uetustate, & abhorrent ab omnibus fanaticis opinionibus, quæ pugnant cum Symbolis.

Fides autem nostræ, non nititur ulla auctoritate humana, aut mandato Ecclesiæ, sed perspicuo uerbo Dei. Ecclesiam uerò Catholicam audimus, ut stem, & confirmamur testimonijs uetustatis patrum.

Sanctorum communionem.

Hec appendix est declaratio prioris Articuli, quamquam in quibusdam codicibus græcis, non reperitur. Statuendum est in externa, & uisibili Ecclesia esse multa membra uiua, & sancta, scilicet, regenerata, & sanctificata per Filium Dei, & Spiritum sanctum, ad eternam uitam, Et

Inter illos electos est κοινωνία
duplex :

Foris est unitas, societas, & consensus in fundamento, uidelicet in Articulis Fidei, & mandatis diuinis, etiamsi sit aliqua dissimilitudo, in ritibus humanis, sicut alij fuerunt ritus Ecclesie Orientalis, alij Occidentalis. Deinde inter eosdem sanctos etiam est κοινωνία, uel societas interior, & spiritualis. Quia omnes electi sunt membra unius corporis, cuius caput Christus est, perficiens omnia in omnibus, copulans omnes sibi, uno, & eodem Spiritu. Ideo, sicut CHRISTVS in extremo agone precatur : Patet, ut unum sint in nobis, Ita omnes pij, summa cura seruare debent communem concordiam, & non facere, uel turbare inuocationem, in cordibus precum, quorum uox debet esse, una, & eadem, conuincta cum uoce, & intercessionem summi Sacerdotis Christi.

Manifestum est autem, articulum loqui de sanctis, uel electis in hac uita, etsi uerum est, etiam sanctos uel electos in coelesti consuetudine uiuentes

¶

cum CHRISTO, esse socios Ecclesie in seculo in terra: Sed sunt differentes gradus illius interuentus. Nam aliter habitat Deus in seculo in hac uita, aliter in uita coelesti, ut supra declarauimus.

Credo remissionem peccatorum

Hoc caput commune facit nos, de applicatione beneficiorum Euangelij ad singulos, quae cogitur de applicatione, in quotidiana recitatione Spiritus diligenter insigenda est animis. Cum igitur propositionem pronuncias, exsuscites te ad meditationem, de summa Euangelij, & te nominatim cludas in uocem promissionis.

Hæc enim est sententia.

Ego firmiter, & sine ulla dubitatione, assero, Filium Dei esse Saluatorem meum suo merito, & sua efficacia, eumque dare remissionem peccatorum, reconciliationem, iusticiam, hereditatem uitæ æternæ, non tantum paucis quibusdam alijs, sed omnibus qui in ueris doloribus conscientie, fide ad eum fugiunt, Itaque statuo remissionem peccatorum, quoque, agenti poenitentiam, & petenti, gratia certo dari. Hanc fidem, accensam per Filium in uoce promissionis, patefactæ in Euangelio, & per omnibus fluctibus dubitationum, in mea mente, pono eam omnibus tentationibus de inuigilanti. Verè scio, & fateor, me esse miserum hominem.

pollutum horribilibus sordibus, & peccatis: Sed si
 scio uoluntatem Dei esse, ut conuertar ad hunc
 Regnum, & statuam regnum huius Domini, esse po-
 nitus toto regno Diaboli. Non igitur arguam
 eam mendacij, sed sustento me uoce Euangelij, &
 toto pectore clamo: Credo Domine, opem ser im-
 becillitati meae.

Complectitur igitur hoc caput, doctrinam de
 poenitentia, de Iustificatione, & de peccato, quarum
 rerum summam, breuissimè propono innotoribus.

DE POENITENTIA.

Quid significat uocabulum
 poenitentia?

Grammaticis significat reprehensionem, &
 mutationem prioris uoluntatis, propositi, seu facti.
 Magis igitur congruit uocabulum ad illam partem
 conuersionis, quae nominatur contritio, seu ad do-
 lores, & pauores. Sed Ecclesia hoc nomine usa est,
 de tota conuersione, quae complectitur dolores, &
 consolationem. Nam ita sepe loquitur uox diuina:
 Gaudium est Angelis, de uno peccatore, agente
 poenitentiam.

Vocabulum conuersio, est illustrius nomine
 poenitentiae. Paulus utitur his duobus nominibus,
 Iustificationis, & uiuificationis.

Quid est poenitentia?

Est seriuo expauescere, agnitione irae Dei, ad
 uersus peccata, & rursus Fide in Christum, accipere
 remissionem

remissionem peccatorum, reconciliationem, satisfactionem, & uiuificationem, & in hac fide noua re nouam obedientiam.

Quot sunt partes poenitentiae?

Tres sunt: Contritio, Fides, & Noua obedientia.

Quid est contritio?

Est uere expauescere, agnitione in se delictorum peccata nostra, & dolere quod Deum offenderit.

Quae sunt causae contritionis?

Spiritus sanctus, arguens peccata, & iudicanda hominum, uoce legis & Euangelij interpretantis, & mens excitata uerbo per quod excutit Deus terrores, ut cogitet de ira Dei, iustitias & cor serio expauescens ac dolens quod offenderit Deum.

Estne contritio necessaria?

Est, iuxta dicta: *Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & uiuat.* Haec copulatiua, praecipit conuersionem seu mutationem prioris propositi, & promittit uiuificationem. Cor. 7. *Tristitia quae est ad poenitentiam, uiuificatio.* Esae 66. *Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu, & tremmentem sermones meos.*

CONTRA:

*De ignoto potest esse dolor.**Multa & magna peccata remittuntur nobis ignota.**Ergo contritio non est necessaria.*

Respondeo. Ad Maiorem. De ignoto non est dolor in specie, sed potest esse dolor in genere. Doleo in me multarum rerum esse ignorantiam, quas mea mens singulas ne quidem aspicere aut enumerare potest. Minor. Sit dolor in genere, detestans, & deplorans universam huius miseræ naturæ caliginem, & ætæq; depravationem, quia certum est multa & magna peccata remitti singulis, etiamsi non nouerunt ea in specie, iuxta dictum: Delicta quis intelligit: Ab occultis meis munda me. Neq; remissio est alligata ad doloris magnitudinem, vel ad sufficientem contritionem, sed illi accipiunt consolationem, qui fide eluctantur ex doloribus, & adiuti à Spiritu sancto, apprehendunt meritum Filij Dei.

Nec tamen ponendum est unicum aliquod momentum conversionis, vel insensibilis, vel subito desinantis. Quia totum onus peccati, dubitationum, caliginis, & peccantium motuum, non subito deponitur, in hac massa peccati. Sed sicut subinde crescit lux fidei, & consolatio in pijs, Ita etiam crescit agnitio peccati, & dolor de peccatis, ut scriptum est in prouerbijis Salomonis: Beatus qui semper est pauidus. Item, apud Paulum, operamini salutem cum timore & tremore.

A 1

CONTRA

Contra:

Contraria non sunt in eodem subiecto.

In sanctis est dilectio Dei.

Ergo non est in eis timor.

Respondeo, Ad Maiorem: Contraria non
in eodem subiecto, scilicet, in gradibus excellentibus.
Sed in gradibus remissis sunt simul. Minor: in
est dilectio Dei, cum timore filiali, non seruilis.

Timor filialis est dolor, cum fide, qua accipitur
dilectio Dei. Timor seruilis est dolor, fuga, & timor
Dei, sine fide. Dolor autem sine fide, non est partem
tatis poenitentiae. Sed in renascentibus est luctus, in
miserentur sensus irae Dei, poenarum, & Fides, ut
eat consolatio.

Secunda pars conuersionis,

Est fides. Eius definitio supra tradita est.

Recita Propositionem Euangelii, de
Iusticia fidei.

Propter Filium Dei Mediatorem, & propter
obedientiam, gratis, non propter ulla nostra merita
sola fide accipimus, in veris pauoribus poenitentiae,
missionem peccatorum, & reconciliationem, & in
consolatione cum fide sustentamur; ipse Filius Dei
nobis est efficax, dicit consolationem voce Euangelii
ostendit misericordiam patris, liberat nos ex dolo
infernorum, dat Spiritum sanctum. Perpetuo igitur
siti, id ex, accepti Deo sumus propter obedientiam
diatoris, simulq; donamur Spiritu sancto, & hereditatem
Euangelii

vite aeternae, propter Mediatoris, non propter nostram dignitatem, aut nostras virtutes, seu opera.

Recita aliqua illustria testimonia.

Hic omnes Prophetae testimonium perhibent, accipere remissionem peccatorum, per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Et haec propositio expressè constituitur Rom: 3. Omnes peccauerunt, & carent gloria Dei. Iustificamur autem gratis, ipsius gratia, per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorem, per fidem, in sanguine eius.

Propter quas causas, necesse est retinere Exclusionem particulam. GRATIS, item, sola Fide:

Propter quatuor causas.

1. Ut Mediatori Filio Dei, tribuatur debitus honor, quod propter ipsum gratis, non propter nostram dignitatem ullam, accipiamus remissionem peccatorum, & reconciliationem. Nam hic honor est solius Filij Dei, esse agnum Dei tollentem peccata mundi.
2. Ut nostrae mentes teneant firmam consolationem. Quia si remissio penderet ex nostra dignitate, foret merita. Ita dicit Paulus: Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio.
3. Ut sit illustre discrimen, Legis, & Euangelij. Quia Lex non habet gratuitam promissionem. Sed particula gratis propter Christum: discernit Legem, & Euangelium.

A. 4. 2

4. Ut

4. Vt possit fieri inuocatio ad Deum. Quia
 sputatio de nostra indignitate, item de particula
 promissionis turbat inuocationem.

Ista igitur doctrina, firmiter retinenda est
 quam perpetuus consensus Catholice Ecclesie
 cui suffragantur etiam probati scriptores
 quitate.

Iuniores meminerint hæc
 dicta:

Augustinus: Totius fiducia certitudo, est
 cioso sanguine Christi.

Ambrosius: 1. Cor. 1. Hoc constitutum est
 ut qui credit in Christum, saluus sit, sine opere,
 fide, gratis accipiens remissionem peccatorum.

Basilii usus est etiam particula: Sola fiducia
 cione de humilitate. Ita Bernhardus: Per solam
 iustificatus, pacem habebit apud Deum. Hieronymus
 inquit: Iusticia nostra non ex proprio merito,
 Dei consistit misericordia.

Tertia pars poenitentia,

Est, Noua obedientia, que est propositio
 choandi nouam vitam, congruentem ad omnia
 data Dei, iuxta regulam: Milita bonam militiam
 bens fidem, & bonam conscientiam.

Recita vsitatas Quaestiones, de bonis
 operibus.

1. *Quæ opera sunt docenda, & faciendæ?*

Respondeo. *Illæ quæ præcipiuntur in Decalogo, nisi intellectu, iuxta dictum Ezech: 20. In præceptis meis ambulate, & facite ea.*

2. *Quomodo possunt fieri bona opera?*

Externa opera Legis Moralæ, quæ nihil differunt à sensatione locomotivæ, possibilia sunt omnibus hominibus, etiam non renatis. Obedientia verò interior, non inchoatur nisi in conversione ad Deum, id est, non inchoatur sine Evangelio, sine filio Dei & Spiritu sancto. Filius Dei efficax est in credentibus, voce Evangelij, & simul effundit Spiritum sanctum, confirmantem assensum in homine, & excitantem motus, conformes DEO. Non fiunt igitur bona opera, id est, initia novæ obedientiæ sine agnitione, præsentia, & auxilio Christi. Quia Filius est umbraculum protectionis, perpetuæ intercessionis, & gubernationis. Docet mentes, regit eas consilijs, & Spiritu sancto confirmat corda, contra illecebras Diaboli.

Hæc præsentia Filij, conspicitur à Sanctis tripliciter:

1. *Sentiunt consolationem in corde, in conversione, iuxta dictum: Iustificati fide pacem habemus.*
2. *Sentiunt auxilium in ipso labore, ut dicitur: Spiritus opitulatur infirmitati nostræ.*

3. In euentu agnoscunt Deum fuisse gubernatorem, iuxta dictum: Commenda Deo viam tuam, et ipse faciet.

3. **Quomodo placet inchoata obedientia?**

Hec questio declaratur tribus modis.

1. Necessesse est in conuersione statuere, quod placeat propter Filium, gratis, sola fide.

2. Agnoscamus, nos nequaquam legi satisfecisse, sed hæere in nobis adhuc multa peccata, et hinc vero dolore deploremus.

3. Sciamus, necessario tamen inchoatam obedientiam, et oportere in nobis esse bonum profectum, non faciendi contra conscientiam. Et hinc inchoatam obedientiam, quanquam languidam, et timidam, tamen etiam placere propter Mediatorem conuersis, qui et repugnant infirmitati suæ, et credunt eam sibi remitti, propter Mediatorem.

Euangelium enim duplicem et inchoatam legem promittit gratuitam remissionem peccatorum confugientibus ad Mediatorem, et illam multam obedientiam renatorum, ornat hæc gloria, quod sit imputatio legis, scilicet, imputatione et inchoatione.

4. **Propter quas causas, Noua obedientia est necessaria, seu, cur sunt facienda bona opera?**

1. Ideo fit reconciliatio, ut restituatur confectio cum Deo. Necessaria igitur est inchoatio nouæ obedientiæ.

privata peenae, ut dicitur: Habenti dabitur. Peena
habet promissiones praesentis & futurae vitae. Nam
in vita aeterna erunt gradus.

Hic Iuniores discant breuiter respondere ad
quaedam argumenta, quae opponun-
tur contra doctrinam, de Iustificati-
one, seu iusticia fidei.

I.

Vbi multa concurrunt, non est ponenda
clusiua.

In conuersione hominis multa concurrunt.

Ergo non est dicendum, nos esse iustos, solummodo

Respondeo ad Maiorem: Vbi multa concur-
runt, scilicet, tanquam causa, vel meritum. Nam
In conuersione concurrunt multae virtutes, sed illae
sunt causae, vel merita remissionis. Et exclusiuam
excludit, ut Antinomi contendunt, praesentiam aliarum
virtutum, aut necessitatem bene operandi, sed conueni-
entiam meriti, seu, fiduciam propriae dignitatis.

2.

Fide sumus iusti.

Fides est opus.

Ergo operibus sumus iusti.

Respondeo ad Maiorem: Propositio intelligitur
est correlatiue. Fide sumus iusti, id est, sumus iusti

De per misericordiam propter Mediatorem Filium
 Dei, quem tamen agnosci fide, & apprehendi ac ap-
 precari nobis eius merita, atq; beneficia fide oportet.
 Minor: Fides est opus. Sed non sumus iusti, propter
 aliud opus, vel qualitatem, inherentem in nobis, sed
 propter misericordiam, quam Fides accipit. Ideo qui-
 dam perspicue dixit: sumus iusti, non propter nostrum
 ordere, sed propter Christum.

3.

Tale fuit Argumentum Osi-
 dri.

Iusticia est vita, iuxta dictum: Iustus fide sua
 vivit.

Remissio peccatorum, & imputatio iusticie,
 non est vita, quia est tantum relatio, vel ordi-
 natio in mente divina.

Ergo remissio non est vera iusticia.

Respondeo. Nego Minorem: Quia etsi necesse
 est retineri in vocabulo Iustificationis relationem, sci-
 licet, remissionem peccatorum & reconciliationem,
 & imputationem Iusticie, propter Mediatorem, ta-
 men hec relatio non est ociosa speculatio aut imagina-
 ria imputatio, ut fanatici somniant, sed habent se cor-
 relative, remissio, & vivificatio, iuxta dictum: Iustus
 fide sua vivit. Enthusiastæ abducunt homines à Me-
 diatore, & docent nos placere propter impressam no-
 stram iustitiam, Sed sciendum est, in hac vita, in omni consor-
 tatione.

Aa 5.

lacione.

lacione, & lucta, meritum Filij Dei, in infirmitate
ferendum esse, omnibus virtutibus novis, quæ non
efficiuntur, quia sunt languide, & imperfecte. Igitur,
igitur, nititur merito solius Christi. Sed cum illa
sione, coniuncta est viuificatio, & inchoatio
te, quæ efficitur per Spiritum sanctum, accendit
illam lucem fidei in hominibus.

4.

Hæc sunt argumenta, quibus Synodus
dentina, conatur stabilire Ethnicorum
profanam dubitationem, de
reconciliatione.

Vbi est infirmitas, & imbecillitas, ibi non
certitudo, & πλυσσοφορία.

In conuersis est ingens imbecillitas Fidei.

Ergo non potest esse certa assensio de gratia
vel de acceptatione nostri apud Deum.

Respondeo. Nego Maiorem, Quia Fides
ascendens certo, & sine dubitatione in Deo, non
nostra dignitate, vel perfectione: Sed intuitu
tum Christi, vel promissionem, de misericordia gratia
ta, & patefacta in Euangelio. Ideo est summa cer
tudo, & πλυσσοφορία. Simul autem in verbis dicitur
bus, sentitur hæc consolatio, iuxta dictum: Insuper
fide, pacem habemus. Clamamus Abba pater. Et
inquit Augustinus: Credens scit se credere.

S.

Electio est arcana.

Nemo placet, nisi sit electus.

Ergo necesse est dubitare de gratia.

Respondeo. Nego Maiorem. Quia electio non est diuellenda a iustificatione retinentium fidem ac bonam conscientiam. Sed iudicandum est tantum de voluntate Dei, ex verbo reuelato. Duo sunt autem capita verbi reuelati, in quibus nihil est ambiguitatis. Lex asserat, Deum verè irasci omnium peccatis. Vox Evangelij promittit remissionem peccatorum, & reconciliationem, omnibus, qui Fide confugiunt ad Maiorem, nec sunt in Deo contradictorie voluntates, quæ Deus est verax, & impitatio contradictionis est mendacium. Ad Minorem responderi potest, Nemo vult placere, scilicet, finaliter, nisi sit Electus, iuxta dictum: Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

6.

Tantum illi sunt beati, qui perseverant vsq; ad finem.

Nemo scit se perseveraturum vsq; ad finem, sicut dicitur: Qui stat, videat ne cadat.

Ergo nemo certo debet affirmare, se esse in gratia.

Respondeo ad Maiorem: Illi qui perseverant vsq; ad finem, sunt beati, scilicet, finaliter. Deinde dico, Plur est in conelusione, quam in præmissis. Hoc enim sequitur: Ergo nemo sit securus, aut negligens, quia etiam renati possunt labi.

Cura

Cum autem loquimur de fide iustificante, semper fides significat fiduciam, quæ in præsentia accipit remissionem peccatorum, & reconciliationem a DEO, statuit se esse in gratia, & certo recipi se a Deo, ac exaudiri propter CHRISTVM. Illud certum est, quia promissio est certa, Inducitur est autem, ex voluntate Dei reuelata. Credens certo placet in præsentia. Perseuerans in sceleribus contra conscientiam verè displicet Deo.

7.

Salomon inquit: Nescit homo, utrum eorum amore dignus sit.

Ergo nihil certi potest affirmari, de voluntate Dei erga nos.

Respondeo. Nego consequentiam, quia dicitur Salomonis, non loquitur de promissione gratiæ. docet, ex euentibus non esse iudicandum, de voluntate DEI. Impij sæpe florent, iusti verò premuntur, & videntur calamitates, non sunt semper signa iræ. Debet igitur hominem ad verbum Dei, à spectu oculis extrahi. Et quanta amentia est, dicere, adulteros, & homicidas, non scire an sint digni odio Dei.

8.

Ita argumentatur eadem Synodus de operibus.

Opera Dei sunt perfecta.

Bona opera renatorum, sunt actiones ipsius Dei,
sicut dicitur: *Viuit in me Christus.*

Ergo sunt perfecta, & merentur uitam eternam.

Respondeo ad Maiorem: Opera Dei sunt perfecta, scilicet, seruato ordine, & gradibus, quos ipse Deus instituit. Infans est creatura, & opus Dei, & tamen nondum est perfectus homo. Minor: Bona opera renatorum, in hoc statu inchoationis, nondum sunt perfecta, quia nondum tota natura hominum integre est sanata. Placent autem Deo, quia persona placet gratis, propter Mediatorem, & sordes, vel reliquias peccati, teguntur fide propter Christum. Paulus etiam cum renatus, placet propter Mediatorem, quia nouitas inchoata, etsi est effectus Spiritus sancti, nondum tamen est integra.

9.

Opus mulieris in Bethania, vnguentis preciosissimo oleo pedes Christi, placet Deo.

Opus illud non erat mandatum lege Dei, sed
ἀδ' ἰαφ' ο' ο' ο' ο' ο' ο' ο' ο' o' p.

Ergo etiam opera non mandata diuinitus placent Deo.

Respondeo. Nego Minorem: Illud opus erat opus confessionis, quo Maria testificabatur, se tribuere huic doctori hunc honorem, quod sit Messias. Ideo hanc suam fidem, singulari opere declarat, quod, etsi non est mandatum in specie, tamen in genere pertinet ad opera

Respondedo etiam breuius. Concedo nouitatem
 æternam, qualis erit in uita æterna, præstantio-
 rem esse fidem, sicut dicitur: Maxima horum dilectio.
 Sed in hac uita, non habemus integram nouitatem, ergo
 non possumus ea esse iusti.

II.

Necessarium significat coactionem.

Noua obedientia renatorum debet esse sponta-
 nea, & uoluntaria.

Ergo non est necessaria.

Respondedo. Reijciatur Maior, cum sit agrestium
 Antinomorum mala definitio. Necessarium enim non
 significat hoc, quod extorquendum est per coactionem,
 electione uoluntatis impedita, sed significat ordinem,
 quem sanxerunt sapientia, & iusticia Dei. Ideo dicimus
 bona opera esse necessaria, necessitate definitionis, Quia
 ut sunt, sunt necessaria, & ut illa obedientia præste-
 tur, & ut sit spontanea, sicut recte Minor assuecit.
 Quæ etiam obedientia Angelorum est necessaria, &
 tamen uoluntaria. In hanc sententiam dicitur: Debitos
 seruimus. Item, Debemus nos mutuo diligere. Item,
 Quod debimus fecimus.

II.

Opera non mandata, sunt libera, seu, arbitraria.

Etiã opera moralia, non mandantur renatis.

Ergo sunt libera, non necessaria.

Minor probatur. Paulus de Eleemosynis inquit:
 Non dico hoc ex præcepto.

Responso

Respondeo. Negro Minorem. Opera Deorum non sunt libera, sed dictum Pauli loquitur de modulatione, vel collectione in Eleemosynis, ibi gratia morale, & necessarium, ut singuli aliquid contribuunt ad sustentationem inopum. Sed species videlicet contributionis, non est definitus verbo Dei. Ergo ministri debent sancire certum numerum Eleemosynarum, sicut reges indicunt tributa. Sed seruatur in Christo: Date, ἐκ τῆς ἰσχύος, pro facultate, ut Paulus inquit: Non ut vobis sit afflictio, sed otium.

Quomodo numerant scriptores Pontificij partes pœnitentiæ?

Constituunt primò falsam & insulsam contributionem.

POENITENTIA est præterita peccata purgare, & plangenda non facere. Hec mutila dicitur congruit ad pœnitentiam Iudæ, & omnium dæmoniorum, non ad pœnitentiam Petri aut aliorum salutariorum, quia nulla sit mentio consolationis, & fidei. Deinde recensent tres partes huius tragicæ pœnitentiæ, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem.

Qui sunt ipsorum errores præcipui de contritione?

Duo sunt præcipui. Docent oportere esse simpliciter contritionem. Quod simpliciter est impossibile. Nam quò magis cresceret dolor, sine fide, eo magis

venit homines in desperationem, & blasphemiam.
Ipsi dicunt, sufficientem contritionem mereri remissionem culpæ. Hoc commentum, ut multo stultius est, et maiore contumelia afficit meritum Christi, & magis delet concionem Euangelij, de iusticia fidei.

Quid ipsi nominant confessionem?

Hoc loco confessio nominatur à Pontificijs, enumeratio delictorum, faciendâ administrantibus Sacramenta.

Est ne illa necessaria?

Non est, quia nusquam extat præceptum divinum, de enumeratione singularum delictorum. Et enumeratio omnium est impossibilis, iuxta dictum: Delicta quis intelligit. Et serio detestamur figmenta, quibus fingunt hanc pudefactionem, mereri remissionem peccatorum. Hac carnificina auxit dubitationes, improprietatem fidem & invocationem, & confirmavit in alijs presentiam, in alijs desperationem.

Contra:

Ostensio est mandata, iuxta dictum: Ite ostendite vos Sacerdotibus.

Confessio est ostensio.

Ergo est mandata.

Respondco. Ex puris particularibus, nulla sequitur conclusio. Ostensio Leuitica, vel Mosatica, non fuit enumeratio peccatorum, sed ritus Politicus, vel

Bb physicus,

physicus, cum Sacerdotes, quibus duplex genus confessionis, Theologicum, & physicum, fuit commo-
datum, dabant testimonium sanationis, illis, quibus
dati erant. At Christus in genere tantum praecipit
singuli se adiungant ministerio.

2.

Ita argumentatur Synodus
Tridentina.

Iudex non potest absolueret, nisi causa cognita.
Pastor est Iudex.

Ergo necesse est fieri cognitionem, ad quam
cessaria est enumeratio.

Respondeo. Nego Minorem. Minister Ecclē-
siæ, non est forensis Iudex. Et annuntiatio remissionis
quam facit, seu multis, seu singulis, fit ratione ministerij,
Quia est consolatio sanans conscientiam coram
Deo, non est potestas forensis alligata ad personam mi-
nistri, sed denunciatio voluntatis diuine in verbo
lato expressæ, sic instituta, ut sit efficax, secundum
& propter promissionem Christi, in credentibus, et
hac annuntiatione propria ministerij Euangelici designa-
tur iurisdictio Ecclesiarum, qua sit publica et
maduersio, in pollutos enormibus, & notorij crimini-
bus.

DE SATISFACTIONIBVS.

Nomen satisfactionis, sumptum est à veteri
spectaculo publicæ poenitentiae, quæ tantum fuerat
& blasphemis

ritus humani, recepti exempli causa, ut alij homines
comemnerent. Nullo modo enim fuerunt, nec esse
potuerunt merita remissionis culpæ, aut pœnæ, coram
Deo.

Illi ritus accepti sunt à vetustate Ethnica, & for-
tassis propagati sunt à primis patribus, apud quos pol-
luti grauibus, & tragicis sceleribus, gerebant signa
ritus, & areebantur à consuetudine aliorum homi-
num. Postea publicè expiabantur, & absoluebantur.
De istas castigations, institutas disciplina causa, vetus
Ecclesia nominavit *επιτιμια*. Sed postea superstitione
creuerunt ritus, & accesserunt stultæ ac impiæ opinio-
nes. Nam Monachi de hoc ipso more excommunicas-
tionis à vetustate accepto, quem non intellexerunt, lo-
quentes, sinxerunt: remitti pœnas æternas, propter
pœnas purgatorij, Redimi autem pœnas purgatorij
operibus indebitis in hac vita, & sacrificio Missæ, Des-
cripsit varios ludos petulanter commenti sunt fingentes
Monachatum, itinera ad longinqua templa, & similes
Βαδελμοκρητος.

Cumq; onera illa nimium creuissent, necessaria
fuit relaxatio, quam nominarunt indulgentias. Has
impostores illi vendiderunt, & prodigiosa mendacia
fecerunt. Dixerunt se merita sanctorum applicare
cunctis, & liberare animas ex purgatorio.

De beneficio initium emendationis doctrine, in
nostris Ecclesijs, fuit refutatio istarum imposturarum,
& blasphemiarum.

Hac vnica regula: Frustrâ colunt veritates
hominum. Et firmissimè tenenda est hac hypothesi.
Non esse distrahendam remissionem pœnæ æternæ,
remissione culpæ, sed simul remitti culpam, & pœnâ
æternam, propter Filium Dei, gratis, iuxta dicitur:
Iustificati fide pacem habemus. Qui credit in Filium,
habet vitam. Sed remissio culpæ, à remissione
realis pœnæ est distincta, quia etiam sancti in hoc
subijciuntur pœnis.

Contra:

Si satisfactio non est necessaria, nec restitutio
necessaria, quia restitutio est satisfactio.
Sed restitutio est necessaria, iuxta regulam
catum non dimittitur, nisi ablatum restituatur.
Et Paulus inquit: Qui furatus est, non
suretur.

Ergo satisfactio est necessaria.

Respondeo. In Maiore est æquiuocatio. Satisfactio
Canonica, non est necessaria. Sed civilis, ut
natur, restitutio est opus Morale, id est, præceptum
Deo, & pertinens ad contritionem, & nouam obedi-
entiam. Satisfactio verò Canonica, est opus iudiciale
id est, non mandatum à Deo, quo fungunt hypotesi
compensari pœnas præsentis, & purgatorij.

Sequentia Argumenta proponit Synodus
Tridentina.

2.

Ecclesia imitans exempla iudicij diuini, recte facit:

Ecclesia imponens lapsis satisfactiones, imitatur iudicium Dei, quia etiam Deus conuersis imponit pœnas, ut ostendunt exempla Adæ, Dauidis, & multorum aliorum.

Ergo Ecclesia recte facit, imponens Satisfactiones.

Respondeo ad Maiorem: Ecclesia recte facit, imitans exempla iudicij diuini, scilicet, imitans conueniente modo, & in his, quæ sunt iuris diuini, id est, quæ sunt præcepta. Minor: Nego Minorem. Quia satisfactiones Canonice non sunt pœnæ, congruentes ad modum in Euangelio traditum, seu congruentes cum voluntate, & iudicio Dei. Probo. In remissione pœnæ æternæ, sententia Dei, & vox Ecclesiæ, est eadem. Deus remittit peccata, & pœnam æternam, propter Filium, gratis: hoc uoce Euangelij annunciat Ecclesia. Pœnas autem corporales, imponit Deus suo iudicio, & varijs modis, alias aliter. Sed Ecclesia non habet mandatum, ut imponat pœnas corporales, nec potest imponere, nec tollere mortem corporis, nec miserias, quibus Deus vel exercet, vel punit homines. Sunt enim afflictiones diuersi generis, & aliæ alias habent causas. Pœna Dauidis, habet aliam causam, quàm afflictio Iob, ut postea declarabimus. Nec sequitur Ecclesiam recte facere quadam *κακοζηδία*, excogitantem nouos

Bb 3 cultus

cultus non mandatos à Deo, aut opera non debita, fingantur esse precium ad compensandas poenas.

3.

Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Deo.

1. Cor. 14.

Satisfactione conuersi puniuntur, & iudicantur.

Ergo Deus tollit poenas, propter nostram satisfactionem.

Respondeo. Nego Minorem. Satisfactio Canonica, non est iudicium, de quo Paulus loquitur, sed iudicare apud Paulum, significat veram conuersionem, non externos gestus, excoGITatos ab hominibus, & promittit dictum Pauli mitigationem calamitatis, qui verè conuertuntur ad Deum.

4.

Afflictiones reddunt pios conformes corpori Christi.

Satisfactiones sunt afflictiones.

Ergo satisfactiones efficiunt pios conformes Christo, qui etiam satisfecit pro peccato.

Respondeo. Ex puris particularibus nihil sequitur. Afflictiones reddunt nos conformes Christo, licet, ille, que pios imponuntur consilio & iudicio Dei, & præcipue ille, que pertinent ad illud genus, quo nominatur $\mu\alpha\gamma\acute{\iota}\varsigma\ \tau\omicron\pi\omicron\varsigma$, ut mors Baptistæ, Pauli, & nor: Satisfactiones sunt afflictiones, scilicet, excoGITate audacia hominum, & superstitione, sine mandato

Dei Ergo non adducunt ad Christum, sed abducunt
hominem à Christo.

5.

Opera, quæ sunt effectus Christi, seu effecta à
Christo, non obscurant gloriam vel meritum
Christi.

Satisfactiones sunt bona opera, effecta ab ipso
Christo.

Ergo non rectè dicitur: eas ledere gloriam
Christi.

Respondeo. Nego Minorem. Satisfactiones sus-
ceptæ non sunt bona opera, nec efficiuntur à Chris-
to, nec sunt cultus Dei, quia sunt opera non mandata,
et sunt propter impium finem, ut sint compensationes,
coram iudicio Dei, pro peccatis, quod est contumeliosum
suum in meritum Christi.

Considerentur hic corruptelæ
Pontificiorum.

Corruptelæ enim huius Articuli: Credo remisit
peccatorum, præbent nobis causas, cur oporteat
nos esse seiuictos seu, dissentire ab agmine Pontificio.

1. Inuent Monachi, hominem conuersum non cre-
dere, quod sit in gratia, sed volunt eum manere in per-
petua dubitatione.

Nos scimus in hac imbecillitate humana, herere
in dubitationem. Sed ideo Euangelium prolatum
est, ex arcano sinu patris, ut muniamur et erigamur
contra hanc dubitationem.

B b 4

Affirmat

Affirmat promissio Euangelij, vtrū nos nos
propter filium gratis, & placere nos Deo. Hanc pro-
missionem vult Deus fide accipi, iuxta dictum: *Quia
fide gratis, ut sit firma promissio. Necessē est igitur
fide eluctari ex paucis, & vincere trepidationem.*

Quod si fides non repugnet dubitationi, nec
vincat, quomodo fiet inuocatio? sicut dicitur: *Quo-
modo inuocabunt, nisi credent? Fugit mens tua,
fremit aduersus eum, nec inuocat, nec consolationem
vllam habere potest, nisi eluctetur ex dubitatione.*
Prorsus igitur commentum de dubitatione, dicitur
Etrianam Euangelij, exercitia inuocationis, & hanc
Ethnicam profanitatem.

2. Monachi non monstrant tibi remissionem pec-
catorum, disputant de merito, deducunt te ad opor-
tionem tuarum virtutum, tue nouitatis, vel nouitatis
qualitatum, & fingunt, fide, hoc est, illa nouitas
storie, preparari hominem, et postea sit iustus coram
Deo, propter illas nouas virtutes. Ideo etiam in dabo
na pœnitentiæ, altum est apud ipsos silentium de
accipiente gratis remissionem peccatorum. Ad
enim consolationem veram Euangelij, dicitur *Legi
& Euangelij.*

Fides est illud lumen, quo Deus vivificat. Non
igitur oportet delabi nos, ad considerationem
rum virtutum, nec querendi sunt alij raptus Euan-
gelij. Sed in vera lucta, Filius Dei adiuvat hominem
et vincat fides, & tunc certum est, hominem gratiam
accipere.

recipere remissionem peccatorum. Nec illa subito persuntur, sed crescunt dolores, & consolationes afficiuntur.

3. Pontificij obscurant intellectum vocabuli peccati, nec monstrant fontem omnium peccatorum, malum Originis, ut supra copiose monstrauimus.

Letemur igitur nos abesse, a societate Pontificiorum, & oramus Deum, ut lucem accensam in nostris Ecclesijs, seruet, & auget.

Credo resurrectionem Carnis, & vitam æternam.

Hi duo Articuli, sunt Epiphonemata Symboli: Monstrant vltimum, & finale bonum, quod datur electis, sicut in extrema precatione sua, Filius Dei tandem petit, vt Ecclesie detur vita cœlestis: Pater volens, vt quos dedisti mihi, sint ubi ego sum.

Quæ est sententia horum Articulorum?

Affirmamus, singulos homines, tunc, quando ad iudicium redibit Filius Dei, resurrecturos ex morte, iustos ad vitam, & salutem æternam, impios ad æternam cruciatum, sicut expressè dicit Filius 5. cap. Iohannis. Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Quia igitur iste Articulus conuincitur de fide
vita, & monstrat tantum duplicem statum, post hanc
vitam, alterum electorum, qui nominatur vita æternam
damnatorum, qui detinebuntur in æterna morte, respici-
tantur somnia, quæ excogitata sunt à sacrificiis.

De via media, & de pœnis Pur-
gatoriū.

Circa ætatem Augustini, irrepſit conſuetudo pro-
cationum pro mortuis, & in diſtributione ſacrificiorum,
fundebantur preces pro tota Eccleſia, atq; pro
illis etiam, qui deceſſerant, ut ipſi quoq; ſeruari-
in ſocietate, & communione Eccleſie. Nondum enim
inoleuerat opinio de merito. Et Auguſtinus, ſignificans
ſuam dubitationem de Purgatorio.

Ætate Gregorij creuit ſuperſtitio, & conſue-
ſunt impij ritus oblationum, & ipſe Gregorius ſcribit
eſſe purgatorium, motus propter ſpectra, & dicitur
animas liberari per ſacrificia Miſſarum. Hæc conſue-
ta ſunt impia.

Extat autem expreſſum mandatum de ſacrificiis:
Non quæras veritatem à mortuis, Deuter: 19. Et non
ſunt inſtituendi cultus oblationum, aut alij, ſine uoluntate
Dei, ut poſtea dicitur.

Pontificij deinde extraxerunt purgatori-
um, ex ſatisfactionibus.

Aiunt, illos, qui moriuntur non expletis illis

bus, qui sunt compensationes poenarum Purgatorij, creari, & sinunt poenas illas purgatorij pecunia redimi. Citant locum Pauli ad Corinth 2. de igne, cum tantum manifestum sit, Paulum loqui de tentationibus peccatorum, in hac vita, in quibus sancti, reiectis omnibus alijs opinionibus, quæerunt consolationes, ex solo verbo Dei.

Deinde allegant narrationem de sacrificio pro mortuis, quæ extat in 2. lib. Machabæorum, cap. 12. in quo præcipue sacrificiis grata fuit mentio Drachmarum.

Respondetur:

Constat hunc librum esse scriptum Apocryphum. Et ut maxime non sit, nec dubitemus hoc ita accidisse, tanten dieo, fuisse factum impium, sicut etiam apud Iudeos fuerunt superstitiones, & magni abusus sacrificiorum. Non igitur exemplis, sed legibus iudicandum est. Sacrificia Iudeorum, erant exercitia uiuentium, neque erant merita remissionis peccatorum, & nihil pertinebant ad mortuos, sicut ostendunt coniectiones omnium Prophetarum.

Vox diuina, perspicue mortuis tantum duas vias proponit. Afirmat conuersos ad Deum, & credentes, merito esse heredes æternæ salutis, nec abijci in æternas poenas, si perscuerent usque ad finem, seu, si moriantur in Domino. Hoc docetur in 25. c. ap. Matthæi. Heb: 9. Omnibus hominibus, constitutum est semel mori, postea iudicium.

Qui

Qui credit, non iudicatur. Hodie mecum erit in
Paradyso.

Et firmum est argumentum:

Vbi non est peccatum, ibi non est peccati.

In Spiritu credentis, cum separatus est a corpore, nullum est peccatum, iuxta dictum: Spiritus mortuum est propter peccatum, Spiritus uiuit propter iusticiam.

Ergo Spiritus credentium a corporibus spiritus nullas sustinent poenas.

Item:

De precatione fundenda pro mortuis, non extat mandatum Dei.

Ergo necesse est tantum orare, secundum uoluntatem eius.

Nulla etiam extat promissio exauditionis.

Ergo inuocatio sine fide, intuente promissione Christi, nulla est.

Et vox diuina, nullam promittit liberationem illis, qui sine agnitione Mediatoris extinguuntur, iuxta dictum: Qui non credit, ira Dei super eum.

Ergo necesse est animas renouari, antequam conuertantur corpora, post migrationem non mutentur status.

Idco etiam Ecclesia Græca, nunquam recusat istas aniles fabellas de Purgatorio.

De loco animarum.

Curiosæ quæstiones, præciduntur his dictis :
 Domine Iesu, suscipe Spiritum meum. Hodie mecum
 eris in Paradiso. Item : Iustorum animæ, in manu
 DEI sunt. Ergo viuunt apud CHRISTVM vita,
 quæ est plena lucis, sapientiæ, & iusticiæ, iuxta vos
 cum Paulinum: Cupio dissolui, & esse cum CHRIS
 TIO.

Affeneratio Articuli, de resurrectione
corporum.

Est opponenda furoribus, & sarcasms Epicureo
 rum & profanorum hominum, qui aut sentiunt extin
 gui corpora, & animas, aut etiam animas aliquandiu
 suspentes tandem cuanescere, nec reddi vitam corpo
 ribus, aut qui stabiliunt μεταμύχωση Pythagor
 eam, & transmigrationem animarum.

Confirmationes huius Articuli.

Hic Articulus perspicuis argumentis munitur
 in cap. i. Epistolæ ad Corinth. Ideo, inquit Aposto
 lus, resurrexit Christus, ut nobis omnibus post mora
 tem restituat vitam, eodem modo, sicut ipse in corpore
 moritur, & mortem aboleuit. Deinde iubet nos intueri
 perpetuum consensum Ecclesiæ, quæ firmiter credit res
 surrectionem corporum, & ideo ad Baptismum, voluit
 fieri plausissimam professionem Symboli, & nominas
 tum Articuli de resurrectione mortuorum.

Hoc

Hoc enim significat uocabulum, Βαπτισμὸς ὕδατος, id est, profitentur de mortuis, quod credunt certo reuicturos, aut baptizantur cum morituri, ut ostendant testimonium certo se uenisse nouae, & aeternae uitae.

Deinde si non restaret alia uita, non esset serimen inter iustos, & iniustos, & iusti stultici haberent in hac uita, tantos labores, & tantas curas. Suffiment autem spe futurae tranquillitatis, quod tur Ecclesia uere sentit restare aliam uitam.

Proponit etiam Paulus imaginem illustratae natura. Ex grauo mortuo exoritur culmus, & spica, & grana, ex nucleo oritur ingens arbor, ex paruis puluisculis, & cineribus, rursus edificabitur totum corpus.

Vocabulum CARO.

Significat corpus idem restitui, non diuersi.

Contra:

Paulus inquit:

Caro, & sanguis, regnum Dei non possidebunt.

Ergo non restituatur eadē materia corporum.

Respondeo. Nego consequentiam, Quia Paulus non excludit substantiam nostrorum corporum ex regno Dei sed loquitur de reliquijs peccati in uita nondum integre liberata & glorificata. Caro & sanguis, non possidebunt regnum Dei, scilicet sine mutatione. Ideo inter se confert, duplici

corporis glorificati, & non glorificati. Nunc circumsumus corpus $\lambda\upsilon\chi\iota\omicron\upsilon\pi$, & $\chi\omicron\iota\mu\omicron\upsilon\pi$, animale vel terrene, & estacum, quod vivit physica vita, quae habet actiones omnium potentiarum, nutrientis, & generantis. Post resurrectionem erit corpus spirituale, non quod materia prioris corporis, sit redacta in nihilum, sed quod illud ipsum Physicum corpus, nunc restitutum, vivat vita Spirituali.

Glorificatio corporum

Est ablatio corruptionis, & omnium causarum, proprietatum, atq; conditionum, quae eandem vel efficiunt, vel comitantur.

Praecipua, & proxima causa alterationum in corporibus, est a duabus potentijs, nutriente, & generante. Subinde multum ex naturali substantia deperditur, & potentia nutriens, non prorsus simile restituit. Regitur continua fit immutatio, & transitus ad corruptionem. Haec igitur duae potentiae, Nutriens, & generans, in altera vita cessabunt, sicut dicitur: Non durabunt, neq; nubent, sed similes erunt Angelis.

Haec massa corporum glorificatorum abolita omni corruptione, & alteratione, adipiscetur alias proprietates nobiliores. Ex terrestri, destituta luce, & ignava, fiet caelestis, lucida, & agilis, Vel, ut vox divina loquitur, non dissimilis erit naturae corporum caelestium: praesent, anima, cessante culina, non impediatur sordibus corporis. Sed erit perfusa Spiritu, ita, ut omnes potentiae ardeant Spiritu sancto, ut, cum ex materia

lychnis

lychni, sit flamma, accensa ab igni: Ita ista noua
sa, accensa à Spiritu Christi, fiet Spirituales, Ideo
hominem Paulus nominat coelestem, similem Christo,
& illam uitam nominat Spiritualem, quia tota
ardebit, accensa à Spiritu Christi, delectis carnis
sordibus peccatorum.

Erunt tamen inter ipsos electos, dissimiles
tie, & gloriæ gradus. Sicut dicitur: Stella à stella
differt claritate. Agnosceatur itaq; & discernatur
Paulus, uel Iohannes Baptista, ab alijs hominibus
Christi membris. Sed præcipua ac summa gloria
Christi, qui est caput & rex totius Ecclesiæ, & in
habitat plenitudo diuinitatis $\omega\mu\alpha\lambda\omega\tau\acute{o}s$. Tota
igitur hæc,

Conclusio:

Eorundem qui uixerunt in hac uita corpore
morta resurrectura esse, ut quidem de electis
inquit Iob. cap. 19. Scio quod Redemptor meus
& in nouissimo die, de terra resurrecturus sum,
rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea
Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei
specturi sunt, & non alius.

Nec tamen illi morientur, qui tunc in
poribus uiuent, quando se Filius Dei ostendet
neri humano. Nam uiuentes erunt obuij
Christo. Sed tamen ipsorum corpora subito mutabun-
tur, & donabuntur hac proprietate, ut deinceps
immortalia. Ergo deinde inchoabitur nouus status
nominatur.

Vita æterna, Id est,

Christus adducet Ecclesiam resuscitatam ad patrem, & offeret regnum patri, id est, ostendet omnes actiones suæ missionis gloriose completas esse. Et postea cum æterno patre ac Spiritu sancto, ita regnabit, ut non amplius conspiciendus sit per ministerium Euangelij sed qualis est ipsius essentia: Utque non habiturus sit amplius actiones propiciatoris pro Ecclesia deprecantis, & eam colligentis per ministerium. Ac illa uita, ut Christus inquit, erit illustris agnitio Dei, id est, Fulgebit diuinitas in electis, coram de facie ad faciem, perfecte agnosceatur Deus à beatis & beati persusi illa luce agnitionis, integrè acquiescent, & letabuntur in Deo.

TERTIVM CA-
PVT CATECHESIOS,
DE INVOCATIONE.

De discrimine veræ, & falsæ
 Inuocationis.

Pueri discant apposite respondere ad communis
 argumentum.

Omnis inuocans Deum, conditorem cæli, &
 terre, uerum DEVM inuocat.
 Turci, & Mahometista, inuocant Deum,
 conditorem cæli, & terre.

Cc

Ergo

Ergo uerum Deum inuocant.
 Respondeo ordine ad Propositiones. Maior: Inuo-
 cans Deum conditorem celi, & terra, uerum De-
 um inuocat, inuocans, scilicet, Deum sicut se pate-
 fit in Ecclesia. Minor negetur: Quia Turci-
 nici, blasphemii Iudaei, & omnes alia sectae, non
 à uero Deo, non enim agnoscunt essentiam uerum,
 & ignorant uoluntatem Dei. Negant hinc
 uerum Deum, qui est patefactus, quod sit ueritas,
 & quod in hac subsistant tres personae, Pater,
 Filius, & Spiritus sanctus. Afferuntur eum Me-
 diatorem, nec credunt homines recipi, & exorari
 Deo, propter solum Filium Mediatorem. Con-
 temnuntur igitur Idolum, in sua mente, quod in
 ra nihil est, & tamen illud tanquam Deum com-
 plant. Deinde perseuerant in perpetua dubitatione,
 ideo & in doloribus conscientiae trepidant, & con-
 dem fiunt aut Epicurei, aut irascuntur Deo, &
 fremunt aduersus iudicium eius.

Differt igitur uera inuocatio
 à falsa.

Duobus modis. Agnitione Essentiae Dei, &
 agnitione uoluntatis Dei. Ecclesia inuocat uerum
 Deum, qui sese patefecit in uerbo suo, & scien-
 dum illas patefactiones, statuit qualis sit Deus, &
 discernit personas diuinitatis, sicut nobis reuelatae
 sunt.

Deinde intuetur Mediatorem. Credit esse
 nissum Filium, ut sit propiciator, propter quem
 tota diuinitas, credentem recipit, & exaudit, ut sit
 paterfactor Euangelij, ut sit efficax in cordibus, cum
 uoce Euangelij, ut in ipso cernatur uoluntas Dei,
 ut effundat Spiritum sanctum, in corda piorum, qui
 accendat motus, congruentes Deo.

Hec doctrina saepe repetita est à Christo, ut in
 his dictis: Qui non honorat Filium, non honorat
 Patrem. Nemo uenit ad Patrem nisi per me. Qui
 non credit in Filium, manet ira Dei super eum.
 Hec est uita aeterna, ut agnoscant, te solum Deum
 uerum, & quem misisti, IESVM esse CHRIS-
 TVM.

Quid est Adoratio,

Est confessio, quod illa sola essentia, quam al-
 loquimur in inuocatione, uere sit Deus, & quod
 exaudiat propter Filium. Nam propterea ab hac
 sola omnipotente essentia, sapiente, & bona, mens
 petit auxilium, & huic agit gratias, id est, fatetur,
 quod ab ea accipiat bona, fatetur item, quod huic so-
 lae essentiae, summa obedientia debeatur, & quod
 uere puniat contemptum. Igitur

Inuocatio

Est petere à Deo propter Mediatorem bona
 necessaria, aut pro beneficijs DEO, & Mediato-
 ri gratias agere.

Cc 2

Quorum

Quorum capitum consideratio necessaria est, in Inuocatione:

Horum capitum consideratio. 1. Cogitandum est, quid, & quem Deum, ubi patefactum fuerit, ut discernas tuam inuocationem, ab Ethnica.

Vult Deus sese discerni, ab omnibus commenticijs numinibus, cogitatione uerbi, & testimoniorum patefactorum in Ecclesia, per Filium. Et fecit Ecclesie illustre aliquod testimonium propositum, quo uoluit agnosci, & discerni, sicut in Decalogo nominat eductionem ex Aegypto, & ante haec tres illum Deum compellant, qui promissionem tradidit Abrahae.

Nostra mens sit directa, ad patefactionem, etiam in Baptismo Christi, & cogitatione migratio illam Iordanis ripam, in caetum spectatorum, qui uiderunt illud illustre testimonium, ostensum a Deo, & de tribus personis Diuinitatis. Nominatur igitur personae, initio precatationis, & cogitatur discrimen, seu, quae cuiusque sit proprietas.

2. Consideratio est Mandatum. Deus uult esse petitione gratiae, & aliorum donorum eternorum, & corporalium, ut discernatur a malis naturis, & ut hic honor ei tribuatur, quod sit sapiens, iustus, beneficus, misericors, dator uitae, sapientiae, & omnium bonorum, & quod illa bona nobis uelit communicare, sicut dicitur: Inuoca me in die tribulationis tuae, & eripiam te.

Neglecta

Neglectio igitur inuocationis, est uiolatio se-
cundum precepti, quæ Deo displicet, & non dubium
est, singulis hominibus multa tristitia accidere, pro-
pter omissionem inuocationis.

3. Cogitatio de conuersione. Hic Catechume-
ni discant solutionem argumenti boni, id est, neces-
sario explicandi, seu, refutandi.

Peccatores Deus non exaudit.

Ego procumbens coram Deo, & fundens
preces meas, sum tristis peccator.

Ergo ego non exaudior.

In prece tua sic responde ad propositiones:

Primum ad Maiorem. Peccatores Deus non exau-
dit, scilicet, perseverantes in peccatis contra consci-
entiam, sine penitentia, quia tales sunt hostes Dei.

Deinde ad Minorem: Ego sum peccator, sed agens
penitentiam, & fide confugiens ad Mediatorem.

Ergo opus est conuersione, quæ in inuocatione, aut
fit, aut crescit. Tales uerè exaudiuntur, secundum
promissionem iureiurando sancitam: Vivo ego non
morietur peccatoris &c. Item, Scindite corda ue-
stra, & conuertimini ad Dominum Deum uestrum,
quia misericors est, & penitet eum mali.

4. Consideratio est promissionis. Quia neq;
conuersio, neq; inuocatio fieri potest, sine noticia
& apprehensione promissionis.

Promissiones sunt duplices.

Prima, & summa promissio, est propria Euan-
gelij pro-

Cc 3

gelij pro-

gelijs promissio, gratiæ scilicet, & vite æternæ, gratis dandæ propter Filium Dei. Hoc summum & æternum bonum DEVS vult accipi, & retineri, etiam amissis omnibus corporalibus bonis, iuxta dictum: Etiam si occidet me, sperabo in eum.

Altera est promissio bonorum corporaliũ, & ea duplex est, Aut promissio generalis, de conservatione totius corporis Ecclesiæ, secundum uoces: Etiam in senecta gestabo uos: Item, Ero uobiscum, usq; ad consummationem seculi. Aut promissio peculiariter seu nominatim, addita bonis corporibus iustorum, ut in his dictis: Qui dederit potum aquæ, uni ex minimis meorum, propter doctrinam. Amen dico uobis, non perdet mercedem suam. Item, frange esurienti panem tuum, & requiem dabit tibi Dominus semper.

Propter quas causas traditæ sunt promissiones, de bonis corporalibus

Propter quinque causas.

1. Vult Deus nos confirmari contra Epicuræ imaginationes, & scire bona corporalia non esse obijci, sed uerè à Deo dari, sicut dicitur: Benedictio Domini, diuites facit. Leones esurierunt, & mentibus autem Dominum non deerit ullum bonum.

2. Ut sciamus, Deum uelle conseruare Ecclesiam, in hac uita, iuxta dictum: Posui uerba mea

in ore tuo, & dextra mea protegam te, ut plantes caros.

3. Ut petitio corporalium, sit exercitium invocationis, & gratiarum actionis, iuxta dictum: Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie. Invoca me in die tribulationis, & eripiam te.

4. Vult petitionem corporalium, esse commotionem de promissione, & petitione gratiæ. Quia petitio sine fide, inanis est. Oportet igitur in eam petitionem corporalium, prælucere fidem, petentem, & accipientem gratiam, propter Filium Dei.

5. Causa est. Ut liberationes sint testes præsentie Dei, in Ecclesia. Et cum petimus mitigationem poenarum publicarum, aut privatarum, semper intueri debemus hanc causam, ut hostes Evangelij fateri cogantur, Deum adesse nostris Ecclesijs. Ut sciat omnis terra, quod sit Deus in Israël. 1 Reg. 17.

6. Consideratio in invocatione est de fide.

Hic tenendum est tale discrimen.

Fides quæ petit remissionem peccatorum, reconciliationem, vitam æternam, & salutarem gubernationem animæ, in specie hæc ipsa bona petere, & expectare debet, sine conditione. Quia non habens hæc dona, est hostis Dei, & Deum afficiat contumelia. Ideo dictum est: Vivo ego dicit

Cc. 4 Dominus

Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & uiuat.

Sed fides petens bona corporalia, petitur conditione; si placet Deo. Sicut Dauid petens reduci. Quia promissiones corporales, habentceptionem castigationis, & crucis, Et Ecclesiastes habet Deo obedientiam, in tolerandis pœnis & emendis, ut dicitur: Iram Domini portabo, quoniam peccaui illi.

Promissio etiam generalis, de conseruatione corporis Ecclesie, rata est immutabiliter, sed tam intelligi eam oportet, ut in genere loquentem.

Non enim habet Ecclesia amplius certam fidem, & Politiam, sed colligitur passim inter gentes, ac seruat & liberatur in hac uita, secundum consilium Dei.

Precatio uerò nunquam est irrita. Aut tollitur pœna, aut mitigatur, iuxta dictum: Non faciam furorem iræ meæ, quia Deus sum, & non homo. Homo punit, ut destruat, Deus ut emendet, & creatura non potest sustinere iram Dei.

Tenenda est etiam hæc regula: Amisissis rebus bonis externis, & cum uita corporis extinguitur, tamen retinenda est Fides, accipiens uita eterna.

6. Consideratio est rerum petendarum, sic inquit Iohannes: Quicquid petieritis secundum uoluntatem

luntatem eius, dabit uobis, id est, non sunt petendæ
reprohibitæ à Deo, sed quarum petitio congruit
cum Decalogo, & promissionibus diuinis, æternis,
& corporalibus.

Tenenda est Admonitio.

De circumstantijs, de mora, & de modo libe-
rationis. Deus non uult consilia humana domina-
re in gubernatione uitæ. Sed uult nos scire, Eccle-
siam diuinitus regi, sicut inquit: Ne dicatis, manus
nostre hæc fecerunt. Non dat euentus mox, & ipsi
modis, quos cogitat humana ratio. Traditæ sunt
figuræ consolationes, contra moram: Si moram se-
cerit, expecta eum, quia ueniens ueniet, & non tar-
dabit.

Et dat liberationes suo consilio. Aliter Li-
berat Ioseph, aliter Ionam. Seruat Ecclesiam in
exilio Babylonico, etiam deleta templo, & Politia.

In iunioribus proponatur hæc forma preca-
tionis, ut ea monstret discrimen Ecclesie,
& aliarum impiarum sectarum, & sit
commonefactio de naturis
in Christo, & proprijs
eius beneficijs.

Omnipotens, æternæ, uiuæ, & ueræ Deus, ætera-
re, & unice pater, Domini nostri IESU CHRIS-
TI, qui unâ cum Filio tuo coæterno, IESU
CHRISTO, & Spiritu tuo sancto, creasti cœ-
lum, & terram, homines, & alias creaturas, sapi-
ens, bon-

ens, bone, uerax, caste, iuste, iudex, liberator,
 misericors, diligens, & exaudiens nos, Qui
 xisti: uiuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccato-
 toris, sed ut conuertatur, & uiuat: Confiteor tibi
 me miserum peccatorem esse, & doleo quod offendi
 te, & supplex oro, ut miserearis mei, remittas mihi
 omnia peccata mea, & me iustifices, & salues,
 & propter filium, Dominum nostrum Iesum Chri-
 stum, quem uoluisti pro nobis esse uictimam, & me
 miranda sapientia, & me-
 mensa bonitate, & sanctifica me, Spiritu tuo sancto
 uiuo, casto, & uerace. Collige inter nos Ecclesiam
 & eam gubernas. Da Ecclesiae Politias honestas
 tranquillas, Da nobis uictum, uires corporis, &
 ge studia doctrinarum, & fac me uas misericordiae
 nec sim uas irae. Mitiga paenas publicas, & pro-
 uatas, propter Filium tuum, Dominum
IESVM CHRISTVM, & propter tuam gloriam, ut te
 aternitate celebremus, & tibi gratias agamus
 men. Credo Domine, opem ser imbecillitatem
 sicut dixit Dominus noster **IESVS CHRIS-
 TVS**. Petite, & accipietis.

**ENARRATIO PRECA-
 TIONIS PROPOSITAE
 A CHRISTO.**
 Prima Admonitio.

Est, de more pædagogico, recitandi uerba
orationis.

Ira aliqui Argumentantur.

Christus in precatone prohibet βαρλο-
για.

Ergo non est opus recitatione, uel pronun-
ciatione.

Respondeo. Nego consequentiam. βαρλογια
significat diligentiam hominis, recitantis pre-
cationem uera fide, & seria cum attentione, sed
significat hypocrisim illorum, qui sine fide fundunt
preces, uel superstitione uel propter questum.

Propter quas causas uult Deus ad
cogitationem mentis accede-
re externam recitatio-
nem precum.

Pronunciatio illa uerborum, est commones-
tatio de Deo, qualis sit, & que sit eius uoluntas, &
quod uere sit dator illorum beneficiorum, que pro-
mittunt uerba precatone pie. Iubet nos petere re-
missionem peccatorum Dominus, uere igitur datur
remissio peccatorum, & eterna uita, illis, qui con-
uertuntur, & petunt illa bona à Deo. Mandat, ut
petamus panem quotidianum. Ergo uere seruati-
mus Ecclesiam in hac uita, dabit illi hospitia, &
singulis erudentibus dabit præsidia necessaria, ad
sustentationem huius uitæ, secundum uoluntatem
suum.

2. Recitatio illa, est confessio, qua coram Deo etiam profitemur, nos esse membra Christi, & socios uere Ecclesie Christi, & nos esse segregatos ab omnibus impijs Diabolis, & sectis malorum hominum, qui Deum afficiunt contumelia.

3. Ista pronuntiatio, & iste mos, est disciplina, inuitans, & erudiens alios exemplo pietatis, & curam inuocationis. Sicut in primatibus, multa familie inuitate sunt ad agnitionem angelij, pietate liberorum, & puerorum, quibus mensas recitarunt preces. Ideo nominatum preceptum est à Christo: Orantes dicite.

Sciunt igitur iuniores, hanc diligentissime à Deo mandari, ut pronuntiatione Synodali, precectionis Dominice, Psalmorum, & aliarum formularum, singuli homines se contentent, ad ardentem inuocationem, & confidentiam illorum bonorum, quae promisit Deus, & uera fide eum inuocant.

Pater noster, qui es in caelis.

Quae est admonitio in hac particula ?

Dulcissima appellatio patris commo-
de essentia, & uoluntate illius ueri Dei, quem
tum ex uerbo Ecclesie tradito compellas.
uagetur tua mens, more Ethnico, non queris
mentitia numina, sicut Hecuba apud Europaeos.

Omnes alie gentes extra Ecclesiam, non tantum
hostiliter, sicut Nestor inquit: Orate, Quia omnes
homines indigent Deo, seu, auxilio diuino. Non
sunt inter uarias dubitationes, ut adoratores Po-
licii, qui dicunt, se ignorare, utrum hostes, an ami-
ci alloquantur, & suos Deos nominant ignauos
Opitulatores.

Nos alloquimur illum uerum Deum, in essen-
tia unum & in personis trinum, qui nominatur in
Ecclesia.

Pater,

Idco, quia misso Filio, & patefacto Euange-
lio, constitutus est, se recipere in gratiam, & exaudire
omnes, qui fide, id est, fiducia Mediatoris, ad hunc
thronum gratie accedunt. Vocabulum igitur pa-
ter, hoc loco ponitur non personaliter, sed essentia-
liter, de tota diuinitate, exaudiente propter Media-
torem.

Est pater.

Ergo in ipso est paterna σοφία.

Et ideo impressit homini ardentem amorem
ergo sobolem, ut illa σοφία, sint commonefactio-
neris amore aeterni patris erga Filium unigenitum,
& erga nos propter hunc filium. Nos enim diligit
in affecto. Verè igitur nobis opitulabitur, & qui-
dam promptius, quam pia mater tenera soboli.

Qui es in coelis.

Hec uerba, nominatione proprietatum uerè
Dei,

Dei, discernunt nostram inuocationem, ab aliarum
sectarum precibus. Non compellamus creaturam ad
tes, non sculpimus nobis idola, nostro arbitrio, non
uocamus homines, qui ex hac vita decesserunt, sed
loquimur illum Deum, qui est in caelis, scilicet
modo, primum, quia est omnipotens, immensitas
tia, & potentie, quia uniuersali sua presentia
bus creaturis adest, quia inspicit, & iudicat
credentium, quia potest optulari, tunc quia
nunt auxilia omnium aliarum causarum. Deum
singulari, & innerrabili quodam modo
conspicitur in uita coelesti, habitans in sancta
ter, implens eos uita, & iusticia eterna, & nos
tes in hoc exilio, uult fieri haeredes illius gloriae
uite.

Quæ est igitur sententia horum
verborum?

Omnipotens, aeterna, uiue, & uere Deus
Domini nostri IESU CHRISTI, qui
Filio, & Spiritu sancto, condidisti caelum, & terram
& omnes alias res, & testatus es, te nobis
tum, propter Filium tuum, & nos complecti
& beneuolentia paterna, tu miserere nostri, &
tulare nobis in omnibus malis, Tu es in caelis
certo praesens, intelligis suspiria nostra, iudicant
tes, & corda nostra, habitas in pijs, sanctis
coelesti consuetudine uisibiliter, & nos etiam
ecce socios, & ciues illius beatæ patriæ.

Sanctificetur nomen tu-
um.

Congruit hæc prima petitio ad primum præceptum Decalogi. Petitur enim primum, & summum bonum, videlicet, vera & sancta agnitio Dei.

Nomen significat noticiam, uel agnitionem.

Sanctum significat quiddam congruens cum mensura & sapientia Dei. Hoc est, Detur nobis sancta, & tibi placens noticia tui.

Quæ est igitur sententia Petitionis?

Accende in nobis illam salutarem lucem, quæ te sancte agnoscat, & inuocet, sine caligine Idolatrica, uento nostras mentes, ut non fascinentur furoribus Idolatricis, & fanaticis. Sed effice, ut te uerum Deum patefactum in uerbo tuo, agnoscamus, inuocemus, & perpetuo uera fide celebremus.

Veniat Regnum tuum.

Hæc petitio etiam congruit, ad primum & secundum præceptum Decalogi. Deus in sancta agnitione sese communicat homini. Ideo uera agnitio Dei, non est otiosa speculatio: Sed est gubernatio, efficacia & regnum Dei habitantis & efficientis

efficientis actiones sanctas in homine. Quia lucet
sequitur vita.

Illustrat mentem Filius & Spiritus
Spiritus sanctum ciet motus, in uoluntate, & congruenter
congruentes ad illam sanctam noticiam, subponit
men. e.

Quæ est sententia?

Aeterne Deus, tu effunde in nos de tuo Spiritu
qui se Spiritibus natis in nostra natura permeat. &
nos tecum uniat uera conformitate, tibi placere. De-
strue regnum Diaboli. Procul a nobis depelle Dia-
los, hostes tuos, ne animos nostros, trepidos & per-
stigijs, euertant. Sed tu per uocem Euangelij, & Spi-
ritum sanctum, gubernas nos, ut in hac uita, & in
in nobis regnum tuum, Tu apud nos facias me-
onem, & inchoato in nobis illam lucem, infortuna-
tam, & leticiam, quam perficies in resurrectione
clesie. Confirma Deus quod operatus es in nobis pro-
pter templum sanctum tuum.

Fiat uoluntas tua, sicut in celo,
lo, sic in terra.

Ista petitio refertur ad tertium, & quod
præceptum Decalogi. Petitur enim pro toto corpore
Ecclesie, pro singulis ordinibus, & statibus uita-
ticiam, & gubernationem sequuntur actiues
onum. Ideo nunc oratur pro operibus, in qualitate
tatione.

Quæ est sententia?

Tu ipse regas, & adiuues functiones, à te man-
 datas. Fac ut tibi fiant grata, in omnibus uocationi-
 bus, ut doctores rectè doceant, ut Magistratus bene
 præsent, & populus obediat. Deniq; ut Ecclesie,
 politie, & Oeconomie nostræ mediocriter flore-
 ant, & singuli suo loco officium suum rectè faciant,
 & ut omnes tibi maneamus adiuncti, & copulati,
 sicut uia membra suo capiti. Reprimè rabiem
 Diabolorum, spargentium uenena, falsas opiniones,
 excitantium seditiones, bella, molientium uastatio-
 nes & interitus Ecclesiarum, literarum, disciplinae.
 Facito ut tibi obediamus, sicut sancti, & casti An-
 geli, qui perpetuo faciem tuam intuentur, & simi-
 lis obedientia in nobis conspiciatur, qualis cernitur
 in electis, uiuentibus in uita æterna, in quibus DE-
 VS est omnia in omnibus.

Voluntas igitur significat opera mandata, &
 uita uite cælestis. Docet uitam æternam, oportet
 nichoari in hac uita.

Panem nostrum quotidianum,
 da nobis hodie.

In præcedentibus petitionibus oramus, ut sit
 Ecclesia, & ut singuli simus ciues ueræ Ecclesie.
 Nunc atexitur petitio, de rebus corporalibus. Quia
 Ecclesia colligitur in hac uita, & hic necesse est in-
 choari æternam uitam. Petimus igitur ut Ecclesie
 D d tribuan-

tribuantur bona necessaria, ad sustentationem presentis uitae. Petimus hospitium, conseruationem familiarum, Oeconomiarum, pacis, discipline, prouentus frugum, & alia uitae praesidia. Ideo

Vocabulum Panis.

Significat omnia bona necessaria, ad sustentandam, & sustentandam corporalem uitam, cuius rebus opus est, hospitium, cibo, potu, pace, bonae letudine, successu in rebus gerendis iuxta uoluntatem &c.

Ἐπιείκεια.

Significat diem crastinum, seu sequentem. 2o, ἐπιείκεια recte uertitur quotidianus.

Et explodenda est insulitas quorundam, etiam inter ueteres scriptores, qui petitionem hanc transformant in Allegoriam, de caelestibus bonis, quos dicant indignum esse, à Deo petere bona corporalia.

Magna sapientia Dei, & graui consilio haec uita ita ordinata est, ut homines sustententur alimentis, non autem uiuant sine pabulo, sicut felinae. Ideo uerè agnoscamus, Deum esse datorem honorum, & uelle, ut fides nostra, in petitione horum exerceatur, & confirmetur, sicut dicitur: Deo Pater uester caelestis, quod uobis opus sit his uerbis.

Contra:

Sollicitudo est prohibita.

Petere bona corporalia à Deo, est sollicitudo.

Ergo illa petere, est prohibitum.

Respondeo: Ex puris particularibus non necesse est sequi ueram conclusionem. Quia duplex est sollicitudo: Sollicitudo diffidentie, quae est cruciatus cordis, quod non regitur fide, & consolatione diuina, nec petit auxilium, iuctum, & gubernationem à Deo. Alia est sollicitudo uocationis, quae est diligentia, faciendi officium proprium, & petit, & exspectat à Deo, uera fide, illa bona, quae promisit, & sicut ea promisit. Prohibetur igitur sollicitudo diffidentie, & praecipitur sollicitudo uocationis.

2.

Voluntas humana debet congruere, cum uoluntate Dei.

Deus uult Ecclesiam esse subiectam cruci, Ergo non sunt petenda bona corporalia.

Respondeo ad Minorem. Vtrumq; uult Deus, ut simus parati ad obedientiam, & simul, ut ab eo petamus mitigationem poenarum, & calamitatum. Haec precatio nunquam est irrita. Quia est rara pro toto corpore Ecclesiae, & singulis impetrat mitigationem poenarum & crucis.

Quae est sententia petitionis?

Quia tu in hoc angusto curriculo uitae mortalis, colligere aeternam Ecclesiam, Ideo proroga nobis

D d 2

nobis

nobis uitam, secundum consilium bonae uoluntatis
 tuae, tribue nostris liberis, longa, & felicia praesentis
 uitae, ac uigorem ingeniorum, ut ad ueram agniti-
 onem tui, & honesta uitae officia, educantur ac
 fiant. Da nobis bonam ualeitudinem, successum
 uocationibus, conuenientem uictum, pacem, tran-
 quillitatem, salutaria regimina, felicia con-
 gressa. Tege nostra oppida, & tuguria, tribuito san-
 ctitatem agrorum, annonam. Nec sinas in uicinis
 onibus uel Turcicis, uel Ciuilibus bellis, fieri heri-
 ticam uastitatem.

Remitte nobis debita nostra,
 sicut & nos remittimus debi-
 toribus nostris.

Petitioni de rebus corporalibus, subijcitur
 petitio remissionis peccatorum, quia fidem, acceptio-
 nem reconciliationem, oportet praeuocare
 alijs petitionibus. Et opponitur haec formula
 humanae trepidationi, quae propter considerationem
 propriae infirmitatis, & sordium, fugit Deum.

Necesse est autem in hac petitione, nos
 plecti cogitatione, totam summam Euangelii,
 gratuita acceptatione apud Deum, propter
 tum Filij Dei, de fide, de gratia, de Mediatore,
 peccatis manentibus in sanctis. Et nominatim
 gitanda est applicatio, petens, & credens tibi
 ti poenitentiam remitti peccata, te credentem

De recipi, & exaudiri. Ideo enim Filius hanc
sententiam dictavit, ut scias, cum uelle dare hæc bona
uocantibus.

Sicut & nos remittimus.

Ita argumentantur aduersarij
Pontificij.

Promissio, habens annexam conditionem
honorum operum, non est gratuita.

Promissio remissionis peccatorum, Euan-
gelij propria, habet annexam conditio-
nem nostræ remissionis.

Ergo promissa in Euangelio remissio peccatorum non est gratuita.

Respondeo. Est fallacia à non causa ut causa,
Quia conditio nostræ remissionis, de qua Minor lo-
quitur, non est legalis, Nec enim requiritur ut cau-
sa, uel meritum diuinæ remissionis, sed ut pars con-
uersionis, in qua comprehenditur noua obedientia.
Mandatum ergo de conuersione, & de abiiciendo
proposito peccandi, non tollit gratuitam remissio-
nem peccatorum, cum sit uox prædicationis poenitentiæ
ministerij Euangelici propria.

Quæ est sententia Petitionis?

Fatemur cum tota Ecclesia, nos circumferre
tributum onus dubitationum, peccatorum, &
sordium, herentium in hac misera natura nostra, sed
tu æternæ Deus propter filium tuum, Dominum

D d 3 nostrum

nostrum IESVM CHRISTVM, quem constituisti nobis Mediatorem, & deprecatorem, miserere nostri, ablue peccata nostra sanguine tuo, remitte nobis omnes labe, omnes infirmitates, dato tuo sancto Spiritu, in nobis inchoa novam eternam vitam. Nos te iuuante, & confirmato tuo Spiritu, abijcimus propositum indulgentiarum, & sceleribus contra conscientiam, toto pectore clamamus: Conuerte nos Domine, & conuertemur. Tu sana uulnera nostra, & iuuante inde in nobis crescat poenitentia, fides, & consolatio, acquiescens in te propter Mediatorem.

Ne inducas nos in tentationem.

Post petitionem gratuite remissionis peccatorum, subiicitur petitio auxilij diuini, contra Diabolum, & aduersus illecebras, ac occasiones peccatorum. Vitare enim peccata est vitare occasiones peccatorum. Iunioribus nota sit phrasis: Verum inducas, hebraica consuetudine hoc loco significat non effectiue, sed permissiue, & completiue.

Ne inducas nos.

Id est, Non permittas nos labi, & non facias nos in tentatione opprimi, & uinci a Diabolo, sed da, ut uincamus & repellamus insidias diaboli, te iuuante. Huc pertinent quae alibi leguntur: Nolite solliciti, id est, non frangamini sollicitudine, & metu, sed uincat fides. Item: Nolite timere mortem.

Et non deserite Deum metu mortis, sed fides, & spes finalis liberationis, vincant trepidationes.

Tentare Deum.

Proprie significat certare cum Deo, fiducia propria sapientie, iusticie, uel uirium, nec agnoscere suam imbecillitatem, sed secure contemnere iudicium Dei, excutere Deum rectorem, & sequi aut impulsiones Diabolorum, aut inclinationes depravate nature.

Causae autem peccatorum, vel tentationes, oriuntur à triplici hoste.

1. Diaboli suo uenenato, & terribili afflatu, qui à physicis exponi non potest, impellunt homines ad grauissima scelera, ad stabilienda Idola, ad accendenda non necessaria bella, & ad alia immania flagitia, tantum odio Dei & filij Dei.
2. Mali homines sunt organa Diabolorum, qui uiciorum astute decipiunt, aut falsa doctrina, aut spe potentie, & questus, aut per mala exempla, & similia.
3. Naturalis curiositas, superbia, & petulantia ingeniorum, item flamma prauorum affectionum in corde facile abducunt homines à Deo, & sunt cause magnorum lapsuum.

Qualia auxilia sunt opponenda istis hostibus?

Vox diuina monstrat duplex auxilium.

Dd 4

1. Petrus

1. Petitionem gubernationis à Deo, qui nos
cantes ipsum in cogitatione uerbi docet intus, et re-
git dato suo sancto Spiritu, et foris corpora, et in-
tam munit presidio sanctorum Angelorum, et
los arcente ac reprimente.

2. Vigilantiam, et diligentiam in facio
proprie uocationis officio, sicut dicitur: An-
te accuratè, non ut fatui. Non indulgeat boni-
curitati Cyclopice, non laxet frenos omnibus
sis cupiditatibus, sed alat fidem cogitatione
ne, et assidua inuocatione, regat etiam
membra disciplina.

Quæ est sententia petitionis:

Oppugnat nos hostis tuus, rabie inenarrabili
magna est imbecillitas nostræ carnis, mundus
in malis, plenus est impijs exemplis, sed tu nos
tua luce, et tuo sancto Spiritu, ne uincat nos
lus, ne superemur infirmitate nostra, ne capiamur
malis exemplis, arce à nobis seuissimos hostes tuos
et munito nos excubijs sanctorum Angelorum
rum, per Filium tuum, qui uenit ut destruat opera
Diaboli, supera in nobis hostem tuum, et con-
lecebras peccatorum, ut nunquam abs te
mur, sicut promisit Filius tuus: Nemo rapiet
meas ex manibus meis.

Sed libera nos à malo.

Est petitio, de finali, & uniuersali liberatio-
ne, ab omnibus malis presentibus, & eternis.

Nomen $\omega\upsilon\eta\eta\epsilon\delta\omicron\varsigma$

Virumq; complectitur, & ipsum Diabolum,
& omnia opera eius, ac quicquid malorum ab eo
oriuntur.

Gradus liberationis.

1. Est spiritualis ac eterna liberatio. Quia
credentes liberantur à summis malis, à culpa, &
pena eterna, & fide accipiunt consolationem, le-
uitiam, & pacem in corde.

2. Est mitigatio calamitatum in hac uita, ut ser-
uetur totum corpus Ecclesie. Etsi enim aliqua
membra interficiuntur, & alicubi fiunt dissipatio-
nes, & aliqui præripiuntur immatura morte: ta-
men aliquibus dat Deus longiora spacia uitæ, alicubi
la tranquillitatem, & mediocria hæc omnia, ut pos-
sit fieri propagatio doctrinæ, & educatio sobolis.

3. Singula electa membra Ecclesie liberantur
finaliter, quia tandem pij crepti ex omnibus ærum-
nis, transferuntur ad beatam consuetudinem Dei, in
uita cælesti.

Petimus igitur mitigationem calamitatum in
hac uita, longiora spacia uitæ, necessariam tranquil-
litatem, & tandem finale bonum, scilicet, uitam
eternam.

Quæ est sententia?

Dd 5

Clemen.

Clementissime Deus, mitigato Ecclesie tue
 ærumnas in hac uita, lenito nobis singulis nostras
 miseras, & pœnas, & tandem cum uniuersa Eccle-
 sia, nos ereptos ex presentibus miseris, donatoque
 iusticia, & uita æterna.

Amen.

Ista appendix, est testimonium de certitudine
 & efficacia fidei, intuentis promissionem Dei,
 certo statuentis, precationem nostram non esse
 tam, sed nos uere exaudiri à Deo propter fidem.

Firmissime statuo, meas preces non esse
 murmur, sed me certo recipi, & exaudiri proprio
 Mediatorem, & Deum ardentibus uotis oro,
 hæc inuicia fidei in me confirmet. Credo Domine
 sed opem fer imbecillitati meæ.

DE CAUSIS CALAMITA-
 TVM, ET LOCIS CON-
 SOLATIONVM.

Ideo Deus onerat Ecclesiam calamitatibus, ut
 in cruce crescat inuocatio, & exerceatur fides.
 Petens mitigationem pœnarum, & ærumnarum
 in hac uita. Propter cognitionem igitur hæc
 doctrinarum, subiicienda est admonitio de cruce.

Philosophi saniores tantum considerant causas
 propinquas, herentes in materia.

Causam mortis referunt in materia conditi-
 onem.

Talis enim est natura corporum, ut deficiente tepidulo, calor naturalis, qui est fons uitæ, extinguitur.

Causas scelerum referunt in uoluntates hominum, qui sepe laxant frenos malis affectibus, contra iudicium rationis.

In multis euentibus Philosophi putant dominari casum, & fortunam.

Statuunt etiam quasdam causas fatales, & necessariam connexionem causarum secundarum.

Ignorant autem primam & uniuersalem causam, seu uerum morbum, & fontem omnium calamitatum generis humani, & deinde sanationem ueram nature uulnerum & ueras consolationes in calamitatibus. Hæc monstrat solius Ecclesiæ doctrina, & eam esse ueram, ostendit sensus consolationis in pijs, & ipse mirandæ liberationes, quæ testantur, Deum esse presentem in Ecclesia.

Quæ est causa uniuersalis omnium
arumarum in genere
humano &

Quæ sunt præcipuæ.

1. Propter peccatum, hærens in natura, totum genus humanum subiectum est morti, morbis, & variis calamitatibus. Deinde errores humani, & iniqua uoluntatis, & cordis, cum eligunt scelera, attrahunt multis hominibus singulares peccata.

2. Dicitur

2. Diabolus ardens odio Dei, & hominum, impellit homines ad flagitia, & auget calamitates multis modis. Sed alia

Quæstio est: Cur Ecclesia magis permarur, quàm reliqua pars generis humani, aliena à Deo.

Et obijcitur hoc argumentum:

Iustis debet bene esse.

Ecclesia est iusta.

Ergo Ecclesia debet esse sine calamitatibus.

Respondeo ad Maiorem: Iustis debet bene esse, si licet, iuxta reuelationem Euangelij. Tunc iusti erit bene, cum prorsus erunt liberati ab omni peccato. Minor: Ecclesia est iusta: In hac uita reprobatione, & inchoatione, sed nondum consummatione. Ergo Deus in Ecclesia uult conspici suam, aduersus peccatum, & queri remediū, iuxta dictum: Iudicium à domo Dei incipit.

Recensetur octo causæ, cur Ecclesia magis exerceatur arumnis, quam alij homines.

1. Afflictiones sunt commonefactiones, de iusticia Dei, & de ira Dei aduersus omnia peccata hominum.
2. Diabolus acerbius odit Ecclesiam, quàm impios homines, sicut ostendit historia Iob.
3. Ut in cruce exerceatur, & crescant, penitentia, Fides, inuocatio, & tota nouitas.

quod humiliasti me, ut discerem iustificatio-
nem tuam.

4. Cum ualde multa sint actualia delicta in Ec-
clesia, Deus etiam in hac uita punit lapsus reuato-
rum atrocibus poenis, propter iusticiam suam, &
propter exemplum, ut adulterium Dauidis.

5. Supplicia in confessione, & mors sancto-
rum, quibus antea Deus ostendit se adesse, sunt testi-
monia certo secuturum esse iudicium, in quo erit di-
stinctio inter Paulum, & Neronem, inter Abel &
Cain.

6. Constantia Martyrum in morte, est testi-
monium, de ueritate doctrine.

7. Deus uult Ecclesiam fieri conformem, seu
similem imaginis Christi.

8. Mirande liberationes, sunt testimonia prae-
sentiae Dei in Ecclesia, ut dicitur: Ne deleas nos, ut
fuit Aegyptij, quod sis in hoc populo. Num-
m. 14.

Ex causis impulsivis & finalibus afflictionum
Ecclesiae, sumitur distinctio

De quatuor gradibus cala-
mitatum.

1. Omnes afflictiones, aut sunt $\lambda\epsilon\iota\omega\sigma\iota\alpha\iota$, id est,
paenae, ut exilium Dauidis.

2. Aut sunt $\delta\omicron\upsilon\lambda\lambda\alpha\sigma\iota\alpha\iota$, exercitia fidei, &
inuocationis, ut carcer Ioseph.

3. Aut sunt $\mu\alpha\sigma\tau\upsilon\gamma\iota\alpha$, testimonia de ueritate
doctrinae,

doctrinae, & de futura uita, ut supplicia Baptistae
Pauli.

4. Est ἄλγος, Meritum pro alijs, quod est
solum Christi passio.

Ex Philosophia proponuntur les
septem consolationum.

1. Necessitas. Feras, non culpes, quod uari
non potest. Ita mens quomodocumq; stetit in
moderationem. Bonus animus in re mala, tantu
um est mali.

2. Dignitas uirtutis, Non est faciendum
ullam uirtutem propter dolorem. Cato abstinere
a iusticia. Cicero a modestia. Hi reprehenduntur
in uersu Senecae: Tamen per ipsas lucret erant
decus.

3. Bona conscientia. Vbi non est uulnus in
de, sed tantum dolor externus, malum lenius foret
Est aliquid magnis crimen abesse malis.

4. Exempla, quae admonent, ut uelintus
litate, & non simus superbi. Patimur enim
quidem aliqui te meliores, Ergo tu etiam
ἐπιβουλεύματα ἁμαρτιῶν ἁμαρτιῶν
erummarum.

5. Spes leti exitus. Durate, & uosmet rebus
uate secundis.

6. Cause finales. Dulce, & decorum est
patria mori. Pro patria magnum decus est
fundere uitam.

7. Collatio euentuum. Melius fuit Lucullo

tranquilla republica, quam implicari lanienis
iudicio civili.

**Euangelium vero ita collocat
locos consolationum.**

1. **Necessitas obediendi Deo, qui punit non ut
destruat, sed ut conuertat, et auget fidem, & spem.**

2. **Dignitas uirtutis. Non est uiolandum, ullum
preceptum Decalogi, propter dolorem.**

3. **Bona conscientia, ut dicitur: Ibat, ouans ani-
ma, & spe sua damna leuabat. Laurentius intus
nulli patitur.**

4. **Remissio peccatorum est opponenda dolori
conscientie, ut dicitur: Dominus abstulit peccatum
tuum.**

5. **Sensus presentie Dei, & uiuificationis in
corde, accepta remissione peccatorum, & spes mi-
grationis calamitatum in hac uita.**

6. **Spes ultime liberationis, & uite eterne. Etsi
dixit me, sperabo in eum.**

7. **Exempla. Etiam sancti patiuntur propter
peccata. Ergo fateamur & nos iusticie Dei debere
penam. Iram Domini portabo, quia peccauit ei. Non
sum melior patribus meis, inquit Elias. Et oportet
nos conformes fieri Filio Dei in cruce, & in libera-
tione.**

8. **Cause finales. Ipse Deus, & confirmatio fidei
in alijs credentibus.**

9. **Collatio euentuum. Meriti essentus atrociora,
sed Deus**

sed Deus mitigat nobis pœnas immensa bonitate
propter Filium. Misericordie Domini, quod non
consumpti sumus. Non faciam furorem iræ meæ.
Quia Deus ego sum, & non homo.

10. Locus pertinens ad mortem. Desiderium
clari conspectus Dei, & liberationis à tormento
peccati.

Ita uir sanctus PHILIPPVS M.
LANTHON, preparans se ad illud iter, paucis
diebus ante mortem scripserat:

Causæ cur minus abhorreas
à morte. Sunt

A dextris, quia uenies in lucem, ubi cernes Deum, Filium Dei, disces illa mira & ar- cana, Item, rectè co- gnosces causas, cur sic conditi simus.	A sinistris, quia discedis peccatis, erumnis, Theologorum. Sic ego quotidie de surgō precando, Ut mens ad mortem duce leta Deo.
---	---

Ita longè antecellit doctrina Ecclesie
dijs, sumptis ex Philosophia.

Exitus in Philosophia

Congruit tandem, aut ad Epiphonema
matis Virgiliani: Vitaq; cum gemitu fugit in
ta sub umbras, Aut ad dimetros Adriani Caspary.

Animula, uagula, blandula,
Quæ nunc abibis in loca.

Pallidula, rigida, nudula?

Quia illi, qui sunt alieni ab Ecclesia, aut moriuntur
terram fremitu aduersus Deum, aut si cor non est
sacrum, extinguuntur inter cæcas dubitationes, de
sua vita. Sed

Euangelica narratio,

Postremo concionatur de lætissima resurrectione
Christi, & ascensione in cælum. Ideo p̄i agnoscunt ex
Euangelio, præsentiam uictoris Christi, & intuentur
victoriam portum, vitam æternam.

**PETITIONI coniungatur, in inuocatione,
GRATIARVM ACTIO.**

Quid est gratiarum actio?

In genere, est profiteri, unde sit acceptum bene-
ficium, & se obligare ad mutua officia. Est enim spes
Gratitudinis, quæ est virtus composita ex veritas
te, & Iusticia. Veritas proficitur unde sit acceptum
beneficium. Iusticia præstat mutua officia. Ergo in-
gratus est mendax, & iniustus.

Ac Deus vult intelligi gratitudinem, ut erga
ipsum simus veraces, & iusti præstandis officijs in
Eualogo præceptis, utq; hoc pacto maneamus con-
iuncti cum ipso, & ipse perpetuo in nobis possit ha-
bitare.

Gratiarum actio erga Deum,

Est veritas, quæ proficitur accepta esse à Deo
beneficia, & uerè esse Deum, esse omnipotentem,
Ec Præsentem

Præsentem, opitulatorem, & est opus iusticie, quæ obligas ad officia Deo grata. Alexander est ingratus, quia est mendax, & iniustus erga Deum, Cogitans se suum, aut sua virtute partum esse illud regnum, & non reddit Deo debitum honorem, quia se iubet ad Deum.

Iuniores assuefiant, ut quotidie expressis verbis recitent Gratiarum actionem.

Forma Gratiarum actionis ad æternum patrem.

Omnipotens, æterne, viue, & vere Deus, æternus Pater Domini nostri IESV CHRISTI, creator cœli, & terræ, & hominum, & omnium creaturarum, & conservator, dator vitæ, Legis & sapientiarum, & opitulator, unâ cum Filio tuo coæterno, Domini nostro IESV CHRISTO, λόγος ἡ ζωὴ ἡ ἀλήθεια, & Spiritu sancto tuo, effuso in Apostolos, & verace, sapiens, bone, verax, iuste, iustus, misericors, caste, liberrime, tibi gratias ago, quod misisti te nobis, quod misisti Filium, & voluisti assumere humanam naturam, inenarrabili sapientia, & bonitate, & fieri victimam pro nobis, quod contulisti æternam Ecclesiam, & quod inter nos colligisti, formasti Ministerium Euangelij, das SPIRITVM SANCTVM, & vitam æternam, & quod das nobis hoc corpori nostro necessaria, & mitigas, ac tollis partem denique pro omnibus beneficijs, anime, & corporis.

Ad æternum Filium.

Ago tibi gratias, omnipotens Fili DEI, Domine
 IESV CHRISTE, verbum, & imago æterni
 Patris, crucifixe pro nobis, & resuscitate, nate ex vir-
 gine, Emanuel, sedens ad dextram æterni patris, collis-
 gens, & servans æternam Ecclesiam voce Evangelij,
 quod patrescisti nobis æterni patris misericordiam, &
 decretum de Redemptione, & semper collegisti Eccle-
 siam, & assumpsisti humanam naturam, es Mediator,
 Redemptor, Iustificator, & Saluator, es summus Sa-
 cerdos, semper intercedens pro nobis, das vocem Evans-
 gelij, & es efficax per eam, & das remissionem pecca-
 torum, & es Rex, colligens, servans, & protegens
 Ecclesiam, & das Spiritum sanctum ijs, qui ad te con-
 vertuntur, & Evangelij voce se sustentant, & restitu-
 tis nobis iusticiam, & vitam æternam, das lucem in
 consilijs, intellectum verbi tui, depellis Diabolos, das
 etiam bona corpori necessaria, &c.

Ad æternum Spiritum sanctum.

Ago tibi gratias omnipotens, verax, caste, SPI-
 RITVS SANCTE, procedens ab æterno Patre,
 & Filio, Domino nostro IESV CHRISTO, esse
 in apostolos, quod confirmas corda nostra, ut fir-
 miter assentiantur verbo Dei, & flectis ea ad invocatis-
 simam Dei, & ad omnes motus legi diuinæ congruen-
 ter, & letificas ea, ut aquiescant in Deo, petant, &
 expectent omnia beneficia Dei. Das etiam bona cor-
 poris necessaria, &c.

414 DE INVOCATIONE,
BREVIS REPREHENSIO, ET
CONFUTATIO FALSARUM INVOCATIONUM,
& CONSECRATIONUM.

Tridentina Synodus fecit decretum, scilicet
uentures in caelo, esse inuocandos, ab illis petenda
opem, & auxilium. Huic impio decreto, opponit
talem propositionem:

1. Omnes inuocationes, quae sunt ad res, quae
non cernuntur, nec sunt Deus, esse impias & damna-
tas. Haec asseueratio confirmatur per scripturas dicitur
Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruis.

Et praeterea hoc etiam Argumentum:

2. Inuocatio tribuit omnipotentiam, illi, qui
inuocatur, quia oportet inuocatum, qui non
cernitur, videre motus cordis.
Solus Deus est scrutator cordium,
Ergo solus Deus est inuocandus.

3. Iuniores obseruent sapientissimum argumen-
tum Reuerendi Doctoris Lutheri. Inuocatio est honor,
qui tantum Deo tribuendus est, & cum Propheta lo-
cunt, inuocandum esse Messiam, testantur eum Deum
& omnipotentem esse. Ideo execranda est inuocatio
mortuorum, quia ea consuetudine, obscuratur hoc tes-
timonium, de diuinitate Christi.

4. Grauis impudentia est illorum, qui iubent pe-
tere à Sanctis opem, & auxilium, quia haec compo-
situs non tribuit creaturis, actiones proprias omnipotentis.

Dei, quod scilicet liberent à morte, à morbis, à potestate Diaboli, quod dent diuitias, & felices euentus, ut eadem resstantur peccata, quæ funduntur in templis iustificatorum: Maria mater gratiæ, tu nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe. Item: Sancta Dorothæa, cor mundum in nobis crea. Item: Sancta Catharina, Paradysi ianuam aperi.

Perficua testimonia scripturæ præcipiunt, bona æterna, & corporalia, petenda esse à solo Deo, fiducia Mediatoris, iuxta dicta: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Ego vitam æternam do eis. Ioh. 10. Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum. Proverb. 10. Benedictio Domini diuites facit.

5. Qui volunt loqui vercundius, dicunt à sanctis esse petendam intercessionem. Respondeo, Honor Mediatoris, & intercessionis, in nullam personam transfundendus est, præterquam in Christum, iuxta dicta: 1. Timoth. 2. Vnus Mediator Dei, & hominum, homo CHRISTVS IESVS. Hebr. 7. Semper viuens, interpellat pro nobis.

Officium Mediatoris,

Duo præcipue complectitur: Intercessionem, & applicationem meritorum ipsius, propter quæ petit nos miserari, & gemitus nostros exaudiri. Ista opera nõ conueniunt creaturis. Ideo fiducia solius Mediatoris Christi in Ecclesia accedit ad Deum, & agnitione Mediatoris suam inuocationem, ab omnium idolatricarum gentium precibus discernit.

6. Nullus cultus in Ecclesiam inueniendus est, sine expresso testimonio verbi Dei, iuxta dictum: Frustra colunt me mandatis hominum. Ergo cum in invocatione ad mortuos nulla possit esse fides, nitens verbo, & promissione Dei, nulla est & inuocatio, iuxta dictum: Quomodo inuocabunt si non credent,

Scholastici discant dextras responsiones ad sophismata εὐδολόγισα, quibus definiuntur istæ impia superstitiones.

I.

Sancti viuunt in caelo, & orant pro Ecclesia.
Ergo sunt inuocandi, & petenda est inuocatio illorum.

Respondeo. Nego consequentiam. Quia non sequitur, sanctos viuentes apud Deum, & cum tota celesti Ecclesia, precantes pro conseruatione membrorum Christi, quæ sunt in hac vita, ideo inuocandos esse, cum non sint scrutatores cordium, cumq; illa comparatio creaturarum absentium, prorsus nihil differat ab inuocatione statuarum, de qua dicitur: Fugite idola.

2.

Mandata à Deo sunt necessaria.

Vox diuina mandat inuocari nomina sanctorum patrum, Quia Gen: 48. Iacob inquit: Inuocetur super eos nomen meum, & nomen patrum meorum, Abraham & Isaac, &c.

Ergo invocatio sanctorum est necessaria, & pia.

Respondeo. In Minore est fallacia figuræ & distio-
nis. Iacob non loquitur de precatione faciendâ ad sese,
& ad Abraham, & Isaac, sed de nominandis his nepos
suis nomine patrum, quæ nominatio testatur, eos esse
heredes promissionum, quæ patribus factæ sunt. Hanc
sententiam ostendit phrasis Hebrææ lingue.

3.

Christus non est diuisus.

Sancti sunt inserti Christo.

Ergo sunt inuocandi tanquam membra in capite
Christo.

Respondeo. Est fallacia consequentis, Quia non
sequitur: Caput Ecclesiæ est inuocandum, Ergo idem
hominos debetur membris. Et considerentur ordine pro-
positiones huius Paralogismi. Maior: Christus non est
diuisus: Sed tamen est differens gradus copulationis,
duarum naturarum in Christo, & inhabitationis rei
sancti in sanctis. Minor. Sancti sunt inserti Christo:
in tali copulatione, quæ est unio hypostatica, sed per
modum inhabitationis, quæ in hac vita est separabilis,
in altera vita est inseparabilis inhabitatio, tamē in
eternitate conficietur ingens & verè infinitum
differens inter præsentia diuinitatis in beatis & inter
unam hypostaticam duarum in Christo naturarum.
Ergo semper retinenda distinctio inter Christum, caput
electorum, in quo sunt diuina natura & inter electos, qui

Ec 4.

[unclear]

sunt membra Christi, quibus dantur tantum certi gra-
 dus donorum. Solum Christo Pater Spiritum dedit, non
 ad mensuram, & in ipso habitat diuinitas. *omnino*
 Ideo sanctis nequaquam communicantur honores, qui
 debentur soli filio Dei, sicut scriptum est: *Exiit*
 Deus, & honorem meum non dabo alicui.

4.

Naturæ viuentes in cælo, & audientes preces
 hominum in terra, possunt inuocari.
 Sancti in cælo audiunt preces hominum.
 Ergo possunt inuocari.

Minor probatur exemplis similibus. Angeli
 audiunt preces hominum, ut ostendunt dicta, & exem-
 pla scripturæ. Angelus perfert preces Tobie ad De-
 um. Item: Angeli intelligunt motus vera conuersionis,
 sicut dicitur: Angeli letantur de uno peccatore
 qui conuertitur.

Ergo etiam sancti, qui sunt similes Angelis.

Respondeo. Nego Minorem. Et ad Exemplum
 Angelis propositum respondeo. Angeli non intus habent
 motus cordium, neque mittuntur ut mutant corda
 sunt πνεύματα λειτουργικά, mittuntur, ut sint cal-
 des corporum, vitæ, Ecclesiarum, Politiarum, Con-
 nomiarum, Suntque socij precationum Ecclesie, & letan-
 tantur nostra pœnitentiâ, quia ipsi intersunt neque
 colloquijs & actionibus. Quod de sanctis mortuis
 firmari non potest. De Angelis dicitur, quod semper

faciem Dei, id est, intelligant omnem voluntatem Dei, reuelatam creaturis, ideoque latentur de eo, quod est conforme Deo. Non sunt autem scrutatores illorum, neque sunt datores illorum honorum quae solus Deus distribuit. Quare in Apocalypsi expresse Angelus prohibet se adorari. Et inde ducatur tale argumentum, pro confirmatione verae sententiae.

Angeli non sunt adorandi.

Ergo nec sancti, qui sunt similes Angelis.

5.

Quidam Sophistae, ut stabiliant inuocationem mortuorum, negant Christum nunc pro nobis interpellare. Proponunt autem duo argumenta, Ex quibus hoc praeceptum est:

Actiones Christi conuenientes tempori humiliationis, non sunt tribuendae tempori, et statui glorificationis.

Intercessio, et passio, conueniebant tempori humiliationis.

Ergo Christus nunc non est intercessor, neque est inuocandus, tanquam intercessor, sed tanquam Rex, et dator honorum, cum Patre, et Spiritu sancto.

Minorem probo. Sicut Paulus inquit: Christus semel est mortuus, ita orauit pro hominibus tunc in carne, et tempore humiliationis. Nunc uero est exaltatus ad omnipotentem gubernationem.

E e 5

Respons.

Respondeo. Nego Minorem, de intercessionem, quae non est opus tantum conueniens tempori humilitationis, sicut passio, sed pertinet ad officium Mediatoris, & Sacerdotij: CHRISTVS autem retinet officia Sacerdotis, Mediatoris, & Regis, vsq; ad consummationem Ecclesiae, & inchoationem noui status, sempiterna in vita aeterna ac coelesti.

Officium Mediatoris adhuc in Christo, comparatur has duas actiones. Intercessionem, & applicationem meritorum ipsius.

Passio, vel obedientia fuit certi temporis, sed efficacia Christi, & applicatio meritorum ipsius, non intercessio pro tota Ecclesia, & singulis membris, est perpetua, ut testantur manifestissima dicta: Semper viuens, vt interpellat pro eis. Filius est ad dexteram patris, intercedens pro nobis. In omni igitur uocatione cogitandum est, de duobus respectibus in Filium. Inuocamus eum tanquam datorem bonorum, cum patre, & Spiritu sancto. Secundo facimus mentionem Filij, tanquam Mediatoris, seu intercessoris, sicut clarè dicit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et ita loquitur uniuersa vetus Ecclesia.

6.

Ipse Christus dicit: Ego non dico, quod sum rogaturus patrem pro vobis.

Ergo ipse non orat pro nobis.

Respondeo. Dicitum Christi intelligatur comprehensiuè, seu inclusiuè, non exclusiuè. Non enim negat

Christus se rogatum esse, sed negat se precaturum
 esse. Ergo non excludit suam precationem: Sed
 ut accedat nostram. Quasi dicat: Ego quidem oras-
 sum pro vobis, sed hoc non ita volo intelligi, quasi
 non velim simul orare. Ac Dominus in eodem textu
 se ipsum interpretatur, mox addita sententia affir-
 mata: In illo die petetis in nomine meo. Item, Oraui
 pro te, ne fides tua deficiat. Est igitur consolatio in dis-
 co Christi, & admonitio, ut nostra etiam precatio-
 nes rogatur, & ut nos ipsi quoque, fiducia Filij Media-
 toris, ad Deum accedamus, & statuamus, nos exaudiri
 propter ipsum, Ego non solus precabor, inquit, sed vos
 etiam orate, & statuite, quod aeternus pater vos, pro-
 pter me, & fiducia mei invocantes, vere diligit.

SECUNDO.

Eadem Tridentina Synodus, mandat tribuere ho-
 norum reliquijs, exuvijs, & ossibus sanctorum, ut ab
 illis impetretur auxilium. Iubet etiam colere, & vene-
 rare statuas, & imagines in templis, coram illis pro-
 cumbere, & per illas Deum, vel sanctos compellare.

Respondeo: Impietas est, & Idolorum cultus,
 aliqui aut ipsas statuas, aut ossa, Item fingere vel Deo-
 rum, vel sanctorum magis in uno loco, ut ad hanc statuam,
 propius & praesentes, seu, alligatos esse, quam ad
 altare. Exceptis .n. Sacramentis, quae Deus instituit,
 & per quae ipse certo modo, iuxta suam ordinationem,
 esse efficax, alligare Deum ad illam rem, quod sit ibi magis
 praesens

præfens aut efficax, quàm alibi, est fabricare tabulum. Quocunq; loco inuocat Deum is, qui uerbo Dei regitur, hunc ibi uerè exaudit Deus. 1. Thimoth. 2. Volo orare uiros in omni loco.

Et manifestè prohibetur alligatio ad unum locum, cum dicitur: Veri adoratores adorant Patrem, in Spiritu, & ueritate. In ueritate, id est, uera agnitione, iuxta uerbum eius. In Spiritu id est, habentes motus Spiritus sancti in corde, ueritatem, & fidem, ne inuocatio sit simulatio.

Ac tales abusus uerarum inuocationum.

Orti sunt ab exemplis Ethnicorum, in quibus etsi sunt manifesti furores, horribiliter contumaces in gloriam Dei, tamen ab his non abhorrent benedictiones, quia mentes multorum fascino a Diabolo, & à praua consuetudine, sicut Ethnicis Bacchalia uidebantur tolerabiles ludi.

Pertinet uerò ad curam pij Magistratus prohibere idolatricas inuocationes, & statuas, ad quas fiunt concursus, & adorationes impie, remouere, uel, delere, iuxta præceptum: Non facias tibi simulacrum. Item, Dissipate aras eorum, & confringite statuas. Deut. 12.

Contra:

Miracula dant testimonia de ueritate ueritatis tuum.

Ad multas statuas, & ossa sanctorum, sunt magna miracula.

Ergo cultus ille non est reprehendendus.

Respondeo Ad Maiorem: Miracula dant testimonium de veritate, scilicet, Miracula edita à Deo, & congruentia cum uoce diuina. Minor: Miracula edita ad confirmandam idolomaniam, siue apud papistas, siue apud Ethnicos, tantum sunt præfugia Diabolorum, qui etiam multa miranda opera possunt edere sed non uera seu, diuina, id est, opera creationis. Et uerbum Dei debet esse iudex super miracula. Et nullum miraculum recipiendum est, contra hanc æternam legem: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

2.

Miracula edita à Deo, sunt immota testimonia doctrine, & uerorum cultuum.

Corpora sanctorum mortuorum, cædunt miracula diuina.

Ergo illis exuijs debetur cultus, & honor inuocationis.

Minor confirmatur, Cadaver Helisei resuscitauit mortuum.

Respondeo ad Minorem. Non Cadaver Helisei, sed Deus reddidit uitam mortuo. Deinde dico: Plus est in conclusione, quam in præmissis. Deus edit hoc miraculum ad tumulum Helisei, non ut institueretur ibi nouus cultus, aut ut fieret ibi inuocationum exuiiarum, sicut neq; historia narrat, nunquam hoc accidisse: Sed ut ederetur testimo-

nium,
de uo-

de uocatione Prophetæ, & populus certo scire, do-
 Eternam quam iste Doctor uiuens sonuerat, fuisse
 Deo.

Deinde uoluit etiam Deus pingere beneficia
 Christi, qui factus est cadauer, ut his qui tangunt ip-
 fide, reddat æternam uitam.

3.

Ita argumentatur conciliata
 Tridentinum.

Honor, qui exhibetur statuis, refertur ad Patres
 typa, quæ illæ representant.

Ergo non est cultus idolatricus.

Respondeo ad Antecedens. Expressa prohibitio
 est, sancita seuerissimo mandato Dei, ne Deum, cui
 efficaciam Dei, alligemus ad ullum locum, nisi
 quo se non alligauit ipse suo uerbo.

Homo Idolatricus, si est crasse stolidus, tribuit
 idolo, uel statuae diuinam substantiam, si est super-
 zior, adscribit illi $\xi\nu\alpha\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\pi$, uel relationem ad De-
 um. Putat Deum, uel sanctum ad illum suam typam
 magis esse propicium & presentem, seu, magis propi-
 cem, quam alibi, quæ ipsa imaginatio uere est idola-
 trica, & aberrat à uero Deo, perinde ut Turci con-
 niscuntur Deum sine Filio, cum fingunt aliquem
 Deum, quod nihil est in mundo, ut Paulus loquitur

Qualis honos debetur
 sanctis :

Retinenda est memoria ipsorum in Ecclesia, pro
sex causis.

1. Ut afficiatur perpetua historia Ecclesie.
2. Ut testimonia, quae habuerunt in suo ministerio, sint confirmationes doctrine.
3. Ut Deo agantur gratiae, pro patefactione, & continua propagatione doctrine.
4. Ut exempla sanctorum, qui exauditi, & adluti fuerunt a Deo, confirmet fidem nostram.
5. Ut pro uocatione, singuli eorum exempla imitentur.
6. Ut ipsi etiam laudentur, quod donis Dei benedicti sunt, quae tamen laus uere ad Deum pertinet, ut dicitur:

Hos ego cum laudo, laus ea tota Dei est.

TERTIO.

Inter abusus inuocationum, recensendi sunt etiam
superstitiosae consecrationes olei, salis, aquae, herbarum,
& aliarum rerum. Isti ritus defenduntur talibus
uicibus.

I.

Similium eadem est ratio.

Pium est, dicere preceationem in mensa ad cibos.

Ergo etiam consecrationes ciborum in templis
piae sunt.

Respondeo ad Maiorem: Ingens est dissimilitudo,
inter preceationes faciendas ad mensam, & inter illas
consecra-

consecrationes magicas pontificijs vstitatas. Quia pro-
 catio ad mensam, agit Deo gratias, pro donatione re-
 rum corporalium, & petit felicem usum corporali-
 ordinarum à Deo. Consecratio Pontificia transmutat
 illas ad usum Spiritualem, contra ordinationem Dei,
 videlicet, ad deletionem peccatorum, ad depulsum
 Diabolorum, ad infusionem gratie, & tribuit
 bus efficaciam, qualem vox diuina tribuit sacra-
 mentis.

Isti impij ritus execrandi sunt. Nam sicut nulla
 creatura potest edere promissionem gratie, sed Deus
 edit eam, & dat iusticiam, & vitam eternam, per
 vocem huius promissionis. Ita nulla creatura potest
 instituire Sacramenta, id est, ritus obsequantes & con-
 firmantes promissam gratiam in credentibus.

Vsus corporales rerum ordinati sunt à Deo,
 ad certos fines corporales, Alie creaturae sunt enim
 alie medicamenta, alie instrumenta. Hos fines debet
 spectare homo, sed non sunt illis assignende efficacie
 spirituales, sine verbo, & ordinatione Dei. Ideo labi-
 tricium est fingere: Sale, aut aqua, deleri peccatum
 aut gratiam infundi in oleum, cum Deus nihil horum
 instituerit.

2.

Quod sanctificatur, id accipit vim Spiritualem
 quia efficacia Spiritus sancti nominatur
 sanctificatio.

Cibus per verbum Dei, & per preceationem sanctificatur. 1. Timoth. 4.

Ergo creaturis per consecrationem imprimatur quedam vis Spiritualis.

Respondeo. Est fallacia æquiocationis. Quia plures sunt significationes verbi sanctificare in scripturis. Nam sanctum in genere significat, quod congruit cum voluntate, & ordinatione Dei. Et Maior propositio, tantum vera est de creatura rationali, cui facta est promissio Spiritus sancti. Nec Deus ad ullam aliam non sic vult alligari, sicut ad Sacramenta, per que certo modo, id est, iuxta institutionem suam vult esse effectus.

Minor. Verbum sanctificatur, apud Paulum, intelligitur relative, de homine pio, habente congruentem cum verbo Dei opinionem de creaturis, & sanctitate cibis, laboribus officij, & omnibus rebus corporibus. Quia Paulus hanc regulam opponit fanaticis viribus, qui damnant coniugium, cibos, ordinem publicum, distinctionem dominiorum, iudicia. Docet vero credentes, quod creaturæ quatenus sunt à Deo, sunt bonæ, & usus ipsarum sit concessus.

Abusus est vicium in voluntate abutentium. Sed Deus vult in credentibus esse usum sanctum. Tunc autem usus est sanctus, id est, concessus, & placens Deo, quando accedit verbum Dei, & precatio, id est, cum opus externum congruit cum verbo Dei, quod regit ipsum, & simul in mente lucet fides, gratiarum actio, & petitio auxilij.

Ff

Hoe

Hoc modo quilibet scire potest, se utrum in rebus corporalibus, sine peccato, quando fecit illas, quae sunt ordinata à Deo, in sua vocatione, & quae ea facit in vera fide, & cum invocatione Dei.

Ita apparet Paulum loqui de usu Physico, & politico rerum corporalium, Deo placente, non in efficacia spirituali illarum rerum, sine mandato Dei, & concludimus, illas consecrationes esse magicas, & superstitiones impias, quia sunt opera, non mandata à Deo, nec habent causam physicam, nec sunt rei Politici causa.

QUARTVM CAPVT CATECHESICO DE SACRAMENTO BAPTISMI.

Doctrina de Sacramentis in genere.

Quid significat vocabulum Sacramentum in veteri lingua?

Significat arcanam siue confederationem, & coniurationem, ad seruandos certos ritus sacrorum, & ad alia ciuilia quaedam officia prestanda. Apud gentes enim gentes, in antiquitate Ethnica, fuerunt quaedam collegia, & arcana foedera, inter se dicta, quibusdam vinculis religionis, quae sunt nominata sacramenta, quasi sacrae promissiones.

Græci nominant *μυστήρια*, d. velando, vel occultando. Quia præfides sacrorum stabant velati. & ritus sacri non spargebatur inter profanos, qui non erant initiati, & non erant recepti in societatem.

Romani iuramenta militaria nominant *Sacramenta*, quia militia est quoddam fœdus, quod etiam obligabat tunc: milites, ad certa sacrificia, & alios ritus.

Quid nominatur Sacramentum in Ecclesia?

Sacramentum in nouo testamento, est ritus diuinitus institutus, additus promissioni in Euangelio traditæ, ut sit testimonium, & pignus, exhibitæ, & applicatæ promissionis gratiæ, ad singulos. Ideo olim rectè dictum est: Sacramentum est signum gratiæ.

Propter quas causas promulgationi promissionis, sunt additi ritus?

Duo sunt potiores fines Sacramentorum.

1. Sacramenta sunt signa promissionis, commemorant nos de promissione, & sunt signa applicatæ, id est, testificantia, quod promissio ad singulos pertineat. Ideo vero adduntur promissioni hæc sigilla, quæ spectacula, incurrentia in oculos, magis mouent animos, & facilius retinentur, quàm nuda verba promissionum generalium.

2. Sunt signa confessionis, & societatis cum Ecclesia. Deus vult confici Ecclesiam, & singulos fieri membra

membra Ecclesie visibilis. Ideo cetui vocatorum, & Ecclesie visibili, dedit quaedam signa, que manifeste distinguunt Ecclesiam ab alijs congregationibus.

Prior finis est principalior. De eo loquitur Paulus, cum circumcisionem nominat $\sigma\phi\rho\alpha\tau\iota\sigma\mu\sigma$, sigillum iusticie, quia erat signum mans fidei, & testificans promissionem de gratia, pertinere ad Abrahamum. Postea quodlibet Sacramentum, habet suas peculiare significaciones, ut supra dicitur.

Quæ fuerunt Sacramenta veteris Testamenti:

Ante diluuium, externum signum additum promissioni, fuit inflammatio agni, qui consumebatur celesti flamma, Quamquam & in natura adhuc integra prohibitio de fructu arboris vite, debuit esse quasi sacramentum, id est, exercitium obedientie, proprium homini. Sed post diluuium, quando promissio de gratia salutari fuit renouata, & restricta ad posteritatem Abrahæ, additum est nouum signum, scilicet, Circumcisio.

Quid significabat Circumcisio:

Primo, & principaliter erat testimonium de promissione gratie, & applicatione promissionis generalis ad singulos.

2. Discernebat gentem Iudaicam, in qua erat futurus, & concionaturus Messias, ab omnibus alijs populis.

Fuit ordinata in illa arcana parte corporis, ut
 admiranda admonitio de venturo semine ex posteris
 habere, sicut antea dictum fuerat in prima promissio-
 ne: Semen mulieris, conculcabit caput serpentis.

4. Circumcisio significabat in hac generatione car-
 nali, naturam hominum nasci ream, immundam, &
 peccandam, hoc est, morti addictam, sed propter
 promissum semen, iuxta verbum, Ecclesiam habituram
 esse, nouam, & eternam iusticiam, & vitam.

Constituta deinde Politia Israël, signa fuerunt,
 Passatio agni in Paschate, & multa Cereemonia Les-
 uae & sacrificia typica.

Redeunt à Pontificis numerantur septem
 Sacramenta, Noui Testa-
 menti:

Cum Sacramenta nominentur actiones à Deo ins-
 titute, ut sint testimonia promissionis gratiae, & has
 habent adiunctam promissionem gratiae, facile intelli-
 gitur hoc nomen non tribuendum esse alijs actionibus,
 vel operibus, siue moralibus, siue Cereemonialibus.

Vita coniugalis,

Et alia opera praecepta in Decalogo, habent quo-
 dam mandata à Deo, & adiunctas promissiones prae-
 miorum. Sed non sunt mandata, vel instituta, ut sint
 testimonia promissionis gratiae, neque proprie habent ad-
 iunctam promissionem gratiae, vel iusticiae aeternae, neque
 tantum sunt opera noui testamenti. Ideo coniugium
 non recte nominatur Sacramentum.

Ff 3

Poenis.

Complectitur opera mandata in lege Dei, et apprehensionem beneficiorum Euangelij. Illorum enim bonorum, seu beneficiorum in Euangelio promissionum confirmationes sunt Sacramenta. Sed ipsa confirmatio, seu pœnitentia improprie Sacramentum nominatur.

Ritus confirmationis,

Quem retinent Pontificij, prorsus in ecclesiasticum est, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ adiunctam habens. Exploratio autem et prædicta publica doctrinæ, item publica precatio, pro confirmatione fidei, et donorum Spiritus sancti, et præcepta est, et utilis.

De more seruando in ordinatione ministrorum Euangelij, supra dictum est.

Tridentina Synodus valde pugnat

De unctione,

Respondeo. Ritus unctionis Papsificæ, qui nunc est in usu, est manifesta impietas, Quia consecratio olei, quæ nunc sunt, sunt similes Magicis: Adhibetur enim inuocatio mortuorum. Hæc expressè damnata sunt voce diuina.

Contra:

Apostolis fuit in usu unctio.

Ergo et nobis debet esse.

Respondeo. Falsò citantur exempla Apostolorum qui adhibebant olea, ad sanationem morborum, hoc fuit donum miraculosum, attributum primæ

Nota. Nunc fingunt pontificij unctioe tolli peccata, manifestum est, huic ritui unctiois, non esse adiutam promissionem gratiae.

Quot sunt igitur propriè Sacramenta
Noui Testamenti ?

Duo, Baptismus, & Cœna Domini. Si quis vult habere Absolutionem, propter promissionem traditam: Quorum remiseris peccata, remittuntur eis: Cum ego non pugnabimus.

Quomodo audacia humana Sacramenta solet corrumpere ?

Corruptelæ insigniores sunt duplices omnibus aetatibus. Maxima multitudo obliuiscitur promissionis, sicut olim Ethnici, & vertit signa in numina, seu Deos, sicut Chaldaei, & Persæ ignem finxerunt esse ipsum Deum, quia audierunt igni ex cœlo delapso, incensas esse victimas.

Alij fingunt ipsos ritus esse opera, quæ merentur remissionem peccatorum, & hac opinione cumulant illa opera, & subinde nouas Ceremonias, & nouos Deos excogitant. Sicut Ethnici comminiscabantur varios cultus, & varia numina: Ita Pontificij ritum esse verterunt in numen, & de Missa, & ritibus Missæ dixerunt, hæc opera mereri remissionem peccatorum.

Quæ sunt generales Regulæ, vel Admonitiones, de Sacramentis ?

Ff. 4.

1. Regula

1. Regula. Tenendi sunt veri fines Sacramentorum, reiectis omnibus abusibus.

2. Nulla creatura potest instituire Sacramentum, vel illum opus, quod habeat rationem Sacramenti, quia solus Deus edit promissionem gratiae, & significationem de promissione.

3. Nihil habet rationem Sacramenti, extra illud institutum. Cum mutatur ritus, aut, extra eorum institutum, transfertur ad alios usus, non est Sacramentum, sed actio superstitiosa, seu, Idolum. Vt Petrus, qui à sacrificiis circumgestatur & adoratur, non habet rationem Sacramenti, sed est horribilis profanatio Sacramenti.

4. In adultis in usu Sacramentorum, necessaria est fides, qua singuli se sustentent promissione gratiae, & intuentes testimonium illud, confirmantur, & fortuant, non propter hanc obedientiam dari gratiam, sed gratis, propter Filium Dei. Ideo expressè damnatum est deliramentum Pharisaicum, quod dicit per Sacramenta, ex opere operato, sine bono motu utentis, dari gratiam.

BAPTISMVS.

Quid est Baptismus?

Est instituta à Filio Deimersio in aquam cum pronuntiatione verborum: Ego baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ut sit testimonium eum, qui cum hac pronuntiatione uerborum mergitur.

reconciliari Deo propter Christum, & sanctificari
Spiritu sancto, ad vitam eternam.

Quæ est sententia verborum Baptismi?

Ego Baptizo te, in nomine, Patris & Filij, &
Spiritus sancti, id est, ego minister hoc ritu testificor,
in nomine, id est, ex mādato diuino, te qui sic mergeris,
recipi à uero Deo in gratiam, qui est æternus pater
Domini nostri IESV CHRISTI, & recipi te pro-
pter Filium, & sanctificari te Spiritu sancto. Et quis
deus testificor te recipi in nomen, id est, ad agnitionem,
& inuocationem veri Dei, qui est pater æternus, Do-
mini nostri IESV CHRISTI, & Filius, & Spi-
ritus sanctus, & recipi te propter Filium Redempto-
rem Ecclesie, & sanctificari Spiritu sancto, quem
Deum agnosces, & inuocabis, ideoq; palàm testaris
hoc Baptismo, te omnia commenticia numina execrari.

Effectus, & fines Baptismi.

1. Baptismus est testimonium receptionis & inser-
tionis in Ecclesiam, eo ipso quod testificatur ablu-
i peccata nostra & nos reconciliari Deo, & recipi propter
Christum in societatem bonorum Ecclesie, & regni coele-
stis hereditatem. Ac in Baptismo cogitandæ sunt duæ
rationes.

Prima, foederis quod Deus facit cum homine.
Deus recipit te propter Filium, & per eum delet tua
peccata, & sanctificat te ad vitam eternam. Hoc
Es 5 foedus.

foedus omni tempore ratum est, conuersis ad Deum
& credentibus.

Secunda, obligationis mutua baptizati ad Deum, sicut dicitur: Baptismus est stipulatio bonae conscientiae erga Deum.

Stipulatio,

Significat promissionem, quae fit ad intercessionem alterius. Tu agnoscis hunc esse verum Deum, qui se in filio patet, & hunc verum Deum inuocas filium Iulij, & isti debes obedientiam secundum Euangelium.

Sinodus Tridentina allegat dictum:

Post naufragium humanae naturae, data tabula salutis sunt datae hominibus, scilicet, Baptismus, & hac prima tabula amissa, dolor poenitentiae.

Respondeo. Hoc dictum non est absurde intelligendum, quasi lapsis, & adultis foedus in Baptismo contractum, non sit ratum, nec recuperari possit prima tabula semel amissa. Sed oppositum fuit Nouatianis, qui lapsos post Baptismum, negabant rursus conuerti posse ad Deum. Certum est enim conuersos vere recipi in istam Arcam Noe, id est, in possessionem integram promissionum Ecclesiae, propter Mediatorem.

2. Prior significatio Baptismi est, nos mergi in sanguinem Christi, & abluere a peccatis, ac Christum induere. Postea significat etiam Ecclesiam mergi in afflictiones & mortem, ut reliquiae peccati absorbeantur.

Suntne infantes Baptizandi?

Sunt. Et confirmatur hoc Argumento.

Omnēs Saluandos oportet inseri Ecclesie, iuxta regulam: Extra Ecclesiam non est salus.

Quos elegit, hos vocauit.

Ad infantes pertinet promissio gratiæ, & salutis æternæ.

Sunt igitur baptizandi, & inserendi Ecclesie.

Minor est manifesta. Dominus inquit: Sinite paruulos venire ad me, quia talium est regnum cælorum. Nec est voluntas patris, ut pereat unus de paruulis istis.

Argumentum Anabaptisticum.

Baptismus sine fide est irritus.

Infantes non habent fidem, quia fides ex auditu est.

Ergo non sunt baptizandi.

Respondeo. Maior, & probatio Minoris loquuntur de adultis recipientibus Baptismum, in quibus requiritur penitentia, & fides. Sed de infantibus hoc non est tenere, quod Spiritus sanctus per baptismum in ipsis efficax, efficiens nouos motus & inclinationes ad Deum pro ipsorum modo, cum promissio Euangelij, s. sancti, & vitæ æternæ pertineat ad infantes, iuxta dicta Christi, paulo ante recitata: Ex quibus sequitur in Baptismo, qui est signum & testimonium adoptionis.

adoptionis, Spiritum sanctum illis dari, & inchoari in
eis iusticiam Deo placentem, pro captu, & etate
ipsorum.

Dulcissima promissio est: Ero Deus tuus, & so-
minis tui. Ergo infantes piorum in Ecclesia, pro quibus
funduntur preces ad Deum, & per Baptismum in-
runtur Ecclesie, uerè fiunt heredes eterne uite.

Ac mos Baptizandi infantes fuit comprobatus,
& receptus etiam uetustissimis temporibus in prima
& puriore Ecclesia, ut testantur perspicua dicta, Oro-
genis, Cypriani, & Augustini, que citantur in libro
Theologicis Philippi Melanthonis.

ABSOLVTIO PRIVATA.

Quare retinetur mos priuata
Absolutionis?

1. Propter consolationem conscientiarum, ut erit
testimonium, uoce Euangelij, multis, & singulis, an-
nunciari gratuitam remissionem peccatorum, uerè dis-
ctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.
Item: Si dixerit, pœnitet me, remitte ei.
2. Iste mos, ostendit perspicuum discrimen, Legi
& Euangelij in Ecclesia.
3. Exemplum hoc ostendit, in Euangelio traditum
esse mandatum, de remissione peccatorum, sicut Petrus
Alc.

Alexandrinus, hunc publicum ritum citauit contra Nestianos.

4. Rectius potest fieri exploratio doctrinae, & meliores commodius possunt erudiri, in priuata absolutione.

Sed diuina remissio non intelligatur esse tantum alligata ad priuatam Absolutionem. Quia uerè sit remissio in omni uera conuersione, in qua recte cogitata promissione Euangelij, fide accipitur consolatio. Et Epi: cena Domini, habet uim priuatae absolutionis, quia Sacramenta sunt applicationes promissionum.

Potest autem peti Absolutio priuata, sine enuincatione delictorum.

Forma petendi Absolutionem à ministris Euangelij.

Venerande Domine, reuerenter peto, ut meam consuetudinem audias, & mihi absolutionem pronuncies.

Toto pectore agnosco, & deploro naturæ meae inmundiciam, caliginem, & omnem meam ἀνομιάν, & factos, me multiplicibus delictis, pugnantibus cum te, & uoluntate Dei, attraxisse mihi iram Dei, peccata aeternas, & presentes. Verè igitur cum Propheta dico: Tibi tantum Domine sum peccator, & malum cor meum te feci. Ante tuos oculos, nil, nisi culpa sumus. Duplex autem confugio, ad Filium Dei, Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, quem aeternus Pater constituit nobis μεσίτην, & ἱκέτην, & secundum illam promissionem Euangelij uerè statuo, propter ipsius obedientiam

obedientiam recipi me in gratiam, donem mihi remissionem peccatorum, iusticiam, Spiritum sanctum, & hereditatem aeternae vitae, iuxta vocem sacramenti. Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & uiuat. Huic uniuersali mandato, & promissioni Dei, assentior fide, quamuis legale, sed fide tamen. A te autem Ecclesiae ministro, peto ut mihi etiam agenti poenitentiam, & credenti, tuam remissionem seu absolutionem a peccatis annunties, & applices mandato Christi, qui dixit: Quorum remiseritis peccata remittentur eis.

Forma praescripta cuidam adolecenti
a Philippo Melanctone,

Venerande Domine, Confiteor coram Deo, & vobis, ministro ipsius, me esse natura miserum peccatorem, indignum beneficijs, & misericordia Dei, & vita aeterna. Illam indignitatem ego auxi a multis peccatis multis, quod non satis credo promissionibus, & comminationibus diuinis, non timeo, non dubito, sum impatiens, non diligenter oro, sum ignarus, & negligens in studijs, non reuerenter colo parentes, & Praeceptores, ut debebam, non sum sollicitus pro publica pace, & Ecclesia, &c. Horum me poenitentiam sentio Deum irasci mihi propter peccata, nisi agam poenitentiam: Peto igitur, ut mihi annuncietis absolutionem, in nomine Domini nostri IESU CHRISTI, qui ait: Quidquid solueritis, erit solutum, Et quid ligaueritis, erit ligatum. Ego, Deo iuvante,

deo meos morēs, & vitam, & vicissim Deum pro
vobis precabor.

QVINTVM CA
PVT CATECHESEOS
DOCTRINA DE SALVBER
tima cœna Christi.

Quæ sunt appellationes publici ritus
Cœnæ Domini:

1. Iste ritus simplicissima appellatione nominatur
Cœna Domini, 1. Cor. 11.

2. Ecclesia Græca hunc ritum appellavit λειτουργία,
quod significat administrationem publici boni,
quod etiam dictum est. Significat igitur hoc vocabulum
non sacrificium, sed ministerium, quo fit distributio Sa-
cramenti.

3. Appellatur συνέχης, à congregatione, quia
ritus ex præcipuis finibus est, ut hæc ceremonia, sit
ritus publicæ congregationis.

4. Nominatur ευχαριστία, quia Filius Dei vult
propter, in usu cœnæ, accipi sua beneficia, & rursus vult
propter gratias, de toto beneficio redemptionis, & col-
lationis Ecclesiæ.

5. Multi ex veteribus ritum hunc nominant ἀγάπη
ritus, quia iste, ut sic nominè, conuictus, est fœdus mu-
tua dilectionis inter pios, & quia olim, simul ad cœnam
Domini.

Domini afferebantur, panes & alie res distribuendi pauperibus, ut apparet ex historijs & ex Epistola ad Corinthios.

6. Romani peculiari nomine, appellarunt ritum hunc MISSAM. Hoc uocabulum est ambiguum originis. Aliqui deducunt ex etymologia Hebraica, in appellatione quae est Deut. 16. Vbi Missa significat contributionem, quia uetustissima consuetudine, in publicis congressibus fiebant contributiones, pro sustentatione inopum.

Alij malunt retinere originem Latinam. Cyprianus Remissam nominat remissionem peccatorum. In missa significat remissionem. Sacerdos peracta communionem, annunciat remissionem peccatorum: $\alpha\pi\epsilon\rho\iota\varsigma\ \epsilon\sigma\omega$, populis sit remissio. Latini dixerunt. Ite missa est, id est, sit uobis remissio, qui accipitis communionem.

Sed quia in superstitionibus barbaricis nomina saepe sunt fatalia, forte nomen deductum est ab appellatione Idoli, quod apud Danielem nominatur *Mazza*. Nam congruit id certe ad nomen *Mazza*, quod significat panem, uel cibum. Et scriptum est in Daniele: *Dum Maozim, colet auro, & argento.* Hae monetae ut pij cogitent de Idolo *Misse*, quod colitur necesse causa, & est horribilis profanatio, & deprauiatio luberrime coena Domini.

Quid est coena Domini?
Est communicatio corporis, & sanguinis Do-

IESU CHRISTI, sicut in uerbis Euan-
 gelij instituta est, in qua sumptione Filius Dei, uere,
 & substantialiter adest, & testatur se applicare cre-
 ditibus sua beneficia, & se assumpsisse humanam
 naturam propter nos, ut nos quoque sibi insertos fide
 membra sua faciat, & nos ablutos esse sanguine suo:
 simul etiam testatur se uelle in credentibus deinceps
 esse, & se, cum sit λόγος aeterni patris, docere,
 iustificare, & regere credentes, sicut inquit: Ma-
 nente in me, & ego in uobis. Et sicut Hilarius in-
 quit: Hæc sumpta, & hausta, faciunt, ut Christus
 sit in nobis, & nos in Christo.

Quæ est simplicissima enarratio ver-
 borum institutionis

Verba Euangelistarum, & Pauli, instituunt
 eam communem cœnam. Ista ordinatio, est op-
 portuna aduersus abusum de particularibus cœnis in uno loco,
 & de priuatis Missis & oblationibus, qui abusus
 Gallicus multis seculis postea natus est.

HOC EST CORPVS MEVM, quod
 pro uobis datur, id est, quo ego sum uictima pro
 genere humano. Paulus nominat κοινωνία pro
 cœna Christi, ut intelligatur in usu instituto hanc
 communionem esse pignus ueræ, admirandæ, & effica-
 cissimæ Christi presentie, qua efficiuntur socij & mem-
 bra corporis ipsius uere pro nobis in mortem tradi-
 ti, & gloriose resuscitati atque exaltati post uicto-
 riam.

Hic est calix noui Testamenti, id est, ritus, seu pignus, & sigillum noui Testamenti, & quidem Calix, quo sumitur sanguis Christi. Testamentum enim est promissio, & ordinatio morituri. Et Zachariae 9. expresse dicitur de sanguine testamenti Messiae.

Certe Testamentum Christi

Est promissio gratuita remissionis peccatorum, Spiritus sancti, iusticiae, & uitae aeternae. Haec beneficia sunt res gratis donata hoc testamento, id est, promissione Euangelij propria.

Sed vetus Testamentum,

Est promissio Politiae, cum obligatione ad seruandam legem, per Moysen traditam, quae Politiae constituta est, ut in ea conseruaretur promissio Messiae, & ibi Messias exhiberetur, propter quem, & semper ibi aliqua electorum Ecclesia fuit.

Quare Nouum Testamentum,

Est promissio aeternorum bonorum, remissionis peccatorum, Spiritus sancti, iusticiae, & uitae aeternae, quae propter Messiam gratis exhibetur non propter legem, omnibus in uera poenitentia credentibus, in filium Dei mortuum & resurrexerunt, qui & intelligunt abolitum esse usum Politiae, sicut ipsam promissionem de certo beneficio Ecclesiae.

Hic ergo Calix est nouum Testamentum, & est pignus exhibitionis uerorum & aeternorum

propter sanguinem filij Dei effusum in ip-
 sa morte, cuius in hac coena piam recordationem
 publice priuatimq; fieri oportet. Atq; ita hic ritus
 non est principaliter sacrificium, non est legalis ty-
 pus, neque est inanis ceremonia, sed est certissi-
 mum pignus, quod uerè nobis exhibeantur & di-
 stribuantur bona legata à Filio Dei, iubente hunc
 ritum seruari donec ipse uenerit, cum tamen no-
 bisum sit usq; ad consummationem seculi.

Quae est declaratio propositionum
 apud Paulum?

Benedicere, usitata phrasi scripturae, significat,
 aut Deo gratias agere, ut cum Psalmo 34. dicitur:
 Benedicam Domino omni tempore: Aut bona pre-
 cari, ut Genesis 48. scriptum est: Iacob benedixit
 filiis. Sed cum Deus benedicit simul benefacit, quia
 dicendo efficit bona.

Calix igitur benedictionis, significat calicem
 & gratiarum actionis, pro beneficio redemptionis,
 & gratiarum actioni adiuncta petitionis, ut haec
 sumptio uerè sit nobis nouicia corporis & sanguis
 Christi, id est, salutaris ad alendam, & excitan-
 dam fidem, & omnia dona Spiritus sancti. Ita &
 Euangelistae usurparunt promiscue uerba, εὐλο-
 γίας & εὐχαριστίας, quibus significatur, Do-
 minum in hac sacra coena uelle fieri piam gratiarum
 actionem, quae corda se uero Deo subijciant & ip-
 sum ardentè inuocent.

Benedicere Calicis, significat recitare uerba tradita à Domino, precationem, gratiarum actionem, & hac actione hanc coenam discernere à profano cibo, qui habet usum physicum, & passivum nostrum.

Calix benedictionis, Est communicatio sanguinis Christi, eo quod illa externa & uisibili re uere sanguis Domini nobis exhibetur, in usu diuinitus instituto & ita quidem, ut uere abluamur & iustificemur sanguine filij Dei pro peccatis nostris effuso.

Panis quem frangimus, Est communicatio corporis Christi, eo quod illa externa & uisibili re uere exhibetur nobis corpus Christi, in usu diuinitus instituto, & ita quidem, ut uere efficiamur socij & membra corporis Christi pro nobis in mortem traditi & resuscitati.

Quis est fructus sumptionis?

Rectè dicitur, sumptionem fieri ad exaltandam & confirmandam fidem, uidelicet, ut applicentur nobis beneficia Christi non ex opere operato, sed fide. Quia coena Domini, est testimonium exhibita promissionis Euangelij, & applicata ad singulos, testificans nos abluì precioso sanguine Christi, & nos inseri sacrosancto corpori ipsius uere uolentis animas & corpora nostra iustificare ad uitam eternam.

Quæ est sententia verbo-
rum.

Hoc facite ad mei recordationem.

Instituit Christus piam sumptionem, & in ca-
niti fieri salutarem recordationem mortis, ac resur-
rectionis suæ, & omnium beneficiorum suorum.

Quotuplex est igitur ea recordatio.

Duplex, Publica, & Priuata.

Recordatio publica complectitur profes-
sionem uniuersæ doctrinæ de Filio Dei, de remis-
sione peccatorum, de restitutione uitæ æternæ, de ap-
plicatione horum beneficiorum seu de fide. Deinde
publicam gratiarum actionem, & consolationem de
collectione gubernatione & conseruatione perpe-
tua Ecclesie in hac uita.

Priuata recordatio, in specie seu nominatim
sibi fide applicat beneficia Christi, testificans, &
statuens, cum singulis nostrum Filium Dei facere
credens, quod nos clementer recipiat, & communi-
catione sui corporis, & sanguinis nos membra faciat
sui corporis, abluta suo sanguine, nosq; uicissim cum
ipso factus facere, quod ei credamus, & beneficia
eius grati accipiamus, nec dubitemus ipsum in nobis
efficacem esse, & nostram miseram massam sibi in-
sertam seruare ac uiuificare uelle.

Recensentur ergo fines
hoc ordine.

¶ 3

1. Ex.

1. Exuscitetur & confirmetur fides, cogitans de tota summa Euangelij, id est, cogitans filium Dei assumpsisse humanam naturam propter nos, ut ira eterni patris placata, nos sustentet, seruet, ac uiuificet, tanquam surculos sibi insertos, ut in nobis consociatis sibi uera societate efficiat, & in nobis similia, qualia efficit in sua massa, quam ex uirgine assumpsit.

De hac admiranda societate Domini & hominum loquuntur scriptores uetres, cum in ueteribus Coenam Domini esse Symbolum τὸ ὄν & εἶναι τοῦ Χριστοῦ, & Symbolum eius coniunctionis societatis, quæ nobis est cum Christo secundam carnem, & testimonium future nostre resurrectionis, sicut inquit Cyrillus: Christum non solum per resurrectionem in nobis esse, sed etiam naturali participatione. Alibi dicit idem Cyrillus: λόγος per corpus suum, mortalibus nostris corporibus, largitur, & mortis euacuat Imperium. Item Bernardus: Que locutus sum uobis (inquit Dominus) Spiritus & uita sunt. Quod perinde est ac si diceret, Corpus meum quod ostenditur & datur per mundum, in cibum dabitur, ut Spiritualliter uiuam tribuatur, & fiat singulis tutamen ac praesidium ad resurrectionem uitæ eternæ. Et nota sunt uerba Christi & Pauli: Caro mea, uerè est cibus, Sanguis meus uerè est potus. Item: Qui adhaeret Domino, unus est cum eo Spiritus.

Ad hanc cogitationem de summa doctrina, pertinet etiam dulcis illa consolatio, de duratione, & defensione seu, conseruatione Ecclesie, usq; ad resuscitationem mortuorum. Nam insignis promissio addita est ritui cenae Dominice in Paulo: Hoc facite, donec uenerit Christus. Significat mansuram esse Ecclesiam, donec Filius Dei ueniet ad manifestationem iudicium, & uisibiliter triumphans, abiectis omnibus hostibus suis in aeternos cruciatus, adducet Ecclesiam letam & glorificatam, ad aeternum patrem. Seruabit igitur interea ipse Filius Dei aliqua hospitia doctrinae, Ecclesie, & piorum rituum, nec sinet fieri infinitam uastitatem.

2. Finis correlatiue respondens priori. In recordatione beneficij, ardeat inuocatio, & gratiarum actio, pro omnibus beneficijs Christi, pro assumptione naturae humanae, pro passione, pro redemptione, pro uiuificatione, collectione, & defensione Ecclesie. Ideo hic ritus nominatur *exagysia*.

3. Hanc sumptionem, Filius Dei uult esse uerum publicam, & honeste congregationis. Vult Deus hanc sumptionem in publico congressu fieri, ut sciamus, Ecclesiam esse uisibilem caelum, & uelut Deum, ut sint publici congressus, in quibus sonet, & conseruetur uox ministerij Euangelici. Vult igitur singulos etiam adiuuare horum publicorum congressuum conseruationem, propter ministerium.

4. Hic usus est dulcissima *et* in qua filius Dei nobiscum facit foedus, *et* nos iucissim cum ipso. Facit etiam Ecclesia inter se mutuam foedus, *et* huius sumptione ostendit suam confessionem, confessionem, *et* concordiam, sicut Paulus inquit: Unus est panis, unum corpus multi sumus.

Refuratio abusuum, & profanationum sacrae Coenae.

Filius Dei iam aditurus suum tristissimum exitum, *et* cum discipulis assidens ad mensam, ait: Desiderio desideravi uobiscum, manducare hoc pascha, antequam patiar. Ita singuli autem conuocati ad coenam Domini debebamus, *et* amare hanc ipsam frequentiam, *et* in hoc dulcissimo conuiuio coniungi consolatione, *et* acquiescere in Filio Dei, quia iuxta promissionem suam, uere adest his mysterijs, *et* uere exhibet se sumentibus. Discamus igitur reuerenter administrare haec mysteria, *et* sciamus Deum horribiliter irasci ijs, qui profanationes flagrant, ac uere, *et* assiduis gemitibus, a Filio Dei precamur, ut ipse nobis opem ferat, *et* liberet inuocatum ipsum, a profanis erroribus, *et* contagijs idololatratione.

Sit igitur prima admonitio de indigna manducatione.

Digne manducat,

Qui mortem Filij Dei cogitans, agnoscit uultum Dei aduersus sua peccata, *et* uere agit partem eius, simul agnoscens huius uictimae sacrificio plus

veresse iram Dei, & gratis remitti peccata, pro-
pter Filium, & statuit hanc mirandam promissio-
nis Evangelij, uerè esse nouum & aeternum Testa-
mentum confirmatum morte Filij Dei, & hac con-
solatione crectus, credit se certo recipi, & placere
Deo, & hanc sumptionem intelligit esse pignus, &
testimonium applicationis tanti beneficij diuini.

Indigne manducant,

Qui non afferunt poenitentiam & fidem ad
hanc sumptionem, sed aut perscuerant in delictis
contra conscientiam seu in contemptu beneficiorum
Evangelij, aut sunt sine cognitione doctrinae funda-
menti, aut accedunt cum dubitatione impia, uel et-
iam cum opinione operis operati.

Dignitas autem non significat, ut Enthusiastæ
communiſcuntur, talem perfectionem, ut in nobis
nulla sint peccata, sed initia ueræ conuersionis ad
Deum, qua deponuntur peccata contra conscientiam,
& vincitur impia dubitatio.

Addita autem est comminatio,

De poenis sequentibus abu-
sum cœnæ.

Etiam in sanctis punitur negligentia, sicut
inquit Paulus, multos egrotare, & multos esse mor-
tuos. Sed multò magis presentibus, & aeternis poe-
nis opprimuntur illi, qui cœnam Domini uerterunt
in horrendum cultum idolorum. Nam sunt gradus
profanationum. Peccant profani, qui accipiunt sa-
cram cœ-

erant coenam propter consuetudinem, aut ex
poerisi, sine cogitatione doctrinae sine fide, &
poenitentia.

Maiores autem contumelie sunt illorum, qui
coenam mutant in Idolum, propter quod de
istis omnibus dicitur: Abutentes esse reos corporis
& sanguinis Domini, id est, contumelia operari
corpus, & sanguinem Domini, sicut latrones illi
crucifigentes Dominum, summa contumelia afflic-
bant ipsum.

Secunda admonitio, de profa- nis speculationibus.

Remouenda sunt deliria Anabaptistica,
Enthusiastica, seu, Fanatica, qua fingunt
actionem esse inane spectaculum, simile Tragedia
de Hercule, aut Thesco, ubi mortuorum, & ap-
tium sit recordatio, qui donare nobis nihil possunt
aut hanc sumptionem tantum esse signum, cuius
professionis, & societatis cum Ecclesia, sicut
discernebat ciuem Romanum à Greco. Neque
iam uerba institutionis, & ritus, transformantur
bent in qualescunq; allegorias, quasi externa
ptio, sit tantum ociosa, & inanis pictura meta-
tionis Spirituales, ut contendunt Enthusiastae.

Sed nos sciamus, uiuere, & regnare Filium
nobis presentem, ac sic adesse suo Sacramento
& substantialiter, ut in hac sumptione necesse
biscum coniungere, seu, nos confociare sibi

cedere, applicare, nobis sua beneficia, nos uiuifi-
cet, & perpetuo in nobis esse efficax, ut paulo as-
sertum est.

Tertia admonitio est, de reprahen-
sione horribilium abusuum

Papisticorum.

Tridentina Synodus, primo stabilit commen-
ticiam transubstantiationem, hoc est, miraculosam
quandam conuersionem substantie panis in corpus
Christi, quam fingit fieri per consecrationem panis,
& uini a Sacerdote, seu Monacho.

Deinde panem consecratum iubet tanquam
idolum reponi, & in eleuatione ac theatraica cir-
cumstatione proponit adorandum populo.

I. Respondeo de Transub-
stantiatione.

Consecrare, uel benedicere, ut Paulus nomi-
nat, significat pronunciare uerba tradita à Domi-
no, agere gratias, precari, & tota actione diuini-
tus instituta hanc coenam discernere ac quasi sepa-
rare ab usu profano, uel physico, atq; ita transferre
ad usum Spirituale, iuxta institutionem, id est, ut in
uero usu, habeat rationem Sacramenti, atq; ita uere
in corpus, et sanguis Domini. Non uero significat,
uirtute uerborum mutare substantiam panis et uini.
Quia Christus adest suo Sacramento liberrime, tan-
quam ritui, quem ipse liberrima uoluntate institu-
it, non quia Sacerdos ibi faciat miraculosam mu-
tationem.

tationem, aut quia in uerbis sit Magica quedam
mutans res, seu, substantias Symbolorum. Nec
diuina dicit, mutari substantias externorum Symbo-
lorum, sed docet in illa sumptione, uere, & substan-
tialiter adesse Filium Dei, & applicare sepe sua
beneficia communicatione corporis & sanguinis
sui: ut testantur uerba institutionis, & declaratio-
nis Paulinae.

Ita etiam locuta est uetus
Ecclesia:

Origenes nominat panem, & uinum εὐχρισ-
τα τοῦ σώματος, καὶ αἵματος.

Irenaeus inquit, in Sacramento esse duas
unam terrenam, alteram caelestem.

Nazianzenus panem nominat ἀντίτυπον
μα. Item Macarius, ἀετος καὶ οἶνος ἀντίτυ-
ποι σαρκὸς ἀντὶ καὶ αἵματος.

Theodoretus expresse ait de pane: εὐχρισ-
τα μεταβαλῶν, ἀλλὰ τῷ χάριτι τῆς φύσεως
θικῶς.

Augustinus nominat, signum corporis, esse
sensu quo ueteres Graeci dixerunt, εὐχρισ-
τα ἀντίτυπον τοῦ ὄντος σώματος.

Idco Lutherus non ponit papisticam
sionem substantiae panis, sed expresse ponit
dochen, seu, unionem sacramentalem, eam
repetit, ut intelligatur, in usu congruente,
tionem, sumpto pane, & uino, uere sumi corp-

sumptionem Domini. Et in colloquio Ratisponensi
 Ecclesiam pie, & constanter defensa est hæc
 regula: Adest Christus, non propter pa-
 nem, sed propter hominem, sicut uerba institutionis
 dicuntur non propter panem, sed propter audi-
 entem.

Responsio est, de adoratione panis
 in repositione, eleuatione, cir-
 cumgestatione & ob-
 latione.

Vera Sacramenta in Ecclesia, sunt actiones à
 Deo institutæ, quibus est addita promissio gratiæ.

Nulla igitur creatura, potest talem actionem insti-
 tuere, seu ordinare talem rem, ad quam fiat adora-

Et uerissima est regula, quam in colloquio Ra-
 tisonensi ante annos 30. refutare non potuit Ecclesi-

Non habet rationem Sacramenti, extra usum insti-
 tutum. Ut, si quis circumferret aquam Baptismi, &

non inuoluitur esse ibi Spiritum sanctum, & iube-
 re adorationem ad illam aquam, ibi prorsus

idolatriæ cultus.

Instituit Filius Dei in coena sumptionem, quam
 instituit eo modo, quem instituit. Ideo cum non

congruentem institutioni, in oblatione, repo-
 sitione, eleuatione, & circumgestatione, planè est

idolatria. Et hæc idolatria, est præcipua causa, cur
 hæc necessaria relinquenda, & fugienda sint Pontificia-

rum cons

rum congregationes, iuxta dictum: Fugite idolatram.

Neque illa theatrica pompa circumgestationis, quam recentior aetas excogitavit & usurpavit, differt ab adoratione ignis Chaldaici, aut Persarum fingebant esse Deum, & nominabant Ormazdem, est sacrum lumen, aut ab Idolo Maozim, quod locavit Antiochus, qui est typus Antichristi.

Præterea, non uere dicitur: repastio panis, etate concilij Niceni, fuisse in usu, quod tum est peritis antiquitatis, munera, que oblatione nominata sunt à populo, fuisse adducta ad mensam Domini, & post peractam cenam, reliquias oblationis fuisse in pauperes, præsertim in scholasticos. Et ne nunc quidem abusus circumgestationis sunt Ecclesie Græcæ.

Tertia responsio est, ad Argumenta, quibus Synodus Tridentina conatur tueri, mutilationem Sacramenti.

I.

Libertas concessa in Evangelio, non est euertenda.

Euangelium concedit libertatem in legalibus.

Ergo prohibitio calicis non est ad euertendam.

Minorem probat. Quia sæpe in concilio

et rationibus Euangelicis, fit mentio solius manducationis, non uero poculi.

Respondeo. Nego Minorem. In Euangelio dicitur sumptio integri Sacramenti, sicut Dominus ait: Bibite ex hoc omnes. Et Paulus ordinans usum cœnæ, alloquitur totam Ecclesiam Corinthiorum. Nec fractio panis in Luca intelligatur de unius tantum partis usu, seu, de manducatione cœnæ, quia ista phrasis, καὶ σωματικῶς, significat conuiuium, et cibationem, ut in multis linguis usitatum est.

Dicta, de manducatione carnis Christi, in 6. cap. Iohannis: loquuntur de manducatione spirituali, et de inhabitatione Christi, quæ fit in nobis per fidem. Nec tunc Dominus sanxit et instituit ritum cœnæ, Et tamen uerum est, sacram cœnam esse symbolum, et pignus illius nutritionis, consociationis, et communicationis, de qua Christus expressè conuincitur Iohannis 6. Fit autem et in hac ipsa conuincitur mentio sanguinis. Ac Dominus ideo instituit cœnam, ut sit commune factio, Redemptoris sanguinem pro nobis fusum esse in remissionem peccatorum.

2.

De æquipollentibus non est mouenda controversia.

In pane datur uerum, et integrum corpus.

Ergo etiam sanguis.

Minorem

Minorem declinat Synodus. Sub utraque species
ut loquuntur, continetur integer Christus. Ad
corpus, Ergo sanguis, & ut naturalis connectio
quam uocant concomitantiam, etiam anima & pro-
pter unionem hypostaticam, etiam diuinitas.

Respondeo ad Minorem, ex usitata regula:
Nulla creatura potest instituere Sacramentum, licet
neccesse est retinere modum institutionis, traditum
Christo, qui uoluit esse distincta Symbola corporis
& sanguinis. Illa institutio necessario est serua-
da, & explodenda sunt contraria somnia, excogita-
ta ab ociosis, & indoctis Monachis, cum imagi-
rentur modum presentie, non Sacramentalis,
physicum uel magicum.

3.

Ecclesia habet potestatem mutandi
Sacramentorum.

Prohibitio calicis est sancita ab Ecclesia.

Ergo ea non est mutanda.

Minorem probat 1. Corinth. 4. Sic nos exci-
met omnis homo, ut ministros Christi, & dispen-
satores mysteriorum Dei. 2. Ipse Paulus usus est
libertate in sacra coena: Cetera, cum uenero,
sponam. 3. Apostoli mutarunt formam baptiza-
tionis, quia baptizarunt in nomine Christi.

Respondeo primum, Negandam esse
potestatem mutandi substantiam
Sacramentorum intellectam. Nam institutio

Costo sumptionem panis, & calicis, certum est non
posse mutari ab ulla creatura.

Ministri Ecclesiarum sunt Oeconomi. Ergo non
sunt Domini ministerij, sed habent mandatum, ut ser-
uent ordinem in doctrina, & usu Sacramentorum, in-
stitutum à CHRISTO.

2. Paulus cum inquit, cætera disponam, loquitur
de ordinatione rituum, qui seruantur in Ecclesia, sine
mutatione institutionis filij Dei, propter bonum ordinem,
scilicet, iuxta illud, non loquitur de mutatione ipsius actus
seu, institutionis quam dicit se accepisse à Domi-
no, & quam vult seruari immutabiliter.

3. Nego Apostolos mutasse formam Baptismi, pro-
prium à Christo. Quia phrasim, qua utitur textus in
Actu Apostolicis, intelligenda est de effectu, seu, effica-
cia Baptismi scilicet, de insertione piorum, ut sint mem-
bra Christi, Nec delet professionem articuli de tribus
personis. Imo comprehenduntur in illa eadem phrasim
tres personæ.

Impie igitur isti mutilationi opponamus firmam
prohibitionem: Legitima hominum testamenta violare,
nullum est nefarium est. Multo minus igitur mutare
testamentum Christi. Institutus est usus integer.
Ergo ille mutari non potest, auctoritate humana.

Deinde ad Minorem, Vniuersa Ecclesia vetus, Latina,
& Græca, habuit usum integri Sacramenti. Ergo nulla
potestas humana potest facere contrariam prohibiti-
onem. Nec illi Episcopi, qui eam sanciunt, & pertinacio-
ser defendunt, sunt membra Ecclesie, sed hostes Christi.

Hh

Confesio

Concessio calicis nuper donata genti Germanica
 à pio IIII. Pontifice, est sophisticas, & fraudulenta.
 Mandatur ut calix istis detur, qui in alijs articulis
 nibus assentiuntur decretis Pontificum, & qui expressè
 fatentur usum integri Sacramenti, nec mandatum esse
 à Christo, nec esse necessarium. He præstigia, & impia
 Sophismata non decent Episcopos Ecclesie.

Adolescentes, pro confirmatione vera sententia
 meminerint, apud vetustatem, pocula ex quibus
 guinem Domini hauriebat populus, fuisse nominatim
 lices ministeriales, qui olim fuerunt ex materia
 testacea, vel lignea. Constantinus vero denavit Ecclie
 sjs ad usus sacros, vasa aurea, & argentea.

Remigius Episcopus, qui instauravit Ecclesiam
 apud gentem Francicam in Gallia, eiusmodi calicem
 fieri iussit, & margini tale carmen inscripsit:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro

Iniecto æternus quem sudit vulnere Christus.

Remigius reddit Domino sua vota Sacerdos.

Item in patella Calicis Onychini, quem imperator
 Henricus V. fieri curavit, Spiræ legitur hic Versus.

Cordibus hinc puris manat medicina salubris.

Quarta admonitio est, de refutatione
 Missæ Pontificiæ.

In hac commonefactione, Primum tenendum
 discrimen, inter Sacramenta, & sacrificia.

SACRAMENTA sunt ritus divinitus in-
 tuti, in quibus Deus affirmat se nobis aliquid don-
 at, testatur, credentes recipi à se, & eis applicari
 missionem

tionem, ut de circumfione dicitur: Ego ero Deus
vostri.

SACRIFICIA, nominantur opera quaecunq;
Deo præcepta, quæ nos reddimus Deo, vt ostenda-
mus nos agnoscere, hunc vere esse Deum, quem sic col-
imus, & velle eum coli, sicut docet. Vel,

Sacrificium est opus à Deo mandatum, factum
in agnitione Mediatoris, & fide, ad hunc finem, ut
Deo præstetur honos, id est, vt eo opere testemur, hunc
vere esse Deum, & velle eum sic coli.

Quæ est distinctio sacrificiorum?

ἱερισμόν vel propitiatorium, est vnicum Christi
sacrificium, quo Christus sese offert eterno patri, &
derinat in sese iram, & meretur nobis sua obedientia
reconciliationem.

Sed omnia piorum sacrificia sunt εὐχαριστικά. Vt
cibus Ioseph, & quaecunq; bona opera piorum.

Hec sunt, aut τυπιμόν, ut sacrificia Leuitica, aut
veralia opera præcepta in Decalogo.

Quare necesse est taxare Missam
Papisticam?

I.

Quia, omnis Idolatria est taxanda, fugienda, &
abolenda.

Missæ Põtificiæ est horribilis & multiplex Idolatria,
ergo est reprehendenda, & abolenda.

Minorem probo. Concilium Tridentinũ asseuerat,
Missam esse sacrificiũ, non tantum εὐχαριστικόν lau-
dis, vt gratiarũ actionis, sed sacrificiũ propitiatorium,
Hh 2 quod

quod debeat offerri pro viuis, & defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus. Et multi ante haec tempora scripserunt, fieri oblationem in Missa, pro viuis, & mortuis, & mereri eam sanctis, & alijs, remissionem peccatorum, ex opere operato. Ita manifeste statuitur, hoc opus Sacerdotis esse meritum, & precium remissionis peccatorum, & hanc ceremoniam prodesse, etiam non utentibus, mortuis, & absentibus.

Nos toto pectore affirmamus, tantum fuisse unum sacrificium propitiatorium, quo ira aeternae patris, aduersus genus humanum placata est, scilicet, totam obedientiam Filij Dei, sicut expresse scriptum est: Vni sacrificio consummauit sanctos. Hoc sacrificium singulis applicatur propria fide, cum audiunt Euangelium, & utantur Sacramentis, iuxta dictum: Iustus fide sua vivit.

Sacrificia Leuitica erant typi & umbra, non erant merita remissionis peccatorum. Obedientia sanctorum est sacrificium *ἡ ἁγία ἰσχυρία*, & cultus Dei placens Deo propter Christum.

2. Argumentum.

Nihil habet rationem Sacramenti, extra scripturam, qui institutus est à Deo.

Oblatio non est instituta in verbis Evangelij, sed in sumptio.

Igitur illa oblatio est impia.

Minorem probo. In verbis institutionis nulla oblatio legitur de oblatione, & alijs spectaculis, sed in sumptio, & recordatio publica, & privata.

Vetus etiam Ecclesia, aliquot seculis post Apostolum

Nullum scilicet de oblatione, sed seruauit publicum ritum, in quo fiebat distributio corporis, & sanguinis Christi, ut manifestè ostendunt descriptiones Iustini, Ambrosij, Augustini, Dionysij, & aliorum.

Et quanquam etate Gregorij inoleuit opinio, de oblatione facienda pro mortuis, tamen tunc fuit multo precuudior commemoratio illa meritorum, id est, presertim, seu, votum, ut Deus illos etiam in communione Ecclesie seruaret. Et extat ipsius Gregorij scriptum, in quo reprehendit priuatas Missas.

Concilium autem Tridentinum, aperte stabilit horribilem profanationem, quæ fit in Missis priuatis sacrilegiorum, quæ tantum sunt aucupia questus, & manifestè affirmat, hanc oblationem Sacerdotis, esse reparationem, & applicationem sacrificij Christi, & oblationem offerendi diuersum esse, à sacrificio peracto in cruce, reliquis causis prorsus congruere.

Ita officia Mediatoris, & Sacerdotis summi, quæ sunt solius Christi, transferunt isti Arcopagite in opus sacerdotis impuri, quod non est mandatum à Christo, solus enim Christus, offert suum sacrificium patri, solus ingreditur in sanctum sanctorum, solus intelligit arcæ secretum consilium patris, solus placat iram æterni patris, solus est Mediator & perpetuò interpellat pro nobis. Applicationem autem uult fieri à sumentibus propria, & quidem in usu proprio ministerij.

De oblatione facienda pro mortuis,
Est plana Responso: Sumptio instituta est propter

Hh 3

sacramentis.

ficiorum Mediatoris. Ergo coena Domini nihil pertinet ad mortuos, vel absentes. Et cum illa oblatio pro mortuis, sit opus toto genere diuersum ab institutione, seu cultus horrendi Idoli. Et tamen in magna parte Europae, plurimum Missarum fit pro mortuis, & ista idolatria attrahuntur poenae fatales totis gentibus, & toti orbi Christiano.

Præterea vetus Ecclesia, propinqua temporibus Apostolorum, nec purgatorium, nec sacrificia pro mortuis habuit.

Plane igitur dicimus, has oblationes esse cultum idolorum, excogitatos, & cumulos insecuta sacrificiorum, & dulcedine questus. Ac ideo rejicimus idolatricas Missas, quia in his sunt impia adorations, extra & præter usum institutum, & fingitur opus non mandatum à Deo, ex opere operato esse sacrificium, præcians iram Dei, & promerens remissionem peccatorum, uiuis, & mortuis.

Contra :

1. Vbi est Sacerdotium, ibi etiam est sacrificium. In nouo Testamento est institutum Sacerdotium. Ergo est etiam sacrificium, scilicet Missa.

Respondeo ad Maiorem. Duplex est Sacerdotium. Ergo etiam duplex sacrificium. Aliud est Sacerdotium Leuiticum veteris testamenti, quod habuit certas ritus, & ceremonias institutas, ut durarent usque aduentum Messie. Aliud est Sacerdotium noui testamenti, differens à Sacerdotio Leuitico. Ideo etiam differens sacrificium, secundum discrimina sacerdotum & testamentorum: ut ostendit Epistola ad Hebræos.

In nouo testamento, est vnus summus Sacerdos
 Christus, faciens in arcano consilio eterni patris appli-
 cationem sui sacrificij, suae mortis, & obedientiae pro
 meritis, vsq; ad consummationem Ecclesiae. Credentes
 autem sunt Sacerdotes, scilicet, participatione, id est, of-
 ferunt Christo, & eterno patri sacrificia *εὐχαριστία*.
 haec est, fide, inuocatione, gratiarum actione, & iusticia
 bonae conscientiae, vel inchoatam obedientiam, per Spiritum
 sanctum, quae placet propter CHRISTVM.

Ministri verò Ecclesiae, non sunt sacrificuli Leui-
 tici, multò minus habent officia Sacerdotis summi, sed
 habent mandatum, ut doceant Euangelium, & admis-
 tissent Sacramenta, secundum institutionem Christi,
 & haec ipsorum obedientia praeuolente fide est sacrifici-
 um laudis.

2.

Vniuersalis Ecclesia non errat,

Graeca, & Latina Ecclesia faciunt mentionem
 oblationis.

Ergo est aliqua oblatio.

Minor ostenditur ex historijs, & ex illis oratio-
 nibus, quae nominantur Canones Missarum, quos Con-
 cilium Tridentinum acerrimè propugnat.

Respondeo. Vetus interdum vitur appellatis
 oblationibus, aut sacrificij, quia intelligit totam
 actionem diuinitus institutam. Praeterea afferebantur
 etiam Eleemosinae ad mensam Domini, quae nominabantur
 oblationes, inde partes quaedam destinabantur ad
 usus sacros, reliquae erogabantur in egenos. Deinde

Hb 4 sumptis

sumptioni addebatur cōmonefactio de beneficijs Christi, & de pœnitentia, Item inuocatio, & gratiarum actio. Hæc rectè dicuntur sacrificia, & oblationes.

CANONES

Sunt centones, qui paulatim à pluribus scriptis sunt, & sunt dissimiles Canones, apud Græcos, & Latinos. Sed tamen quidam ex Græcis Canonibus cunctius loquuntur.

Scripti sunt autem Canones ab initio, ut erant certa forma inuocationis, recitanda apud ritum, & summptionem sacræ cœnæ.

Gregorius scribit, sua etate autorem Canonum fuisse, quendam obscurum scholasticum, & ipse non magnificat Canonem: Sed inquit: Apostolos ante distributionem corporis, & sanguinis Domini, pronuntiauerunt verba tradita à Domino, & precationem Domini, & hunc morem ipse commendat. Nihil igitur à Leuitinis, consuta à recentibus autoribus, possumus sinari Missæ Pontificiæ.

3.

Necesse est in Ecclesia facere applicationem passionis Christi.

Sacerdos offerens ad aram, facit applicationem sacrificij Christi, pro tota Ecclesia.

Ergo ille mos est retinendus.

Respondeo. Maior non est vera de ceremoniarum applicatione. Deinde Minor etiam neganda est. Quia applicatio fit in vera conuersione, sua enim fides hæc ut acceditur in cogitatione promissionis Euangeli-

confirmatur pio usu Sacramentorum, nec fit applicatio per alienum opus Sacerdotis, iuxta dictum: Ius in fide sua uiuet.

Meminerint igitur piæ mentes, omnes eos qui uolunt esse Membra Ecclesiæ Christi, animis, oculis, & uerbis oportere ab illa tristi profanatione Cere Domini, quam stabilit agmen Pontificium, Et omnes Deum toto pectore oremus, ut mundum ab ista terra Idolatria liberet, & prius communi incendio, miseram hanc machinam orbis deleat, quam nostras Ecclesias, repurgatas ab Idolo Dei Maozim, rursus illud hac impietate patiatur.

In Propheta Deus iubet Angelum percutientem, percutere his, qui gemunt propter Idola. Ita cum orbis Christianus, nunc præcipue tristissimis pœnis opprimatur, propter hos horrendos Idolorum cultus, sicut Oriens propter blasphemias excogitatas contra gloriam, & diuinitatem filij Dei, Oremus Deum, ut clementer nobis mitiget pœnas, & seruet aliquas reliquias, retinentes seruum intellectum doctrine, & seruatum usum Sacramentorum, sicut hæc ipsa Cere monia continet dulcissimam consolationem, mansuram esse Ecclesiam in terris aliquam, usq; ad reditum Filij Dei ad iudicium, secundum uocem dulcissimæ promissionis: Hoc facite donec ueniet.

LAVDET VR DEVS.

PRÆFATIO.
SENTENTIÆ EX SACRIS
SCRIPTURIS COLLECTÆ

quæ docent præcipuum cultum Dei esse, pro-
mouere Euangelium.

PHILIP. MELANTH.

Præfatio.

IN Genesi describitur odiū & seuitia Diabolus
uersus Christum & membra Christi cum in
scriptura, Serpens mordebit calcaneum eius. Sic
morsus quam sit atrox, nulla humana vox descri-
bitur potest.

Incendit diabolus impios, vt lacerent Ecclesiam
horribilibus parricidijs, Serit scandala, imbutant
sanctis, vt eos in errores & peccata precipitet, vt
Dauidē traxit in adulterium. Id peccatum secum
est seditio, deinde fuga Dauidis, & cetera
ingentia peccata. Sic omni tempore diabolus
deformare & delere varijs modis Ecclesiam Christi
conatur, vt aboleat veram doctrinam, & veros De-
i cultus. Aduersus hunc tam rabiū hostem armati
nos verbo Dei & fide oportet. Cum igitur tyranni
nisi impiorū multos, qui norunt piam doctrinam,
deterreat, quo minus confiteri auiant, collegi sen-
tentias, & ad confirmandos eos, qui cōfiterentur, &
ad erudiendos & excitandos seigniores, vt sciant
Deum præcipue flagitare hunc cultū, vt conuicia-
mur, & conferamus consilium, & studium ad il-
lustrandam, & propagandam puram Euangelii do-
ctrinam. Nec ad hoc officio deterreri nos viliū pe-
riculis publicis aut priuatis sinamus. In quocumque
vitæ genere versaris, effice, vt luceat confessio
vt aliquid consilij & operæ cōferas ad prouidendum
Euangelium. Si geris Magistratum, si gubernas
aliorum consilia, si ciuis es memineris totam hu-
manam societatem principaliter ad hunc finem dis-
positam institutam esse, vt Deus innotescat, vt alij ad
de vera religione doceant. Sine hac confessio

cetera officia Deo non placent. Itaq; in ipsis precibus, quas recitamus, scriptura nos admonet, inuocationē sine hoc cultu contumeliosam esse, aduersus Deū. Quo ore, qua cōscientia potes dicere, sanctificetur nomen tuū, id est, effice, vt recte agnoscatur, & predicetur nomen tuū, si tu ipse, sciens veritatē, sinis eam opprimi, aut confirmas impios cultus, non confers studium ad illustrandos veros cultus. Quo animo audes inuocare Deum, si ipse auctor es vt eius noticiā obruatur tenebris?

Non exaudit Deus eos, qui ipsius gloriā illustrari & conspici nolunt, sicut Psal. 16. ait: Non ero memor nominis eorū &c. Hoc horrēdum peccatum eū pauci intelligant, admonendā sunt Ecclesia. Qua conscientia legis in Psalmo: Laudationē Domini loquetur os meū: Si non curas celebrari veras Dei laudes? Nemo existimet hanc curam nihil ad se pertinere, sed tantū ad doctores. Omnes ad hoc praecipue conditi sumus, ad hoc renati sumus, vt per nos luceat vera Dei notitia: sicut Paulus vocat Thessalonicenses, lucernas mundi, & Petrus ait, nos ideo ex tenebris vocatos esse, vt annunciemus ac celebremus doctrinā cōlestem.

Hunc finem & scopum omniam negotiorum actionum nobis proponamus, vt in omni vita inueniat studiū iuuandā, ornādā, celebrandā, verā doctrinā & verā pietatis, Pro hac professione vitæ & pericula & certamina, etiam mortē oportere summū est sacrificium, & Deo gratissimū, quibus, qui credunt Christo. Ad huius tanti officij, obligationē, vt accendantur animi, collectæ sunt haerentia, quæ non ab humana autoritate ortæ sunt, sed sunt voces cōlestes, quarū contemptū Deus in gentibus pœnis in hac vita, & post hanc vitam punire solet. Vt igitur in inuocatione non reclamet tibi cōscientia, vt preces tuas exaudiat Deus, hunc cultum de adiuuandā & promouēda Euan-gelii propagatione praestato.

Sen

SENTENT. DE
SENTENT. DE PRO.
EVAN.

EXODI XX.

Ego sum Dominus Deus tuus, Non habebis Deos
alienos eorum me.

Non assumes uomen Domini Dei tui in uacua,
nec enim habebit insonem Dominus, qui assumpserit
nomen Domini Dei sui frustra.

Exodi 13. Narrabisq; filio tuo dicens: Hec est
quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de
Aegypto. Et erit quasi signum in manu tua, & quasi
monumentum ante oculos tuos, & ut Lex Domini
semper sit in ore tuo &c.

Deut. 6. Dicesq; filio tuo, Præcepit nobis Domi-
nus, ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Do-
minum Deum nostrum, ut bene sit nobis, cunctis diebus
uite nostre, sicut est hodie. Eruntq; nostri misericors.
Si custodierimus & fecerimus, omnia præcepta tua,
coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

1. Reg. 2. Quicumq; honorificauerit me, glorificabo
eum. Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Psal. 2. Et nunc Reges intelligite, Erudimini qui
iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & caritate
ei cum tremore &c.

Psal. 8. Ex ore infantium & lactentium profertur
laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum
& ultorem.

Psa. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis
in medio Ecclesie laudabo te &c.

Psal. 24. Aperite portas Principes uestras, & annuntiabunt Portæ mundi, & introibit Rex gloriæ.

Psal. 34. Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo graui laudado te.

Psal. 46. Psallite DEO nostro. Psallite, Psallite REGI nostro psallite.

Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quia Deus eleuabitur ualde, apud Principes terræ.

Psal. 50. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Psal. 83. Quam dilecta tabernacula tua Domine iherosolym, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini &c.

Psal. 119. Introite portas eius in confessione, & annuntiabunt in hymnis. Confitemini illi &c.

Psal. 101. Ut annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Ierusalem. In conueniendo populos terræ, & Reges ut seruiant Domino.

Psal. 115. Credidi, propter quod loquutus sum tibi sacrificabo hostiam laudis &c.

Psal. 117. Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus meus confitebor Domino. Hæc porta Domini, in qua introibunt in eam.

Psal. 118. Beati immaculati in uia, qui ambulauerunt in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum &c.

Psal. 121. Letatus sum in ijs, quæ dicta sunt mihi in domo Domini ibimus.

Esaias

Esaiæ 61. Et uocabuntur in ea fortes iusticie
plantatio Domini ad glorificandum.

Osee 14. Omnem aufer iniquitatem, & bene
fac, & reddemus uitulos labiorum nostrorum.

Psalmo 148. Reges terre & omnes populi,
Principes & omnes Iudices terre, Iuuenes & Vir-
gines, Senes cum Iunioribus laudent nomen Do-
mini.

Psalmo 144. Gloriam regni tui dicent, & po-
tentiam tuam loquentur.

Vt notam faciant filiis hominum potentiam tu-
am. Laudationem Domini loquetur os meum.

Matth. 6. Primum querite Regnum Dei, &
cetera adijciuntur uobis.

Matth. 10. Omnis qui me confessus fuerit coram
hominibus, confitebor & ego cum coram patre
meo, Qui autem negauerit me coram hominibus,
negabo eum coram patre meo.

Ioan. 8. Qui ex Deo est, uerbum Dei audit.

Ioan. 10. Oues mea uocem meam audiunt &

Marci 10. Discipuli indignabantur offerentibus
paruos, Quos cum uideret Iesus, indignatus
& ait: Sinite paruos uenire ad me, & ne pre-
bueritis eos, talium est enim regnum celorum &

Luce. 11. Qui non est mecum, contra me est
& qui non colligit mecum, dispergit.

Luce 11. Beati qui audiunt uerbum Dei,
custodiunt illud.

Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam, &
fit confessio ad salutem.

Matth. 18. Qui susceperit unum paruulum
in nomine meo, me suscipit.

Qui autem scandalizauerit unum de pusillis
qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur
mola asinaria in collo eius, & submergatur in pro-
fundo maris.

Eph. 6. & Coloss. 3. Patres, nolite ad indi-
gnationem, & iracundiam, prouocare filios, ne pu-
ro animo fiant. Sed educate illos in disciplina, &
correctione Domini.

Col. 3. Verbum Dei abundet inter uos, cum
eius sapientia.

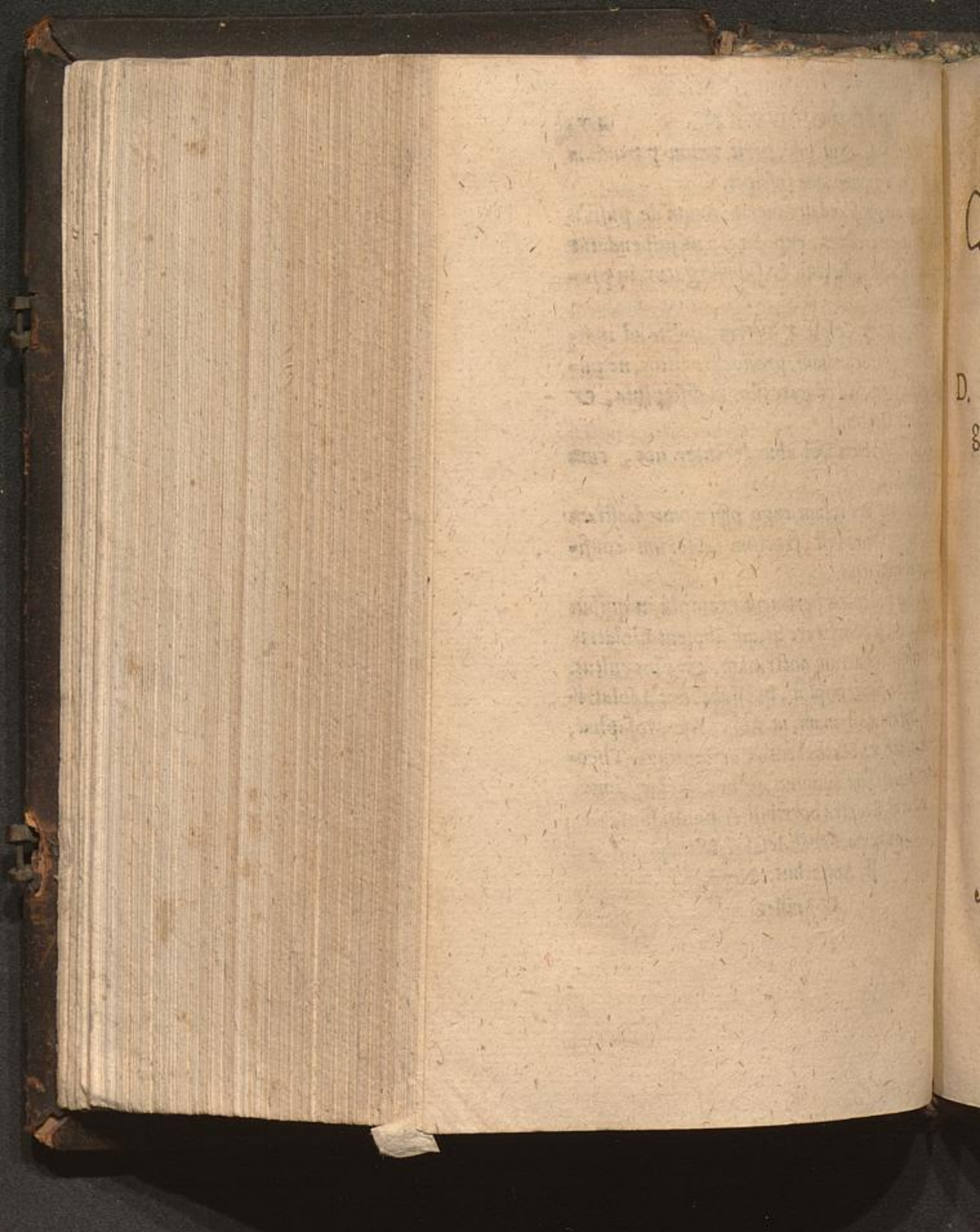
Ebra. 13. Per ipsum ergo offeramus hostiam
laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confi-
tentium nomini eius.

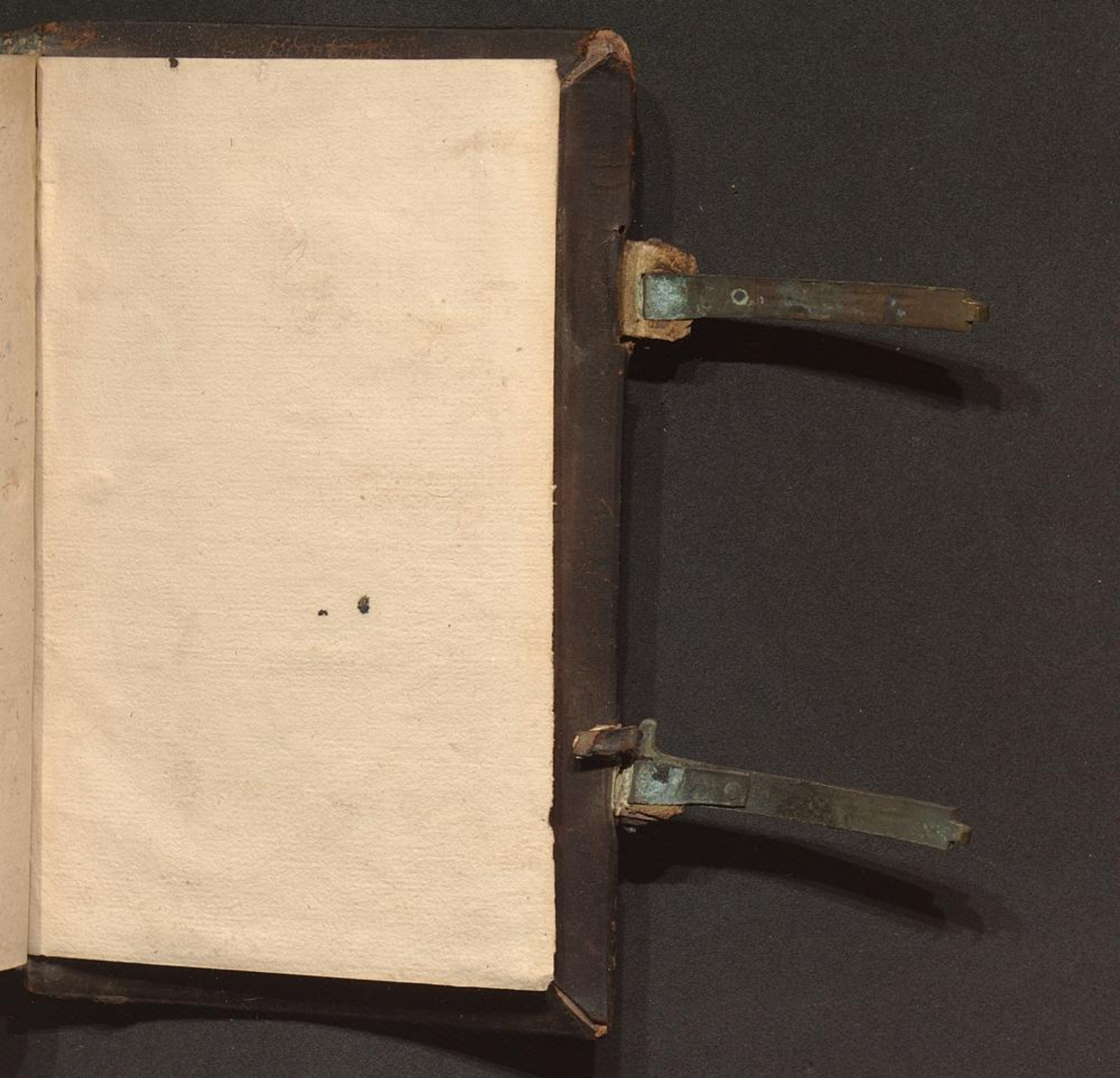
Ad has sententias pertinent exempla, in quibus
deus se benefacere ijs, qui abolent idolatri-
am, & restituunt ueram doctrinam, & pios cultus.
Contra uero punit impios, qui stabiliunt idolatri-
am, & impiam doctrinam, ut Abia, Asa, Iosaphat,
Iechias, Iosias, Machabeus, Constantinus, Theo-
dorus, defensi sunt diuinitus, & ornati clarissimis
aureis. Contra horribiliter puniti sunt,

Ieroboam, Achab, Iesabel, Manass-

se, Antiochus, Nero,

& similes.

Th
752